

24
número

| 2018 informe econòmic

EDITA

Cambrà de Comerç, Indústria i
Serveis d'Andorra

C/ Prat de la Creu, 8
AD500 Andorra la Vella
Principat d'Andorra
www.ccis.ad

AMB EL SUPORT DE

Andorran Banking

DISSENY GRÀFIC

Jecom disseny

IMPRESSIÓ

Gràfiques Andorranes

ISBN: 978-99920-3-216-9

DIPÒSIT LEGAL: AND.514-2019

2018 | informe econòmic |

CAMBRA
DE COMERÇ
INDÚSTRIA I SERVEIS
D'ANDORRA

NOTA PRELIMINAR

D'acord amb l'article 16 de la Llei de la Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra, la Cambra està obligada a elaborar, publicar i trametre anyalment al Govern un informe econòmic descriptiu de l'evolució i de les perspectives de les activitats econòmiques en el territori andorrà.

En la preparació i recollida de dades que figuren en aquest informe hi han contribuït les empreses que col·laboren amb la Cambra responent les enquestes de conjuntura periòdiques, així com el Govern, els comuns i altres institucions i associacions empresarials que, amb la seva aportació d'informació, possibiliten i faciliten la nostra tasca. A tots ells, els expressem el nostre agraïment, amb la confiança que aquest treball sigui d'utilitat per al coneixement de la realitat econòmica del nostre país.

Índex

Presentació	5
-------------	---

L'entorn exterior de l'economia andorrana

I.	L'economia internacional	9
	1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2018	9
	2. Perspectives	15
II.	L'economia francesa	18
	1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2018	18
	2. Perspectives	21
III.	L'economia espanyola	24
	1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2018	24
	2. Perspectives	28

L'economia andorrana: evolució general

IV.	Població, mercat de treball i formació	31
	1. Població i fluxos migratoris	31
	2. Ocupació i atur	35
	3. Formació	43
V.	Activitat i demanda	45
	1. Evolució de l'activitat econòmica durant l'any 2018	45
	2. Evolució de l'activitat per sectors	48
	3. Evolució de la demanda per components	52
	4. Perspectives	53
VI.	Preus i costos	55
	1. Preus de consum	55
	2. Salaris	57
VII.	Sector exterior	60
	1. Fluxos comercials amb l'exterior	60
	2. Distribució geogràfica del comerç exterior	62
	3. Composició sectorial del comerç exterior	66
	4. Fluxos d'inversió estrangera	70
VIII.	Sector públic	72
	1. Govern	76
	2. Comuns	81
	3. Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS)	85

Índex

L'economia andorrana: evolució dels principals sectors

IX.	El sector primari	89
X.	La indústria	92
XI.	La construcció i la indústria auxiliar	97
XII.	Els serveis	102
	1. El comerç	105
	2. El sistema financer	112
	3. El turisme	116
	4. El transport i les comunicacions	124

	Cronologia dels esdeveniments econòmics més rellevants de l'any 2018	128
--	--	-----

Presentació

Un any més, tinc el privilegi de presentar l'informe econòmic anual d'Andorra, que enguany arriba a la vint-i-quatre edició. Aquest informe respon a l'obligació legal d'elaborar-lo que té la Cambra i, sobretot, a la voluntat de contribuir a millorar el coneixement de l'economia del país. L'informe fa una recopilació i una anàlisi aprofundida d'informació econòmica clau, que serveix de referència per als agents econòmics del país.

El treball que presentem no seria possible sense la col·laboració de les empreses andorranes, que, de forma periòdica i permanent, fan possible que la Cambra tingui informació rellevant sobre el clima empresarial i l'evolució dels negocis. Així mateix, és de gran utilitat la informació que ens proporcionen el Govern, els comuns i la CASS, especialment estadística, i les institucions i associacions del país. L'informe també és el resultat de l'esforç dels tècnics interns i externs que recopilen tota la informació i l'analitzen amb criteri. I finalment, cal assenyalar el paper dels mitjans de comunicació, per la difusió que fan del contingut d'aquest document. A tots ells, la Cambra els vol manifestar el seu agraïment.

A continuació, exposaré les idees principals que han caracteritzat l'evolució de l'economia andorrana i del context internacional l'any 2018, i també les perspectives econòmiques que fa la Cambra per a l'any 2019.

L'any 2018 l'economia mundial ha moderat una mica el creixement, des del 3,8% de l'exercici anterior fins al 3,6%, afectada per les tensions comercials entre els Estats Units i la Xina i pel debilitament de l'activitat d'algunes economies europees i emergents. En positiu, hi ha hagut diversos factors que han estat impulsors del creixement, com ara les polítiques monetàries expansives dels principals bancs centrals, els preus reduïts de les matèries primeres i, en el cas de la zona euro, la depreciació de l'euro davant del dòlar.

El 2018 s'ha caracteritzat per unes dades macroeconòmiques favorables als Estats Units i dèbils per a Europa, en un context d'inflació continguda. L'economia de la zona euro s'ha debilitat més del previst, pel retrocés de la confiança entre consumidors i empreses, pels efectes en la indústria automobilística alemanya dels nous estàndards sobre emissions, i finalment, per la feblesa de l'economia italiana. Com a resultat, el 2018 el PIB real de la zona euro va créixer a una taxa anual de l'1,9%, inferior en cinc dècimes a la de 2017 i la més reduïda des de 2014.

Les economies veïnes d'Espanya i França no s'han escapat de la tendència a la desacceleració. En particular, el PIB francès ha registrat un creixement de l'1,7%, inferior al de 2017 i a la mitjana europea. Aquest creixement s'ha basat en el dinamisme de la inversió privada, que s'ha beneficiat de la reforma laboral aprovada el 2017 i de les mesures de foment de la competitivitat, així com de les condicions financeres favorables. Ara bé, hi ha factors temporals, com les protestes socials al carrer dels *armilles grogues*, que han afectat negativament la demanda interna, si bé certes mesures fiscals encaminades a augmentar la renda disponible han pogut evitar un deteriorament més important.

En paral·lel, l'economia espanyola ha mantingut un ritme d'expansió sòlid durant l'any 2018, impulsat per la creació d'ocupació, les condicions financeres favorables i els avenços en la correcció d'alguns dels desequilibris macroeconòmics, com ara el dèficit exterior, l'endeutament públic i privat, i la taxa d'atur. No obstant això, el creixement del PIB s'ha anat moderant al llarg de l'any en consonància amb un context de desacceleració progressiva de l'activitat mundial, de manera que en el conjunt de l'any ha estat del 2,6%, quatre dècimes per sota del creixement registrat el 2017.

D'aquesta manera, l'economia espanyola és la que ha crescut més entre els grans països d'Europa, molt per sobre de França, Alemanya, el Regne Unit i Itàlia, i també superior a la mitjana europea.

En aquest context, l'economia andorrana ha mantingut la senda de creixement moderat dels darrers exercicis, amb un nou increment del PIB que la deixa més a prop, tot i que encara per sota, dels nivells d'activitat precrisi. En concret, el PIB ha crescut per sisè any consecutiu, a una taxa de l'1,6% en termes reals, una dècima menys que el 2017, segons la primera estimació publicada pel Govern. En termes nominals, el PIB total ha ascendit a 2.742 milions d'euros, el valor més elevat des de l'any 2007, tot i que en termes reals, el valor del PIB de 2018 (2.002,8 milions d'euros) encara és un 15% inferior al màxim assolit el 2007.

En comparació internacional, l'economia andorrana ha avançat a un ritme inferior al de les economies veïnes d'Espanya i França, i també inferior al conjunt de la UE. En canvi, la població andorrana ha continuat creixent significativament per sobre de l'europea. En conseqüència, Andorra ha continuat perdent posicions relatives respecte de les economies veïnes pel que fa a nivell de riquesa real per càpita. Ara bé, en termes nominals el PIB per càpita s'ha situat en 35.996 euros, el millor registre des de l'any 2010, i un 0,7% superior al de l'exercici anterior.

La continuïtat de la senda expansiva de l'economia andorrana ha estat impulsada, igual que l'any anterior, pel context internacional encara favorable, sobretot pel context d'Espanya. Pel que fa a la demanda, l'evolució dels indicadors més rellevants relacionats amb el consum i la inversió ha estat positiva, tot i que dintre d'uns registres modestos. Pel que fa a l'oferta, el creixement econòmic andorrà ha estat liderat pels serveis i la construcció, en contrast amb la manca de dinamisme mostrada pels sectors industrial i primari.

El ritme d'avenç de l'economia andorrana queda reflectit en l'evolució a l'alça de la gran majoria d'indicadors d'activitat i demanda. Entre aquests indicadors, destaca l'acceleració del creixement de l'ocupació total, el nombre de visitants, les despeses de funcionament de les administracions, la inversió pública, les matriculacions de vehicles industrials i les importacions de materials de construcció. Altres indicadors rellevants que han crescut, tot i que ho han fet a un ritme menor que el 2017, són les importacions totals i les matriculacions de turismes. Els únics indicadors que s'han quedat en terreny negatiu són el consum d'energia i el crèdit.

Per sectors, el creixement econòmic andorrà durant l'any 2018 ha estat impulsat, fonamentalment, pels serveis i la construcció. Cal tenir present que els serveis representen entorn del 88% del VAB, de manera que el seu comportament acostuma a ser determinant per a l'evolució de l'economia. Per part seva, la construcció ha estat el sector que ha registrat la taxa de creixement més elevada i ha reforçat així la fase expansiva que va iniciar tímidament el 2015, tot i que el seu pes més reduït fa que la contribució relativa d'aquest sector al creixement total sigui bastant més limitada que la dels serveis. En sentit contrari, el comportament del sector de la indústria i la manufactura ha restat al creixement econòmic i, finalment, l'agricultura ha fet una aportació mínima.

Més en detall, el sector primari ha registrat un creixement modest del VAB real, del 0,4%, el 2018, que representa una lleugera millora respecte a l'estancament que va caracteritzar la seva evolució durant el 2017. Aquesta evolució ha anat acompanyada d'una moderació en el ritme de caiguda del nombre d'assalariats, del nombre d'empreses i de la superfície agrària útil. Tot i això, cal destacar que la collita de tabac ha augmentat significativament i s'ha recuperat de la caiguda registrada el 2017, alhora que el cens ramader també s'ha incrementat.

Pel que fa la construcció, el VAB real del sector ha augmentat el 5,8%, bastant per sobre de l'avenç registrat l'any 2017. Aquesta acceleració suposa la consolidació d'un cicle alcista del sector, que ja acumula quatre anys en positiu, després de nou exercicis de crisi profunda. El dinamisme creixent

de la construcció també es reflecteix en el comportament dels principals indicadors d'activitat disponibles del sector. En particular, l'any 2018 s'han registrat destacats increments dels metres quadrats visats, de les importacions de materials de construcció i del nombre d'assalariats i establiments, tots superiors als de 2017. En la mateixa línia, la inversió pública ha experimentat un fort increment, per segon exercici consecutiu, fins a assolir el nivell més elevat dels darrers sis anys. Igualment, els resultats de les enquestes de la Cambra confirmen la fortalesa de la recuperació del sector, tot i que des de nivells encara reduïts.

En sentit contrari, la indústria i la manufactura ha estat el sector que ha mostrat el pitjor comportament durant l'any 2018, amb una reducció del VAB real del 0,7%, que contrasta amb el creixement experimentat els dos exercicis precedents. En tot cas, el pes reduït d'aquest sector en limita molt l'impacte negatiu. Malgrat els resultats negatius en termes de VAB, hi ha altres indicadors de l'activitat industrial i manufacturera que han mostrat un comportament una mica més favorable. És el cas del nombre d'assalariats, empreses i establiments, i també de la millora del clima de confiança del sector reflectida en les respostes de les empreses a les enquestes de la Cambra.

Quant als serveis, l'evolució durant l'any 2018 ha estat novament positiva, amb un increment del VAB real del 2,1%, el segon millor registre dels darrers deu anys. En aquest sentit, hi ha altres indicadors de l'àmbit dels serveis que també han evolucionat a l'alça, com ara el nombre d'assalariats i empreses. A un nivell més desagregat, cal destacar que el creixement dels serveis ha estat impulsat principalment pel subsector que inclou les activitats de comerç, hostaleria, transport, informació i comunicacions (3,6%), el qual aporta el 32% del VAB total andorrà. Aquesta dinàmica ha estat afavorida en part per l'increment del nombre de visitants, que ha estat del 2,2% l'any 2018, així com pel bon comportament del consum dels residents. Tanmateix, respecte al sector turístic en particular, hi ha altres indicadors vinculats que reflecteixen una moderació del ritme d'activitat respecte al 2017, com ara el nombre de pernoctacions totals registrades i el nombre d'assalariats d'aquesta branca, amb increments més reduïts que els registrats el 2017. En el cas del comerç, persisteix la feblesa de l'activitat, reflectida en la majoria d'indicadors del sector.

Aquesta pèrdua d'impuls del turisme sumada a l'estancament del comerç també ha quedat recollida per les enquestes de la Cambra. Així, les empreses del sector hotelier han fet una valoració de la marxa dels negocis, del grau d'ocupació i dels nivells de reserves menys favorable que l'any 2017. Al comerç, les empreses també han empitjorat les valoracions sobre l'evolució general del sector, amb una opinió sobre la marxa dels negocis que ha tornat a terreny negatiu, després de dos exercicis en positiu.

L'evolució del subsector financer durant el 2018 tampoc ha estat positiva, segons reflecteixen la gran majoria d'indicadors d'activitat, tot i que la situació ha millorat una mica respecte a l'any 2017. Si es tenen en compte les xifres oficials del PIB, s'observa que el VAB del subsector d'Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques ha crescut modestament (1,1%), en línia amb l'any 2017. La feblesa persistent de l'activitat, que s'arrossega des de la intervenció de BPA, l'any 2015, s'ha reflectit en una nova reducció de la inversió creditícia bruta a clients i dels dipòsits, encara que ha estat menor que la registrada el 2017. Tot plegat s'ha traduït en una disminució dels beneficis del sector bancari per cinquè any consecutiu i en un quasi estancament de l'ocupació en el conjunt del sector financer i assegurador.

L'any 2018 el sector públic ha contribuït positivament a l'activitat, gràcies a una relaxació de la política fiscal tant de l'Administració general com dels comuns. Aquesta circumstància s'ha reflectit en una acceleració del creixement de les despeses de funcionament i de les inversions reals. En paral·lel, la pressió fiscal s'ha incrementat mig punt, fins al 25%, xifra que se situa molt a prop del màxim històric registrat el 2016 (25,2%). Com a resultat, l'Administració general ha

registrat un petit dèficit pressupostari, del 0,1% del PIB, i els comuns han reduït el superàvit, tres dècimes, fins al 0,9%.

De cara a l'any 2019, l'evolució de l'economia andorrana continua molt marcada per la influència del context internacional, que cada cop es mostra més incert i condicionat per factors d'origen polític, com ara la guerra comercial i tecnològica entre els Estats Units i la Xina, o el Brexit, amb possibles conseqüències negatives sobre el conjunt de l'economia europea i mundial. En aquest context, les previsions econòmiques per a Espanya i França són de desacceleració del creixement, una tendència que ja s'ha constatat durant la primera meitat de l'any. Aquesta realitat posarà límits a la millora de l'economia andorrana, sobretot per la via dels vincles turístics. Tot plegat també fa pensar que l'economia del Principat tendirà a perdre impuls durant el 2019, de manera que el creixement del PIB pot quedar per sota del registrat el 2018.

Les opinions de les empreses recollides a les enquestes de la Cambra i les dades de PIB del primer trimestre de 2019 suggereixen aquesta evolució. Així, Andorra va registrar un creixement econòmic real del 2,2% interanual, tres dècimes inferior al del trimestre anterior. La pèrdua d'impuls de l'economia andorrana també es posa de manifest en l'evolució dels principals indicadors d'activitat disponibles per als primers mesos de l'any 2019. En particular, el nombre de visitants ha registrat un descens interanual en l'acumulat dels cinc primers mesos de l'any, en contrast amb l'augment experimentat en el mateix període de l'exercici anterior. Paral·lelament, el nombre d'assalariats ha moderat el ritme de creixement fins a l'abril, respecte d'un any abans i el nombre de demandants en recerca de treball s'ha incrementat a doble dígit el primer semestre, en contrast amb la caiguda registrada durant el mateix període de 2018.

8

En conclusió, l'economia andorrana s'encamina cap a una fase més madura del cicle expansiu, després de sis anys de creixement, condicionada en bona part per la desacceleració de l'economia europea i, sobretot, per les economies veïnes. Així, Andorra continuarà creixent durant l'any 2019, però molt probablement ho farà a un ritme més moderat que el de l'any 2018.

En aquest escenari, i tenint en compte els múltiples reptes que haurà d'afrontar Andorra en endavant, la Cambra continuarà col·laborant estretament amb les empreses i les institucions per impulsar propostes que contribueixin al progrés econòmic i social del país.

Miquel Armengol Pons
President

L'economia internacional

1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2018

L'any 2018 l'economia mundial ha registrat un increment del PIB del 3,6%, segons el Fons Monetari Internacional (FMI), dues dècimes menys que el 2017, any en què es va assolir el màxim des de 2011. A la moderació del creixement global hi han contribuït les tensions comercials entre els Estats Units i la Xina i el debilitament de l'activitat en algunes economies europees i emergents. Aquesta situació s'ha produït en un context de desacceleració del comerç mundial i d'elevada incertesa política, que ha provocat una reducció generalitzada dels índexs borsaris. Per contra, hi ha hagut altres factors que han estat impulsors del creixement, com ara les polítiques monetàries expansives dels principals bancs centrals, els preus reduïts de les matèries primeres i, en el cas de la zona euro, la depreciació de l'euro davant del dòlar.

L'economia mundial es desaccelera perquè el comerç mundial creix menys que el 2017.

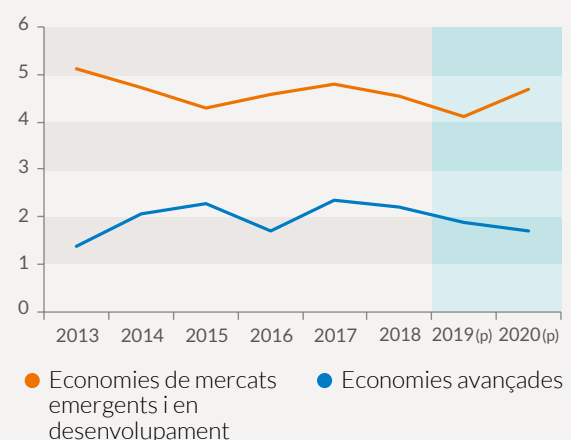
El creixement menor de la demanda global i els riscos existents han afectat negativament tant les economies desenvolupades, que han passat de créixer globalment un 2,4% el 2017 a fer-ho un 2,2% el 2018, com les economies emergents i en desenvolupament, que han crescut a una taxa del 4,5% el 2018, tres dècimes menys que l'any anterior. Aquesta evolució contrasta amb la registrada l'any anterior quan el creixement va millorar sincronitzadament, tant en les economies avançades com en les emergents.

L'economia xinesa es desaccelera fins al nivell més baix en tres dècades.

En les economies en desenvolupament i emergents, alguns dels factors que han limitat el creixement han estat les tensions comercials globals, l'enduriment de les polítiques de crèdit a la Xina, l'empitjorament de la situació macroeconòmica a l'Argentina, Veneçuela i Turquia, i la depreciació de les seves monedes envers el dòlar, entre altres fets. Per contra, les economies exportadores de petroli s'han beneficiat de la pujada del preu del cru.

Entre les economies emergents asiàtiques, la Xina va créixer un 6,6% el 2018, la taxa més baixa en gairebé tres dècades. Aquesta desacceleració es deu a una reducció de la inversió com a resultat de la política de limitació del crèdit amb què el govern xinès intenta promoure un creixement sostenible. Paral·lelament, han

CREIXEMENT DEL PIB MUNDIAL
Taxes de variació anual a preus constants, en %

Font: FMI.

disminuït les vendes de vehicles pel venciment dels programes d'incentius per comprar-ne i també per les mesures aranzelàries imposades pels Estats Units. Per al 2019, el govern xinès ha revisat a la baixa el seu objectiu de creixement econòmic, que ha situat entre el 6% i el 6,5%, i ha anunciat un paquet de mesures per impulsar el creixement. Per la seva banda, l'Índia ha continuat registrant un ritme de creixement del PIB molt elevat (6,8% el 2018), que fins i tot podria millorar el 2019, i que s'explica per unes polítiques monetària i fiscal expansives que han impulsat la inversió i el consum.

A l'Amèrica Llatina destaquen les caigudes del PIB d'Argentina i Veneçuela (-2,5% i -18% el 2018, respectivament), que han estat molt superiors al que s'esperava, mentre que Mèxic i Brasil han mantingut una taxa de creixement similar a la de l'any anterior (2% i 1,1%, respectivament), si bé les previsions per al 2019 d'ambdues economies s'han revisat a la baixa.

Les economies en desenvolupament d'Europa han notat els efectes de la desacceleració dels principals països europeus, i han crescut globalment un 3,6%, davant del 6,1% de l'any 2017. Rússia, en canvi, ha experimentat una acceleració de la taxa de creixement de set dècimes, fins al 2,3%, gràcies a l'evolució a l'alça del preu del petroli i a les polítiques d'impuls fiscal adoptades.

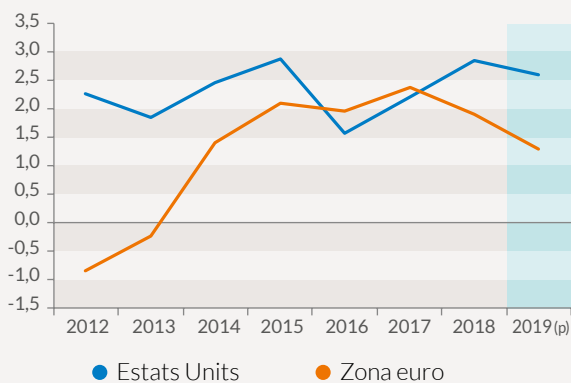
Finalment, a l'Orient Mitjà i el nord d'Àfrica, el creixement del PIB s'ha moderat cinc dècimes, fins al 1,6% el 2018, per la reducció del preu de les matèries primeres (excepte el petroli) i les tensions geopolítiques pels conflictes civils a Síria i el Iemen, així com per l'impacte de les noves sancions a l'Iran.

Quant als països avançats, l'evolució econòmica de 2018 s'ha caracteritzat per unes dades macroeconòmiques favorables als Estats Units i dèbils a Europa. Així, els Estats Units han registrat una acceleració del creixement de set dècimes, fins al 2,9%, mentre que l'economia de la zona euro s'ha desaccelerat mig punt, fins al 1,9%. El Japó també ha moderat el ritme d'augment del PIB des de l'1,9% de 2017 fins al 0,8% de 2018. Fora de la zona euro, al Regne Unit el 2018 el creixement del PIB s'ha moderat quatre dècimes, fins al 1,4%, de manera que s'ha perllongat la senda d'alentiment iniciada el 2014. Segons l'FMI, podria créixer a una taxa similar el 2019 (1,3%), si bé aquesta projecció està subjecta a una gran incertesa a causa del Brexit.

Economia a l'alça als Estats Units en un context de plena ocupació.

L'economia nord-americana ha continuat sent un dels principals motors de l'expansió mundial i ha deixat de banda els dubtes sobre la seva sostenibilitat. El 2018 el creixement del PIB va ser del 2,9%, la taxa més alta registrada des de 2015. El creixement s'ha recolzat en la bona marxa del consum i la inversió. En canvi, la demanda externa hi ha contribuït negativament en dues dècimes, perquè les importacions han crescut més que les exportacions, que s'han alenit per l'apreciació del dòlar i per la guerra comercial amb la Xina. Així, el 2018 el dèficit de la balança per compte corrent s'ha mantingut en el 2,4% del PIB, per quart any consecutiu. El dinamisme de l'economia nord-americana s'ha basat en unes condicions monetàries que encara són favorables tot i les pujades de tipus d'interès, i que han estat impulsades pels plans d'expansió fiscal adoptats

CREIXEMENT DEL PIB
Taxes de variació anual, en %

p: previsions de l'FMI (juliol 2019).

Font: FMI.

Gràfic 12

pel govern de Trump a finals de 2017 (retallada de les taxes impositives que paguen les empreses i autorització temporal per comptabilitzar la inversió íntegrament com a despesa en l'impost de societats). L'evolució favorable de l'economia nord-americana s'ha traduït en una millora contínua dels resultats del mercat laboral. El ritme de creixement anual de l'ocupació s'ha accelerat fins a l'1,6%, fet que ha permès situar la taxa d'atur en el 3,9% el 2018, un mínim històric que es pot considerar de plena ocupació.

Per la seva banda, la inflació ha continuat la senda d'evolució marcada pel preu del petroli al llarg de l'any, caracteritzada per una primera meitat de l'exercici alcista i una segona meitat baixista, i ha finalitzat al desembre en l'1,9%. També ha contribuït a la inflació l'augment salarial en un context de plena ocupació, ja que el salari per persona ocupada ha crescut de mitjana un 2,7% en termes nominals (0,6% en termes reals una vegada descomptat l'increment de preus). En mitjana anual, els preus de consum s'han accelerat des del 2,1% de 2017 fins al 2,4% el 2018. L'augment de la inflació ha justificat la política monetària portada a terme per la Reserva Federal de pujada gradual dels tipus d'interès durant el 2018.

Finalment, la reforma tributària de 2017 i els increments subsegüents de la despesa han augmentat el dèficit fiscal i han agreujat el perfil del deute públic dels Estats Units. El saldo negatiu dels comptes públics ha passat del 4,3% del PIB el 2017 al 6,6% el 2018, una evolució que contrasta amb l'ajustament que es va produir l'any anterior.

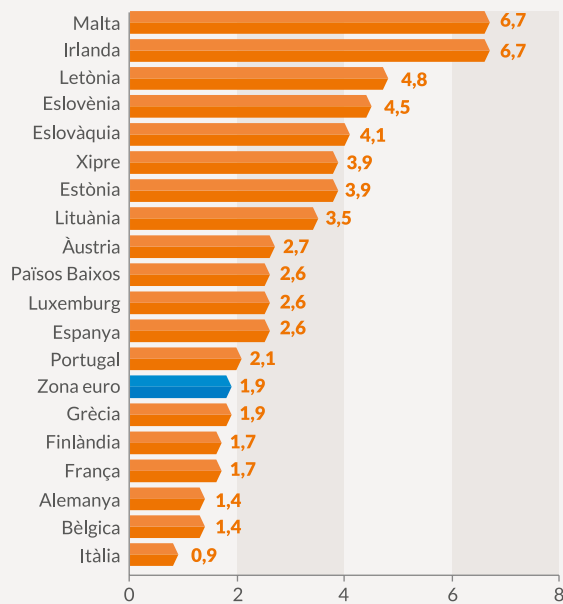
El 2018 l'economia de la zona euro s'ha debilitat més del previst, sobretot pel retrocés de la confiança entre consumidors i empreses, pels efectes en la indústria automobilística alemanya dels nous estàndards sobre emissions i per la caiguda de l'economia italiana. El 2018 el PIB real de la zona euro va créixer a una taxa anual de l'1,9%, inferior en cinc dècimes a la de 2017 i la més reduïda des de 2014. El debilitament de l'activitat va ser especialment marcat en el segon semestre de l'any, i en particular a Alemanya i Itàlia, amb avenços intertrimestrals del PIB de l'eurozona del 0,1% en el tercer trimestre, i del 0,2% en el quart. A aquest alentiment hi van contribuir factors externs, com la incertesa creixent associada a les tensions comercials, i també factors interns, entre els quals destaquen la debilitat de la producció d'automòbils a Alemanya, la inestabilitat política a Itàlia i les tensions socials a França.

Per components, el creixement de la zona euro ha estat impulsat per la demanda interna, gràcies al dinamisme de la inversió (que ha passat de créixer un 2,6% el 2017 a fer-ho un 3,3% el 2018), i a la bona evolució del consum, especialment del consum públic, que ha mantingut un creixement de la vora de l'1,1%, ja que el consum privat s'ha moderat tres dècimes, fins a l'1,3%. En canvi, la demanda exterior ha tingut una contribució negativa al creixement del PIB. Aquest fet s'explica perquè la desacceleració de les exportacions ha estat més intensa que la de les importacions. Per tant, l'alentiment econòmic a la zona euro s'explicaria

L'economia de la zona euro va quedar frenada la segona meitat de 2018.

CREIXEMENT DEL PIB ALS PAÏSOS DE LA UEM. Any 2018

Taxes de variació anual, en %

Font: Comissió Europea (juliol 2019).

principalment per dos factors: un impuls menor de les exportacions afectades per la desacceleració del comerç mundial, i la moderació del consum privat influït en part per l'entrada en vigor a principis de setembre de la nova normativa sobre emissions d'automòbils a Europa. Això explicaria en bona part la lleugera disminució del superàvit de la balança per compte corrent al conjunt de la zona euro, des del 3,9% del PIB de 2017 fins al 3,6% de 2018.

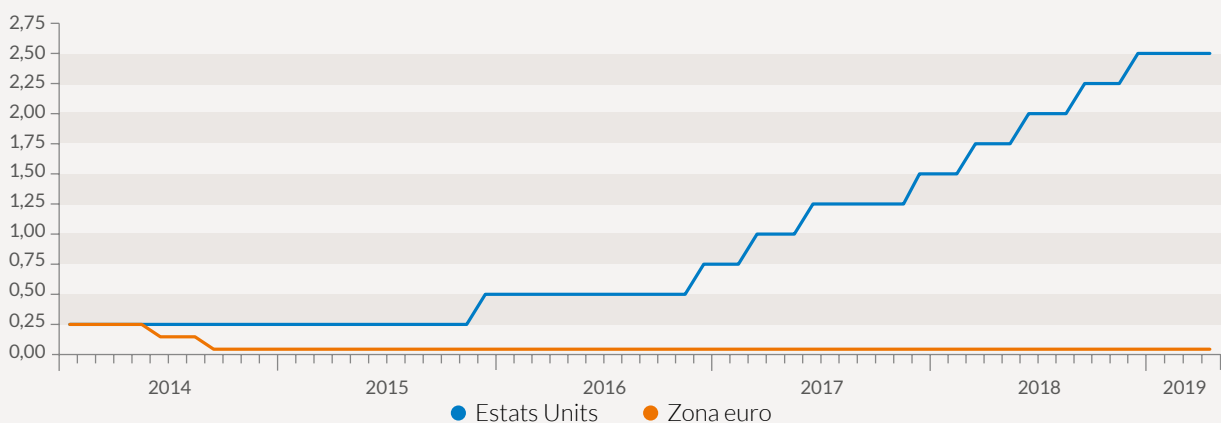
Malgrat l'afebliment del dinamisme de la zona euro, el 2018 el mercat laboral ha continuat millorant. Concretament, el nombre d'ocupats ha augmentat l'1,5% anual, només una dècima menys que l'any 2017. Aquest augment de l'ocupació ha permès reduir la taxa d'atur des del 9,1% el 2017 fins al 8,2% el 2018. Es tracta de la taxa més baixa des de 2008, però encara està per sobre de la mínima que es va assolir el 2007 (7,7%). Segons les previsions de la Comissió Europea l'any 2019 es podria igualar la taxa de 2007. Per la seva banda, els costos laborals unitaris han crescut un 1,9% com a resultat d'un increment del salari per treballador nominal del 2,2% i per un augment de la productivitat del 0,3%. Ara bé, els costos laborals reals, una vegada descomptat el deflactor del PIB, han augmentat un 0,4%, després de diversos anys de reduccions continuades. Això significa que el 2018 l'economia de la zona euro hauria començat a perdre competitivitat. La Comissió Europea assenyalava que és prioritari millorar la productivitat per incrementar els salaris, i de retruc la inflació, sense perdre competitivitat.

El 2018 la inflació de la zona euro es va mantenir continguda, en un context de moderació de l'activitat. Concretament, la inflació va seguir una fase alcista entre maig i octubre, mes en el qual va assolir un valor màxim del 2,3%, marcat per l'evolució del preu del petroli, mentre que al novembre i desembre el creixement dels preus es va moderar fins a acabar l'any en l'1,5%. En mitjana anual, la inflació ha estat de l'1,8%, tres dècimes per sobre de l'1,5% de l'any anterior. Totes les economies de la zona euro han registrat taxes d'inflació anuals positives, però només n'hi ha set que han superat el llindar del 2%. La inflació als països que constitueixen el nucli d'Europa es va mantenir moderada: França (2,1%), Alemanya (1,9%), Espanya (1,7%) i Itàlia (1,2%). Les pujades de preus més importants es van registrar als països de l'Est: Estònia (3,4%), Letònia (2,6%), Lituània (2,5%) i Eslovàquia (2,5%).

Els preus es mantenen continguts en un context de moderació de l'activitat.

Finalment, la política fiscal ha moderat el caràcter contractiu respecte a l'any anterior. El dèficit públic global dels països membres de la zona euro s'ha reduït des de l'1% del PIB el 2017 fins al 0,5% el 2018. La disminució del dèficit s'explica, a parts iguals, per una reducció del pes de la despesa en el PIB de dues dècimes, fins al 46,8%, i per un augment del pes dels ingressos

TIPUS D'INTERÈS OFICIALS ALS ESTATS UNITS I LA ZONA EURO - En %

Font: Reserva Federal i BCE.

Gràfic 1.4

El 2018 el dèficit públic de la zona euro es redueix al 0,5% i el deute baixa fins al 87,1% del PIB.

comptes públics en termes de PIB són Luxemburg (2,4%), Malta (2%), Alemanya (1,7%) i Països Baixos (1,5%). La ràtio de deute públic en relació amb el PIB va mantenir la tendència descendent durant el 2018 i es va reduir dos punts percentuals, fins a situar-se en el 87,1%, gràcies tant a l'augment del PIB com al baix cost del finançament.

Pel que fa a la política monetària, als Estats Units els tipus d'interès s'han situat en una forquilla del 2,25-2,5% a finals de 2018, després de quatre pujades de tipus esglaonades al llarg de l'any (al març, juny, setembre i desembre) amb l'objectiu de frenar l'escalfament de l'economia que es troba en el novè any d'expansió. Però al començament de 2019, la Reserva Federal (FED) va anunciar que faria una pausa en les pujades dels tipus d'interès fins que milloressin les dades econòmiques i financeres.

Tipus d'interès a l'alça als Estats Units i estables a la zona euro.

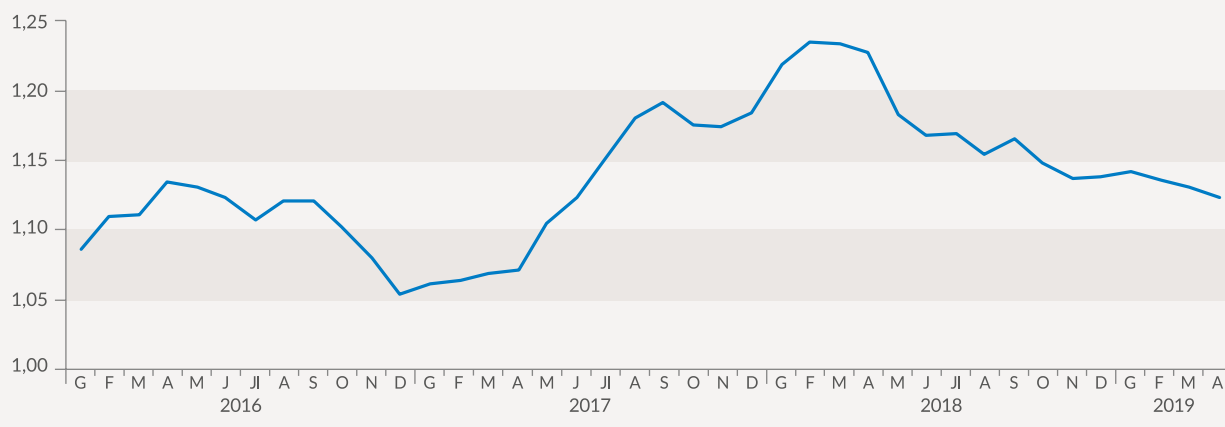
A la zona euro, la política monetària ha estat condicionada pel context descrit de desacceleració econòmica i baixa inflació. Per això, el Banc Central Europeu (BCE) ha mantingut els tipus d'interès oficials en el 0% i no es preveu que comencin a pujar fins que la situació econòmica millori i la inflació repunti. Quant a les mesures de política monetària no convencionals, al desembre de 2018 el BCE va posar fi definitivament a la política de compra d'actius que havia posat en marxa el 2015, després d'anar-la reduint gradualment al llarg de l'any. Tanmateix, al març de 2019, davant la rebaixa de les perspectives econòmiques a la zona euro, el BCE va decidir aprovar noves mesures d'injecció de liquiditat al sistema bancari amb l'objectiu de fomentar la concessió de préstecs i donar suport a la recuperació econòmica.

El 2018 s'ha caracteritzat per la depreciació de l'euro i per una inflació continguda.

Com a conseqüència d'uns tipus d'interès més alts i d'unes perspectives econòmiques més favorables als Estats Units que a la zona euro, el dòlar va començar a apreciar-se davant de l'euro a partir del mes d'abril de 2018, de

manera que va trencar amb la tendència de depreciació que havia seguit l'any anterior. Així, al desembre de 2018 la còtització de l'euro era d'1,139\$, un 3,8% inferior a la de desembre de

TIPUS DE CANVI \$ / €

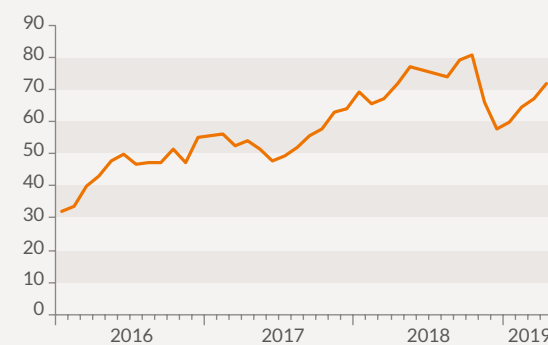
Font: BCE.

Gràfic 1.5

2017 (1,184 \$/€). Aquest valor se situa en la mitjana dels quatre últims anys (2015-2018). A la zona euro, la depreciació de l'euro ha encarat les importacions energètiques i, en conseqüència, ha contribuït a impulsar unes dècimes la inflació (que va arribar al 2,3% a l'octubre en el moment de màxima pujada del preu del petroli), però al mateix temps ha contribuït a impulsar les exportacions a fora de l'eurozona. Així mateix, s'observa una tendència de depreciació de l'euro envers el ien japonès (-4,5% fins a una cotització de 127,7 iens/euro al desembre de 2018).

El preu del petroli ha seguit una tendència ascendent fins a l'octubre de 2018 (data en què va assolir el preu màxim de 80 dòlars/barril en quatre anys per l'entrada en vigor de les sancions dels Estats Units a l'Iran). Posteriorment va encadenar dos mesos de caigudes prou destacables per un excés d'oferta i pels signes de desacceleració de l'economia mundial (fins a anotar un mínim anual). Aquesta intensa caiguda va fer que al desembre de 2018 el preu mitjà del barril de Brent se situés en 57 dòlars, un 10,2% per sota dels 64 dòlars del mes de desembre de 2017.

PREU DEL PETROLI - \$ per barril Brent

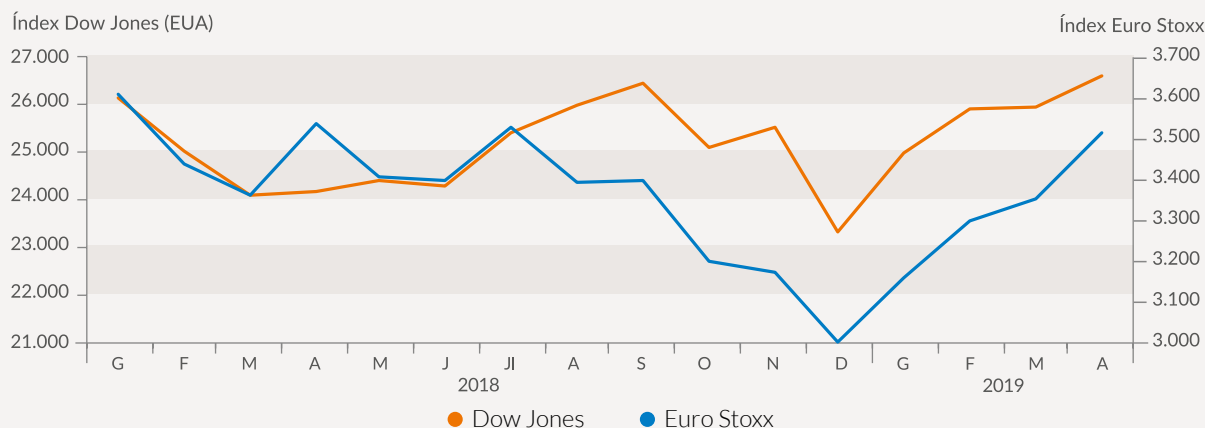
Font: Energy Information Administration, del Govern dels Estats Units.

Episodis d'inestabilitat i caigudes generalitzades de les borses a finals de 2018.

El 2018 l'augment del preu del petroli ha pressionat a l'alça els preus dels béns i serveis al conjunt d'àrees econòmiques, si bé la contracció del preu de les matèries primeres i l'alentiment de l'economia mundial ha compensat en part aquest efecte. Així, la inflació mitjana dels països desenvolupats s'ha situat en el 2% (1,7% el 2017), en línia amb l'objectiu dels principals bancs centrals, mentre que la inflació de les economies emergents i en desenvolupament ha estat més elevada i amb tendència alcista (4,8% el 2018 davant del 4,3% el 2017) per la depreciació de les monedes respectives en algunes economies.

El 2018 va tornar la inestabilitat als mercats de capitals, especialment en els darrers quatre mesos de l'any a causa de la incertesa respecte al Brexit i per les tensions comercials creixents. Aquest fet explica les caigudes generalitzades que es van produir a les principals borses mundials entre desembre de 2017 i desembre de 2018. L'IBEX-35 de la borsa espanyola va registrar un descens

ÍNDEX BORSARI ALS EUA I A LA ZONA EURO

Font: BCE i Reserva Federal.

del 15%, després de tres anys continuats de guanys, una evolució que va ser molt similar al mercat europeu (l'Eurostoxx va retrocedir un 14,3%). Les pèrdues també van ser generalitzades als Estats Units però de menor magnitud (el Dow Jones va caure un 5,6% i el Nasdaq un 3,9%). Al Japó, l'índex Nikkei també va perdre un 12,1% del seu valor. Tanmateix, els primers quatre mesos de l'any 2019 s'ha invertit la tendència i les principals borses mundials han recuperat les pèrdues registrades el darrer trimestre de 2018.

PERSPECTIVES ECONÒMIQUES DE L'FMI PER A L'ECONOMIA MUNDIAL

Quadre 1.1

			PREVISIONS	
	2017	2018	2019	2020
PIB mundial	3,8	3,6	3,2	3,5
Economies avançades	2,4	2,2	1,9	1,7
Estats Units	2,2	2,9	2,6	1,9
Zona euro	2,4	1,9	1,3	1,6
Alemanya	2,2	1,4	0,7	1,7
França	2,3	1,7	1,3	1,4
Itàlia	1,7	0,9	0,1	0,8
Espanya	3,0	2,6	2,3	1,9
Japó	1,9	0,8	0,9	0,4
Regne Unit	1,8	1,4	1,3	1,4
Canadà	3,0	1,9	1,5	1,9
Països emergents i en desenvolupament	4,8	4,5	4,1	4,7
Àfrica subsahariana	2,9	3,0	3,5	3,7
Economies emergents d'Europa	6,1	3,6	1,0	2,3
Comunitat d'Estats Independents	2,2	2,7	1,9	2,4
Rússia	1,6	2,3	1,6	1,7
Àsia en desenvolupament	6,6	6,4	6,3	6,3
Xina	6,8	6,6	6,2	6,0
Índia	7,2	6,8	7,0	7,2
Orient Mitjà i Nord d'Àfrica	2,1	1,6	1,0	3,0
Amèrica Llatina i Carib	1,2	1,0	0,6	2,3
Comerç mundial (béns i serveis)	5,5	3,7	2,5	3,7

Font: FMI, juliol 2019.

15

2. Perspectives

Els primers mesos de l'any 2019 ha continuat la divergència entre el creixement a l'alça dels Estats Units i la feblesa de l'economia de la zona euro, malgrat que les dades de PIB han estat en general millors del que s'esperava. La primera part de l'any també s'ha caracteritzat pel repunt del preu del petroli, la depreciació de l'euro envers el dòlar, l'aturada temporal de la política de normalització monetària progressiva, la recuperació de les borses mundials i la manca d'acord sobre el Brexit amb l'endarreriment de la data de sortida al 31 d'octubre de 2019.

En aquest escenari es mantenen els riscos a la baixa, entre els quals destaquen l'escalada de les lluites comercials, les tensions geopolítiques a l'Orient Mitjà, una desacceleració de l'economia xinesa més intensa del que s'havia previst i la incertesa sobre el Brexit. La incorporació d'alguns d'aquests factors de risc en les projeccions de l'FMI i de l'OCDE, sumada a l'efecte negatiu derivat d'un dinamisme menor de l'activitat en el segon semestre de 2018, expliquen la revisió a la baixa del creixement mundial previst per a aquest any per part d'ambdós organismes. Tant l'FMI com l'OCDE preveuen un creixement del 3,2% per al 2019 i una lleugera recuperació el 2020, fins a taxes del 3,4%-3,5%. Aquestes perspectives són globalment positives, però també alerten que el creixement és fràgil i està molt subjecte a riscos.

Tanmateix, l'FMI preveu que l'economia millori gradualment durant la segona meitat de l'any 2019 per la suma de diferents factors, com ara la millora dels mercats financers mundials, l'estabilització progressiva de la situació econòmica de Turquia i Argentina, les polítiques econòmiques d'estímul que ha posat en marxa la Xina i uns mercats de treball a les economies desenvolupades que continuen dinàmics i que han anat acompanyats d'increments salarials, fet que ha donat suport a la renda i la despesa de les llars.

Com a resultat d'aquest escenari, l'FMI preveu que les economies avançades moderaran el ritme de creixement tres dècimes i que el 2019 se situarà en l'1,9%, i pronostica que també ho faran les economies de mercats emergents i en desenvolupament, que desacceleraran el ritme de creixement en quatre dècimes, fins al 4,1% el 2019. Aquest ritme de creixement més lent de 2019 es produirà de forma generalitzada a pràcticament totes les àrees econòmiques emergents i en desenvolupament.

Sorpresa als Estats Units per un creixement del primer trimestre superior al previst.

En el primer trimestre de l'any, l'economia nord-americana ha sorprès amb un creixement del 3,2% interanual, la taxa interanual més alta des de 2015, de manera que continua l'acceleració progressiva iniciada a mitjan 2016. Sembla, doncs,

que les tensions comercials amb la Xina, l'augment progressiu dels tipus d'interès per part de la Reserva Federal, el tancament de l'Administració per la manca d'acord en els pressupostos i el fet d'haver passat més d'un any des de la posada en marxa al desembre de 2017 dels impulsos fiscals, de moment, no han penalitzat l'evolució econòmica dels Estats Units.

Davant d'això, l'OCDE preveu que el 2019 l'economia nord-americana creixerà un 2,8%, només una dècima menys que el 2018, un creixement sòlid que es basarà en la demanda interna. La inflació, per la seva banda, va repuntar al març, però la subjacent, més vinculada a

El 2019 l'economia de la zona euro seguirà debilitant-se.

PERSPECTIVES ECONÒMIQUES DE L'OCDE PER ALS PRINCIPALS PAÏSOS DESENVOLUPATS

Quadre 1.2

	PRODUCTE INTERIOR BRUT % variació anual			INFLACIÓ ⁽¹⁾ % variació anual			TAXA D'ATUR ⁽²⁾ % població activa			BALANÇA C/C % del PIB			DÈFICIT PÚBLIC % del PIB		
	2018	2019p	2020p	2018	2019p	2020p	2018	2019p	2020p	2018	2019p	2020p	2018	2019p	2020p
Estats Units	2,9	2,8	2,3	2,0	1,4	2,1	3,9	3,7	3,6	-2,4	-2,4	-2,6	-6,6	-6,6	-6,7
Japó	0,8	0,7	0,6	1,0	0,8	1,5	2,4	2,4	2,4	3,5	3,0	3,2	-2,5	-2,5	-2,0
Regne Unit	1,4	1,2	1,0	2,5	1,7	1,9	4,1	3,9	3,9	-3,9	-5,6	-5,0	-1,6	-2,1	-2,0
Zona euro	1,9	1,2	1,4	1,8	1,2	1,5	8,2	7,9	7,7	3,6	3,6	3,5	-0,5	-0,9	-0,8
Alemanya	1,4	0,7	1,2	1,9	1,5	1,7	3,4	3,1	2,8	7,4	7,3	7,0	1,7	0,9	0,8
França	1,7	1,3	1,3	2,1	1,1	1,3	9,1	8,7	8,5	-0,3	0,0	0,1	-2,5	-3,2	-2,3
Espanya	2,6	2,2	1,9	1,7	1,0	1,6	15,3	18,8	12,7	0,9	0,8	0,7	-2,5	-2,0	-1,3
OCDE	2,3	1,8	1,8	2,3	2,0	2,3	5,3	5,3	5,2	0,3	0,1	0,03	-2,8	-3,0	-2,9

(1) Per a l'OCDE i els Estats Units s'ha utilitzat el deflactor del consum privat.

(2) Taxa d'atur calculada amb les definicions nacionals, no harmonitzada.
p: previsions.

Nota: les dades de PIB de 2018 corresponen a les dades definitives publicades al juliol tant per l'FMI com per la Comissió Europea.

Font: OCDE, maig del 2019.

l'evolució de l'activitat econòmica, es va mantenir estable. De fet, la previsió d'evolució dels preus per al 2019 és d'un 2% en mitjana anual, quatre dècimes menys que la registrada l'any anterior. Aquest context d'inflació continguda dona suport a l'estratègia actual de la FED de baixada dels tipus d'interès, com la que va adoptar el 31 de juliol de 2019 passat, en què els va retallar en un 0,25% fins a situar-los en el 2-2,25%.

En el cas de la zona euro, el conjunt d'organismes internacionals preveuen que el 2019 el creixement del PIB es moderarà fins a l'1,3%-1,2%. Per països, la Comissió Europea, en el seu informe de juliol de 2019, pronostica que només Grècia millorarà el creixement de 2019 respecte al de 2018. A Itàlia es preveu pràcticament un estancament econòmic (0,1%) i a Alemanya s'apunta a un increment molt feble, del 0,7%. A Espanya, es preveu que el creixement es redueixi tres dècimes fins al 2,3%, tot i que es mantindrà encara com l'economia líder en creixement dins les grans economies de la zona euro. En el cas de França, es produirà un alentiment del creixement del PIB, que se situaria en l'1,3%.

Tanmateix, la dada d'evolució del PIB a la zona euro del primer trimestre de 2019 ha estat millor del que es preveia, amb un creixement de l'1,2% interanual, el mateix ritme que el trimestre anterior. Així doncs, es frena la moderació dels últims períodes gràcies a un creixement intertrimestral del 0,4% el primer trimestre de 2019, després del 0,1% i del 0,2% del tercer i quart trimestre de 2018. El motor d'aquesta millora és especialment Alemanya, que després d'un últim semestre de 2018 molt dolent, en què es va moure entre la contracció i l'estancament, finalment creix quatre dècimes en els primers tres mesos de 2019. L'altra bona notícia és que Itàlia evita la recessió, encara que en aquest cas el repunt del PIB ha estat menor (s'ha quedat en un 0,1%). Cal tenir en compte que aquest país venia d'una recessió tècnica, ja que els dos últims trimestres de 2018 havia encadenat caigudes del PIB del 0,1%.

El 2019 el mercat laboral de la zona euro continuarà recuperant-se i això permetrà reduir la taxa d'atur mig punt, fins al 7,7%, segons la Comissió Europea. La relaxació dels objectius de reducció del dèficit públic (que es preveu que se situï en el 0,9% del PIB) també contribuirà a la recuperació econòmica. Per la seva banda, la inflació de la zona euro s'ha mantingut moderada en els primers quatre mesos de l'any (1,5% en mitjana) i la previsió és que en el conjunt de l'any se situï al voltant de l'1,3%, com a resultat de la baixada interanual del preu del petroli.

En els primers mesos de 2019 l'euro ha mantingut la tendència a la depreciació envers el dòlar nord-americà que ja s'observava durant el 2018. Finalment, el petroli ha tornat a encarir-se durant els primers mesos de 2019 com a conseqüència dels acords de l'OPEP i altres països productors per reduir-ne l'oferta, per les sancions dels Estats Units a l'Iran i pels problemes globals que afecten Veneçuela. Cal recordar que a l'abril el preu del barril es va situar de mitjana en 72 dòlars, un 25% per sobre del preu que hi havia al desembre de 2018. Tot i aquesta situació, l'FMI preveu una reducció del preu del petroli en dòlars per al 2019 del 4,1% en mitjana anual.

Les perspectives econòmiques es revisen a la baixa perquè els riscos augmenten.

En resum, malgrat que les xifres econòmiques del primer trimestre de l'any 2019 a les principals àrees econòmiques han sorprès positivament, els riscos a la baixa es mantenen latents. L'elevada incertesa que envolta el Brexit, l'impacte de la normativa mediambiental sobre l'automòbil i, sobretot, el repunt de les tensions comercials entre els Estats Units i la Xina expliquen la revisió a la baixa de les perspectives econòmiques mundials que han fet els principals organismes internacionals.

L'economia francesa

1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2018

A França, el 2018 l'economia s'ha desaccelerat. El PIB real ha anotat una taxa de creixement de l'1,7%, inferior al 2,3% de 2017, any en què es va assolir la taxa més alta des de 2007, segons

l'Institut Nacional d'Estadística de França (Insee). Així doncs, un any més, l'economia francesa continua creixent menys que el conjunt de l'eurozona (1,9% el 2018). Hi ha hagut diversos factors temporals, com les protestes socials al carrer dels *armilles grogues*, les temperatures relativament càlides i el calendari de vacances escolars, que han afectat negativament la demanda interna, si bé també hi ha hagut certes mesures fiscals encaminades a augmentar la renda disponible que han pogut evitar un deteriorament més important.

L'economia francesa es desaccelera i acusa els efectes de les protestes al carrer.

El creixement del PIB s'ha recolzat en el dinamisme de la inversió privada, la qual s'ha beneficiat de la reforma laboral aprovada el 2017 i de les mesures de foment de la competitivitat (CICE) així com d'unes condicions financeres favorables. El sector exterior també ha tingut una contribució força positiva en el creixement del PIB, ja que les importacions s'han anat debilitant al llarg de 2018, especialment les de serveis. El consum, en canvi, no ha començat a mostrar senyals positius fins al quart trimestre de l'any i ho ha fet com a resultat de l'augment de la renda disponible de les famílies per les mesures pressupostàries preses al desembre de 2018 i per la baixada de la inflació. Aquests efectes positius sobre el consum es perllongaran durant el 2019.

Cal tenir en compte que l'augment del poder adquisitiu de la renda disponible de les famílies (es defineix com l'increment de la renda familiar bruta disponible després d'impostos i transferències, i un cop descomptada la inflació) és una qüestió molt rellevant a França. Els guanys insignificants de poder adquisitiu que han caracteritzat l'última dècada expliquen en part el malestar social actual, amb moviments com el dels *armilles grogues*. En conseqüència, una part de la resposta del govern a aquestes reivindicacions ha estat un impuls de la renda familiar disponible, en particular mitjançant retallades d'impostos.

Concretament, s'han impulsat tres rondes de mesures: les que es van introduir en els pressupostos de 2018¹ i 2019; les mesures d'urgència econòmiques i socials (MUES) aprovades al desembre de 2018, i les mesures addicionals adoptades després de la conclusió del Gran debat nacional, en el qual van participar un milió i mig de ciutadans, que van ser anunciades per Emmanuel Macron el 25 d'abril de 2019 (vegeu el requadre). Segons algunes estimacions, els dos primers grups de mesures faran créixer la renda disponible de les llars en gairebé un 2,5% el 2019 (després d'un augment de l'1% el 2018). Aquestes mesures, juntament amb les que es van presentar després del Gran debat nacional a l'abril de 2019, contribuiran a mantenir l'increment de la renda disponible de les famílies fins al 2020.

El nivell de PIB per càpita en relació amb la mitjana europea en paritat de poder de compra (UE=100) fa tres anys que està estabilitzat en el 104. Això vol dir que el PIB per habitant de França és un 4% superior a la mitjana europea i que des que s'inicia la recuperació econòmica França no ha millorat però tampoc no ha empitjorat el seu grau de convergència real amb la UE. Tanmateix, cal recordar que en el període 2009-2013 el nivell de PIB per càpita va arribar a ser

¹ Vegeu el requadre publicat a l'Informe anual d'Andorra de 2017.

MESURES D'URGÈNCIA ECONÒMIQUES I SOCIALS (MUES), APROVADES EL 21 DE DESEMBRE DE 2018 PER L'ASSEMBLEA NACIONAL EN RESPOSTA A LES REVOLTES DEL CARRER

La Llei que les aprova conté tres mesures principals, que són les següents:

- Permetre als empresaris pagar una bonificació de fins a 1.000 euros, exempta d'impostos i de contribucions socials obligatòries, als empleats que guanyin menys de tres vegades el salari mínim. Aquest avantatge, que s'anomena "bonificació especial de poder adquisitiu", s'havia de pagar el 31 de març de 2019.
- Eximir del pagament de determinades contribucions socials i de l'impost sobre la renda les hores extres fins a un màxim de 5.000 euros.
- La tercera mesura es refereix a la contribució social generalitzada (CSG), que finança la seguretat social i l'assegurança d'atur. Per a les pensions de jubilació inferiors a 22.580 euros anuals per a una sola persona, o 34.636 euros per a una parella, el CSG es torna a situar en el 6,6%, que havia estat vigent fins a l'1 de gener de 2018, abans que s'apugés.

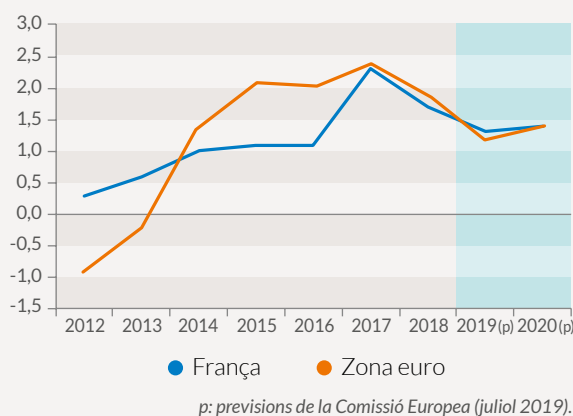
MESURES ANUNCIADAES PEL PRESIDENT MACRON EL 25 D'ABRIL DE 2019 DESPRÉS DEL GRAN DEBAT NACIONAL

- Es renuncia a la promesa de supressió de 120.000 llocs de treball de funcionaris en cinc anys. S'anuncia que no hi haurà més tancaments d'escoles o hospitals, i que no hi haurà més de 24 alumnes per classe en l'ensenyament infantil.
- Es confirma la rebaixa "significativa" de l'impost sobre la renda, però la concreció dels detalls queda en mans del govern.
- Es ratifica la revaloració de les pensions inferiors a 2.000 euros.
- Es descarta la supressió de festius i s'atura la reforma d'ampliació de la jornada laboral que actualment és de 35 hores setmanals, que es deixa en mans de la negociació col·lectiva de les empreses.
- No es renuncia a ampliar l'edat de jubilació que actualment està fixada en els 62 anys.
- S'anuncia la supressió de l'Escola Nacional d'Administració (ENA).

un 8% superior al de la UE, cosa que significa que durant els anys d'ajustaments derivats de la crisi econòmica, França va viure un procés de divergència en el nivell de renda per habitant respecte a la mitjana europea.

Segons l'Insee, els components del PIB que han impulsat el creixement el 2018 han estat els de la demanda interna, que ha contribuït en 1,3 punts al creixement, malgrat que ha disminuït en vuit dècimes respecte a l'aportació que havia fet l'any anterior. Tots els components de la demanda interna han tingut una evolució positiva però de menor intensitat que el 2017. Així, el consum privat ha desaccelerat el ritme de creixement des de l'1,4% de 2017 fins al 0,9% de 2018, i el consum públic, de l'1,6% al 0,8%. El consum de les llars acusa l'efecte del fet que es crea menys ocupació, però mostra senyals més positius en la part final de l'any davant les mesures pressupostàries aprovades per l'Assemblea Nacional el 21 de desembre de 2018. Per segon any consecutiu, el 2018 el component del PIB que ha estat el gran impulsor de l'activitat és la inversió. Malgrat haver moderat el ritme d'augment, la inversió ha crescut el 2,8%, especialment la inversió empresarial, que s'ha beneficiat de la millora

CREIXEMENT DEL PIB A FRANÇA I A LA ZONA EURO - Taxes de variació interanual, en %

Font: Eurostat.

de l'entorn econòmic i de les reformes adoptades per Macron, sobretot en l'àmbit del mercat laboral. En canvi, la inversió de les famílies en habitatge s'ha alentit fortament, ja que ha passat del 6,6% al 2%, en part per la caiguda en la concessió de llicències per construir habitatge nou.

La demanda externa ha passat de tenir una contribució gairebé neutra el 2017 a tenir una contribució positiva de set dècimes el 2018, com a conseqüència de la intensa desacceleració de les importacions de béns i serveis, que han passat de créixer un 3,9% el 2017 a fer-ho un 1,2%

La demanda externa impulsa el creixement per la intensa desacceleració de les importacions.

el 2018, i han superat així l'alentiment de les exportacions (3,9% el 2017 i 3,5% el 2018). Per segon any consecutiu, les exportacions franceses de béns i serveis han tingut una evolució similar o fins i tot més positiva que les de la zona euro, la qual cosa posa en evidència

que s'ha frenat la pèrdua de competitivitat que s'estava produint des de feia alguns anys. El bon comportament de la balança comercial ha contribuït a reduir el dèficit de la balança per compte corrent des del -0,6% del PIB el 2017 fins al -0,3% el 2018, segons l'OCDE.

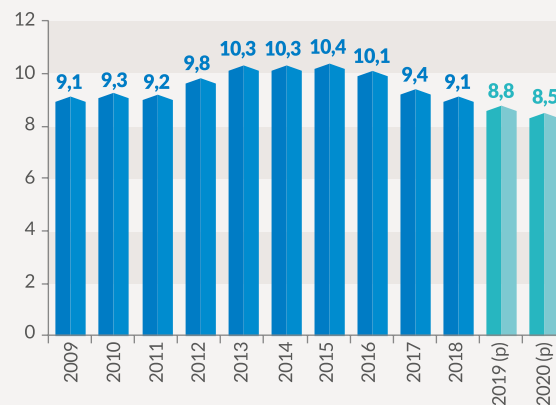
Pel que fa a l'oferta, el 2018 les deu branques sectorials han registrat una evolució positiva del valor afegit brut, però totes han crescut a una taxa inferior a la de 2017, excepte la d'activitats financeres (que ha passat de caure un 6,8% a créixer un 1%) i la d'activitats culturals, recreatives i altres, que el 2018 ha duplicat la taxa de creixement, fins a l'1,5%. El sector d'informació i comunicacions és el que ha registrat una evolució més positiva (5,2%), seguit per les d'activitats científiques i professionals (3,3%) i el comerç, transport i hotelaria (1,9%). La resta d'activitats, incloses la indústria i la construcció, han registrat taxes de variació de l'1,6% o inferiors.

El 2018 la reactivació de l'economia ha permès crear 257.000 llocs de treball, una xifra important però inferior a la màxima registrada l'any anterior quan l'augment d'ocupació neta va arribar als 329.000 llocs de treball. En taxes de variació, l'ocupació ha crescut un 0,9% interanual, i la taxa d'atur harmonitzada ha disminuït des del 9,4% de 2017 fins al 9,1% de 2018, segons l'Eurostat. Tot i que en mitjana anual la creació d'ocupació neta es va mantenir en xifres encara elevades, la taxa de variació es va reduir dràsticament des del segon trimestre de 2018 a causa de la reducció d'ocupacions que rebien subsidis públics i de la desacceleració de l'activitat econòmica. Per contra, el 2018 l'ocupació s'ha beneficiat de dues reformes: d'una banda, de la transformació dels beneficis fiscals a la contractació introduïts amb el Pla per a la competitivitat i l'ocupació (CICE), amb una reducció permanent de les contribucions empresarials a la seguretat social. D'altra banda, l'ocupació també s'ha beneficiat de la reforma laboral aprovada a finals de 2017, que avança en la descentralització de la negociació col·lectiva i permet que empreses petites es despenjin dels convenis sectorials i puguin adaptar-se a les condicions particulars de l'empresa. A més, també s'ha fixat un límit a la indemnització per acomiadament improcedent.

Aquesta millora progressiva del mercat laboral i de reducció de la taxa d'atur ha fet que els augments salarials nominals s'hagin recuperat

La creació d'ocupació es modera el segon semestre per la finalització d'alguns incentius.

TAXA D'ATUR A FRANÇA
En % de la població activa

p: previsions de la Comissió Europea (maig 2019).

Font: Eurostat.

Gràfic 2.2

Els salaris nominals es recuperen i la renda disponible de les famílies augmenta.

per segon any consecutiu (1,7% el 2018 i 1,9% el 2017). La productivitat laboral, per la seva banda, ha augmentat el 0,7% i, en conseqüència, els costos laborals unitaris (CLU) —que són la diferència entre el creixement dels salaris i la productivitat— han crescut l'1% en termes nominals. Però en termes reals (un cop descomptat el deflactor) els CLU només han augmentat el 0,1%, fet que ha permès a les empreses franceses mantenir la competitivitat.

Els preus de consum han registrat una tendència alcista fins al setembre i baixista en els darrers mesos de l'any, seguint l'evolució marcada pel preu del petroli. En mitjana anual, el 2018 la inflació harmonitzada ha estat del 2,1%, gairebé un punt superior a la de l'any anterior. La inflació subjacent, que reflecteix més fidelment l'evolució del nucli dels preus perquè exclou els components volàtils (alimentació no elaborada i energia), ha tingut una evolució més suau, ja que ha registrat en mitjana anual un increment de l'1,3%.

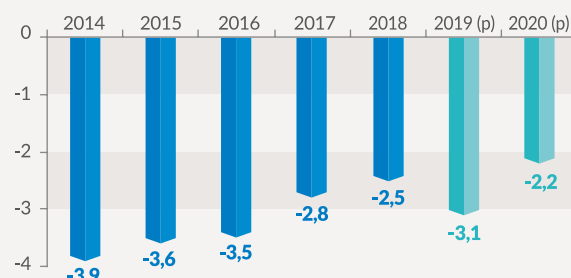
El 2018 el sector públic ha continuat amb la política de consolidació fiscal. El dèficit de les administracions públiques ha estat del 2,5% del PIB, 0,3 punts menys que l'any 2017. Aquesta baixada del dèficit es produeix com a resultat d'una reducció de la participació de les despeses en el PIB (del 56,4% al 56,0%), mentre que els ingressos pràcticament han mantingut estable el seu pes en el 53,6%. L'estabilitat dels ingressos es deu al fet que l'increment derivat de la situació cíclica ha estat compensat per les rebaixes fiscals adoptades el 2018, que s'estima que han tingut un impacte del 0,3% del PIB. Aquestes mesures són l'exempció en l'impost sobre l'habitatge, la substitució de l'impost sobre la riquesa per un impost immobiliari o la introducció d'un impost de tipus impositiu fix sobre les rendes del capital, mesures que només han estat parcialment compensades per l'augment dels impostos ambientals, que s'estima que pot haver tingut un impacte del 0,1% del PIB aproximadament. Pel que fa a la despesa, la política d'austeritat ha permès compensar l'impacte del reemborsament de l'impost del 3% sobre els dividends (estimat en uns 5.500 milions d'euros el 2018) i la despesa pel crèdit fiscal del Pla de competitivitat i ocupació (CICE). Tot i que el dèficit públic s'ha reduït, el deute públic s'ha mantingut constant en termes de PIB en el 98,4% com a conseqüència de la desacceleració del creixement del PIB en termes nominals. Aquest nivell d'endeutament públic és superior al de la mitjana dels 19 països membres de la zona euro (87,1% del PIB), la qual cosa fa que l'economia francesa sigui més vulnerable a possibles canvis en el sentiment inversor i a futures pujades dels tipus d'interès.

2. Perspectives

Després de la interrupció de l'activitat de finals de l'any 2018 per les protestes al carrer dels *armilles grogues*, l'activitat econòmica ha mostrat símptomes de millora en els inicis de 2019, afavorida per les mesures d'urgència econòmiques i socials (MUES) aprovades pel govern francès al desembre de 2018 i que mostraran els seus efectes al llarg de 2019 i 2020. Per contra, es preveu que la desacceleració de la demanda mundial pel repunt de les tensions comercials pesi sobre l'activitat, tot i que França està lleugerament menys exposada a l'entorn internacional que altres grans economies de la zona de l'euro, com Alemanya o Itàlia.

DÈFICIT PÚBLIC DE FRANÇA En % del PIB

Gràfic 2.3

p: previsions de la Comissió Europea (maig 2019).

Font: Eurostat.

El sector públic continua reduint el dèficit fins al 2,5% del PIB.

En aquest context, l'OCDE i l'FMI preveuen que el 2019 el creixement del PIB francès se situï en l'1,3% i que es mantingui entorn d'aquesta xifra el 2020, fet que suposaria la pràctica

estabilització del creixement de l'economia francesa. Els indicadors de sentiment econòmic han anat millorant des de principis de 2019 i es mantenen per sobre de la mitjana històrica. Es preveu que la demanda interna es recuperi gradualment i doni suport al creixement del PIB. El consum privat es beneficiarà de la millora gradual dels salaris nominals, de la contenció de la inflació i, especialment, de l'important estímul fiscal aprovat a finals de 2018, que afecta especialment les famílies vulnerables que tenen una alta propensió marginal a consumir. S'estima que el 2019 la renda familiar bruta disponible s'incrementarà en termes reals (un cop descomptada la inflació) al voltant del 2%, la taxa més elevada des de 2007. L'altre component de la demanda interna, la inversió, podria suavitzar el creixement de 2019, però continuarà avançant més ràpidament que l'activitat econòmica en general. S'espera que el creixement de la inversió pública augmenti el 2019 i es debiliti el 2020, en línia amb la inversió local molt lligada al calendari electoral. Per contra, el 2019 la inversió en habitatge continuarà disminuint, d'acord amb la caiguda de la construcció de nous habitatges. Finalment, el creixement de les inversions empresarials es moderarà però les inversions continuaran sent dinàmiques, tal com indiquen les enquestes.

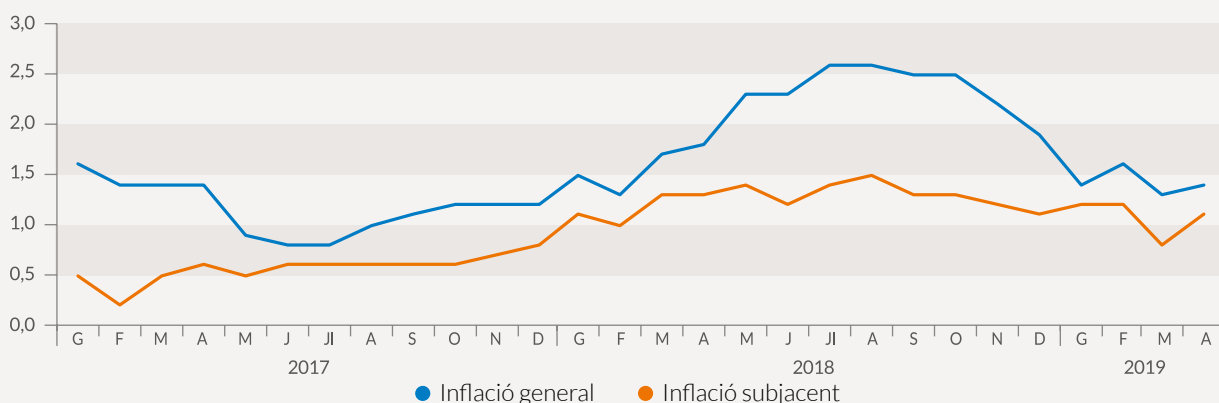
Pel que fa a la demanda externa, es preveu que faci una aportació menys positiva que l'any anterior. Després d'un debilitament important el 2018, el creixement de les importacions augmentarà el 2019 i el 2020, en línia amb la demanda final. El 2019 l'increment de les exportacions es reduirà una mica, ja que el creixement de la demanda externa pot perdre impuls. Com a resultat, es preveu que el 2019 les exportacions netes facin una contribució lleugerament positiva al creixement.

El 2019 el creixement de l'economia francesa es desaccelerarà fins a l'1,3%.

En el primer trimestre de 2019 l'economia ha mantingut el mateix ritme de creixement que en el quart trimestre (0,3% trimestral) de 2018. Les despeses de consum de les llars s'han recuperat, mentre que la formació bruta de capital fix ha perdut impuls. En general, la demanda interna final exclosa la variació d'existències es va accelerar lleugerament i va contribuir en 0,3 punts al creixement del PIB, una dècima més que el trimestre anterior. Les exportacions es van aturar i les importacions s'han desaccelerat en els primers tres mesos de l'any. En conseqüència, el sector exterior ha contribuït negativament al creixement del PIB en el primer trimestre en 0,3 punts. Per contra, els canvis en els inventaris han contribuït positivament al creixement del PIB (+0,3 punts després de -0,1 punts). Pel que

El 2019 l'augment de la renda disponible impulsarà el consum.

EVOLUCIÓ DELS PREUS DE CONSUM A FRANÇA - Taxes de variació interanual, en %

Font: Eurostat.

Gràfic 2.4

fa a l'oferta, la producció es va accelerar notablement en el sector industrial en termes intertrimestrals, especialment en el sector de les refineries, que es va recuperar després dels moviments socials de novembre de 2018, i també va millorar en la construcció; en canvi, es va moderar en el sector serveis.

La taxa d'inflació harmonitzada ha estat de l'1,4% de mitjana en els primers quatre mesos de l'any, inferior al 2,1% registrat en el conjunt de 2018. L'Eurostat preveu que la inflació se situï en l'1,3% l'any 2019, un fet que suposaria una desacceleració important respecte a l'increment de preus registrat l'any anterior. La disminució de la inflació el 2019 es basa en una caiguda previsible del preu de l'energia i també en l'efecte esglaó de la pujada de l'impost sobre el consum d'energia, que va entrar en vigor a l'inici de 2018. La inflació subjacent —que exclou l'energia i els aliments— s'ha mantingut en els primers quatre mesos de l'any entorn de l'1,1%, molt en línia amb l'increment mitjà anual registrat el 2018 (1,3%). Aquestes dades confirmen que l'augment puntual de preus registrat l'any anterior es va deure als elevats preus del petroli i a l'impacte de la pujada dels impostos especials.

Quant al mercat laboral, el 2019 el creixement de l'ocupació es moderarà en línia amb l'activitat econòmica. Segons l'Eurostat, l'ocupació podria créixer un 0,8% i la taxa d'atur continuarà baixant al voltant de 0,3 punts percentuals anuals durant el 2019-2020. La taxa d'atur se situarà en el 8,8% i 8,5%, respectivament. Segons previsions del Banc de França, el creixement de la productivitat podria tenir un impacte negatiu en la creació de llocs de treball, però permetrà continuar augmentant els salaris en el sector privat el 2019 i 2020 (podria arribar al 2,3% cada any). En el context de menys inflació previst per a 2019, l'augment dels salaris reals podria ser particularment significatiu el 2019 (entorn de l'1,2%) i després podria mantenir-se al voltant del 0,8% el 2020.

El 2019 es preveu que el dèficit públic augmenti puntualment fins al 3,2% del PIB —a causa de l'impacte de 0,9 punts del PIB en termes comptables per la substitució dels beneficis fiscals a la contractació del CICE per una reducció permanent de les contribucions empresarials a la seguretat social—, però tornarà a reduir-se el 2020 fins al 2,2%. El deute públic se situarà en el 99% el 2019 i no baixarà d'aquest nivell el 2020. Pel que fa a la despesa, es calcula que les mesures adoptades a finals de 2018, sobretot pel que fa als ingressos, per fer front al moviment dels *armilles grogues* suposaran un augment del dèficit d'uns 10.000 milions d'euros (és a dir, el 0,4% del PIB). A més, es preveu que els ingressos perdin l'impuls per la segona

FRANÇA. PRINCIPALS AGREGATS MACROECONÒMICS

Taxes de variació interanual

Quadre 2.1

	2016	2017	2018
Components de demanda			
Consum privat	1,8	1,4	0,9
Consum públic	1,9	1,6	0,8
Formació bruta de capital fix	2,7	4,7	2,8
Demanda interna sense inventaris (a)	1,9	2,1	1,3
Inventaris (a)	-0,4	0,2	-0,3
Exportació de béns i serveis	1,8	3,9	3,5
Importació de béns i serveis	2,9	3,9	1,2
Components d'oferta			
Agricultura	-12,3	4,8	1,6
Indústria	1,1	1,5	0,6
Construcció	-1,4	2,4	1,0
Comerç, transports i hostaleria	1,2	3,6	1,9
Informació i comunicacions	3,9	5,4	5,2
Activitats financeres	0,5	-6,8	1,0
Activitats immobiliàries	0,2	1,2	0,9
Act. científiques i serveis professionals	3,2	4,6	3,3
Adm. públiques, salut i serv. socials	1,3	0,9	0,7
Act. culturals, recreatives i altres	2,7	0,7	1,5
PIB a preus de mercat	1,1	2,3	1,7

(a) Aportació al creixement del PIB a preus de mercat.

Font: INSEE (demanda) i Eurostat (oferta).

El dèficit públic repuntarà el 2019 per les mesures preses a finals de 2018 i a l'abril de 2019.

reducció de l'impost sobre l'habitatge i la disminució de les cotitzacions socials, i també per la desacceleració prevista del creixement del PIB.

El compliment de les perspectives per als propers anys està subjecte a riscos a l'alça i a la baixa. En la banda positiva, el repunt del consum privat podria ser més intens del previst si la major part de l'augment de la renda familiar disponible es destina a consum i no a inversió. A més llarg termini, les reformes estructurals efectuades pel govern de Macron poden augmentar el creixement potencial de l'economia francesa per la via de la inversió empresarial. Quant als riscos negatius, cal assenyalar que una disminució prolongada de les comandes externes per les tensions comercials —o pel futur Brexit— podria traduir-se en una forta caiguda de les inversions i exportacions de les empreses franceses.

III. L'economia espanyola

1. Principals trets de l'evolució econòmica de l'any 2018

L'any 2018 l'economia espanyola ha mantingut un creixement força notable malgrat que s'ha alentit respecte a 2017. L'economia espanyola ha encadenat cinc anys consecutius d'expansió i ha crescut per sobre del conjunt de països de la zona euro. La trajectòria expansiva ha superat les expectatives, en bona part gràcies al comportament favorable de la demanda interna. En canvi, el sector exterior ha registrat una evolució més negativa de l'esperada inicialment, com a conseqüència de l'afebliment del comerç mundial, especialment a partir de la segona meitat de l'any.

L'economia espanyola manté un ritme d'expansió sòlid, impulsada per la creació d'ocupació, les condicions financeres favorables i els avanços en la correcció d'alguns dels desequilibris macroeconòmics, com ara el dèficit exterior, l'endeutament públic i privat, i la taxa d'atur. No obstant això, el creixement del PIB s'ha anat moderant al llarg de l'any en consonància amb un context de desacceleració progressiva de l'activitat mundial, ja que ha passat del 2,9% el primer trimestre al 2,3% el quart trimestre de 2018. Tanmateix, les taxes intertrimestrals de creixement del PIB s'han mantingut força estables al llarg de l'any entorn del 0,6-0,7%. Tot això s'ha traduït en una confiança elevada dels consumidors i de les empreses, que ha tingut el seu reflex en la bona evolució del consum i de la inversió. Així mateix, el flux de nou crèdit a les llars i petites i mitjanes empreses ha continuat creixent per segon any consecutiu, però dins d'un marc general de desendeutament. Tot i la correcció assenyalada d'alguns desequilibris, Espanya ha registrat en els últims anys un augment important de la desigualtat de renda, associat en part a la precarització del mercat laboral.

L'any 2018 el PIB espanyol ha crescut un 2,6%, segons l'Institut Nacional d'Estadística, quatre dècimes per sota de la taxa de 2017. Una de les característiques positives del creixement de l'economia espanyola durant els anys 2016

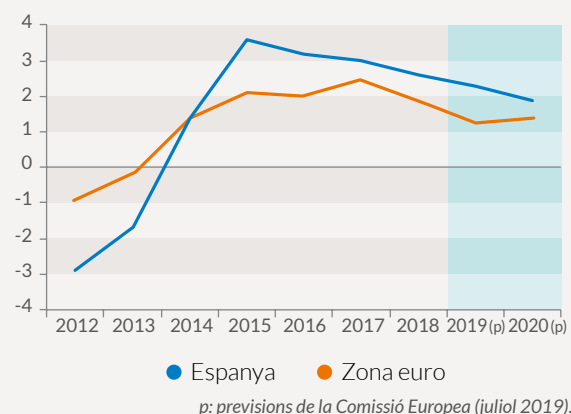
i 2017 ha estat que la seva composició s'havia mantingut equilibrada, ja que tant la demanda interna com la demanda externa havien fet una contribució positiva al creixement del PIB, però aquest comportament s'ha trencat el 2018. D'una banda, la demanda nacional es consolida com a principal motor del creixement —aporta 2,9 punts percentuals a l'avenç del PIB— igual que el 2017, impulsada principalment pel dinamisme de la inversió i del consum privat. D'altra banda, la demanda externa neta ha restat 0,3 punts al creixement —l'any anterior havia fet una aportació positiva de

L'economia espanyola viu el cinquè any consecutiu d'expansió, tot i que se'n modera el ritme.

0,1 punts—, com a resultat d'una desacceleració més important de les exportacions de béns i serveis que no pas de les importacions.

L'economia espanyola és la que ha crescut més entre els grans països d'Europa, molt per sobre de França (1,7%), Alemanya (1,4%), el Regne Unit (1,4%) i Itàlia (0,9%). Així mateix, el creixement del PIB espanyol ha superat àmpliament l'1,9% registrat pel conjunt de països membres de la zona euro. En canvi, aquest creixement més gran no s'està traduint en una convergència del PIB per càpita espanyol amb l'europeu. Des de l'inici de la recuperació el creixement de l'economia espanyola està sent més intens que el de la UE, però des de l'any 2012 l'índex del PIB per càpita espanyol mesurat en paritat de poder adquisitiu en relació amb la mitjana de la UE-28 (igual a 100) està estabilitzat entorn del 91 (el 2018 l'índex pren un valor de 91).

CREIXEMENT DEL PIB A ESPANYA I A LA ZONA EURO - Taxes de variació anual, en %

Font: Eurostat.

Espanya continua sent l'economia que creix més entre els grans països d'Europa.

El component de la demanda nacional que ha experimentat el ritme de creixement més elevat ha estat la inversió en habitatge i altres construccions, amb una taxa anual del 6,2%,

seguida per la inversió en béns d'equipament (5,4%). Els factors determinants d'aquest repunt de la inversió són els baixos tipus d'interès, l'augment dels beneficis, el sanejament dels balanços i l'elevada confiança empresarial. No obstant això, aquest perfil fortament expansiu de la inversió en equipament no s'ha traduït en un augment substancial de la productivitat aparent del treball, probablement per la baixa inversió en capital humà i immaterial. En un context de tipus d'interès molt baixos i abundància de liquiditat, la demanda de crèdit s'ha anat recuperant progressivament, fet que ha suposat un incentiu clau per a la inversió productiva.

La despesa en consum final de les llars ha desaccelerat lleugerament el creixement des del 2,5% de 2017 fins al 2,3% de 2018, però continua aguantant força bé gràcies a la bona marxa del mercat laboral i a l'augment dels salaris que s'ha produït aquest any. Finalment, el consum públic ha crescut un 2,1%, dues dècimes més que el 2017, en part com a resultat de les mesures socials que va aprovar el nou govern espanyol, sorgit d'una moció de censura al juny, en els últims mesos de l'any.

Pel que fa a la demanda externa, l'afebliment del dinamisme tant de les exportacions com de les importacions respecte a l'any anterior es deu a un alentiment dels fluxos de comerç mundial, que s'ha produït com a conseqüència de la guerra comercial entre els Estats Units i la Xina. Les exportacions reals de béns i serveis han registrat un ascens del 2,3% el 2018, 2,9 punts menys que el 2017, mentre que les importacions s'han desaccelerat en 2,1 punts, fins a una taxa del 3,5%, fet que explica la contribució negativa de la demanda externa al creixement del PIB el 2018. L'increment de les importacions s'explica per la fortalesa de la demanda interna, mentre que les exportacions han sofert l'impacte de l'afebliment del dinamisme de la zona euro i de les principals economies mundials.

El saldo exterior global ha estat positiu però més moderat que els anys previs com a resultat d'una reducció del superàvit per compte corrent. Segons dades de la balança de pagaments, en percentatge del PIB, el saldo positiu de la balança per compte corrent ha estat del 0,9%, inferior

a l'1,9% registrat l'any anterior. Tanmateix, aquest superàvit ha permès continuar reduint el volum d'endeutament exterior per setè any consecutiu, fet que no havia succeït en etapes expansives anteriors.

El creixement del PIB va acompanyat d'un superàvit exterior per setè any consecutiu, però menor que el d'anys anteriors.

Pel que fa a l'oferta, l'any 2018 s'ha registrat un creixement del valor afegit brut (VAB) a totes les principals branques d'activitat. La construcció és el sector que ha registrat un augment més important (7,6%), superior al 6,2% de l'any anterior, si bé la seva contribució al creixement global del PIB encara és petita per la intensa pèrdua de pes que va patir el sector durant la crisi. La indústria és el sector que s'ha desaccelerat més —ha passat d'un increment del 4,4% el 2017 a un augment de l'1,1% el 2018— com a resultat de la desacceleració de les exportacions i de la caiguda de les matriculacions d'automòbils. Els serveis han mantingut un dinamisme elevat (2,7% davant del 2,5% de l'any anterior), en especial les branques d'activitats professionals, científiques i tècniques (6,1%) i d'informació i comunicacions (4,6%). El dinamisme de la inversió en construcció ha tingut el seu reflex en un increment del sector immobiliari, que al llarg de 2018 ha continuat registrant un augment important de les compravendes immobiliàries i dels preus de l'habitatge.

El mercat laboral ha continuat mostrant uns resultats força positius, atès que el nombre d'ocupats ha crescut a un ritme pròxim al 3% durant els últims quatre anys: a finals de 2018 s'ha situat per sobre dels 19,5 milions, segons xifres de l'Enquesta de Població Activa de l'INE. La productivitat per ocupat ha augmentat molt poc, un 0,06%, mentre que la remuneració per assalariat ha crescut més que la productivitat, un 0,85%. Per tant, els costos laborals unitaris han augmentat un 0,79% i han trencat d'aquesta manera la tendència descendent dels darrers anys. La millora dels costos laborals unitaris que s'ha produït des de l'inici de la crisi fins a 2017 ha permès recuperar la pèrdua de competitivitat acumulada en la fase expansiva i ha estat un factor fonamental que explica el dinamisme de les exportacions espanyoles durant aquest període, però aquesta evolució canvia el 2018.

El nivell d'atur s'ha continuat reduint a Espanya, si bé ho ha fet a un ritme menor que anys enrere. Concretament, el quart trimestre de 2018 el nombre total d'aturats era de 3.304.300 persones, un 12,3% menys que a finals de l'any anterior. En termes absoluts, la xifra de desocupats s'ha reduït en 462.400 persones en un any, el descens més moderat en el quart trimestre dels darrers quatre anys. La taxa d'atur també ha baixat dos punts el darrer any —s'ha situat en el 14,5% a finals de 2018— la taxa més baixa des del quart trimestre de 2008 però encara lluny de la mínima assolida el 2007 (8,2%). Tot i la reducció de la taxa d'atur, hi continua havent col·lectius molt afectats, com ara els joves menors de 25 anys (la taxa d'atur juvenil és encara del 34%, la segona més alta dels països europeus), les persones amb nivell de formació primària o inferior (que representen el 52% dels aturats) i les persones que fa més de dos anys que estan a l'atur (que són el 35% del total d'aturats). La persistència d'una taxa d'atur encara elevada és una de les raons que explica l'increment de la desigualtat de la renda que s'ha produït a Espanya els darrers anys.

L'atur de llarga durada i la temporalitat són els elements més preocupants del mercat laboral.

La taxa de temporalitat molt elevada continua sent una de les característiques del mercat laboral espanyol. Malgrat això, el 2018 es

produeix, per segon any consecutiu, una moderació en el creixement de l'ocupació amb contracte temporal en comparació amb els tres anys anteriors i això fa que a finals de 2018 la taxa de temporalitat s'hagi situat en el 26,9%, 0,2 punts per sobre del nivell d'un any abans, una taxa que està lluny dels nivells màxims observats durant la fase expansiva anterior (33,8% a finals de 2006). Malgrat això, la taxa de temporalitat a Espanya continua sent molt superior a la de la zona euro, on era del 16,2% a finals de 2018.

El creixement econòmic ha anat acompanyat de taxes d'inflació moderades, si bé el perfil de l'IPC general al llarg de 2018 ha estat molt condicionat per l'evolució dels preus energètics, que es van accelerar amb força fins a l'octubre i es van moderar els últims dos mesos de l'any. En mitjana anual, els preus de consum han augmentat un 1,7%, mentre que la inflació subjacent s'ha mantingut força estable tot l'any en taxes pròximes a l'1%, fet que indica que no s'han produït pressions inflacionistes des del punt de vista de la demanda. L'increment de l'IPC és superior al registrat per la remuneració per assalariat, que ha crescut mig punt més que l'any anterior (un 0,8%), però encara està per sota de la inflació, fet que ha suposat una nova pèrdua de poder adquisitiu per a les famílies. El diferencial d'inflació harmonitzada entre Espanya i la zona euro va ser positiu en els moments d'acceleració de la taxa d'inflació i negatiu en els mesos de desacceleració. Això s'explica perquè l'economia espanyola és més dependent des del punt de vista energètic i també perquè a Espanya els impostos tenen un pes menor sobre el preu final dels carburants. Per aquesta raó, els preus dels carburants i combustibles fluctuen més a Espanya que als països de la zona euro.

TAXA D'ATUR A ESPANYA En % de la població activa

Gràfic 3.2

Font: Eurostat.

Pèrdua de poder adquisitiu de les famílies perquè els salaris tornen a créixer menys que la inflació.

Requadre 3.1

EVOLUCIÓ CAP A UN TURISME DE MÉS QUALITAT¹

Després de dos anys (2016-2017) de fluxos turístics excepcionals, a Espanya el 2008 els indicadors han mostrat una desacceleració notable, de manera que en el conjunt de l'any les arribades de turistes estrangers han augmentat tan sols un 1,1% i la despesa mitjana per turista un 2,1%. És el primer any des de 2009 en què el creixement global de l'activitat turística a Espanya és inferior al del PIB.

Un dels motius que explica aquest alentiment de les arribades de turistes procedents dels principals països d'origen europeu ha estat la recuperació significativa dels països mediterranis competidors, com Turquia o Egipte, on han disminuït les tensions polítiques els darrers mesos.

Un fet interessant és que l'alentiment de les entrades de viatgers estrangers ha estat una mica més intens que l'observat en el cas de la despesa mitjana per

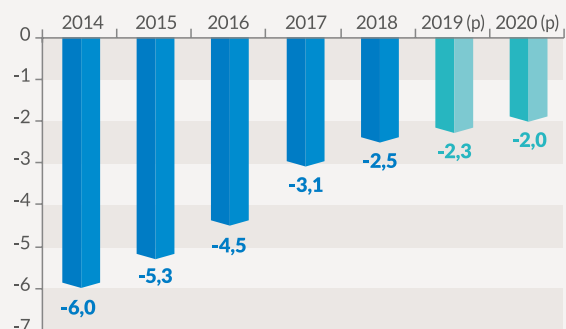
turista. Aquest fet suggereix l'existència d'un cert efecte composició segons el qual el segment de baix cost hauria patit un afebliment relatiu davant de les modalitats de preus més elevats, reflectint potser que la recuperació d'altres destinacions mediterrànies ha recaigut principalment sobre el segment de més baix preu de l'activitat turística. En tot cas, la tendència a creixements més elevats de la despesa mitjana per turista s'observa ja al llarg de l'últim decenni, amb un guany del pes relatiu de les estades en hotels de gamma alta davant els de gamma baixa.

Aquest fet podria estar indicant que s'està produint a Espanya una certa transició cap a un turisme de més qualitat, que podria ser la resposta dels empresaris hotelers davant la saturació en algunes destinacions de costa i davant alguns fenòmens nous, com l'emergència de plataformes digitals d'economia col·laborativa, on la competència per la demanda és més sensible als preus.

¹ Basat en part en el requadre 6 "La desacceleración del turismo no residente en el período transcurrido de 2018" del Boletín Económico 3/18 del Banc d'Espanya.

En l'àmbit de les finances públiques, l'economia espanyola va tancar l'exercici 2018 amb un dèficit del 2,5% del PIB, davant del 3% de 2017. D'aquesta manera, el dèficit de 2018 s'ha reduït un 15,5%, una reducció que ha permès a Espanya sortir del procediment de dèficit excessiu en el qual estava immers el país des de 2009. La disminució del dèficit es produeix perquè els ingressos han crescut a una taxa superior a la de les despeses (6,2% i 4,5%, respectivament). L'increment dels ingressos no financers es deriva de la millora dels recursos impositius i de les cotitzacions socials, que s'han incrementat un 6,5% i 4,9%, respectivament. Les despeses, per la seva banda, han reflectit la disminució de les partides de prestacions d'atur i pagament d'interessos. Tot plegat ha fet possible un increment de la remuneració dels assalariats públics i de les prestacions socials.

DÈFICIT PÚBLIC * A ESPANYA En % del PIB

p: previsions de la Comissió Europea (maig 2019).
*Inclou ajudes al sector financer.

Font: Eurostat.

Espanya situa el dèficit per sota del 3% del PIB i surt del protocol de dèficit excessiu.

Per nivell d'administració, el descens del dèficit públic de 2018 es pot explicar sobretot per la reducció del dèficit de l'Administració central, que l'ha retallat des de l'1,85% del PIB de 2017 fins a l'1,35% de 2018, i en menor mesura també per les comunitats autònomes. Per part seva, el Fons de la Seguretat Social ha mantingut estable el nivell de dèficit i les corporacions locals han reduït el superàvit. Malgrat que el 2018 els comptes públics han presentat un saldo negatiu, la ràtio de deute de les administracions públiques sobre el PIB s'ha continuat reduint, fins al 97,1%, a finals de 2018, gràcies a l'augment del PIB nominal i a la baixada del cost de finançament del deute espanyol a 10 anys.

2. Perspectives

El ritme de creixement de l'economia espanyola s'ha mantingut fort en el primer trimestre de 2019, malgrat el debilitament del context europeu. El PIB ha registrat un creixement del 0,7%, superior en una dècima al del trimestre anterior. Això ha situat la taxa interanual del PIB en el 2,4%, una dècima més que en el trimestre precedent, a causa de la contribució més gran de la demanda externa neta, parcialment contrarestada per una aportació menor de la demanda nacional. Entre els components de la demanda nacional, tant el consum públic com, encara més, el consum privat, moderen el creixement, mentre que la inversió s'accelera.

L'economia espanyola segueix creixent més que la mitjana de la zona euro. Segons l'estimació publicada per l'Eurostat, el PIB de la zona euro va augmentar el 0,4% en termes inter trimestrals, tres dècimes menys que l'economia espanyola, i l'1,2% en termes interanuals, la meitat que Espanya.

El creixement del PIB a Espanya s'ha accelerat el primer trimestre de 2019 i duplica el creixement de la zona euro.

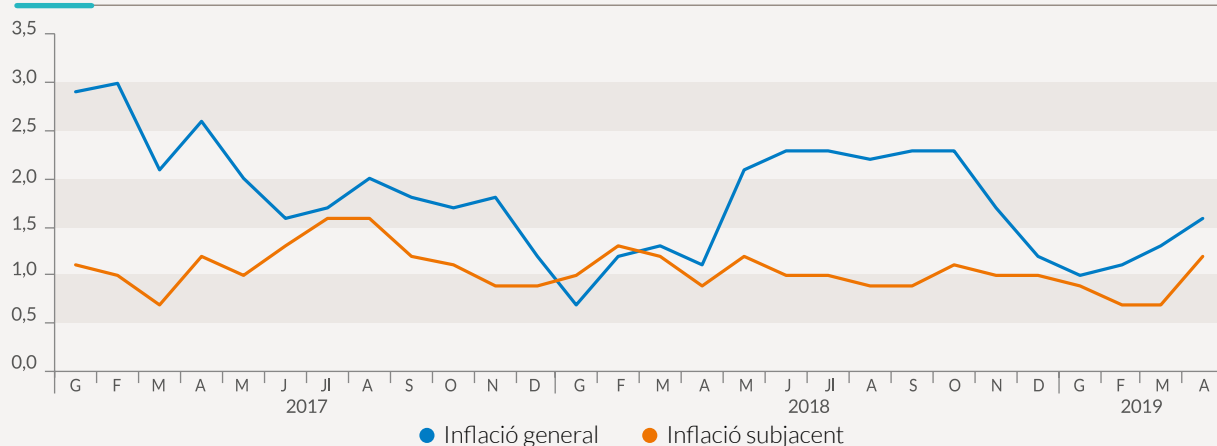
Quant al mercat laboral, les xifres d'ocupació i d'atur constaten la prolongació del procés de recuperació del mercat laboral durant el primer trimestre de 2019. L'ocupació presenta una taxa de creixement interanual del 3,2%,

dues dècimes superior a la registrada en el trimestre precedent, mentre que la taxa d'atur ha augmentat en 0,25 punts, i s'ha situat en el 14,7%. En el conjunt de l'any, la Comissió Europea pronostica que la taxa d'atur baixarà fins al 13,5%, i per al 2020 podria situar-se en el 12,2%.

però malgrat aquesta baixada continuarà sent la segona més elevada d'Europa després de la grega. A l'inici de 2019 es va aprovar una pujada del 22% del salari mínim interprofessional (SMI) que el va situar en 900 euros. Aquesta pujada tan important, que es va sumar als augments dels dos anys anteriors (4% el 2018 i 8% el 2017) i va entrar en vigor el 2019, no sembla que hagi tingut efectes sobre l'ocupació a la llum dels bons resultats que s'han registrat en els primers quatre mesos de l'any.

Els preus de consum han seguit una tendència ascendent durant els primers quatre mesos de l'any, en contrast amb la baixada registrada els darrers mesos de 2018, de manera que la inflació s'ha situat en l'1,6% a l'abril com a conseqüència del repunt del preu de l'energia. La previsió de la Comissió Europea per al conjunt de l'any a Espanya és una taxa d'inflació del 0,9%, que seria la més baixa dels darrers tres anys.

EVOLUCIÓ DELS PREUS DE CONSUM A ESPANYA - Taxes de variació interanual, en %

Font: Eurostat.

Pel que fa als comptes públics, el govern espanyol inclou un objectiu de dèficit per a 2019 equivalent al 2% del PIB en el Programa d'estabilitat 2019-2022 que ha enviat a la Comissió Europea. El compliment d'aquest objectiu exigiria reduir el dèficit en 0,5 punts percentuals respecte a 2018. El Projecte de pressupostos de l'Estat de 2019 no s'ha pogut aprovar —fet que va donar lloc a la convocatòria d'eleccions generals—; per tant, s'han prorrogat els de 2018. La despesa no financera de l'Estat per a 2019 ascendeix a 157.802 milions d'euros, un 0,1% inferior a la de 2018, i d'altra banda, s'han pres algunes mesures relatives a l'increment de les retribucions per a 2019 (del 2,25% per a tots els empleats públics), la revaloració de les pensions de classes passives amb l'IPC i altres mesures socials. Pel que fa als ingressos, es preveu que el nou govern revalidat a les urnes aprovi un seguit de pujades fiscals durant el 2019 per quadrar els comptes públics, entre les quals destaca la creació de noves figures tributàries (impost sobre les transaccions financeres i impost sobre determinats serveis digitals), amb les quals es preveu recaptar al voltant dels 2.000 milions d'euros.

Els pressupostos per a 2019 mantenen la reducció del dèficit gràcies a l'augment de la recaptació impositiva.

Segons el mateix Programa d'estabilitat del govern, en finalitzar l'any 2019 es preveu que el deute públic es redueixi fins al 95,8% del PIB, mentre que la Comissió Europea preveu que se situï en el 96,3% a causa d'una desviació del dèficit més gran del que s'ha previst.

El govern s'ha fixat, a més de mantenir una senda de creixement econòmic financerament estable que permeti arribar a l'equilibri pressupostari l'any 2022, aprofitar l'actual conjuntura econòmica

favorable per establir les bases d'un creixement inclúsiu i sostenible a mitjà termini des del punt de vista mediambiental i social. Per això, el Pla nacional de reformes presentat juntament amb el Programa d'estabilitat recull un seguit de reformes estructurals i inversions per impulsar el creixement potencial de l'economia espanyola, en el marc dels Objectius de desenvolupament sostenible de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides.

Els organismes nacionals i internacionals (FMI i Comissió Europea) han coincidit a situar les darreres previsions de creixement de l'economia espanyola en el 2,3% per al 2019 i en l'1,9% per al 2020. Aquesta estimació es basa principalment en una evolució més favorable del que s'havia previst de l'activitat en el primer trimestre de l'any, i també en el retorn de l'estabilitat i de la confiança empresarial des d'un punt de vista global. Per contra, hi haurà un efecte menys positiu derivat de la pujada del preu del petroli (que ha arribat als 72 dòlars per barril al maig de 2019).

La taxa d'atur continua sent un llast per a la cohesió social perquè afecta sobretot les persones amb baixa qualificació.

En resum, les previsions assenyalen que l'economia espanyola mantindrà un creixement per sobre de la mitjana europea, però anirà convergint cap a una taxa de creixement potencial més moderada. L'economia ha entrat el 2019 en el sisè any d'expansió i ha anat corregint els grans desequilibris acumulats, però encara té un nivell d'endeutament públic molt elevat i un mercat laboral amb dos problemes estructurals importants: l'atur de llarga durada, que no es corregirà només amb més creixement econòmic per la baixa qualificació de la major part d'aquests aturats, i l'elevada taxa de temporalitat, que constitueix un llast important per a la cohesió social.

Les previsions s'han fet basant-se en el supòsit d'estabilitat política al govern de l'Estat, després que el partit socialista guanyés les eleccions del 28 d'abril, i també de normalització progressiva de la situació a Catalunya. Ara mateix, els riscos provenen de l'entorn exterior i n'hi ha dos de principals: en primer lloc, la inestabilitat a l'Orient Mitjà, que pot provocar un encariment del preu del petroli, amb importants efectes negatius per a l'economia espanyola, molt dependent d'aquesta font energètica. I, en segon lloc, una intensificació de les tensions comercials entre els Estats Units i la Xina, que pot alentir el creixement del comerç mundial, i en especial de les economies europees més obertes, com és el cas d'Alemanya, que és un dels principals socis comercials d'Espanya.

ESPANYA. PRINCIPALS AGREGATS MACROECONÒMICS

Taxes de variació interanual

Quadre 3.1

	2016	2017	2018
Components de demanda			
Consum privat	2,8	2,5	2,3
Consum públic	1,0	1,9	2,1
Formació bruta de capital fix	2,9	4,8	5,3
Demanda nacional (a)	2,5	2,9	2,9
Exportació de béns i serveis	5,2	5,2	2,3
Importació de béns i serveis	2,9	5,6	3,5
Components d'oferta			
Agricultura, ramaderia i pesca	8,2	-0,9	2,6
Indústria	5,6	4,4	1,1
Construcció	3,5	6,2	7,6
Comerç, transport i hotelaria	3,4	3,4	3,0
Informació i comunicacions	5,0	4,1	4,6
Activitats financeres i asseg.	-2,0	0,4	2,3
Activitats immobiliàries	1,1	0,1	0,6
Activitats professionals	3,2	5,3	6,1
Adm. pública, sanitat i educació	1,3	1,7	2,2
Activitats artístiques, recreatives i altres	0,3	1,6	-0,2
PIB a preus de mercat	3,2	3,0	2,6

(a) Aportació al creixement del PIB a preus de mercat.

Font: Institut Nacional d'Estadística (INE).

IV. Població, mercat de treball i formació

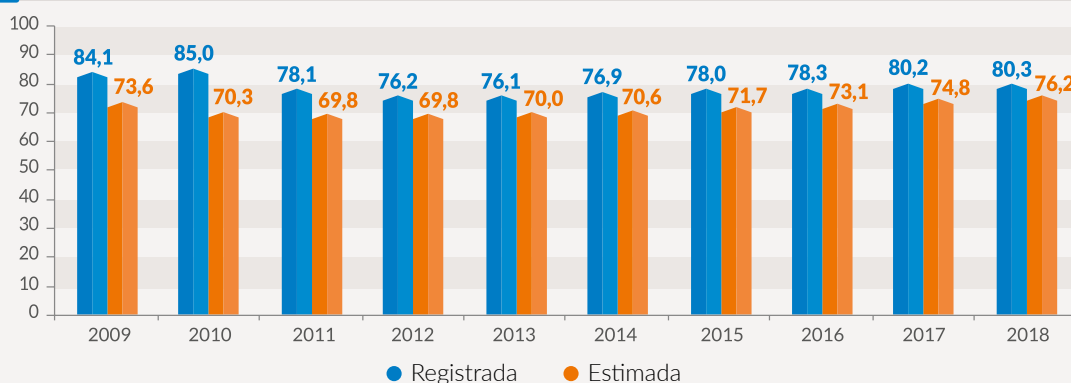
1. Població i fluxos migratoris

L'any 2018 la població estimada d'Andorra va arribar a les 76.177 persones, segons les dades que publica el Departament d'Estadística, el nivell més elevat de la sèrie històrica disponible (des de 2009). Aquesta xifra representa un increment, per sisè any consecutiu, de l'1,8%, tot i que és inferior al 2,3% registrat el 2017.

La població estimada d'Andorra ha augmentat per sisè any consecutiu fins a 76.177 persones.

En termes de població registrada pels comuns (concepte diferent de la població estimada referida anteriorment), les dades també mostren una evolució a l'alça tot i que molt més modesta, del 0,1%, fins a les 80.275 persones (66 més que un any abans), la xifra més elevada dels últims vuit anys.

POBLACIÓ REGISTRADA I ESTIMADA - En milers

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

Així doncs, la comparació entre ambdues fonts encara mostra una diferència de més de 4.000 persones, que equivalen a una població registrada que és el 5,4% superior a l'estimada. Tanmateix, aquesta disparitat s'ha anat reduint de forma apreciable al llarg del temps, tenint en compte que l'any 2010 havia estat del 20,9%.

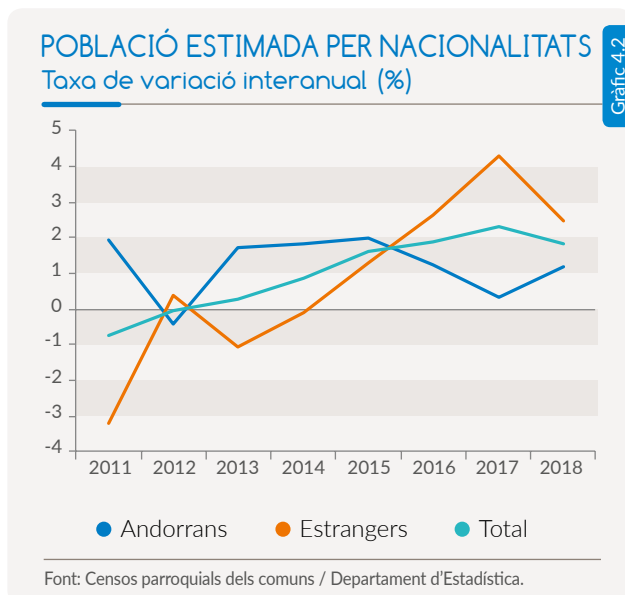
La població estrangera acumula tres anys consecutius creixent més que la població andorrana.

La distribució per nacionalitats reflecteix que l'alça de la població estimada d'Andorra s'explica més per l'increment de la població estrangera que no pas per l'augment dels andorrans, tot i que la contribució d'aquests

últims ha estat més significativa que l'any 2017. Així, s'acumulen tres anys en què la població estrangera ha crescut per sobre de l'andorrana, fins a assolir el 2018 la xifra més alta de la sèrie històrica disponible (des de 2010).

En concret, l'alça de la població estimada autòctona ha estat de l'1,2%, superior al 0,3% registrat el 2017, fins a assolir les 37.144 persones. D'aquesta manera, la població andorrana ha crescut durant sis anys consecutius a un ritme mitjà anual de l'1,4%. En paral·lel, la població estrangera ha augmentat el 2,5%, per sota del destacat avenç del 4,3% experimentat l'any anterior. Aquesta progressió ha elevat la xifra estimada total d'estrangers a 39.033 persones i posa de manifest l'atractiu del mercat andorrà per als treballadors forans, afavorit els darrers anys per un context econòmic més favorable.

Per nacionalitats, l'increment d'estrangers ha estat força repartit. En particular, els espanyols, que són el col·lectiu més important, han augmentat el 2,1%, fet que n'ha elevat la participació en la població total una dècima, fins al 25,1%, la xifra més alta des de 2010. L'increment dels francesos ha estat més intens (4,4%), seguint el patró dels quatre anys anteriors. En canvi, el nombre de portuguesos ha disminuït lleugerament, fins a representar el 12% de la població total, seguint la tendència descendent observada des de 2011. Aquesta evolució contrasta amb la dels

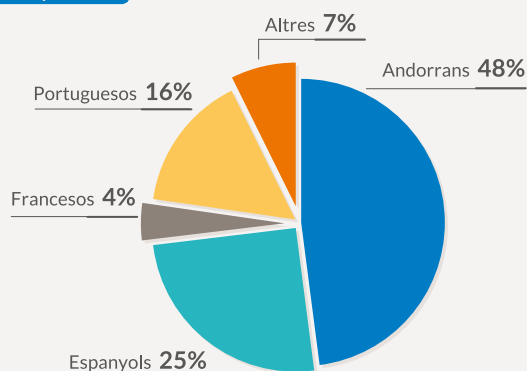

Gràfic 4.2

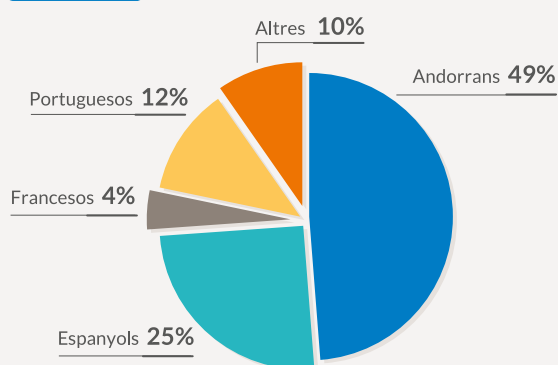
POBLACIÓ ESTIMADA PER NACIONALITATS En % del total

Gràfic 4.3

Any 2010

Any 2018

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

estrangers d'altres nacionalitats, que són els que han crescut més (6%) per tercer exercici consecutiu. En conseqüència, aquests últims han elevat el seu pes sobre la població total al 9,7%, el nivell més alt de la sèrie històrica disponible i més del doble del que representen els francesos, fet que contrasta amb el pes similar que tenien ambdós col·lectius l'any 1999 (en termes de població registrada). Per tant, durant el 2018 ha continuat la lenta tendència cap a la diversificació dels mercats de captació de mà d'obra.

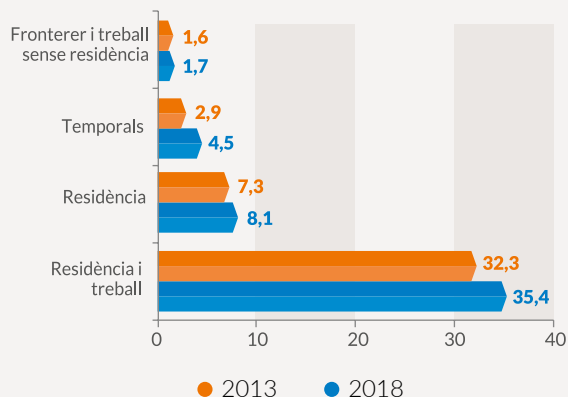
En termes agregats, el pes dels estrangers en la població estimada total ha augmentat tres dècimes, fins al 51,2%, el nivell més elevat dels últims vuit anys. No obstant això, cal recordar que en termes de població registrada el seu pes va arribar a assolir un màxim del 72,5% l'any 1986, molt superior, per tant, a l'actual, amb una distribució entre andorrans i estrangers més equilibrada.

El creixement del nombre d'estrangers a Andorra ha quedat reflectit també en l'augment de les autoritzacions d'immigració en vigor, que el 31 de desembre de 2018 sumaven un total de 49.659 (incloses les temporals), el 3,2% més que l'any anterior. Així, s'acumulen cinc anys consecutius d'increments, des del

mínim registrat el 2013. Del total d'autoritzacions d'immigració, la majoria són per residència i treball (70,4%), les quals han augmentat el 2,6% l'any 2018, impulsades pel bon comportament del mercat de treball andorrà. Aquest factor també ha afavorit l'alça de les autoritzacions per treball fronterer (11,3%) i les de treball temporal per a empreses estrangeres (52,2% fins a 175). Per part seva, les autoritzacions de residència han augmentat més moderadament (1,4%).

AUTORITZACIONS D'IMMIGRACIÓ EN VIGOR PER TIPUS, A FINAL D'ANY - En milers

Gràfic 4.4

Font: Departament d'Immigració / Departament d'Estadística.

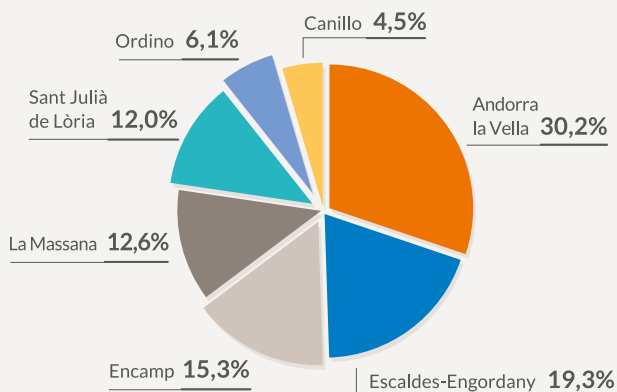
El nombre d'autoritzacions d'immigració en vigor a final de 2018 és un 3,2% superior al de l'any anterior i la majoria són per residència i treball.

Per parròquies, l'increment de població estimada de 2018 també ha estat generalitzat, seguint la pauta que va caracteritzar els quatre anys anteriors. Destaca l'augment registrat a Canillo (4,5%), seguit de la Massana, Ordino, Sant Julià de Lòria i Encamp, en tots els casos amb un creixement per sobre del total. Els únics comuns que s'han quedat per sota són Escaldes-Engordany (1,3%) i Andorra la Vella (0,7%). En tot cas, aquesta última parròquia continua sent amb diferència la més poblada, amb el 29,1% del total de la població estimada andorrana, i Canillo continua sent la parròquia amb menys població (5,4%).

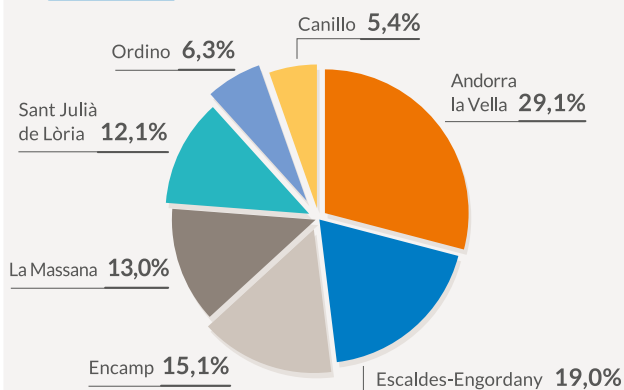
POBLACIÓ ESTIMADA PER PARRÒQUIES En % del total

Gràfic 4.5

Any 2013

Any 2018

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

Les parròquies altes i menys poblades guanyen pes per cinquè any consecutiu en relació amb les parròquies baixes.

Com a resultat, les parròquies altes i menys poblades han crescut més en població que les parròquies baixes per cinquè any consecutiu, de manera que les primeres han recuperat la tendència a guanyar pes constatada des de l'inici de la dècada dels noranta fins al 2011. Així, el pes de les parròquies altes ha augmentat fins al 39,8% de la població estimada, 1,3 punts més que fa cinc anys, i molt per sobre del 29,1% que representaven a l'inici de la dècada dels noranta (segons població registrada); en sentit contrari, les parròquies baixes concentren el 60,2% de la població estimada.

Pel que fa al moviment natural de la població, l'any 2018 s'ha registrat un creixement vegetatiu de 208 persones, el 21,5% menys que l'exercici anterior i el 2,7 per mil de la població estimada, una evolució que segueix la tendència de fortes caigudes dels darrers anys,

MOVIMENT NATURAL DE LA POBLACIÓ ESTIMADA

Quadre 4.1

	2017	2018
Naixements	588	543
Defuncions	323	335
Creixement vegetatiu	265	208
Taxa de natalitat (tant per mil)	7,862	7,128
Taxa de mortalitat (tant per mil)	4,319	4,398
Taxa de creixement vegetatiu (tant per mil)	3,543	2,730
Augment migratori o per regularització del cens	1.424	1.175
Augment total de la població*	1.689	1.383
Casaments	320	293

*Creixement vegetatiu més augment migratori.

Font: Departament d'Estadística.

trencada només algun any puntual. Aquesta evolució del creixement natural de la població ha estat el resultat d'una reducció significativa del nombre de naixements (-7,7%), que contrasta amb l'augment de les defuncions (3,7%), de manera que la taxa de natalitat s'ha reduït i la de mortalitat ha augmentat, fins al 7,1 i el 4,4 per mil, respectivament. A aquestes dades cal afegir-hi el saldo positiu del moviment migratori, que ha estat de 1.175 persones, calculat prenent com a base la població estimada. En total, la població estimada ha registrat un augment net de 1.383 persones, inferior al registrat l'any 2017.

Respecte a l'estructura de la població estimada per edat i sexe, el nombre d'homes supera el nombre de dones en tots els trams en edat de treballar, excepte en el tram de 35 a 44 anys i en el tram de més de 75 anys. Així, el 2018 la diferència entre el pes de la població masculina i de la femenina s'ha ampliat a 1,8 punts percentuals. Cal recordar que la presència més important de població masculina s'explica per l'elevat pes de la mà d'obra estrangera, que tradicionalment ha estat majoritàriament masculina.

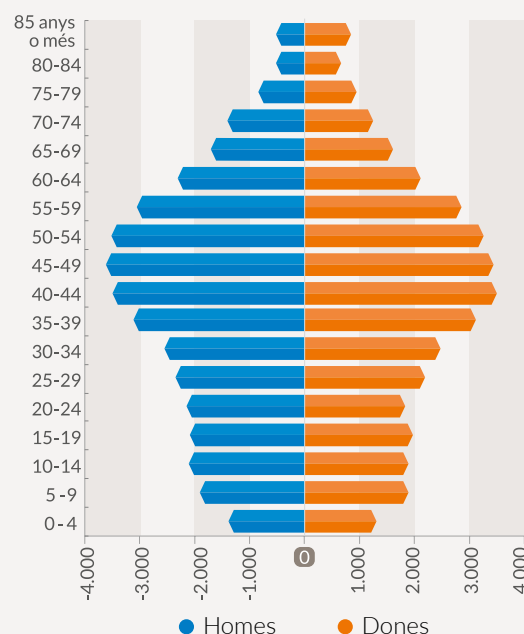
Persisteix el predomini de la població masculina sobre la femenina, condicionat pel pes de la mà d'obra estrangera, majoritàriament masculina.

Paral·lelament, la distribució de la població estimada per edat i nacionalitat mostra que la presència d'estrangers supera clarament la dels andorrans en tots els trams d'edat a partir dels 30 anys. En canvi, la proporció d'andorrans és molt majoritària en el tram inferior a 30 anys (73,7%), en contrast amb la baixa presència d'andorrans en el grup de les persones més grans de 65 anys (38,3%).

Finalment, la distribució per edats de 2018 posa de manifest que continua l'envelliment progressiu de la població d'Andorra, seguint la mateixa pauta que moltes altres economies desenvolupades. En particular, s'observa que la població estimada de menys de 15 anys

ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ ESTIMADA PER EDAT I SEXE. Any 2018

Gràfic 4.6

Font: Censos parroquials dels comuns / Departament d'Estadística.

continua la tendència de caiguda observada els darrers anys, de manera que el seu pes sobre el total s'ha reduït al 13,9%, 2,5 punts menys que el 2010. En sentit contrari, el grup de 65 anys i més ha crescut el 3,6% l'any 2018, fet que n'ha elevat la participació en el total fins al 13,6%, un nou màxim històric. A l'entremig, la població en edat de treballar (de 15 a 64 anys) s'ha incrementat el 2,1% i ha pujat una mica el pes sobre el total, fins al 72,5%. En conseqüència, el 2018 l'edat mitjana de la població andorrana s'ha enfilat fins als 41 anys, amb diferències destacables per parròquies, que van des dels 38,5 anys d'Ordino fins als 42 anys d'Andorra la Vella.

L'edat mitjana de la població estimada andorrana se situa en 41 anys, amb diferències destacables per parròquies.

2. Ocupació i atur

El mercat laboral andorrà ha mantingut una evolució positiva durant l'any 2018, amb una millora generalitzada dels principals indicadors, en un context de continuïtat del creixement econòmic i dels programes de foment de l'ocupació.

Segons les dades de l'Enquesta de Forces de Treball, la població ocupada d'Andorra s'ha incrementat per cinquè any consecutiu, a un fort ritme del 4,2% anual, fins a assolir les 44.375 persones. D'aquestes, el 13,3% són treballadors per compte propi i la resta assalariats

La població ocupada ha crescut el 4,2% l'any 2018, i la població aturada s'ha reduït molt significativament.

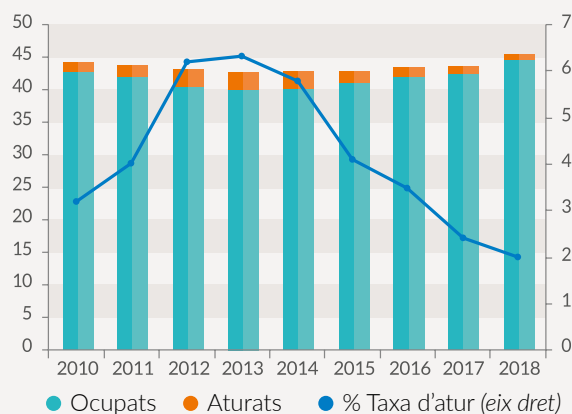
repartits entre el sector privat (69% del total d'ocupats) i el sector públic i parapúblic (17,7%). Quant al nivell de formació, el 82,4% de la població ocupada té almenys estudis secundaris; i pel que fa a tipus de jornada, el 92,3% té una jornada a temps complet i el

7,7% restant té una jornada laboral a temps parcial. Les persones ocupades a temps complet treballen de mitjana 41,4 hores setmanals i les persones ocupades a temps parcial treballen una mitjana de 18,7 hores setmanals. El percentatge de dones ocupades a temps parcial és quatre vegades superior al dels homes.

L'augment d'ocupació ha anat acompanyat d'una nova disminució del nombre d'aturats, del 12,9%, seguint la tendència descendent iniciada el 2014. Aquesta evolució ha deixat la xifra total d'aturats en 929 persones, un terç del nivell màxim que es va assolir el 2013. D'aquesta manera, la taxa d'atur ha continuat caient fins a situar-se en un mínim del 2%, un nivell molt més baix del que registren les economies veïnes.

Per sexes, la taxa d'atur dels homes (1,8% el 2018) s'ha situat per sota de la de les dones (2,2%), una circumstància que no s'havia donat en cap dels vuit anys anteriors per als quals es disposa de dades. Per edats, el tram més afectat per l'atur continua sent el dels més joves, amb una taxa d'atur en la població de 15 a 24 anys del 10,9% de mitjana l'any 2018. Es tracta, a més, de l'única franja d'edat en què l'atur ha augmentat el 2018, malgrat que l'increment es produeix després de tres anys de forta reducció en un col·lectiu que és poc

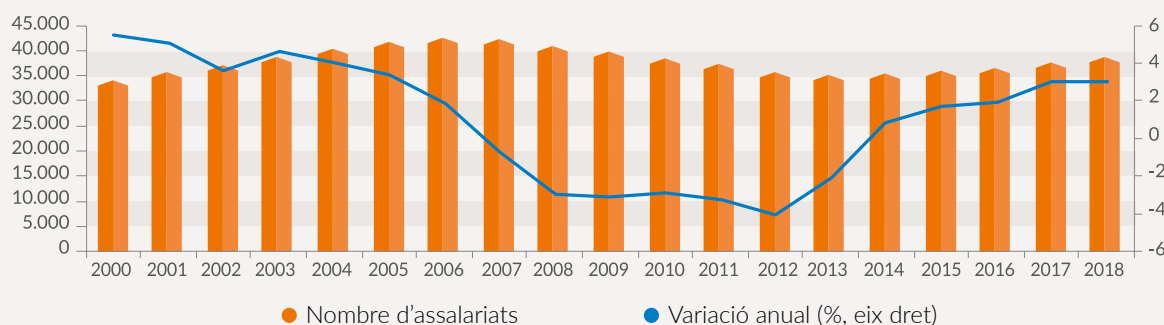
POBLACIÓ OCUPADA I ATURADA
En milers i %

Font: Enquesta de Forces del Treball. Departament d'Estadística.

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'ASSALARIATS - En mitjana anual i %

Gràfic 4.8

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

nombrós i més volàtil. En el cas del tram de 25 a 54 anys, l'any 2018 la taxa d'atur ha estat de l'1,5%, mentre que en el cas dels més grans (de 55 a 64 anys) s'ha situat en l'1,2%.

Per completar l'anàlisi de la població aturada, cal assenyalar que el 17% dels aturats ho són de llarga durada, és a dir, fa més d'un any que busquen feina, i es concentren majoritàriament en el tram que tenen entre 55 i 64 anys. El 83% són de curta durada i el 45,1% dels aturats fa menys de tres mesos que busquen feina. Tot plegat comporta que el context laboral d'Andorra presenta una situació global molt positiva, que, a més, ha millorat respecte a 2017.

Les dades de la Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS) corroboren aquest bon comportament del mercat de treball andorrà amb un increment de la mitjana anual d'ocupació assalariada del 3%, idèntic al registrat l'any 2017. D'aquesta manera, s'acumulen cinc anys consecutius de creixement, fins a assolir la xifra de 38.848 assalariats, la més alta des de l'any 2009, tot i que encara és inferior al màxim de més de 42.000 assalariats que es van registrar el 2006. Igualment, el nombre mitjà de llocs de treball d'Andorra s'ha incrementat, per cinquè any consecutiu, fins als 47.041 llocs, el 2,7% més que l'any anterior.

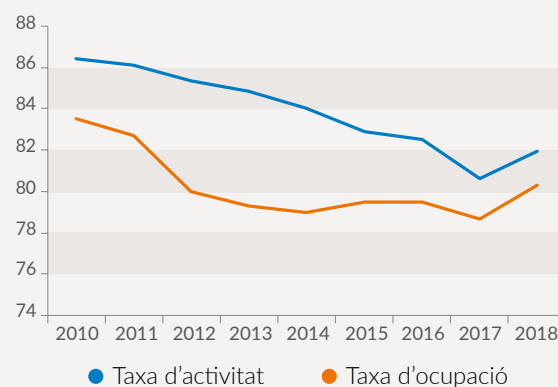
El nombre d'assalariats acumula cinc anys consecutius de creixement.

En consonància, la taxa d'ocupació, calculada sobre la població de 15 a 64 anys, ha augmentat 1,6 punts fins al 80,3%, el nivell més elevat dels últims set anys i clarament superior a la mitjana de la Unió Europea (68,6%). En la mateixa línia, la taxa d'activitat s'ha incrementat 1,3 punts, fins al 81,9%, i continua per sobre de la mitjana comunitària (73,7%). Aquesta clara millora de les taxes d'ocupació i activitat respon a la conjuntura econòmica positiva que viu el país i suposa un punt d'inflexió respecte a la tendència de descens que havia caracteritzat els darrers anys, en part marcada per factors com l'envelliment progressiu de la població i la proporció creixent de joves –i altres franges d'edat– dedicats a l'estudi o a la formació contínua.

En paral·lel a l'augment de l'ocupació, s'ha registrat un increment del nombre d'empreses,

TAXA D'ACTIVITAT I TAXA D'OCUPACIÓ 15-64 ANYS - En %

Gràfic 4.9

Font: Enquesta de Forces del Treball, Departament d'Estadística.

per desè any consecutiu, que ha estat del 4,4%, fins a les 8.774 empreses (en aquest concepte no s'hi inclouen les llars que ocupen personal domèstic ni els declarants voluntaris sense activitat). Com a resultat, el 2018 el nombre mitjà de treballadors assalariats per empresa ha baixat fins a un nou mínim històric de 4,3 (per homogeneïtat també s'exclouen del càlcul els assalariats de les llars que ocupen personal domèstic).

La construcció ha accelerat el ritme de creació d'ocupació l'any 2018, però els serveis continuen sent el sector que crea més ocupació en termes absoluts.

L'anàlisi per sectors mostra que l'evolució de l'ocupació assalariada durant l'exercici 2018 ha estat a l'alça a tots els grans sectors menys en el primari. Per sobre de tot, destaca el creixement de l'ocupació del 6,5% en la construcció, molt superior al ritme del 2,1%

que havia registrat els dos exercicis anteriors. D'aquesta manera, el nombre d'assalariats del sector s'enfila per sobre dels 3.000, una xifra que no es veia des de 2012, però que és menys de la meitat dels que hi havia al final del cicle expansiu anterior (anys 2005-2006).

La indústria també ha augmentat el nombre d'assalariats, a un ritme bastant més modest que la construcció, del 0,8%, que contrasta amb la caiguda registrada el 2017, de manera que en perspectiva històrica, el sector manté el nombre d'assalariats en el mateix nivell dels últims anys (entorn de 1.600 assalariats). En contrast, el sector primari ha enllaçat dos exercicis

Requadre 4.1

NOU MARC LEGISLATIU LABORAL A ANDORRA

El mes de desembre de 2018, el Consell General va aprovar una reforma laboral, mitjançant l'adopció de tres nous textos legislatius: la Llei de relacions laborals, la Llei qualificada d'acció sindical i patronal, i la Llei qualificada de mesures de conflicte col·lectiu. Entre les novetats d'aquest nou marc normatiu destaquen:

- L'obligació que tots els contractes de treball es formalitzin per escrit.
- La introducció de noves modalitats contractuals com el contracte de treball a distància o teletreball, el de relleu o successió per substitució de treballadors que es jubilen i el de continuïtat de la vida laboral, que permet seguir treballant als més grans de 65 anys.
- L'allargament del període general de prova d'un a dos mesos.
- L'ampliació del descans per maternitat de setze a vint setmanes i el descans de paternitat de dos a quatre setmanes, la introducció del descans per raó d'acolliment familiar i la creació d'un permís no retribuït per tenir cura d'un menor en cas de malaltia molt greu o hospitalització de llarga durada.
- La unificació del cost de cada hora extraordinària, el qual s'estableix que no pot ser inferior al 40% del salari fix.
- La modificació del preavis en cas d'acomiadament no causal d'1 dia per mes treballat amb un màxim de 90 dies, fins a 12 dies per any treballat amb un màxim de 30 dies.
- En el marc dels drets col·lectius dels assalariats i la negociació col·lectiva, s'introdueixen tot un seguit de preceptes que faciliten, fomenten i impulsen la celebració d'eleccions per designar els delegats dels assalariats, i es crea un nou òrgan de representació, que és el comitè d'empresa. Es redueix el nombre mínim d'assalariats per empresa per elegir representants i, al mateix temps, se n'amplien les atribucions i les garanties, per tal d'afavorir tant com sigui possible la representació.
- La regulació, per primer cop a Andorra, del dret de vaga.
- L'encàrrec al Govern que elabori un estudi relatiu a la possibilitat de crear un fons de capitalització, amb aportacions d'empresaris i persones assalariades, que pugui constituir un fons individual amb finalitats diverses.

consecutius de descens de l'ocupació assalariada. En tot cas, el comportament d'aquest sector té una incidència molt menor en l'economia, atès que es tracta d'una activitat amb un pes molt petit dins el mercat de treball andorrà, amb només 164 assalariats.

Pel que fa als serveis –el sector d'Andorra amb més concentració d'ocupació–, el nombre d'assalariats ha augmentat, per cinquè exercici consecutiu, a un ritme del 2,9%, quatre dècimes menys que l'any anterior. És el sector que en termes absoluts ha creat més ocupació l'any 2018, tot i que en termes relatius el seu pes en l'ocupació total ha baixat dues dècimes, fins al 87,5%, després que el 2017 assolís un rècord històric. La indústria i l'agricultura també l'han reduït, fins al 4,2% i el 0,4%, respectivament. En canvi, la construcció ha incrementat tres dècimes la seva participació sobre el total, fins al 7,9%, fet que suposa un punt d'inflexió després de 13 anys consecutius perdent pes.

NOMBRE D'ASSALARIATS

Nombre d'assalariats	2018	% var. 18/17	% total 2018
Agricultura, ramaderia, caça i silvicultura	164	-1,4	0,4
Indústria	1.616	0,8	4,2
Indústries extractives	1	0,0	0,0
Indústries manufactureres	1.442	0,6	3,7
Producció i distribució d'energia elèctrica, gas i aigua	173	2,8	0,4
Construcció	3.063	6,5	7,9
Serveis	34.006	2,9	87,5
Comerç i reparació de vehicles de motor (...)	8.851	0,2	22,8
Hoteleria	5.092	2,7	13,1
Sistema financer	1.873	0,3	4,8
Administració pública, defensa i seg. social obligatòria	4.444	1,5	11,4
Altres	13.746	5,6	35,4
Total	38.848	3,0	100,0

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Quadre 4.2

El comerç i el sector financer continuen perdent pes en l'ocupació total del país.

Dins de les activitats terciàries, el comerç i la reparació de vehicles de motor es mantenen com el subsector de serveis més important, amb un pes en el total d'assalariats d'Andorra

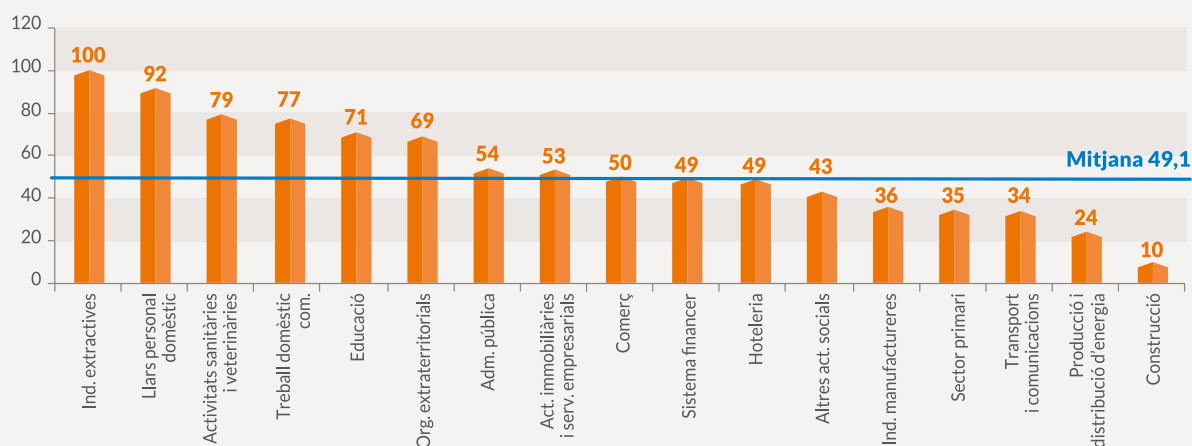
del 22,8%, si bé continuen perdent terreny respecte a l'any anterior fins a registrar la participació més baixa de la sèrie històrica disponible. Les activitats immobiliàries, de lloguer i serveis empresarials (14%) s'han consolidat en el segon lloc del rànquing, seguides per l'hoteleria, que concentra el 13,1% dels assalariats, igual que el 2017.

A continuació, hi ha l'Administració pública, defensa i seguretat social obligatòria, que ha retallat el pes per quart any consecutiu, fins a l'11,4%, i l'epígraf "altres activitats socials i de serveis prestats a la comunitat; serveis personals" –els que no s'engloben en sanitat i educació– (7,7%). Per darrere, hi ha les activitats sanitàries i veterinàries (5,3%) i el sector financer (4,8%), que es troba entre els subsectors de serveis en què el 2018 augmenta menys l'ocupació. La resta d'activitats terciàries tenen un pes en l'ocupació bastant inferior.

Per sexes, l'augment de l'ocupació de 2018 ha estat més elevat en el cas dels homes (3,5%) que de les dones (2,6%), seguint el mateix patró que el 2017. Aquest fet ha repartit els assalariats entre el 50,9% d'homes i el 49,1% de dones i ha ampliat la diferència entre

PES DE L'OCUPACIÓ FEMENINA PER SECTORS. ANY 2018 - % dones sobre total assalariats

Gràfic 4.10

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

ambdós sexes respecte a un any abans. Les dades desagregades per sectors reflecteixen, a més, diferències molt significatives en la distribució de l'ocupació per sexes. En particular, els sectors amb una presència masculina més gran d'assalariats són la construcció (9 de cada 10 ocupats són homes) i l'energia (en què ho són 8 de cada 10 persones ocupades). En contrast, els sectors que ocupen majoritàriament dones són les llars que ocupen personal domèstic (9 de cada 10), les activitats sanitàries i veterinàries, el treball domèstic a la comunitat (8 de cada 10, en ambdós casos), i l'educació (7 de cada 10). Aquest patró de distribució de l'ocupació per sexes a Andorra és semblant al que mostren les economies desenvolupades.

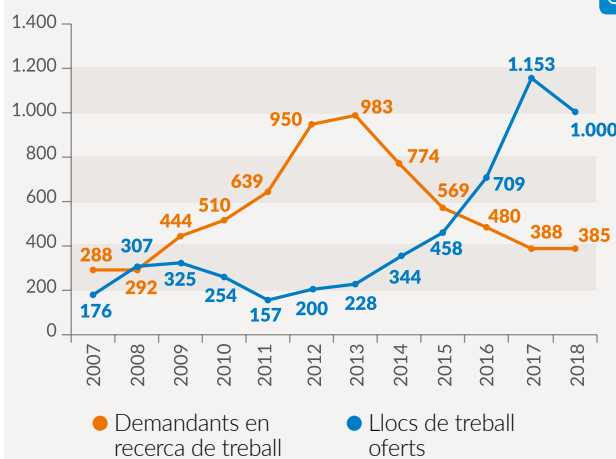
La creació d'ocupació registrada de 2018 ha anat acompanyada d'una nova reducció del nombre de demandants d'ocupació en recerca de treball (-0,9%), si bé aquesta baixada ha estat força més moderada que les caigudes de dos dígits registrades els darrers quatre anys. Aquesta moderació és raonable, en la mesura que es redueix el nombre de persones que es troben en aquesta situació (385 persones, la xifra més baixa dels darrers deu anys). En conseqüència, els demandants en recerca de feina han reduït el pes dins el nombre de demandants totals fins al 62,2%, el percentatge més baix des de 2008. En canvi, el nombre de demandants en cerca d'una millora de treball ha seguit augmentat intensament (27,5%), per segon any consecutiu, fins a 234 persones, fet que indica una visió més optimista dels treballadors respecte a les condicions del mercat de treball i les possibilitats de millorar la seva situació professional.

En paral·lel, els llocs oferts al Servei d'Ocupació han frenat la tendència alcista observada des de 2012, amb una reducció del 13,3%, fins a 1.000 ofertes, una evolució que podria estar indicant una certa moderació en els plans

Augmenta intensament el nombre de demandants d'ocupació en cerca d'una millora, en contrast amb la caiguda dels demandants en recerca de treball.

DEMANDANTS EN RECERCA DE TREBALL I LLOCS DE TREBALL OFERTS

Gràfic 4.11

Font: Departament de Treball / Departament d'Estadística.

La caiguda de la desocupació entre els més grans de 40 anys contrasta amb l'increment dels demandants d'ocupació en les franges d'edat més joves.

de contractació per part de les empreses, en concordança amb una fase més avançada del cicle expansiu. D'aquesta manera, la ràtio nombre de demandants per oferta ha pujat una mica, fins a 0,6, tot i que segueix sent un nivell molt baix, indicatiu que la situació

del mercat laboral està bastant tensionada. Tampoc es pot descartar que estiguin augmentant els desajustos entre les característiques de les persones aturades i les demandes que fan les empreses, a mesura que el nivell d'ocupació del país creix.

El bon comportament del mercat laboral també s'ha reflectit en una nova disminució del nombre de beneficiaris de la prestació per desocupació, del 41,3%, fins a la xifra de només 14 persones, un indicador que acumula així sis anys de forts descensos. A més, la taxa de cobertura respecte dels demandants en recerca de feina s'ha reduït fins al 3,6%, el nivell més baix des de l'any 2009, quan es van començar a oferir les prestacions i un nivell molt reduït comparat amb el dels veïns europeus.

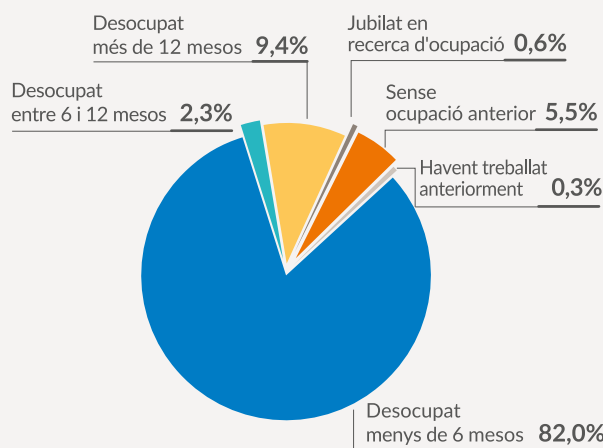
Per edats, l'evolució de 2018 ha estat caracteritzada per una caiguda de la desocupació entre els col·lectius de més de 40 anys i un augment entre els que es troben per sota d'aquest llindar.

En particular, s'han registrat descensos de dos dígitos en el grup de 40 a 59 anys (-12,4%) i de 60 anys i més (-14,5%), fet que resulta destacable tenint en compte les dificultats més importants que històricament han mostrat els col·lectius de més edat per incorporar-se al mercat de treball en comparació amb la resta. Per contra, s'han registrat increments de demandants d'ocupació en recerca de feina en els grups de 26 a 39 anys (11,3%) i de 18 a 25 anys (21,1%), una evolució que trenca amb quatre anys de forts descensos. A aquests col·lectius s'hi suma el grup de fins a 17 anys, en què també han augmentat els demandants en recerca de treball per segon exercici consecutiu.

Així, el pes del grup d'edat de 60 anys i més sobre el conjunt dels demandants d'ocupació en recerca de treball ha baixat fins a situar-se en l'11,5%, tot i que encara és quasi el quàdruple del que tenia el 2008, fet que en part s'explica per l'envelliment progressiu de la població. En tot cas, la majoria dels demandants d'ocupació encara es concentren amb diferència entre les persones de 40 a 59 anys (41,3% del total), seguits de les que tenen entre 26 i 39 anys (23,2% del total) i, a més distància, del grup de 18 a 25 anys (19,8%). A l'altra banda, els demandants de fins a 17 anys només representen el 4,2% del total.

Una altra característica destacable de les persones demandants d'ocupació en recerca de feina a Andorra és que la majoria, el 82%, fa menys de 6 mesos que es troben en situació de desocupació, un percentatge que ha pujat quasi 7 punts respecte a l'any anterior. Per part seva, el pes de l'atur estructural (persones sense ocupació durant més d'un any) se situa en uns nivells relativament baixos (9,4%) en comparació amb els veïns europeus i, a més, s'ha reduït respecte al 2017 (13,1%), una evolució que referma el bon comportament del mercat

DEMANDANTS EN RECERCA DE FEINA PER SITUACIÓ LABORAL. ANY 2018 % s/total

Font: Departament de Treball / Departament d'Estadística.

Gràfic 4.12

laboral andorrà. Cal precisar, no obstant això, que segons les dades de l'Enquesta de Forces del Treball, l'any 2018 el pes de l'atur estructural ha estat més elevat, del 17% aproximadament.

Per acabar, la distribució per nacionalitats de les persones demandants d'ocupació en recerca de treball ha mostrat una evolució dispar entre andorrans i estrangers, amb un increment dels primers (6%) que contrasta amb la reducció dels segons. El col·lectiu de portuguesos demandants d'ocupació en recerca de treball és el que més s'ha reduït (-15,5%), seguint el mateix patró que els darrers quatre anys. Aquest fet ha limitat el pes relatiu d'aquest col·lectiu al 10,7% del total, el més baix de la sèrie històrica disponible. També s'han registrat petites caigudes dels demandants francesos i dels englobats en el col·lectiu d'altres nacionalitats, fins a representar el 3,3% i el 10,4% del total, respectivament. En el cas dels espanyols, el descens ha estat de només d'una persona i es mantenen així com el grup de demandants estrangers més nombrós (124 persones).

Requadre 4.2

FORMACIÓ CONTINUADA A LES EMPRESES ANDORRANES I ANÀLISI COMPARATIVA AMB EL CONTEXT EUROPEU

Els reptes que comporta la globalització dels mercats i la innovació tecnològica impliquen que les empreses hagin d'introduir estratègies de modernització en el si de l'organització i en els mètodes i llocs de treball, per millorar la competitivitat. En aquest context, la formació continuada i el reciclatge professional dels equips de treball esdevenen una eina clau per ajudar tant les empreses com els treballadors a ser més eficients i a incrementar la productivitat.

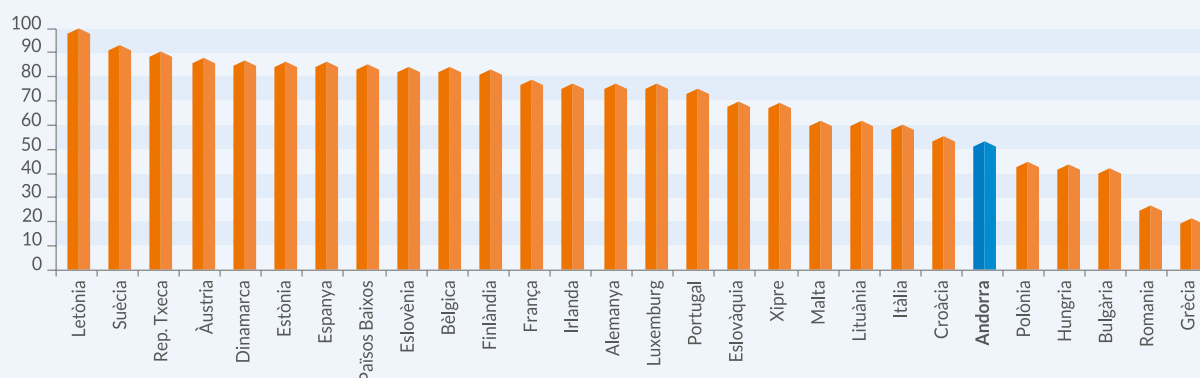
La Cambra, conscient de la importància de la formació continuada, va elaborar el 2018 una enquesta per avaluar l'esforç que fan les empreses en aquest

àmbit i per conèixer els aspectes estructurals de les activitats formatives que les empreses proporcionen als seus treballadors. Les conclusions principals que es van obtenir són:

Gairebé la meitat de les empreses enquestades, el 46,9% del total, no van invertir en formació l'any 2018. En el context europeu, atenent a les dades disponibles per a l'any 2015, Andorra es trobaria entre els països amb el percentatge més baix d'empreses que inverteixen en formació continuada dels seus treballadors (53% davant, per exemple, del 93% de Suècia, del 86% d'Espanya o del 79% de França).

EMPRESES QUE HAN INVERTIT EN FORMACIÓ DELS SEUS TREBALLADORS. ANY 2015

En percentatge del total d'empreses

Nota: Les dades d'Andorra corresponen a l'any 2018 i les de la resta de països europeus a 2015.

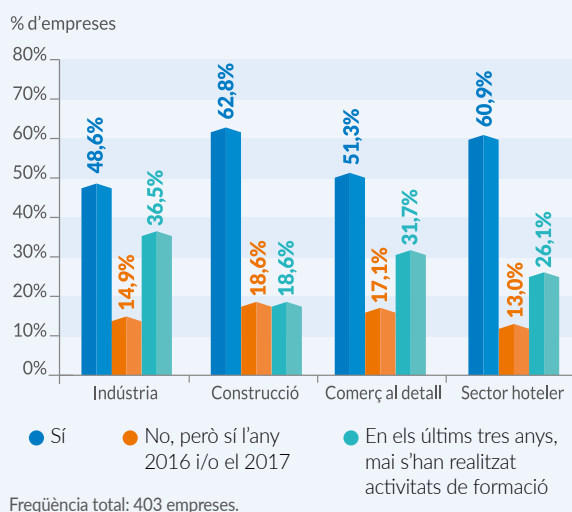
Font: Eurostat i Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

Entre les empreses andorranes que no han dut a terme activitats de formació l'any 2018, el 16,4% ho justifiquen perquè van realitzar accions formatives l'any 2016 i/o el 2017. En canvi, 3 de cada 10 empreses afirmen que no han proporcionat mai formació als treballadors en els últims tres anys.

6 de cada 10 empreses no proporcionen formació als seus treballadors de forma periòdica, ho fan sense regularitat, o bé gairebé mai, i molt sovint només per adaptar-se i donar compliment als canvis normatius.

Per sectors d'activitat, les empreses de la construcció i de l'hoteleria són les que han organitzat o gestionat més accions formatives per als treballadors durant l'any 2018.

EMPRESSES QUE HAN DUT A TERME FORMACIÓ PER ALS TREBALLADORS DURANT L'ANY 2018 (per sectors d'activitat)

Segons la dimensió de l'empresa, el percentatge d'empreses que proporcionen formació continuada s'incrementa progressivament a mesura que l'empresa és més gran. Així, destaca que la totalitat de les empreses enquestades de més de 100 treballadors i prop del 80% de les empreses que tenen entre 11 i 100 ocupats han dut a terme activitats formatives durant l'any 2018. En canvi, en

el cas de les microempreses (fins a 5 treballadors) i petites empreses (de 6 a 10 treballadors) aquest percentatge es redueix fins al 40,1% i el 58,8%, respectivament.

El motiu principal pel qual les empreses no han fet formació durant l'any 2018 ha estat perquè consideren que la formació inicial del treballador és suficient per tenir la capacitat necessària (ho han assenyalat el 38,5% del total de les empreses). La segona raó més assenyalada ha estat que el personal no té temps per a la formació (el 23,7%), i a continuació el fet que ja es van organitzar formacions en períodes anteriors (que han citat el 21,8% de les empreses). D'altra banda, el 17,9% de les empreses han indicat que el motiu principal per no proporcionar formació continuada als treballadors és que l'empresa no pot finançar-la. I finalment, entre les altres raons més rellevants hi ha el baix nivell d'activitat i la manca d'estabilitat de la plantilla, un factor que ha estat especialment destacat en el sector hotel·ler i en el comerç minorista.

Tan sols prop d'un terç de les empreses consultades considera la formació continuada com un factor estratègic de la seva política empresarial i disposa d'un pla de formació integrat en el si de l'empresa.

La formació continuada a les empreses s'adreça principalment al personal de base –el 38,5% del total de la formació, en percentatge de persones s'adreça a aquest col·lectiu–, seguit del personal tècnic (el 27,1%). Finalment, el personal directiu rep el 23,3% del total de la formació impartida i el personal administratiu el 9,2% del total.

En conclusió, les empreses andorranes estan fent un esforç per millorar la formació dels seus treballadors. Ara bé, aquest esforç no és prou generalitzat si es té en compte la situació de la majoria de països europeus, ni suficient per atendre els reptes que planteja la profunda transformació que estan experimentant els mercats i la competència. En aquest sentit, el recorregut més gran de millora l'han de fer les empreses més petites i les del sector comercial.

El conjunt de persones de nacionalitat estrangera ha continuat reduint el pes en el total de demandants d'ocupació en recerca de treball fins al 56,5%, el nivell més baix de la sèrie històrica disponible (des de 2007). Es tracta d'un percentatge que cada cop s'apropa més al que representen en el total de la població estimada en edat de treballar (55,6%). De

La taxa d'atur dels estrangers se situa una mica per sota de la dels andorrans.

fet, segons l'Enquesta de Forces del Treball, les taxes d'atur dels andorrans i dels estrangers són molt semblants, del 2,1% i l'1,9%, respectivament. Cal precisar, però, que aquesta situació va acompanyada de

diferències significatives en la taxa d'inactivitat entre ambdós col·lectius. En concret, la taxa d'inactivitat dels andorrans (25,4%) és més del doble que la dels estrangers (12,3%). Aquest fet s'explica perquè una part de la població estrangera retorna al seu país d'origen quan s'exhaureix la seva activitat laboral al Principat o quan arriba a l'edat de jubilació.

3. Formació

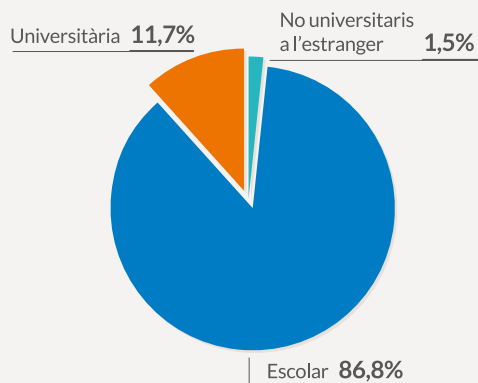
La població escolaritzada a Andorra durant el curs 2017-2018, incloent-hi la població escolar, la universitària i la no universitària a l'estranger, ha estat de 12.716 persones, el 0,2% més que el curs anterior i una xifra que quasi iguala el registre històric assolit fa dos anys. Aquest increment s'explica, en primer lloc, per l'alça per tercer curs consecutiu, del 2,6%, de la població universitària –que inclou els alumnes d'FP superior–, a la qual s'ha afegit un augment més petit de la població escolar (0,2%). En canvi, el nombre d'estudiants no universitaris a l'estranger ha continuat la tendència descendent dels darrers anys amb una forta caiguda del 15%.

Per lloc d'estudi, el nombre d'alumnes que estudien a Andorra ha crescut per cinquè any consecutiu (un 0,7%). El 2018 hi ha hagut 11.586 alumnes a Andorra, xifra que estableix un nou rècord històric. Com a resultat, la participació del nombre d'alumnes que estudien a Andorra sobre el total de la població escolaritzada s'ha elevat fins al 91,1%. En canvi, la població que estudia a l'estranger ha experimentat una caiguda del 4,1%, que respon al descens del nombre tant dels estudiants no universitaris a l'estranger (-15%) com dels universitaris (-1,5%) –que és el col·lectiu més important de població que fa algun tipus d'estudis fora d'Andorra.

Els andorrans que estudien en altres països encara ho fan majoritàriament a Espanya, una destinació que el 2018 ha recuperat una mica de pes sobre el total de la població escolaritzada, després de cinc anys en retrocés, fruit d'un creixement moderat del 0,9% (fins als 876 estudiants). D'aquesta manera, els que estudien a Espanya han representat el 6,9% davant del 9,1% de 2012. La presència d'estudiants andorrans a França és bastant inferior (1,8%), fet que s'ha accentuat amb la forta caiguda registrada el darrer curs (-17,1%, fins als 228 estudiants). La distribució per països d'estudi es completa amb 26 estudiants repartits per altres països (el 0,2% del total), nou menys que al curs 2016-2017 i la xifra més baixa dels darrers set anys.

POBLACIÓ ESCOLARITZADA PER NIVELLS EDUCATIUS. ANY 2018 En percentatge del total

Gràfic 4.13

Font: Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior / Institut d'Estudis Andorrans.

El nombre d'alumnes que estudien a Andorra ha registrat un nou rècord històric.

3.1. Població escolar

Durant el curs 2017-2018 hi ha hagut 11.042 alumnes de l'etapa escolar, 24 més que l'any anterior, una evolució que ha mantingut el pes del 86,8% en el total de la població escolaritzada. A més, la taxa d'escolarització –calculada com la proporció de població escolar sobre la població global en aquesta etapa– ha augmentat 18,5 punts, fins al 68,7%, el nivell més elevat de la sèrie històrica disponible en termes homogenis (des del curs 2006-2007).

Per nivells, el nivell de maternal i els de primera i segona ensenyança concentren el 86,2% de l'alumnat escolar. El 13,8% restant correspon als alumnes de batxillerat i formació professional. Pel que fa a l'evolució d'aquest darrer curs, destaca el descens per quart any consecutiu dels alumnes de l'etapa de maternal (-2,6%), als quals s'afegeixen les caigudes d'estudiants de segona ensenyança i batxillerat. En contrast, el col·lectiu d'estudiants de formació professional continua mostrant un dinamisme elevat, amb un increment de l'11,2%, que dona continuïtat a la tendència alcista iniciada el curs 2013-2014.

Els alumnes de formació professional han mostrat una tendència sostinguda a l'alça des del curs 2013-2014.

Per tipus d'ensenyament, el sistema educatiu andorrà ha reprès la tendència de penetració creixent, després de dos cursos d'haver perdut una mica de terreny. En concret, l'increment dels alumnes d'aquest sistema ha estat del 3,2%, fet que n'ha elevat el pes sobre el conjunt de l'alumnat escolar fins al 40,5%, un nou màxim històric. En sentit contrari, el nombre d'estudiants del sistema educatiu espanyol ha experimentat un retrocés del 3,6%, una evolució que dona continuïtat a la pèrdua progressiva de rellevància d'aquest sistema observada des de principis dels anys noranta. Així, el seu pes sobre el total ha baixat més d'un punt, fins al 26,9%, xifra que estableix un nou mínim històric i que contrasta amb el 52,6% que representava l'any 1991. Per part seva, l'alumnat del sistema educatiu francès ha disminuït molt lleugerament (-0,1%), de manera que la seva participació en la població escolar total ha baixat una dècima, fins al 32,6%, i es distancia així cada cop més del sistema educatiu espanyol.

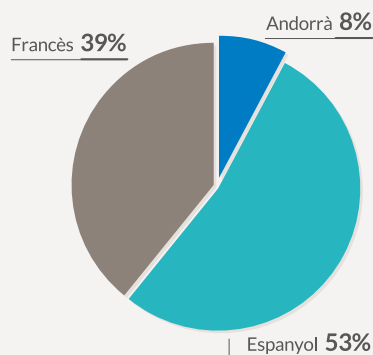
POBLACIÓ ESCOLAR PER NIVELLS

	2017-2018	% variació curs 17-18/16-17	% curs 2017-2018
Maternal	2.204	-2,6	20,0
Primera ensenyança	4.325	1,5	39,2
Segona ensenyança	2.985	-0,3	27,0
Batxillerat	1.040	-1,7	9,4
Formació professional	488	11,2	4,4
Total	11.042	0,2	100,0

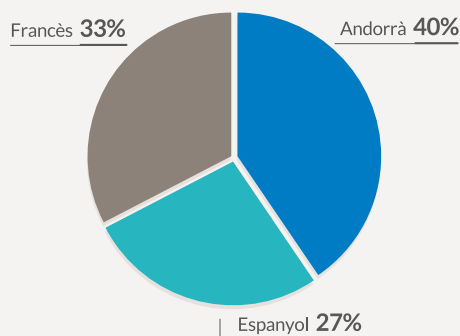
Font: Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior.

POBLACIÓ ESCOLAR ANDORRANA PER TIPUS D'ENSENYAMENT - En % del total

Any 1991

Any 2018

Font: Ministeri d'Educació i Ensenyament Superior.

3.2. Població universitària

La població universitària d'Andorra ha estat de 1.482 estudiants durant el curs 2017-2018, el 2,6% més que el curs anterior. Per sexes, s'observa un nou increment del pes de les dones, que passa del 55,2% del curs passat al 55,9%, de manera que continuen sent majoria.

Espanya es manté com la primera destinació dels universitaris andorrans, amb un augment del 3,1% l'any 2018.

Per països d'estudi, s'observa que l'increment d'estudiants s'ha concentrat a Andorra i Espanya. En particular, el nombre d'universitaris a Espanya ha pujat el 3,1%, fins a 737 alumnes, fet que contrasta amb les caigudes registrades

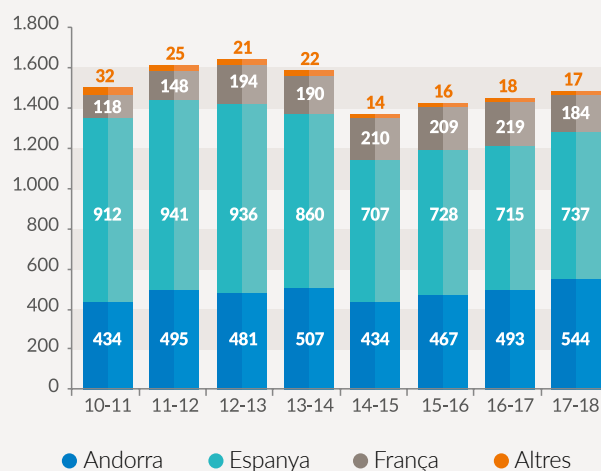
en quatre dels darrers cinc anys. Així, el pes d'aquest país sobre el total d'estudiants universitaris andorrans ha augmentat una mica, fins al 49,7%, i es manté com la primera destinació dels estudiants universitaris andorrans a força distància del segon, que és Andorra.

A Andorra és precisament on s'ha registrat l'augment d'universitaris més important (10,3%), des de 493 estudiants fins a 544, de manera que la seva quota sobre el total ha pujat fins al 36,7%. Per contra, França ha patit un retrocés del 16%, fins a representar el 12,4% del total, el percentatge més baix dels darrers quatre anys. Per completar l'anàlisi, l'1,1% d'alumnes restants –que són 17 persones, una menys que el curs anterior– es reparteixen per altres països (Regne Unit, Portugal, Rússia, Argentina, Canadà, Colòmbia, Països Baixos, Estats Units, Itàlia i Luxemburg).

Finalment, el repartiment per àrees d'estudi mostra que l'àrea amb més alumnes universitaris d'Andorra continua sent la de les ciències socials, educació comercial i dret, que concentra el 44,4% del total d'universitaris. A continuació hi ha les ciències de la salut i serveis socials (15,7%), l'enginyeria, indústria i construcció (11,7%) i les humanitats i arts (9,6%). Amb un pes més reduït, se situen l'educació, les ciències i els serveis, i el rànquing el tanca l'àrea d'agricultura, amb només 5 estudiants.

POBLACIÓ UNIVERSITÀRIA PER PAÏSOS D'ESTUDI

Gràfic 4.15

Font: Institut d'Estudis Andorrans.

45

V. Activitat i demanda

1. Evolució de l'activitat econòmica durant l'any 2018

Durant l'any 2018 l'economia andorrana ha mantingut la senda de creixement moderat dels darrers exercicis, amb un nou increment del PIB que la deixa més a prop dels nivells d'activitat precrisi, tot i que encara no hi arriba. La continuïtat de la senda expansiva de l'economia andorrana ha estat impulsada, igual que l'any anterior, per un context internacional que ha continuat sent favorable, sobretot a Espanya, i en menor mesura, a la resta de la zona euro.

SÍNTESI D'INDICADORS D'ACTIVITAT I DEMANDA (taxes de variació interanual, %)

Quadre 5.1

	2017	2018
Activitat		
Empreses ⁽¹⁾	4,4	4,4
Establiments ⁽²⁾	5,9	3,8
Població ocupada	1,7	4,2
Assalariats	3,0	3,0
Indústria	-0,7	0,8
Construcció	2,1	6,5
Serveis	3,3	2,9
Població aturada	-31,2	-12,9
Demandants d'ocupació en recerca de treball	-19,0	-0,9
Nombre de visitants	1,6	2,2
Consum d'energia elèctrica ⁽³⁾	-0,3	-3,0
Importacions	6,6	4,7
Demanda		
Salari mitjà	0,0	2,6
Matriculació de turismes	19,1	2,1
Matriculació de vehicles industrials	15,5	19,1
Importació de béns d'equipament ⁽⁴⁾	9,2	2,2
Importació de materials de construcció ⁽⁵⁾	3,1	70,9
Crèdit de les entitats bancàries ⁽⁶⁾	-5,0	-1,2
Despeses de funcionament de l'Administració ⁽⁷⁾	4,3	5,1
Inversió real de l'Administració ⁽⁷⁾	19,0	21,3

(1) No inclou llars que ocupen personal domèstic i declarants voluntaris sense activitat.

(2) Establiments inscrits al Registre de Comerç i Indústria que efectuen una activitat comercial, industrial o de serveis.

(3) Excepte usos domèstics, enllumenat públic i altres distribuïdors.

(4) Inclou els capítols 84 i 85, segons la classificació de la Duana andorrana.

(5) Inclou els capítols 25, 68, 72 i 73, segons la classificació de la Duana andorrana.

(6) Inversió creditícia bruta a clients.

(7) Dades liquidades. Inclou Govern i comuns.

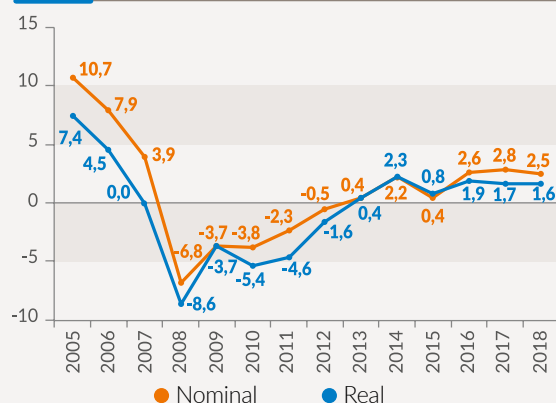
Font: Elaboració pròpia, d'acord amb les dades facilitades pel Departament d'Estadística, Govern, comuns, CASS, FEDA i Andorran Banking.

Pel que fa a la demanda, l'evolució dels indicadors més rellevants relacionats amb el consum i la inversió ha estat positiva, tot i que dintre d'uns registres modestos. Pel que fa a l'oferta, el creixement econòmic andorrà ha estat liderat pels serveis i la construcció, en contrast amb la manca de dinamisme mostrada pels sectors industrial i primari.

L'economia andorrana acumula sis anys de creixements positius.

El ritme d'avenç de l'economia andorrana queda reflectit en l'evolució a l'alça de la gran majoria d'indicadors d'activitat i demanda. Entre aquests indicadors destaquen l'acceleració del creixement de l'ocupació total, el nombre de visitants, les despeses de funcionament de les administracions, la inversió pública, les matriculacions de vehicles industrials i les importacions de materials de construcció. Altres indicadors rellevants que han crescut, tot i que ho han fet a un ritme menor que el 2017, són les importacions totals i les matriculacions de turismes. Els únics indicadors que s'han quedat en terreny negatiu són el consum d'energia i el crèdit.

EVOLUCIÓ DEL PIB D'ANDORRA Taxa de variació interanual (%)

Font: Departament d'Estadística.

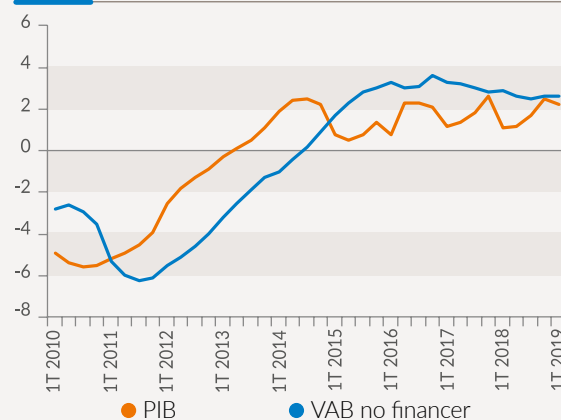
La continuïtat de la senda de creixement econòmic ha repercutit en un bon comportament del mercat laboral andorrà. En particular, l'ocupació total ha augmentat el 4,2%, davant de l'1,7% de l'any anterior, d'acord amb les dades de l'Enquesta de Forces del Treball. El col·lectiu d'assalariats també ha registrat un creixement molt destacable del 3%, igual que el 2017, i alhora la població aturada i els demandants d'ocupació en recerca de treball s'han reduït per cinquè exercici consecutiu. Aquesta bona marxa del mercat de treball, unida al dinamisme salarial, implica unes condicions favorables per al consum dels residents al país. Aquesta situació no ha evitat que el crèdit hagi continuat retrocedint, tot i que ho ha fet a un ritme menor.

L'any 2018 el creixement del PIB ha estat de l'1,6%, una dècima menys que el 2017.

Tot plegat s'ha traduït en un creixement del PIB per sisè any consecutiu, de l'1,6% en termes reals, una dècima menys que el 2017, segons la primera estimació publicada pel Govern. Aquesta evolució positiva però moderada de l'activitat econòmica andorrana es troba frenada encara per les dificultats del sector financer, marcat per les conseqüències de l'afer BPA i per la crisi financera, que ha derivat en un entorn de regulació i supervisió creixent del sector. Així, si s'exclou aquesta branca de l'evolució global, el ritme de creixement de l'economia real (VAB no financer) ha estat bastant superior (2,7% el 2018).

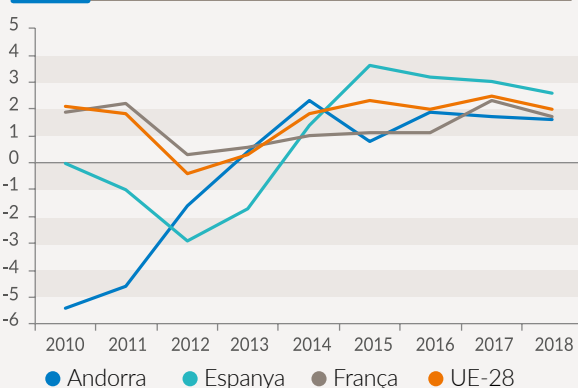
Si es té en compte l'evolució del PIB per trimestres, s'observa que l'economia va anar de menys a més, amb un ritme de creixement durant el primer trimestre de l'1,1%, que es va accelerar progressivament al llarg de l'any, fins al 2,5% interanual registrat el quart trimestre. En termes nominals, l'increment del PIB del conjunt de l'any ha estat del 2,5%, també inferior al de l'exercici 2017 (2,8%). Com a resultat, el PIB nominal total ha ascendit a 2.742 milions d'euros, el valor més elevat des de l'any 2007, tot i que en termes reals, el valor del PIB de

EVOLUCIÓ TRIMESTRAL DEL PIB I DEL VAB NO FINANCER EN TERMES REALS Taxa de variació interanual (%)

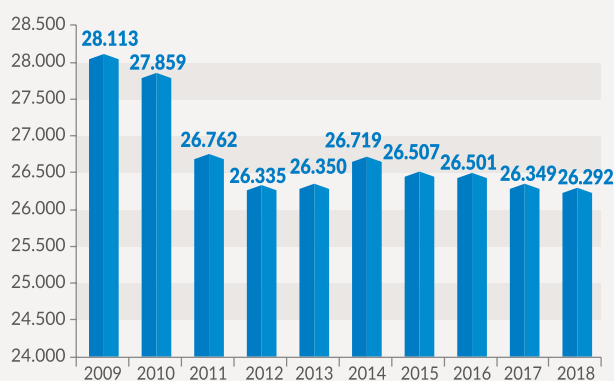
Font: Departament d'Estadística.

EVOLUCIÓ DEL PIB D'ANDORRA COMPARAT AMB LES ECONOMIES VEÏNES Taxa de variació interanual (%)

Font: Eurostat i Departament d'Estadística.

PIB REAL PER CÀPITA. EN EUROS (Any base 2000)

Font: Departament d'Estadística.

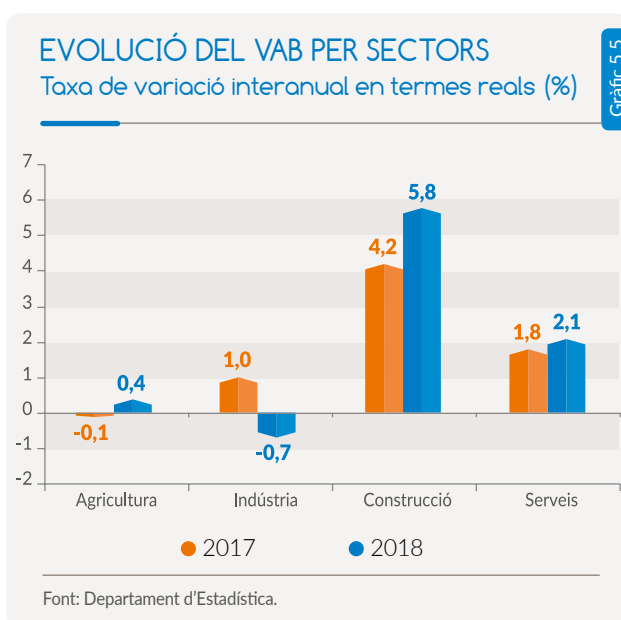
2018 (2.002,8 milions d'euros) encara és un 15% inferior al màxim assolit el 2007.

L'economia andorrana ha avançat a un ritme inferior al de les economies veïnes d'Espanya i França, i també per sota del conjunt de la UE. En canvi, la població andorrana ha continuat creixent significativament per sobre de l'europea (1,8% i 0,2%, respectivament). En conseqüència, Andorra ha continuat perdent posicions relatives respecte de les economies veïnes pel que fa a nivell de riquesa per càpita. Segons xifres oficials, el PIB per càpita en termes reals s'ha reduït (-0,2%) per quart exercici consecutiu, fins als 26.292 euros (any base 2000), el nivell més baix de la sèrie històrica disponible des de 2009. Tanmateix, en termes nominals, el PIB per càpita d'Andorra s'ha situat en 35.996 euros, el millor registre des de l'any 2010, i un 0,7% superior al de l'exercici anterior.

Per segon any consecutiu, l'economia andorrana ha crescut menys que les economies veïnes.

2. Evolució de l'activitat per sectors

El creixement del PIB real andorrà durant l'any 2018 ha estat impulsat, fonamentalment, pels sectors dels serveis i la construcció. Cal tenir present que els serveis representen entorn del 88% del VAB, de manera que el seu comportament acostuma a ser determinant per a l'evolució de l'economia andorrana. Per part seva, la construcció ha estat el sector que ha registrat la taxa de creixement més elevada, fins al punt que ha reforçat la fase expansiva que va iniciar tímidament el 2015, tot i que el seu pes més reduït fa que la contribució relativa d'aquest sector al creixement total sigui bastant més limitada que la dels serveis. En sentit contrari, el sector de la indústria i la manufactura ha restat al creixement econòmic, amb una caiguda del VAB, i l'agricultura ha fet una aportació mínima, fruit del seu petit pes en el VAB i d'un increment molt moderat de l'activitat respecte a l'exercici anterior.

Els serveis i la construcció han impulsat el creixement econòmic andorrà.

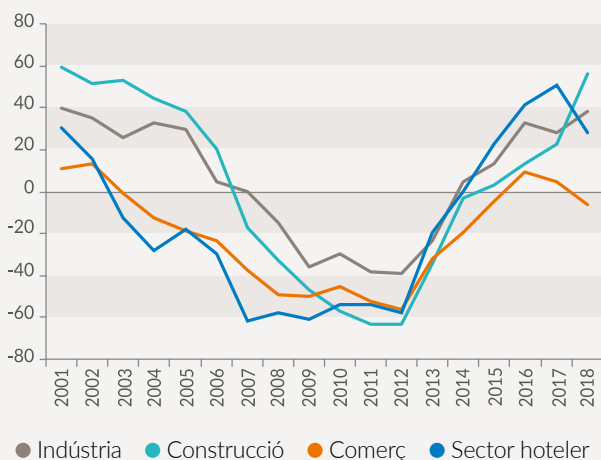
Més en detall, el VAB real del sector de la construcció ha augmentat el 5,8%, bastant per sobre de l'avenç registrat l'any 2017 (4,2%). Aquesta acceleració suposa la consolidació d'un cicle alcista del sector, que ja acumula quatre anys en positiu, després de nou exercicis de crisi profunda. En conseqüència, la construcció representa actualment el 6,2% del VAB total, quatre dècimes més del mínim registrat el 2014 i entorn de la meitat del màxim que va representar just abans de la crisi (12,6%).

El dinamisme creixent de la construcció també es reflecteix en el comportament dels principals indicadors d'activitat disponibles del sector. En particular, l'any 2018 s'han registrat destacats increments dels metres quadrats visats (92,3%), de les importacions de materials de construcció (70,9%) i del nombre d'assalariats (6,5%) i establiments (1,8%), tots superiors als de 2017. En la mateixa línia, la inversió pública ha experimentat un fort increment (21,3%) per segon exercici consecutiu, fins a assolir el nivell més elevat dels darrers sis anys.

EVOLUCIÓ DE LA MARXA DELS NEGOCIS PER SECTORS

Saldo entre el percentatge de respostes positives i negatives

Gràfic 5.6

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

Igualment, els resultats de les enquestes de la Cambra confirmen la fortalesa de la recuperació del sector, tot i que des de nivells encara reduïts. Així, la marxa dels negocis ha mostrat una evolució sostinguda a l'alça, a diferència dels altres sectors, i ja encadena set semestres en terreny positiu. A més, l'evolució del volum d'obra executada ha accentuat el ritme d'augment fins a situar-se en uns nivells més acceptables, després dels valors anormalment baixos dels últims anys. Com a resultat, s'han registrat increments de la xifra de vendes (9,4%) clarament per sobre de la resta de sectors, i també de la inversió (3,1%).

La construcció consolida el cicle alcista amb quatre anys consecutius de creixement.

La indústria i la manufactura ha estat el sector que ha mostrat el pitjor comportament durant l'any 2018, amb una reducció del VAB real del 0,7%, que contrasta amb el creixement experimentat els dos exercicis precedents. En tot cas, el pes reduït d'aquest sector (5% del VAB total) limita molt el seu impacte negatiu. Cal recordar també que l'activitat industrial està integrada, d'una banda, per la indústria bàsica, fonamentada sobretot en la producció i la distribució d'energia, i d'altra banda, per la manufactura, que és l'activitat amb el pes més rellevant –el 68% del VAB procedent d'activitats secundàries.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ ECONÒMICA DE L'ANY 2018

Quadre 5.2

Resultats de l'enquesta de conjuntura en la indústria

ANY 2018 COMPARAT AMB L'ANY 2017 (en % d'empreses)

Xifra de negocis	Superior	40
	Igual	43
	Inferior	17
	Variació mitjana (%)	2,2
Volum d'inversió	Superior	31
	Igual	58
	Inferior	10
	Variació mitjana (%)	5,1
Personal ocupat	Més	15
	Igual	77
	Menys	8

PERSPECTIVES PER A L'ANY 2019 (en % d'empreses)

Tendència de la xifra de negocis	Augmentar	35
	Mantenir-se	61
	Disminuir	4
Tendència del volum d'inversió	Augmentar	25
	Mantenir-se	63
	Disminuir	12

Resultats de l'enquesta de conjuntura en la construcció

ANY 2018 COMPARAT AMB L'ANY 2017 (en % d'empreses)

Xifra de negocis	Superior	70
	Igual	23
	Inferior	7
	Variació mitjana (%)	9,4
Volum d'inversió	Superior	40
	Igual	56
	Inferior	5
	Variació mitjana (%)	3,1
Personal ocupat	Més	38
	Igual	48
	Menys	14

PERSPECTIVES PER A L'ANY 2019 (en % d'empreses)

Tendència de la xifra de negocis	Augmentar	21
	Mantenir-se	72
	Disminuir	7
Tendència del volum d'inversió	Augmentar	14
	Mantenir-se	81
	Disminuir	5

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ ECONÒMICA DE L'ANY 2018

Quadre 5.3

Resultats de l'enquesta de conjuntura en el comerç detallista

ANY 2018 COMPARAT AMB L'ANY 2017 (en % d'empreses)		Total comerç detallista	Alimentació	Roba i calçat	Equipament de la llar	Higiene i sanitat	Electrònica	Vehicles i accessoris	Altres comerços	Superm. i grans magatzems
Xifra de vendes	Superior	27	34	13	33	38	15	15	29	25
	Igual	31	29	20	36	38	39	35	28	38
	Inferior	42	37	67	30	24	46	50	43	38
	Variació mitjana (%)	-3,4	-3,2	-6,6	3,9	-1,0	-11,5	-4,7	-4,3	-1,9
Volum d'inversió	Superior	29	37	10	34	24	23	28	34	25
	Igual	52	45	57	56	67	54	52	51	38
	Inferior	19	18	33	9	10	23	21	15	38
	Variació mitjana (%)	-0,4	0,0	-2,5	2,9	2,5	-7,3	-3,0	1,2	-3,8
Personal ocupat	Més	13	8	4	13	16	0	15	21	13
	Igual	74	89	86	63	74	91	73	65	63
	Menys	13	3	10	23	11	9	12	15	25

PERSPECTIVES PER A L'ANY 2019 (en % d'empreses)

Tendència de la xifra de vendes	Augmentar	28	29	27	30	36	17	24	25	38
	Mantenir-se	53	47	43	58	55	67	59	57	25
	Disminuir	19	24	30	12	9	17	17	18	38
Tendència del volum d'inversió	Augmentar	21	18	20	24	43	15	14	20	13
	Mantenir-se	62	64	53	67	48	69	79	59	63
	Disminuir	17	18	27	9	9	15	7	21	25

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

Malgrat els resultats negatius en termes de VAB, hi ha altres indicadors de l'activitat industrial i manufacturera que han mostrat un comportament una mica més positiu: és el cas del nombre d'assalariats (0,8%), empreses (2%) i establiments (4,5%). Alhora, ha millorat el clima de confiança del sector, reflectit en les respostes de les empreses a les enquestes de la Cambra. En concret, l'indicador de confiança en mitjana anual ha registrat un saldo positiu per segon exercici consecutiu, que ha estat superior al de 2017, després de 14 anys en negatiu. Tot i això, les opinions positives de les empreses sobre la marxa dels negocis han retrocedit respecte a l'exercici anterior, mentre que les valoracions sobre els nivells de producció s'han mantingut en nivells similars als de 2017. A més, les empreses industrials han assenyalat augments mitjans de la xifra de negocis (2,2%) i de la inversió (5,1%) una mica inferiors als de l'any anterior.

El turisme perd pistonada després d'assolir registres rècord, i el comerç es despenja de l'evolució favorable de l'economia andorrana.

L'evolució dels serveis durant l'any 2018 ha estat novament positiva, amb un increment del VAB real del 2,1%, el segon millor registre dels darrers deu anys. També hi ha altres indicadors de l'àmbit dels serveis que han

evolucionat a l'alça, com ara el nombre d'assalariats (2,9%) i empreses (5%). A un nivell més desagregat, cal destacar que el creixement dels serveis ha estat impulsat, principalment, pel subsector que inclou les activitats de comerç, hostaleria, transport, informació i comunicacions (3,6%), el qual aporta el 32% del VAB total andorrà. En part, aquesta dinàmica ha estat afavorida per l'increment del nombre de visitants, que ha estat del 2,2% l'any 2018, i també pel bon comportament del consum dels residents. Tanmateix, pel que fa al sector turístic en particular, hi ha altres indicadors vinculats que reflecteixen una moderació del ritme d'activitat respecte a 2017, per exemple, el nombre de pernoctacions totals registrades i el

nombre d'assalariats d'aquesta branca, amb increments més reduïts que els registrats un any abans. En el cas del comerç, persisteix la feblesa de l'activitat, reflectida en la majoria d'indicadors del sector.

Aquesta pèrdua d'impuls del turisme sumada a l'estancament del comerç també ha quedat recollida per les enquestes de la Cambra. Així, les empreses del sector hotelier han fet una valoració de la marxa dels negocis, del grau d'ocupació i dels nivells de reserves menys favorable que l'any 2017, i també han indicat una caiguda de vendes (-2,2%) i una desacceleració del creixement de la inversió (3,1%). Al comerç, les empreses també han empitjorat les seves valoracions sobre l'evolució general del sector, amb una opinió sobre la marxa dels negocis que ha tornat a terreny negatiu després de dos exercicis en positiu. A aquestes valoracions cal afegir-hi una intensificació de la caiguda de les vendes (-3,4%) i el perllongament de l'estancament de la inversió.

El subsector financer es manté com la branca dels serveis menys dinàmica.

L'evolució del subsector financer durant el 2018 tampoc ha estat positiva, segons reflecteixen la gran majoria d'indicadors d'activitat del sector, tot i que la situació ha millorat una mica respecte a un any abans. D'acord amb les xifres oficials del PIB, el VAB del subsector d'Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques ha crescut modestament (1,1%), en línia amb l'any anterior. En tot cas, aquest subsector continua sent el més important de l'economia, amb un pes del 37% del VAB total.

La feblesa persistent de l'activitat, que s'arrossega des de la intervenció de BPA l'any 2015, s'ha reflectit en una nova reducció de la inversió creditícia bruta a clients (-1,2%) i dels dipòsits (-6,2%), encara que s'han reduït menys que el 2017. Tot plegat, s'ha traduït en una disminució dels beneficis del sector bancari per cinquè any consecutiu (-24,1%) i en un quasi estancament de l'ocupació en el conjunt del sector financer i assegurator (0,3%).

Per completar l'anàlisi sectorial, el sector primari ha registrat un modest creixement del VAB real, del 0,4%, que representa una lleugera millora respecte a l'estancament de 2017. Aquesta evolució ha anat acompanyada d'una moderació en el ritme de caiguda del nombre d'assalariats (-1,4%), del nombre d'empreses (-0,9%) i de la superfície agrària útil (-0,7%). Tot i això, cal destacar que la collita de tabac ha augmentat un 9,3% i s'ha recuperat així de la caiguda registrada el 2017, alhora que el cens ramader també s'ha incrementat (4%). En tot cas, tenint en compte el pes escàs del sector primari en l'economia (0,5%), el seu impacte en el PIB total ha estat poc apreciable.

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ ECONÒMICA DE L'ANY 2018

Quadre 5.4

Resultats de l'enquesta de conjuntura en el sector hotelier

ANY 2018 COMPARAT AMB L'ANY 2017 (en % d'empreses)

Xifra de negocis	Superior	32
	Igual	32
	Inferior	36
	Variació mitjana (%)	-2,2
Volum d'inversió	Superior	44
	Igual	41
	Inferior	15
	Variació mitjana (%)	3,1
Personal ocupat	Més	15
	Igual	71
	Menys	15
Origen de la clientela segons el canal de venda (en %)	Client directe / web pròpia	22,2
	Internet / portals de reserves	50,8
	TO i agències de viatges	22,6
	Altres	4,4
Estada mitjana dels clients (nits)		2,7

PERSPECTIVES PER A L'ANY 2019 (en % d'empreses)

Tendència de la xifra de negocis	Augmentar	17
	Mantenir-se	52
	Disminuir	31
Tendència del volum d'inversió	Augmentar	21
	Mantenir-se	54
	Disminuir	25

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

3. Evolució de la demanda per components

Per components de demanda, els indicadors disponibles indiquen, en general, que la demanda interna ha continuat la tendència alcista, dins d'uns registres que es mantenen en nivells relativament modestos. Així, el consum privat dels residents s'ha vist afavorit per l'increment de la població, de l'ocupació i dels salaris. Així, per exemple, les matriculacions de turismes han tornat a augmentar (2,1%), tot i els nivells elevats que ja s'havien assolit, una evolució a la qual també ha contribuït la continuïtat del Pla Engega, d'incentius per a la compra de vehicles poc contaminants.

Quant a la inversió, els indicadors disponibles mostren que en l'àmbit del material de transport ha continuat la tendència fortament alcista de les matriculacions de camions i camionetes (19,1%), juntament amb l'evolució creixent de la inversió en béns d'equipament, tal com atesta l'increment de les importacions d'aquests béns (2,2%). Igualment, les enquestes de la Cambra recullen un comportament positiu de la inversió a tots els principals sectors de l'economia, excepte en el comerç, on es manté estancada, seguint el mateix patró que el 2017. Tot plegat sembla que indica que la inversió ha mantingut una dinàmica moderadament positiva el 2018, en un context de condicions financeres i econòmiques favorables.

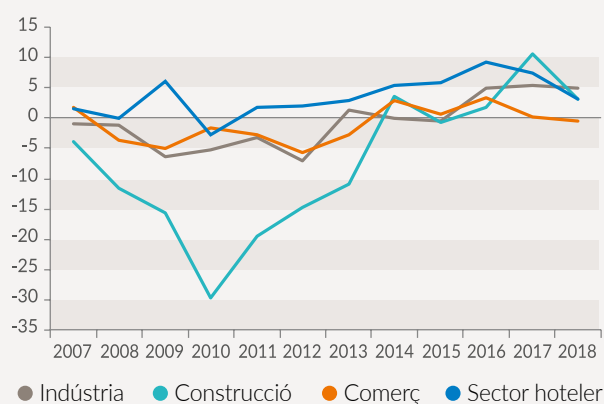
Pel que fa al sector públic, la seva contribució a l'activitat de l'any 2018 ha estat positiva, fruit d'una relaxació de la política fiscal, tant per part de l'Administració general com dels comuns. Aquest fet s'ha reflectit en una acceleració del creixement de les despeses de funcionament i de les inversions reals, amb alces de les dades acumulades d'ambdós nivells d'administració del 5,1% i 21,3%, respectivament. En paral·lel, la pressió fiscal s'ha incrementat mig punt, fins al 25%, xifra que se situa molt a prop del màxim històric registrat el 2016 (25,2%). Com a resultat, l'Administració general ha registrat un petit dèficit pressupostari, del 0,1% del PIB, alhora que els comuns han reduït el superàvit tres dècimes, fins al 0,9%. Tot i aquesta relaxació fiscal, el 2018 el creixement del VAB del subsector Administracions públiques, educació, sanitat, serveis socials i personals s'ha moderat des de l'1,9% fins a l'1,5%, fet que s'explicaria pel comportament de la branca privada d'aquestes activitats.

Durant el 2018 ha augmentat l'aportació negativa tradicional de la balança comercial al PIB del país.

L'anàlisi del sector exterior posa de manifest que les importacions han desaccelerat el ritme de creixement durant l'any 2018, fins al 4,7% interanual, davant del 6,6% registrat l'exercici anterior. Ara bé, igual que el 2017, aquesta xifra està condicionada a l'alça per l'increment dels preus dels carburants registrat el 2018, de manera que si se n'exclou aquest capítol, el creixement de les importacions ha estat inferior (3,9%). En la mateixa línia, les exportacions han moderat el ritme d'avenç fins al 5,7%, després de dos anys de creixements de dos dígits. En tot cas, tenint en compte que el volum de les exportacions és força inferior

L'increment de la població, de l'ocupació i dels salaris ha afavorit el consum privat dels residents.

EVOLUCIÓ DE LA INVERSIÓ PER SECTORS
Taxa de variació interanual (%)

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

Gràfic 5.7

al de les importacions, aquest augment no ha estat suficient per contreure el dèficit comercial, que s'ha ampliat el 4,6%, i ho ha fet per tercer exercici consecutiu. En suma, durant el 2018 ha augmentat l'aportació negativa tradicional de la balança comercial al PIB del país, fet que està correlacionat amb la conjuntura econòmica favorable.

Malgrat tot, la contribució més rellevant del sector exterior a l'economia andorrana és la que s'obté dels ingressos per serveis turístics –la font d'ingressos més important del país–, els quals han continuat evolucionant a l'alça, tot i que ho han fet a un ritme més pausat. En aquest sentit, el bon comportament de les economies veïnes d'Espanya i França, d'on provenen la majoria dels visitants que rep Andorra, és un element determinant per explicar l'evolució del sector exterior andorrà.

4. Perspectives

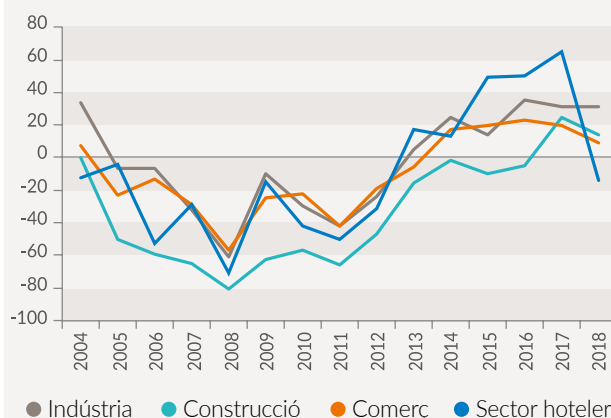
Les perspectives de les empreses per a l'any 2019, recollides a les enquestes de la Cambra, són de moderació del ritme d'activitat i d'inici d'una fase més madura del cicle expansiu. Per sectors, es preveu un augment discret de la xifra de negocis en la indústria, una certa pèrdua d'impuls de l'activitat al sector hotelier i uns resultats força mediocres en el comerç, mentre que en la construcció s'anticipa que l'increment de l'activitat continuarà sent significatiu, però de perfil més moderat. Quant a la inversió, les previsions empresarials avancen un augment discret dels plans d'inversió en la indústria i en la construcció i un comportament més aviat estable en el comerç detallista i en el sector hotelier. En conclusió, les expectatives de les empreses andorranes són d'un alentiment del ritme d'activitat, amb el sector de la construcció que destacarà en positiu, mentre que el turisme tendirà a perdre pistonada i la resta de sectors es mantindran força estancats.

L'any 2019 l'evolució de l'economia andorrana continuarà molt marcada per la influència del context internacional, que cada cop es mostra més incert i condicionat per factors d'origen polític, com ara la guerra comercial i tecnològica entre els Estats Units i la Xina, o el Brexit, amb possibles conseqüències negatives sobre el conjunt de l'economia europea i mundial. En aquest context, les previsions econòmiques per a Espanya i França són de desacceleració del creixement, una tendència que ja s'ha constatat durant la primera meitat de l'any i que posarà límits a la millora de l'economia andorrana, sobretot per la via dels vincles turístics. Tot plegat també fa pensar que l'economia del Principat tendirà a perdre impuls durant el 2019, de manera que el creixement del PIB quedaria per sota del registrat el 2018.

Les dades del PIB del primer trimestre de 2019 apunten en aquesta direcció. Així, Andorra va registrar un creixement econòmic real del 2,2% interanual, tres dècimes inferior al del

TENDÈNCIA ESPERADA DE LA XIFRA DE NEGOCIS PER A L'ANY SEGÜENT - Saldo entre el percentatge de respostes positives i negatives

Gràfic 5.8

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

Les previsions de les empreses indiquen que es produirà una moderació del ritme d'activitat i que l'economia s'encamina cap a una fase més madura del cicle expansiu.

Requadre 5.1

PREVISIONS ECONÒMIQUES D'ANDORRA PER AL PERÍODE 2019-2022

Les *Previsions macroeconòmiques per a Andorra* per al període 2019-2022, publicades d'acord amb la Llei 28/2017 del Pla d'estadística 2018-2021 i el Decret corresponent del 19-12-2018 d'aprovació del Programa estadístic anual 2019 presenten un escenari de continuïtat de la fase expansiva de l'economia andorrana. En concret, la previsió oficial de creixement econòmic per a 2019 és del 2,4% real i del 3,2% nominal, xifres que impliquen una acceleració respecte als registres avançats per a 2018. Aquesta tendència divergeix del que s'espera per a la resta d'economies europees, i alhora el creixement esperat supera el que s'ha registrat el primer trimestre de l'any. En aquest sentit, cal apuntar també que al marc de previsions macroeconòmiques per al període 2018-2021 que es va publicar l'any passat, també s'estimava un creixement per al 2018 del 2,3%, que s'ha quedat per sobre de la xifra finalment observada (1,6%).

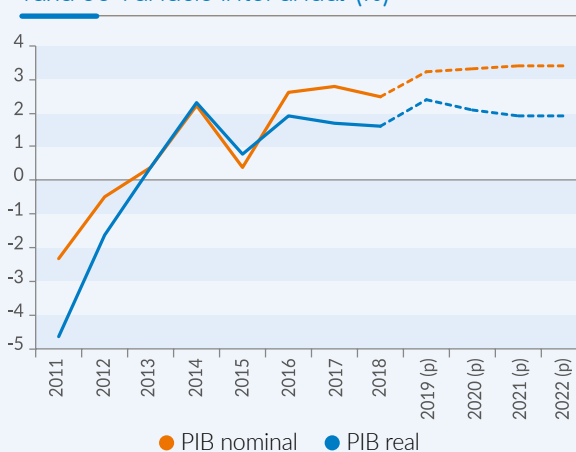
Un altre element destacable d'aquest nou escenari de previsions és que les xifres per als anys 2019-2021 s'han revisat a l'alça respecte a les que s'havien publicat l'any passat. En tot cas, a partir de 2020, el quadre de previsions suggereix que el creixement del PIB andorrà tendirà cap a una moderació progressiva,

fet que estaria més en línia amb el perfil d'evolució que es preveu per a l'economia espanyola.

En el cas de la inflació, les previsions indiquen una lleugera acceleració cap a una variació anual de l'IPC del 0,8% el 2019 i de l'1,2% el 2020, davant del 0,7% amb què es va tancar el 2018. Cal afegir que al juny de 2019 la inflació se situa en l'1%, dues dècimes per sobre de la previsió.

PREVISIONS DE PIB NOMINAL I REAL D'ANDORRA 2019-2022

Taxa de variació interanual (%)

Font: Departament d'Estadística.

RESUM DE PREVISIONS PER A L'ECONOMIA ANDORRANA 2019-2022

Taxa de variació interanual (%)

Any	PRODUCTE INTERIOR BRUT		VALOR AFEGIT BRUT		MASSA SALARIAL	NOMBRE D'ASSALARIATS	COMERÇ INTERNACIONAL DE BENS (NOMINAL)		ÍNDEX DE PREUS DE CONSUM
	Nominal	Real	Nominal	Real	Nominal		Importacions	Exportacions	
2019	3,2	2,4	3,3	2,4	3,8	2,8	3,4	0,9	0,8
2020	3,3	2,1	3,4	2,1	4,4	2,4	2,1	1,0	1,2
2021	3,4	1,9	3,5	2,0	3,9	2,0	1,7	1,1	-
2022	3,4	1,9	3,4	1,9	3,6	1,7	1,4	1,1	-

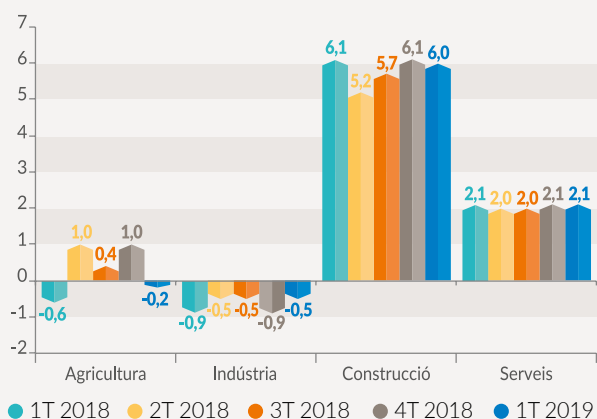
Font: Departament d'Estadística.

trimestre anterior. Per sectors, les diferències continuen sent molt significatives, amb un sector de la construcció que destaca pel seu dinamisme (6%), en contrast amb el retrocés del VAB industrial i primari. Per part seva, els serveis han mantingut el ritme de creixement respecte al trimestre anterior, en el 2,1%. Dintre dels serveis, el subsector Comerç, hostaleria, transport, informació i comunicacions continua registrant les taxes de creixement més elevades (3,7%). En segon lloc, es troba el subsector d'Administracions públiques, educació, sanitat,

EVOLUCIÓ TRIMESTRAL DEL VAB D'ANDORRA PER SECTORS

Taxa de variació interanual (%)

Gràfic 5.9

Font: Departament d'Estadística.

Andorra continuarà creixent durant l'any 2019, però ho farà a un ritme més modest que el 2018.

serveis socials i personals, que ha accelerat molt lleugerament el ritme de creixement els darrers trimestres (fins a l'1,7%), però encara avança menys que el conjunt dels serveis. Finalment, la branca d'Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques ha perdut una mica d'impuls i continua sent la que registra el creixement més feble dins dels serveis (1%).

La pèrdua d'impuls de l'economia andorrana també es posa de manifest en l'evolució dels principals indicadors d'activitat disponibles

per als primers mesos de l'any 2019. En particular, el nombre de visitants ha registrat un descens interanual en l'acumulat dels cinc primers mesos de l'any, en contrast amb l'augment experimentat en el mateix període de l'exercici anterior, fet que s'explica pel comportament negatiu tant dels turistes com dels excursionistes. Paral·lelament, el nombre d'assalariats ha moderat el ritme de creixement fins a l'abril respecte d'un any abans, i el nombre de demandants en recerca de treball s'ha incrementat a doble dígit el primer semestre, en contrast amb la caiguda registrada durant el mateix període de 2018. Altres indicadors que mostren un deteriorament de l'evolució són el consum d'energia elèctrica fins al maig i les matriculacions de turismes fins al juny. En contrast, la nota més positiva correspon a les importacions, que han registrat una evolució alcista durant el primer semestre, més intensa que en el mateix període de l'any anterior.

En conclusió, l'economia andorrana s'encamina cap a una fase més madura del cicle expansiu, després de sis anys de creixement, condicionada en bona part per la desacceleració de l'economia europea i sobretot de les economies veïnes. Així, Andorra continuarà creixent durant l'any 2019, però molt probablement ho farà a un ritme més moderat que l'any 2018, el qual es va tancar amb un avenç del PIB modest, de l'1,6%.

55

VI. Preus i costos

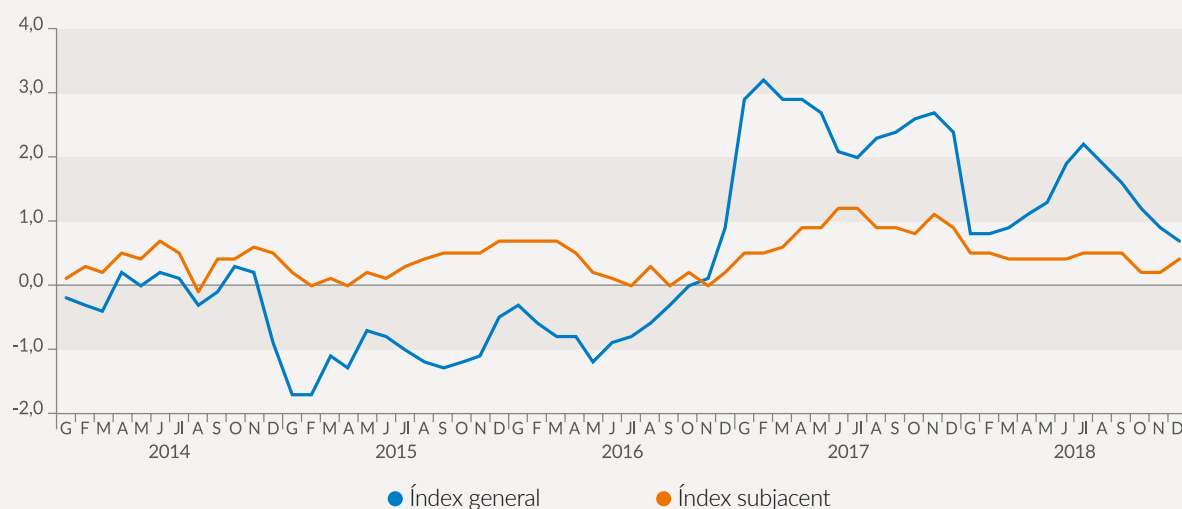
1. Preus de consum

En termes generals, l'evolució dels preus de consum de l'economia andorrana durant el 2018 ha estat marcada per la moderació, tot i que amb oscil·lacions molt condicionades per l'impacte dels preus del petroli. En contra del que és habitual, aquest comportament s'ha desmarcat del que ha succeït a les economies europees i, particularment, als països veïns i principals socis comercials d'Andorra, on els registres d'inflació de 2018 han estat iguals o superiors als de 2017. Cal esmentar també que,

Durant el 2018 la inflació ha mostrat un comportament més moderat a Andorra que a les economies veïnes.

ÍNDEX DE PREUS DE CONSUM D'ANDORRA - Taxa de variació interanual (%)

Gràfic 6.1

Font: Departament d'Estadística.

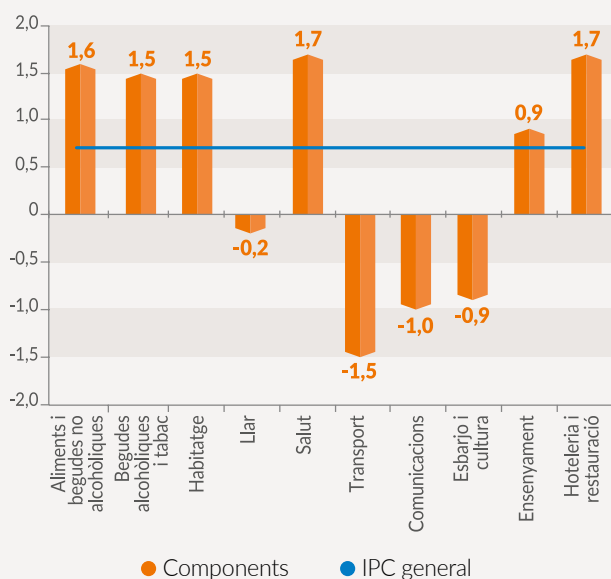
amb la voluntat d'harmonitzar l'IPC amb els països de l'entorn, l'any 2018 s'ha fet una revisió metodològica (que inclou modificacions en l'estructura de la cistella) i un canvi d'any base de l'índex de preus de consum, que poden haver alterat d'alguna manera aquesta comparació internacional.

A Andorra, l'any va començar amb uns increments discrets de preus, per sota de l'1% interanual, que es van anar accelerant fins a assolir un màxim del 2,2% al juliol, fruit de la pressió a l'alça dels preus energètics. Durant la segona meitat de l'any, la inflació es va anar desaccelerant fins a tancar l'exercici amb una taxa de només el 0,7%, molt per sota del 2,4% d'un any abans. Com a resultat, l'evolució dels preus a Andorra ha estat més continguda

que a Espanya i França (1,2% i 1,9% d'inflació harmonitzada, respectivament), d'on provenen la major part dels béns de consum, i també que al conjunt de la zona euro (1,5%), fet que ha donat suport a la competitivitat-preu de l'economia andorrana.

ÍNDEX DE PREUS DE CONSUM. Desembre de 2018 - Taxa de variació interanual (%)

Gràfic 6.2

Font: Departament d'Estadística.

La salut i l'hostaleria són els components que han registrat els increments de preus més destacats.

Per components, els increments de preus més elevats s'han registrat en la salut i l'hostaleria (1,7% en ambdós casos). Aquest últim grup de l'hostaleria és l'únic que no ha registrat encara cap disminució interanual de preus des que es disposa de sèrie històrica. Els segueixen de prop els components d'aliments i begudes no alcohòliques, begudes alcohòliques i tabac, i habitatge. Un altre component que ha augmentat preus per sobre de la mitjana

és l'ensenyament, en contrast amb la reducció que van experimentar de forma excepcional el 2017. La resta de grups han registrat descensos interanuals de preus, amb el transport com el cas més destacat (-1,5% interanual). Aquest fet recull l'evolució a la baixa que van marcar els preus energètics els dos últims mesos de l'any.

Finalment, cal precisar que a causa del canvi metodològic aplicat, enguany no es disposa de dades d'inflació per als components de vestit i calçat, ni de béns i serveis diversos, el comportament dels quals ha estat marcat els darrers anys per l'atonía de la demanda del comerç.

El canvi metodològic també ha limitat temporalment la disposició de dades sobre grups especials. L'única excepció és la inflació subjacent –que exclou energia i aliments, i mesura l'evolució del nucli dels preus. Al tancament de l'any la inflació subjacent s'ha situat en el 0,4%, mig punt per sota de la del desembre de 2017. Així, s'encadenen tres anys consecutius en què ha estat inferior a la general, una circumstància que posa de manifest la manca de pressions inflacionistes de fons en l'economia.

A més, en comparació internacional, l'any 2018 la inflació subjacent d'Andorra també ha estat inferior a la d'Espanya (1%), França (1,1%) i del conjunt de la zona euro (1,1%), ja que ha seguit el mateix patró que s'ha vist amb la inflació general. En suma, es pot afirmar que Andorra ha continuat mostrant una evolució controlada dels preus durant 2018 i més moderada que la de les economies veïnes

2. Salaris

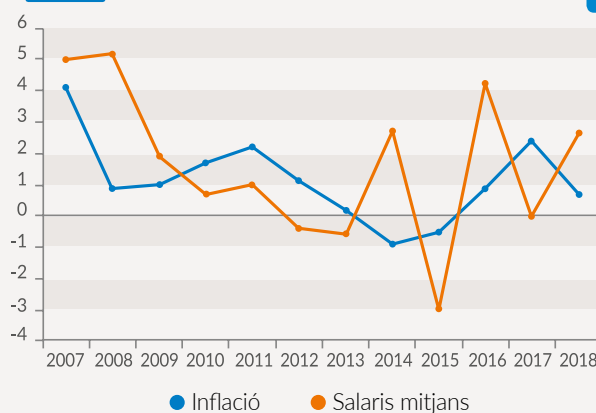
Segons les dades de la Caixa Andorrana de Seguretat Social i del Departament d'Estadística, l'any 2018 el salari mitjà d'Andorra s'ha elevat el 2,6%, fins a assolir la xifra de 2.131 euros, la més elevada de la sèrie històrica disponible (en termes nominals). Aquest increment, força superior al de la inflació, es produeix després de l'estancament registrat el 2017 i de diversos exercicis amb variacions erràtiques (2014-2016), en part condicionades per l'entrada en vigor de l'IRPF l'any 2015, que va modificar temporalment la política d'incentius retributius d'algunes empreses.

L'augment del salari mitjà d'Andorra acumulat durant els últims cinc anys ha estat del 6,6%, superior a la inflació acumulada durant el mateix període (2,9%), fet que implica una millora del poder adquisitiu de 3,7 punts. D'aquesta millora, la meitat correspon al guany registrat el 2018 (1,9 punts).

Segons l'Enquesta de Forces de Treball, la dinàmica salarial del 2018 hauria estat fins i tot més intensa, amb un increment de la remuneració mitjana mensual del 3,2%, fins als 1.781,42 euros nets per a un treball de 39,7 hores setmanals de mitjana. D'acord amb aquesta font, el 40% dels ocupats va guanyar entre 1.240 i 2.000 euros el 2018. Un 30% va guanyar 2.000 euros o més i el 30% restant, menys de 1.240 euros.

El salari mitjà ha crescut bastant més que la inflació.

SALARIS MITJANS I INFLACIÓ
Taxa de variació interanual (%)

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Pel que fa al salari mínim interprofessional, el 2018 ha tingut un increment del 2,6%, igual que el del salari mitjà calculat segons les dades de la CASS. Com a resultat, el salari mínim horari s'ha elevat a 5,87 euros per hora (per als treballadors de 18 anys i més), que equivalen a 1.017,47 euros mensuals per una jornada de 40 hores a la setmana. Aquesta evolució respon al compromís que el salari mínim sigui la meitat del salari mitjà –que, com s'ha dit, està al voltant dels 2.100 euros–, seguint les recomanacions del Comitè Europeu de Drets Socials.

La construcció ha liderat la dinàmica salarial durant el 2018.

Des del punt de vista sectorial, cal destacar en primer lloc que l'evolució salarial ha estat positiva en tots els sectors (deixant de banda els que tenen poca representativitat estadística), un fet que no succeïa des de l'any 2008. La construcció ha liderat, per segon any consecutiu, el dinamisme salarial amb un increment del 5,6%, superior al 3,2% registrat el 2017. Altres sectors que han experimentat increments destacables, clarament superiors a la inflació, són el transport (4,2%), les llars que ocupen personal domèstic (4,1%), l'educació (3,3%) i el sector financer (3%). La pujada del sector financer contrasta amb la reducció del 5,6% que va registrar l'any anterior. A l'altre extrem, els augments més modestos (per sota del 2%) han correspost als epígrafs d'altres activitats socials, treball domèstic a la comunitat i activitats sanitàries i veterinàries.

La resta de sectors han aplicat augments salarials més propers a la inflació (en un interval del 2,4% al 2,9%). Cal assenyalar el comerç (2,8%) i l'hoteleria (2,4%), per la seva elevada incidència en l'economia andorrana. A més, aquesta evolució positiva es pot interpretar com un indicador del fet que la situació d'aquests sectors segueix millorant, encara que sigui lentament. Pel que fa a l'Administració pública, l'alça salarial ha estat igual que la inflació (2,6%), xifra que representa una acceleració respecte a l'any anterior. Per acabar, cal recordar que l'evolució de les indústries extractives i els organismes extraterritorials s'ha de posar al marge de l'anàlisi per raons de representativitat estadística, perquè són sectors on treballen molt poques persones i en què, per tant, la variació d'un sol salari pot fer variar molt el total.

SALARIS MITJANS PER SECTORS D'ACTIVITAT (en euros)

	2018	% var. 18/17	Índex mitjana d'Andorra=100
Agricultura, ramaderia, caça i silvicultura	1.561,50	3,5	73,3
Indústries extractives	1.521,38	-16,1	71,4
Indústries manufactureres	2.151,66	2,6	101,0
Producció i distribució d'energia elèctrica, gas i aigua	3.365,19	2,9	157,9
Construcció	2.078,40	5,6	97,5
Comerç i reparació de vehicles de motor (...)	1.815,17	2,8	85,2
Hoteleria	1.587,86	2,4	74,5
Transport, emmagatzematge i comunicacions	2.378,86	4,2	111,6
Sistema financer	5.017,60	3,0	235,4
Activitats immobiliàries i de lloguer; serveis empresarials	1.973,30	2,5	92,6
Administració pública, defensa i seguretat social obligatòria	2.623,18	2,6	123,1
Educació	2.260,07	3,3	106,0
Activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials	2.301,76	1,9	108,0
Altres act. socials i de serveis prestats a la comunitat; serveis personals	1.820,31	0,6	85,4
Llars que ocupen personal domèstic	1.403,21	4,1	65,8
Organismes extraterritorials	2.506,84	8,0	117,6
Treball domèstic a la comunitat	1.375,82	1,4	64,6
Mitjana	2.131,31	2,6	100,0

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Quadre 6.1

L'anàlisi dels nivells salarials mostra que el 2018 han augmentat una mica les diferències entre sectors després que s'escurressin el 2017. Així, el salari més elevat és 3,65 vegades superior al salari més baix (3,62 el 2017 i 3,9 el 2016). Més concretament, les retribucions més altes es troben un any més en el sector financer, on els salaris són 2,4 vegades superiors a la mitjana. Aquest nivell contrasta amb el del treball domèstic a la comunitat, que amb un salari inferior en un 35% a la mitjana, és el sector de menys retribució. El segon sector del rànquing salarial és el de producció i distribució d'energia elèctrica, gas i aigua, amb uns salaris que són un 58% superiors a la mitjana, seguit de l'Administració pública –que paga el 23% més– i dels organismes extraterritorials –amb un salari que és el 18% superior a la mitjana. Darrere d'aquests i per sobre de la mitjana es troben el transport, emmagatzematge i comunicacions; les activitats sanitàries, veterinàries i serveis socials; l'educació, i les indústries manufactureres.

La resta de branques se situen per sota del nivell salarial mitjà, en percentatges que oscil·len entre el 2% de la construcció, sector que es troba per novè any consecutiu per sota de la mitjana quan abans de la crisi havia estat tradicionalment per sobre, i el 34% menys que perceben les llars que ocupen personal domèstic. Dintre d'aquest grup de sectors, cal destacar els casos del comerç i l'hoteleria, que ocupen bona part de la població andorrana (35,9% del total d'assalariats), amb unes retribucions un 15% i un 25% inferiors a la mitjana, respectivament. Entre 2004 i 2014 aquests dos sectors van acumular més de 7 punts de pèrdua de nivell respecte de la mitjana, però els darrers anys, la diferència s'ha corregit una mica.

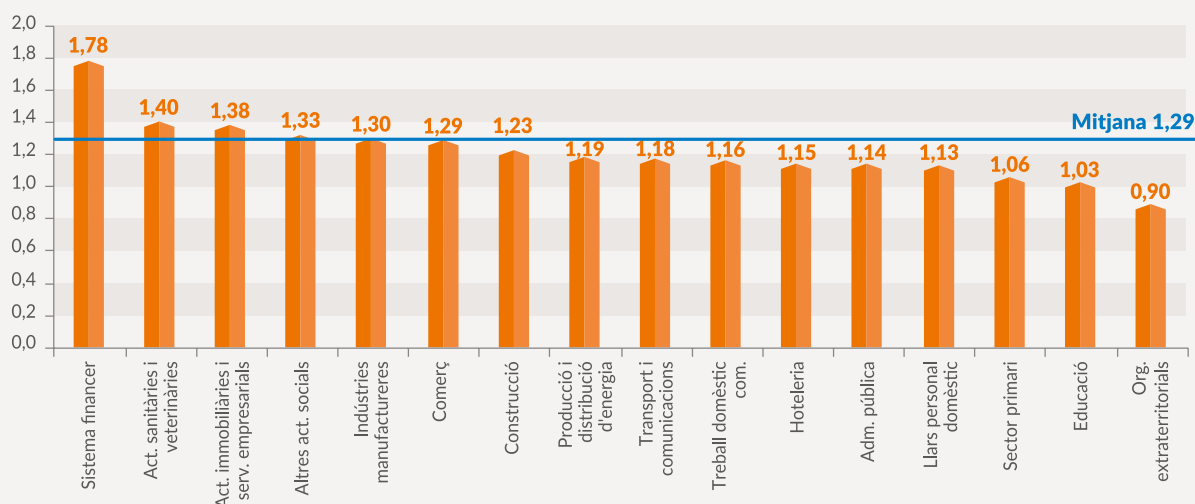
Finalment, la descomposició salarial per sexes permet constatar que el salari mitjà de les dones segons les dades de la CASS ha estat de 1.861 euros el 2018, de manera que es manté per sota del dels homes (2.392 euros), tot i que la diferència s'ha reduït set dècimes, fins a ser del 28,5%. Aquesta circumstància es dona a tots els sectors, amb l'única excepció dels organismes extraterritorials, on el salari de les dones supera el dels homes, si bé es tracta d'una branca amb una importància molt menor dins l'ocupació andorrana.

El salari dels homes ha estat un 28,5% superior al de les dones, una diferència que s'ha reduït respecte a l'any anterior.

59

Les diferències més importants continuen trobant-se en el sector financer, on el salari mitjà dels homes és un 78% superior al de les dones, i en les activitats sanitàries i veterinàries, en

QUOCIENT SALARIAL HOMES/DONES PER SECTORS. Any 2018

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Gràfic 6.4

què és un 40% superior, tot i que en ambdós casos la diferència s'ha reduït respecte a la que hi havia el 2017. Aquestes dades posen de manifest que en aquests sectors els homes ocupen de forma més majoritària els llocs de treball de rang més elevat. Per contra, les diferències més petites es donen en l'educació i el sector primari (amb una mitjana salarial dels homes que és d'un 3%-6% superior a la de les dones).

La bretxa salarial per gènere també queda reflectida a l'Enquesta de Forces del Treball, segons la qual les dones guanyen de mitjana 1.538,21 euros nets al mes, davant dels 1.987,03 euros nets dels homes, xifra que representa una diferència del 29%, en línia amb la que mostren les dades de la CASS. Una de les raons principals d'aquestes desigualtats és que les dones treballen més sovint a temps parcial i en sectors d'activitat menys remunerats que els homes.

VII. Sector exterior

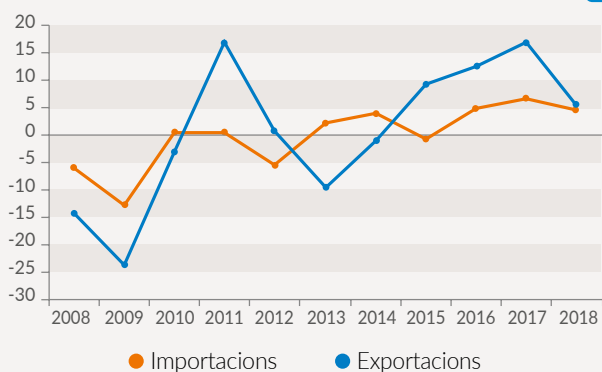
1. Fluxos comercials amb l'exterior

L'any 2018 l'evolució del comerç exterior s'ha moderat respecte a l'any anterior i s'ha caracteritzat per registrar un creixement de les exportacions i les importacions força similar, després de tres anys consecutius amb un augment de les exportacions bastant més elevat. Concretament, les importacions andorranes de mercaderies han crescut un 4,7%, una evolució que ha elevat la xifra total a 1.368,6 milions d'euros, i les exportacions han crescut un 5,7%, fins als 112,2 milions d'euros. Com a resultat, la taxa de cobertura (exportacions/importacions) ha pujat una dècima, fins al 8,2%, el nivell més alt assolit des de 2006.

Minerals i metalls comuns són els capítols que han contribuït més al creixement de les importacions de 2018.

Pel que fa a les importacions, els capítols que han contribuït més al creixement han estat el de productes minerals i metalls comuns (1,2 punts percentuals cadascun), seguits pel material de transport i els objectes d'art (1 punt percentual cadascun), mentre que en l'altre extrem, la contribució més negativa ha estat la del capítol de pedres, perles i metalls preciosos (-1,4 punts percentuals).

COMERÇ EXTERIOR
Taxa de variació interanual (%)

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

Les importacions de tabacs i sucedanis de tabac fabricats –un altre capítol rellevant per a l'economia del país– han registrat un increment de prop del 3% per segon exercici consecutiu, un avenç que és lleugerament inferior al del conjunt de les importacions.

El grau de concentració sectorial de les importacions andorranes s'ha mantingut força estable. El pes dels quatre primers grups (productes alimentaris, material de transport, productes de les indústries químiques, i maquinària i material elèctric) ha estat del 51,6% del total, només set dècimes menys del que representaven l'any anterior. Però si

considerem els sis primers grups (afegint-hi productes minerals i productes tèxtils), el percentatge sobre el total es manté pràcticament estabilitzat entorn del 68%, fet que posa en relleu l'elevada concentració que continua caracteritzant el comerç exterior d'Andorra.

Les exportacions han registrat el valor més elevat des de l'any 2006.

Igual que en el cas de les importacions, les exportacions andorranes han evolucionat a l'alça durant el 2018, però han moderat el ritme d'augment respecte a l'any anterior. La

taxa de variació de les exportacions ha estat del 5,7%, davant del 17% registrat el 2017. En termes absoluts, el volum d'exportació ha estat de 112,2 milions d'euros, el més elevat des de 2006.

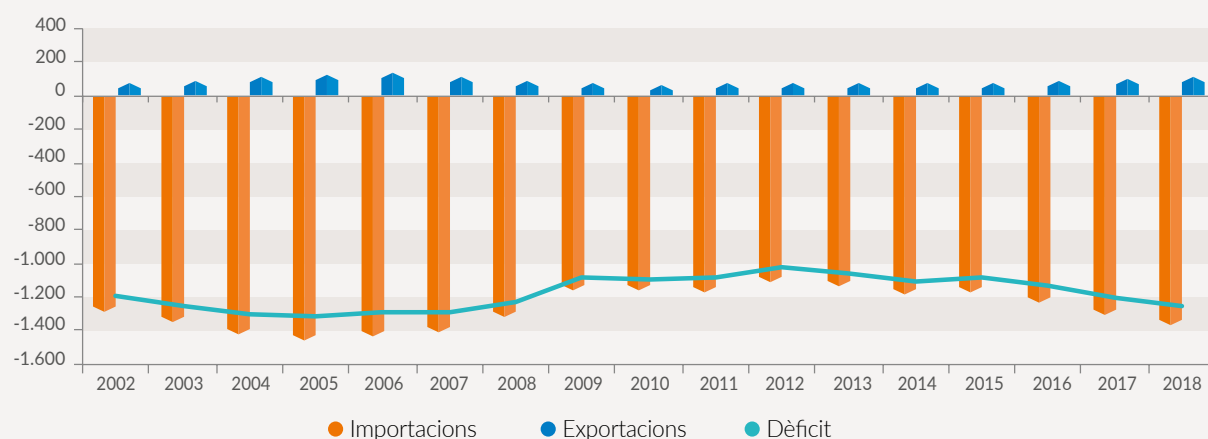
L'evolució per grups sectorials mostra que l'increment d'exportacions ha estat força generalitzat i que ha anat acompanyat d'un augment de la concentració. Concretament, el pes dels tres primers grups d'exportació (maquinària i material elèctric, material de transport i òptica, fotografia i aparells de precisió) ha estat del 64,7% del total de les vendes, gairebé dos punts més que l'any anterior. Es tracta d'un percentatge força elevat i molt superior al de les importacions.

Cal tenir en compte que una part de les importacions andorranes implica reexportacions posteriors. De fet, si es prenen els deu primers capítols exportadors i importadors s'obté que hi ha cinc coincidències: "vehicles automòbils", "productes de perfumeria", "màquines i aparells elèctrics", "aparells mecànics" i "vestits i accessoris del vestit, no de gènere de punt". Aquesta superposició es considera indicativa de l'anomenat comerç intraindustrial i/o de l'anomenat comerç bidireccional (un país és exportador i importador alhora d'uns mateixos tipus de productes), en el qual el valor afegit generat a l'economia nacional o el sentit de l'oportunitat en operacions de *trading* comercial esdevenen factors i actius essencials.

En el cas d'Andorra, es tractaria de productes que a escala internacional permeten operacions de *trading* comercial amb diferències de valor significatives entre països que un intermediari pot aprofitar, o bé, alternativament, de la creació d'activitats vinculades a l'acoblament amb creació d'un valor afegit dins d'Andorra que permet aprofitar un nínxol de mercat.

Tant l'evolució del tipus de canvi com les modificacions en la regulació del comerç internacional són factors importants que incideixen en la reexportació de productes. Durant el 2018 el tipus

DÈFICIT COMERCIAL - Milions d'euros

Font: Departament de Tributs i de Fronteres i elaboració pròpia.

de canvi de l'euro ha registrat una depreciació —al contrari que l'any anterior—, fet que ha implicat unes condicions més desfavorables per importar productes procedents de països de fora de la unió monetària i després exportar-los a la zona euro.

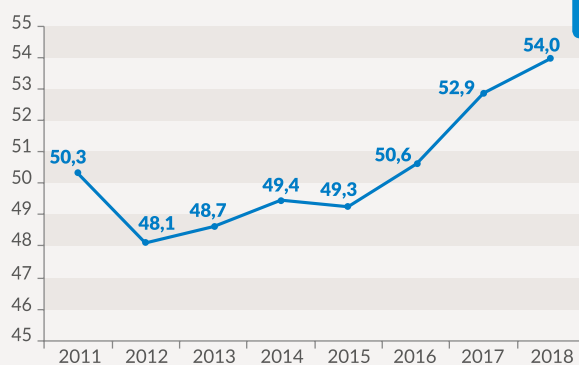
Pel que fa a la regulació, Andorra està en procés de negociació d'un acord d'associació amb la Unió Europea, que, entre altres aspectes, ha de permetre la lliure circulació de mercaderies dels capítols 1 a 23 del Sistema harmonitzat i, alhora, el manteniment de l'exclusió del tabac de la unió duanera durant un termini transitori de 30 anys, que ha de permetre la reconversió del sector. Aquest fet podria obrir noves oportunitats per al comerç entre Andorra i la UE, després que en els darrers anys la UE ha posat obstacles normatius creixents que han limitat les possibilitats de reexportació per part d'Andorra.

Com que el volum d'importacions ha estat molt més important que el de les exportacions i atès que el creixement de les exportacions i de les importacions de 2018 ha estat força similar, el tradicional dèficit comercial andorrà ha empitjorat lleugerament, fins a arribar als 1.256 milions d'euros, la xifra més elevada des de l'exercici 2007. Aquesta evolució es deu a la millora del context econòmic andorrà, que ha continuat impulsant la demanda de productes importats de consum

(tant intern com per al turisme) i d'inversió, i d'aquesta manera ha superat l'augment de les exportacions, que en valor absolut és una xifra més modesta.

Finalment, l'evolució dels fluxos comercials també s'ha traduït en un augment de la taxa d'obertura de l'economia (expressada pel valor sumat de les exportacions i les importacions de mercaderies en percentatge del PIB), d'1,1 punts, fins al 54%, un avenç que permet tornar als valors assolits abans de la crisi.

TAXA D'OBERTURA (%)

Font: Departament de Tributs i de Fronteres i elaboració pròpia.

Gràfic 7.3

El dèficit comercial s'amplia i assoleix la xifra més alta des de 2007.

2. Distribució geogràfica del comerç exterior

2.1. Importacions

L'any 2018 les importacions procedents d'Europa, origen geogràfic principal de les compres andorranes a l'exterior, han suposat el 91,6% del total, 0,7 punts més que l'any anterior, i molt a prop del percentatge màxim històric que es va registrar el 2016 (92,1%). Aquesta evolució ha estat el resultat d'un augment de les importacions procedents d'Europa del 5,4% el 2018, superior al creixement global de les importacions (4,7%).

La depreciació de l'euro ha encarat les importacions no europees que han disminuït el pes.

El comportament de les importacions de la resta de continents només ha estat positiu en el cas de les procedents d'Àsia, que han crescut un 5,2%, fet que ha permès augmentar-ne el pes relatiu fins al 6,4% de les importacions totals andorranes. Per contra, han disminuït les importacions procedents d'Àfrica (-33,8%) i Amèrica (-23,6%), un comportament que contrasta amb els increments elevats observats l'any anterior

i que tenen a veure amb la depreciació de l'euro i, en conseqüència, amb l'encariment de les compres realitzades fora de la zona euro. El resultat és que el pes d'ambdós continents s'ha reduït, fins al 0,2% i l'1,2%, respectivament.

Dins de la UE, les compres a Espanya, principal país proveïdor d'Andorra, han augmentat el 5,0%, un avenç proper al registrat l'any anterior (5,9%). El pes sobre el total d'aquestes compres s'ha mantingut pràcticament estable en el 63,8%. Així, el 2018 Espanya és el país que ha contribuït més al creixement de les importacions (3,2 punts dels 4,7 punts totals), igual que ha passat els darrers exercicis. En el cas de França, la tendència no ha estat tan positiva, ja que el 2018 les compres a aquest país han registrat una caiguda del 0,9%, que se suma al descens del 5,5% de l'any 2017. En conseqüència, la seva participació en el total s'ha retallat fins al 13,1%, un mínim històric i molt lluny del 30% que havia arribat a representar durant els anys noranta. Malgrat tot, França es manté com el segon país proveïdor d'Andorra, a força distància del tercer, que és Itàlia, amb un pes relatiu de només el 3,6%. Itàlia ha superat Alemanya i s'ha situat com el tercer proveïdor més important d'Europa el 2018, gràcies al fort increment experimentat aquest any (28,9%).

Pel que fa a la resta dels països de la UE, Alemanya ha registrat un increment del 4,3%, amb la qual cosa ha mantingut el seu pes estable en el 3,4%. A continuació hi ha el Regne Unit, des d'on també han augmentat intensament les importacions (29,9%), fins a representar l'1,5% del total.

La resta de països de la UE tenen un pes molt petit, per sota de l'1%, la qual cosa fa que la seva aportació al creixement total no sigui gaire rellevant. Fora de la Unió Europea destaca la recuperació de les importacions procedents de Suïssa (5,2%), després de tres anys consecutius de contracció. Com a resultat, el pes de Suïssa sobre el total s'ha mantingut constant en l'1,3%, de manera que s'ha situat en línia amb els registres històrics.

COMERÇ EXTERIOR PER ZONES GEOGRÀFIQUES

Quadre 7.1

	IMPORTACIONS			EXPORTACIONS		
	Millions d'euros 2018	% var. 2018/17	% total 2018	Millions d'euros 2018	% var. 2018/17	% total 2018
Espanya	873,7	5,0	63,8	63,4	11,0	56,5
França	178,9	-0,9	13,1	18,9	5,3	16,8
Itàlia	48,9	28,9	3,6	1,3	-26,6	1,1
Alemanya	46,3	4,3	3,4	2,0	93,6	1,8
Regne Unit	20,4	29,9	1,5	0,3	4,0	0,2
Portugal	12,4	8,3	0,9	0,1	-25,8	0,1
Països Baixos	11,9	0,1	0,9	2,2	76,1	2,0
Unió Europea-28	1.228,9	5,3	89,8	92,3	12,9	82,2
Suïssa	17,6	5,2	1,3	0,7	12,8	0,6
Europa	1.253,0	5,4	91,6	97,9	10,5	87,2
Estats Units	10,3	-35,1	0,8	1,4	12,6	1,3
Amèrica	16,2	-23,6	1,2	2,3	-14,5	2,1
Xina	49,8	3,0	3,6	0,5	-12,4	0,5
Vietnam	7,5	7,2	0,5	0,0	-64,0	0,0
Àsia	87,3	5,2	6,4	5,7	-19,2	5,1
Total món	1.368,6	4,7	100,0	112,2	5,7	100,0

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

Les importacions procedents d'Itàlia i el Regne Unit es disparen mentre que les dels EUA cauen intensament.

Pel que fa a les importacions a països de fora d'Europa, només les procedents dels Estats Units i d'alguns pocs països d'Àsia tenen alguna rellevància. És cert que algun any concret s'hi ha sumat algun país en particular, però no ha estat el cas de 2018. L'evolució de les compres als Estats Units ha estat força negativa, ja que han registrat un descens del 35,1%, que pràcticament compensa l'increment del 98% registrat l'any 2017, i en conseqüència, el seu pes sobre el total torna al 0,8%, en línia amb la mitjana de la darrera dècada. En canvi, les importacions procedents de la Xina han crescut un 3% i mantenen el seu pes relatiu entorn del 3,6%. La Xina es manté així com el primer proveïdor asiàtic d'Andorra i el tercer del rànquing global, només darrere d'Espanya i França, i molt igualat amb Itàlia. Finalment, també destaca el descens de les compres procedents del Japó, que ha situat la seva participació sobre el total en el 0,3%, molt lluny del que havien arribat a representar als anys noranta i fins abans de l'última crisi econòmica, un fet que està relacionat amb la pèrdua d'atractiu que ha patit el sector andorrà de comerç d'electrònica al llarg dels darrers anys. Bona part d'aquestes compres han estat substituïdes per les que s'han fet al Vietnam, un país que ha passat de concentrar el 0,1% de les compres andorranes abans de la crisi a fer-ho el 0,5% el 2018.

En resum, l'any 2018 ha augmentat la concentració de les importacions procedents d'Europa. Destaca el fort increment registrat en les importacions procedents d'Itàlia i el Regne Unit. En canvi, França ha continuat perdent importància com a proveïdor, en línia amb la tendència de fons observada els darrers vint-i-cinc anys. Per part seva, Espanya ha mantingut estable el seu pes relatiu com a principal proveïdor nacional.

Fora d'Europa, les importacions procedents dels Estats Units s'han reduït intensament per l'efecte de la depreciació de l'euro, i finalment, la rellevància de la Xina i del continent asiàtic s'ha mantingut igual que l'any anterior.

França ha continuat perdent importància com a proveïdor d'Andorra, mentre que Espanya consolida la seva posició de líder.

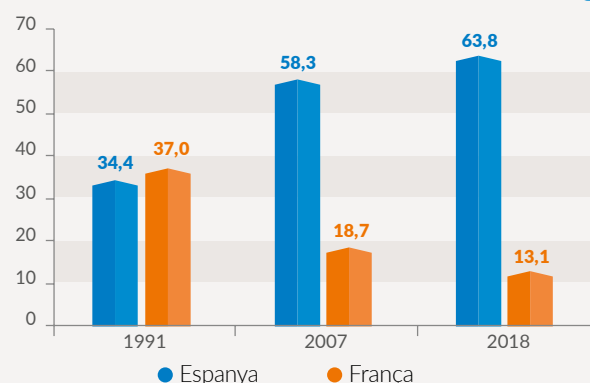
2.2. Exportacions

El dinamisme exportador andorrà observat durant l'any 2017 s'ha moderat el 2018 per l'alentiment generalitzat del comerç mundial. El 2018 les exportacions a la UE-28 –principal destinació de les exportacions andorranes– han crescut un 12,9%, força per sobre del creixement total de les exportacions, fet que explica que el pes relatiu de la UE en el global de les exportacions andorranes hagi passat del 77% de 2017 al 82,2% de 2018.

El 2018 les exportacions a Espanya han crescut força i ja suposen el 56,5% del total.

Espanya, primer consumidor de productes procedents d'Andorra, ha recuperat el 2018, per segon any consecutiu, una part del terreny perdut durant els anys 2015-2016, amb un increment de les exportacions de l'11% i una

IMPORTACIONS DELS PAÏSOS VEÏNS D'ANDORRA - Percentatge sobre el total (%)

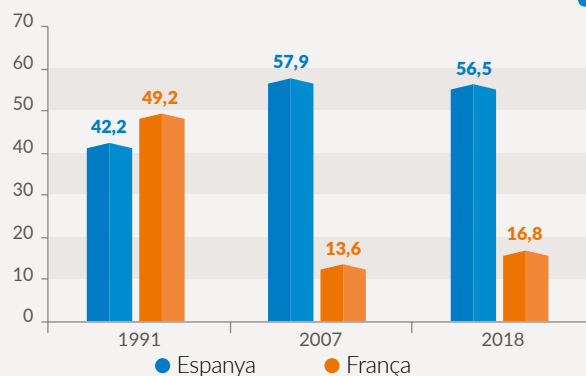
Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

Gràfic 7.4

aportació al creixement de 5,9 punts, fet que li ha permès augmentar el pes relatiu sobre el total de les exportacions andorranes en gairebé tres punts percentuals, fins al 56,5%. La progressió de França ha estat més suau, amb una alça del 5,3% i una aportació al creixement de 0,9 punts, per la qual cosa ha mantingut el pes sobre el total entorn del 16,8%. Així doncs, la balança entre els dos socis principals d'Andorra continua inclinant-se a favor d'Espanya, en contrast amb les participacions similars que tenien ambdós països a principis dels anys noranta.

EXPORTACIONS DELS PAÏSOS VEÏNS D'ANDORRA - Percentatge sobre el total (%)

Gràfic 7.5

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

Pel que fa a la resta dels països de la UE-28, l'evolució ha estat dispar. D'una banda, destaquen els forts increments dels mercats alemany i dels Països Baixos, on les exportacions han augmentat un 93,6% i un 76,1%, respectivament. Això ha fet que els seus pesos relatius augmentin fins a l'1,8% i 2%, respectivament, i que Alemanya hagi passat de ser l'onzena destinació de les vendes exteriors andorranes a ser la setena, i els Països Baixos la cinquena. Destaca el fort increment de les exportacions a Àustria (s'han multiplicat per 24), que se situa aquest any en quarta posició del rànquing, si bé es podria deure a una operació d'exportació puntual. En canvi, les vendes a Itàlia han registrat un fort descens (-26,6%), que han limitat el seu pes a l'1,1%, un percentatge que l'ha fet baixar a la novena posició del rànquing. La resta de països de la UE-28 tenen un pes inferior a l'1%, de manera que la seva aportació és poc rellevant.

Dins el continent europeu però fora de la UE, destaca l'aportació de Noruega, que amb una quota del 3,6% ocupa la tercera posició del rànquing exportador d'Andorra, després d'Espanya i França, malgrat que el 2018 el comportament de les vendes a aquest país ha estat negatiu (-29,5%), i contrasta amb el fort creixement experimentat l'any anterior. Per la seva banda, les exportacions a Suïssa han crescut un 12,8% i la seva quota s'ha mantingut entorn del 0,6% del total, davant del 4,6% que havien arribat a representar el 2010.

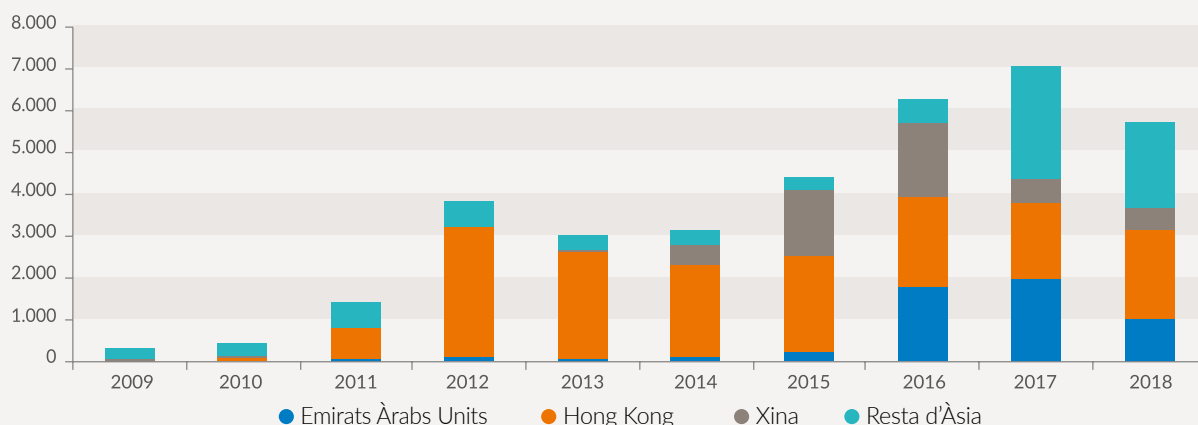
Les exportacions a la resta del món retrocedeixen intensament.

El pes de la resta del món sobre el total de vendes andorranes ha disminuït 3,8 punts, fins al 12,8%, una evolució que també va caracteritzar el 2017, malgrat que l'euro s'ha depreciat i, en conseqüència, ha abaratit les vendes dirigides a fora de la zona euro. En aquest sentit, destaca el descens de les exportacions al continent americà (-14,5%), de manera que la seva participació s'ha vist retallada en 0,5 punts, fins al 2,1% del total. Aquesta evolució s'explica pel fort descens de les vendes a mercats com Xile, Uruguai, Veneçuela i Colòmbia. En canvi, les dirigides als Estats Units han mostrat un dinamisme força significatiu per tercer any consecutiu (12,6%), fet que ha permès elevar-ne la quota a l'1,3%.

Així mateix, la contribució del continent asiàtic també ha estat negativa el 2018, amb un descens de les exportacions totals del 19,2%. Aquest descens s'explica quasi exclusivament per la contribució negativa de les vendes a Xina i Corea del Sud, que han experimentat descensos importants, del 12,4% i 47,9%, respectivament. En canvi, un altre mercat asiàtic tradicional com és Hong Kong ha contribuït positivament al creixement de les exportacions, atès que han crescut un 17,2% el 2018. Entre els mercats asiàtics, també destaquen els Emirats Àrabs Units, amb un descens de les exportacions andorranes del 49,2%, fet que

EXPORTACIONS ANDORRANES A ÀSIA - Milers d'euros

Gràfic 7.6

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

ha reduït a la meitat la importància d'aquest mercat (0,9% del total). En conjunt, el pes del continent asiàtic ha baixat 1,6 punts, fins al 5,1%. Per acabar, cal esmentar l'increment de les exportacions a l'Àfrica (2,9%), si bé és un mercat que només representa el 0,2% del total de les vendes andorranes a l'exterior.

En resum, les exportacions andorranes segueixen molt concentrades en les economies veïnes, i especialment en l'economia espanyola. L'evolució fora d'aquestes economies és força erràtica i està condicionada per operacions singulars i per l'evolució de les importacions per reexportar, que aquest any s'han ressentit de la depreciació de l'euro. En positiu, destaca la tendència alcista de les vendes als Estats Units per tercer any consecutiu i, en negatiu, el descens de les vendes al continent asiàtic després de tres anys de forta expansió.

3. Composició sectorial del comerç exterior

3.1. Importacions

L'evolució positiva de les importacions andorranes registrada el 2018 ha estat el resultat d'increments pràcticament generalitzats a totes les agrupacions sectorials. Les contribucions més elevades han estat la de productes minerals i la de metalls comuns (1,2 punts percentuals cadascun) seguits per les branques de material de transport i objectes d'art i antiguitats (1 punt percentual cadascun). A l'altre extrem, el grup que ha restat més al creixement de les importacions és el de pedres, perles i metalls preciosos (-1,4 punts percentuals) i, a molta distància, el següent és el tèxtil, que només ha restat 0,2 punts percentuals.

Les importacions d'aliments, begudes i tabac, el grup amb el pes més elevat, han crescut només el 0,4%.

Una anàlisi més detallada posa de manifest que durant el 2018 les importacions d'aliments, begudes i tabac, el grup amb el pes més

elevat, han moderat el creixement del 3,5% de 2017 al 0,4% de 2018. Com a resultat, la seva participació sobre el total s'ha retallat sis dècimes, fins al 14,8%, però tot i així es manté en la primera posició del rànquing per novè exercici consecutiu. El capítol més important dins d'aquest grup és el de begudes, líquids alcohòlics i vinagres, tot i que ha perdut pes relatiu —ha passat del 6,1% al 5,8% sobre el total de les importacions andorranes—, després d'haver registrat un creixement pràcticament nul el 2018. El segon capítol en importància és el tabac, que ha experimentat un avenç del 2,9%, fet que li ha permès mantenir el pes relatiu constant en

el 2,1%, després de quatre anys consecutius de pèrdua progressiva de rellevància.

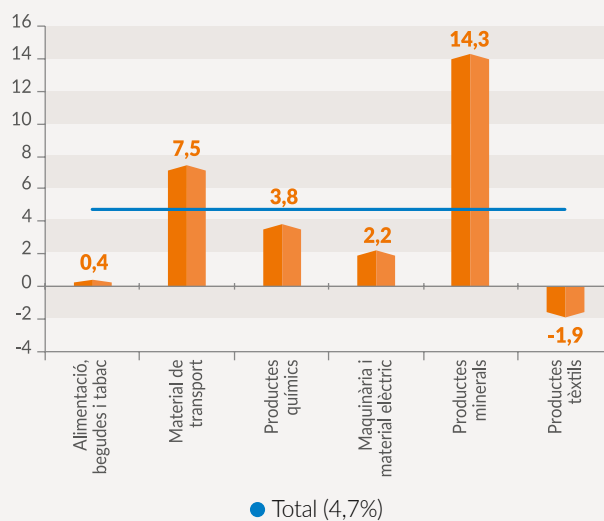
Un dels grups d'importació que ha fet una contribució més positiva el 2018 ha estat el de material de transport (1 punt percentual), que ha registrat un creixement del 7,5%, i ha donat així continuïtat a la tendència fortament alcista iniciada el 2013. En conseqüència, el seu pes sobre el total de compres realitzades a l'exterior ha augmentat quatre dècimes, fins al 13%, el registre més elevat de la sèrie històrica, fet que el situa com el segon sector més important en el rànquing d'importacions.

L'increment de les importacions de materials de transport certifica el dinamisme de les matriculacions de vehicles i també les reexportacions.

PRINCIPALS SECTORS D'IMPORTACIÓ D'ANDORRA. ANY 2018

Taxa de variació interanual (%)

Gràfic 7.7

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

L'explicació d'aquesta progressió es troba en l'intens creixement de les importacions del capítol de vehicles automòbils, tractors, motos i bicicletes (11,4%) –el sisè any consecutiu amb una taxa de creixement anual de dos dígits–, que està en sintonia amb l'increment de les matriculacions de vehicles del mercat andorrà i també amb l'augment de la reexportació d'aquests vehicles.

La progressió de les importacions de productes químics, el tercer grup en importància del rànquing, ha estat molt similar a la de l'any anterior, del 3,8% el 2018, i el seu pes relatiu s'ha mantingut també pràcticament constant en el 12,1%. Els capítols que expliquen principalment aquesta evolució són els productes de perfumeria –el capítol més important del grup, amb un pes del 7,7% en el total d'importacions–, que han crescut el 4,6%, i els productes farmacèutics –el segon en importància, amb un pes del 2,2%–, però que en aquest cas han disminuït un 1,4%.

L'evolució de les importacions de maquinària i material elèctric ha estat positiva però inferior a la registrada l'any anterior (2,2% el 2018 davant del 9,2% el 2017), de manera que la seva aportació al creixement global de les importacions ha baixat d'1,1 punts percentuals, fins a 0,3 punts el 2018. Aquest comportament n'ha reduït lleugerament el pes sobre el total en tres dècimes, fins a l'11,7%, però es manté en la quarta posició del rànquing de compres a l'exterior. L'augment de les importacions d'aquest grup s'explica pel creixement dels aparells mecànics (d'11,6%), que podria estar relacionat en part amb l'increment de les reexportacions que també ha mostrat aquest capítol. Per contra, les importacions de màquines i aparells elèctrics han patit un descens del 4,3%, després que l'any anterior registressin un increment de l'11%, una evolució que contrasta amb l'alça experimentada per les exportacions d'aquesta branca.

El 2018 el grup de productes minerals és un dels que ha registrat un creixement de les importacions més elevat (14,3%) i, per segon any consecutiu, és el que ha contribuït més al creixement total de les compres a l'exterior (1,2 punts percentuals), juntament amb els metalls comuns. Com a resultat, la participació del grup en el total de les importacions ha augmentat en vuit dècimes i s'ha situat en el 8,9%, fet que li ha permès avançar el sector tèxtil i col·locar-se en la cinquena posició del rànquing importador. El motiu d'aquest fort avenç és l'elevat increment de les importacions de combustibles, olis i ceres minerals (13,7%) –el capítol més

important del grup, amb una quota del 8,4% sobre el total de les importacions. Aquest increment, al seu torn, s'explica per l'alça dels preus mitjans de compra dels combustibles associada a l'increment del preu del petroli. Així doncs, si es detreu aquest capítol del total d'importacions, s'obté que l'any 2018 l'augment global de les importacions hauria estat menor (del 3,9% enlloc del 4,7%). En el cas de les compres de sal, sofre, terres i pedres, guixos, calç i ciments, el segon capítol en importància del grup, l'increment ha estat molt important (24,3%) i força superior al de l'any anterior (6,5%), fet que està en línia amb la fase de recuperació de l'activitat constructora. Aquesta afirmació es confirma amb l'increment del 84,5% de les importacions de productes de ferro i acer —dintre del grup de metalls comuns—, que han aportat 1 punt percentual al creixement total de les importacions.

Pel que fa al grup del tèxtil, les importacions han registrat un descens de l'1,9%, que n'ha retallat mig punt el pes sobre el total, fins al 7,8%, i l'ha fet baixar una posició en el rànquing exportador, fins a la sisena posició. Amb aquest descens es reprèn la tendència descendent que es va interrompre el 2017 i es confirmen els mals resultats que assenyalen les enquestes de la Cambra en el sector del comerç de roba durant el 2018.

Darrere dels productes tèxtils i a una distància considerable, se situen les importacions d'animals vius i productes del regne animal, que el 2018 han registrat un increment del 2,6%,

El fort augment de les importacions de ferro i acer així com de minerals per a la construcció és indicatiu de la recuperació de l'activitat constructora.

COMERÇ EXTERIOR PER SECTORS

Quadre 7.2

	IMPORTACIONS			EXPORTACIONS		
	Milions d'euros 2018	% var. 2018/17	% total 2018	Milions d'euros 2018	% var. 2018/17	% total 2018
Animals vius i prod. regne animal	67,1	2,6	4,9	0,1	-40,0	0,0
Productes del regne vegetal	28,8	5,3	2,1	0,0	-83,8	0,0
Greixos i olis	5,7	-0,3	0,4	0,1	-20,3	0,1
Prod. alimentaris, begudes i tabac	202,0	0,4	14,8	0,4	-3,2	0,4
Productes minerals	121,5	14,3	8,9	0,4	55,7	0,3
Prod. de les indústries químiques	166,0	3,8	12,1	3,4	99,6	3,0
Mat. plàstiques, cautxú i manuf.	29,7	7,4	2,2	0,6	-31,0	0,5
Pells, cuirs i les seves manuf.	14,6	-6,2	1,1	0,9	-0,7	0,8
Fusta, suro i les seves manuf.	10,4	6,3	0,8	1,4	29,0	1,2
Paper i arts gràfiques	28,9	2,1	2,1	6,4	11,1	5,7
Tèxtil	107,0	-1,9	7,8	7,5	10,9	6,7
Calçat, barrets, paraigües, etc.	36,5	-0,4	2,7	2,9	47,9	2,5
Manuf. pedra, ciment, ceràmica	19,6	47,4	1,4	0,2	-34,8	0,2
Pedres, perles i metalls preciosos	18,2	-49,5	1,3	7,4	-31,0	6,6
Metalls comuns i manuf.	50,1	48,1	3,7	4,9	-3,0	4,4
Maquinària i material elèctric	160,4	2,2	11,7	36,5	16,4	32,6
Material de transport	177,6	7,5	13,0	20,2	-3,9	18,0
Òptica, fotografia, ap. precisió	45,9	-3,3	3,4	15,9	11,3	14,1
Armament i munició	0,9	-0,4	0,1	0,1	-1,2	0,1
Mercaderies i prod. diversos	59,1	6,4	4,3	2,2	-14,3	1,9
Objectes d'art, antiguitats	18,5	240,8	1,4	0,8	-3,1	0,7
Total	1.368,6	4,7	100,0	112,2	5,7	100,0

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

per sota de la mitjana, de manera que el seu pes sobre el total s'ha retallat una dècima, fins al 4,9%. Aquesta evolució s'explica principalment per l'augment d'importacions de carns i menuts comestibles i de llet i productes làctics (4% i 4,7%, respectivament).

Finalment, l'evolució dels grups de productes amb una participació inferior al 5% de les compres a l'exterior ha estat diversa. En particular, destaca l'increment dels objectes d'art i antiguitats (241%), mentre que en la resta de casos les variacions sobre l'any anterior han estat força més modestes. En negatiu, cal esmentar la reducció de les importacions de pedres, perles i metalls preciosos (-49,5%), de pell, cuirs i les seves manufactures (-6,2%) i d'òptica i fotografia (-3,3%), fet que probablement indica un comportament desfavorable del comerç d'aquest tipus de productes.

3.2. Exportacions

Durant el 2018 les exportacions andorranes han continuat creixent però ho han fet al menor ritme des de 2015, any en què es va iniciar la tendència alcista. Concretament, les exportacions han augmentat un 5,7%, força menys que el 17% registrat l'any 2017. Aquesta evolució s'explica, en bona mesura, per les aportacions positives dels grups de maquinària i material elèctric (4,8 punts percentuals), i a força distància també hi han contribuït el grup de productes químics (1,6 punts percentuals) i el d'òptica fotografia i aparells de precisió (1,5 punts percentuals). En sentit contrari, destaca la contribució negativa realitzada pel sector de pedres, perles i metalls preciosos (-3,1 punts percentuals), que també és un dels sectors que ha contribuït més negativament al creixement de les importacions, probablement a causa de la caiguda de les reexportacions.

El grup de maquinària i material elèctric concentra una tercera part de les exportacions totals.

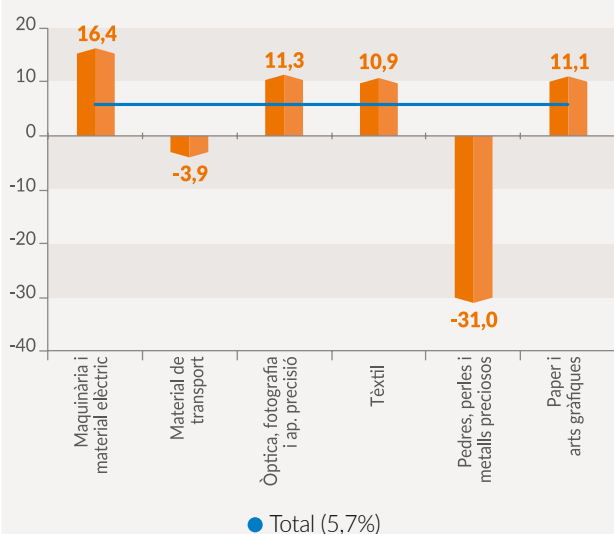
El primer grup d'exportació de 2018 continua sent, com és habitual des de 2003, el de maquinària i material elèctric, que ha experimentat un increment significatiu del 16,4%. Aquesta

branca acumula quatre exercicis consecutius a l'alça, fet que n'ha elevat el pes sobre el total fins a un destacable 32,6%. Per capítols, aquesta progressió s'explica principalment per l'augment de les màquines i aparells elèctrics (10,7%), el capítol més important del grup i de totes les exportacions –amb un pes del 25,2% en el total de vendes a l'exterior. Les vendes d'aparells mecànics també han evolucionat positivament i han registrat un augment del 41,3%, força més elevat que l'increment registrat per les importacions d'aquests productes.

En el segon lloc del rànquing exportador es manté el material de transport, que, tot i això, ha patit un retrocés del 3,9%, el primer descens des de 2012. Així, la participació del material de transport sobre el total de les vendes a l'exterior s'ha reduït gairebé dos punts, fins al 18%. El capítol que determina aquest comportament és el de vehicles

PRINCIPALS SECTORS D'EXPORTACIÓ D'ANDORRA. ANY 2018
Taxa de variació interanual (%)

Gràfic 7.8

Font: Departament de Tributs i de Fronteres.

automòbils, que representa el 17,4% de les exportacions totals i ha registrat un descens del 6,7%, després de cinc anys consecutius de creixements molt significatius.

L'increment de les vendes a l'exterior d'òptica, fotografia i aparells de precisió, tercer capítol d'exportació, ha estat de l'11,3%, que se suma a l'increment del 7,7% registrat l'any anterior. Com a resultat, la seva quota sobre el total s'ha ampliat fins al 14,1%. Per capítols, l'evolució ha estat positiva tant en el segment de productes d'òptica i fotografia (8,3%) —que és el capítol més important del grup, amb un pes del 10,3% sobre el total de les exportacions—, com en el de rellotgeria (29,1%) —que té un pes molt inferior, de només el 3,3% sobre el total.

En la quarta posició del rànquing per volum d'exportació s'ha situat el grup del tèxtil, amb un pes sobre el total del 6,7%, i un creixement interanual del 10,9%. Aquest increment li ha permès ascendir una posició i ocupar la quarta posició del rànquing el 2018. Dins d'aquest grup, destaquen les aportacions del capítol de vestits i accessoris del vestit que

no són de gènere de punt —el capítol més important del grup, amb un pes del 4,3% en el total d'exportacions—, que ha crescut el 26%, i el dels vestits i accessoris del vestit de gènere de punt (8,5%), fet que n'ha situat la participació en el total en l'1%.

El 2018 el grup de pedres, perles i metalls preciosos ha fet la contribució negativa més important, després del fort increment del període 2014-2017.

Darrere del tèxtil hi ha el grup de pedres, perles i metalls preciosos, que ha estat un dels que ha retrocedit més el 2018 (-31%), després que entre 2014 i 2017 es va quadruplicar. Com a resultat d'aquesta evolució negativa, el seu pes relatiu s'ha reduït fins al 6,6%. Aquesta reducció de les exportacions ha anat acompanyada d'un descens també molt important de les importacions, probablement perquè ha disminuït la reexportació d'aquests productes.

L'evolució del grup de paper i arts gràfiques ha estat força favorable, amb un creixement de les exportacions de l'11,1%. Com a resultat, la seva participació sobre el total s'ha elevat fins al 5,7%. Els subgrups més importants són el de papers i cartrons (3,2% del total) i el de productes de l'edició o de les indústries gràfiques (1,8% sobre el total), i el 2018 tots dos han registrat una evolució força positiva.

La resta de grups representen una proporció inferior al 5% de les exportacions totals. Destaquen els metalls comuns, que representen el 4,4% de les vendes totals a l'exterior i que el 2018 han registrat un descens del 3%. Seguidament hi ha els grups de productes de les indústries químiques, amb un pes del 3% i un increment del 99,6%, i el de calçat, barrets, paraigües, etc., amb un pes del 2,5% i un increment del 47,9%.

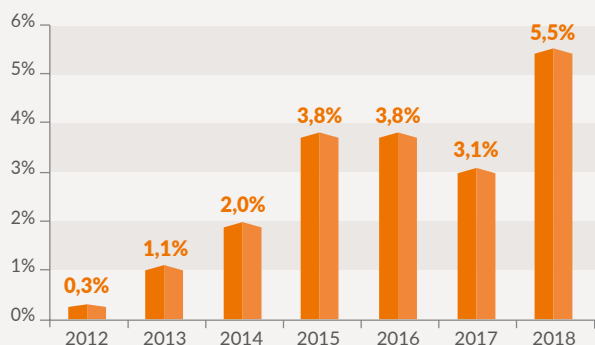
4. Fluxos d'inversió estrangera

El 2018 Andorra ha reforçat la seva posició com a destinació atractiva per a la inversió estrangera. Així, durant aquest any s'han formalitzat 505 sol·licituds d'inversió, un 17,1% menys que l'any anterior. No obstant això, el volum de la inversió global formalitzada el 2018 ha arribat a 152,1 milions d'euros, un 84,3% per sobre dels 82,5 milions formalitzats l'any 2017. Aquest important augment ha fet repuntar el que representa la inversió estrangera respecte del PIB andorrà des del 3,1% de 2017 fins al 5,5% de 2018, la xifra més alta des que el 2012 va entrar en vigor la Llei d'inversió estrangera.

La inversió estrangera augmenta fins a representar el 5,5% del PIB andorrà el 2018.

VOLUM D'INVERSIÓ ESTRANGERA TOTAL RESPECTE DEL PIB

Gràfic 7.9

Font: Ministeri de Presidència, Economia i Empresa.

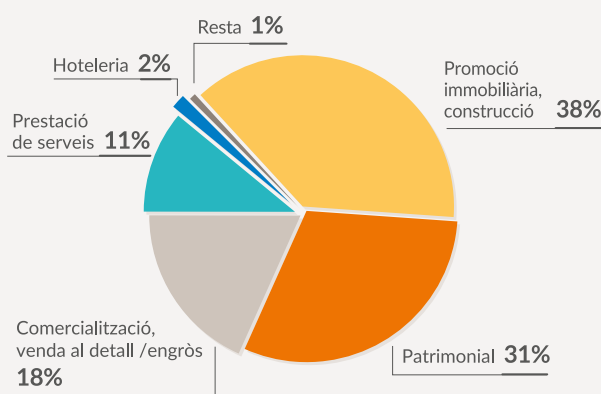
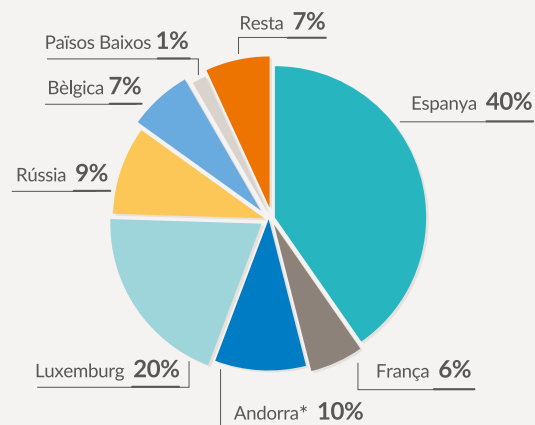
La distribució geogràfica de la inversió formalitzada el 2018 mostra que Espanya es manté amb avantatge com a primer país inversor (40%). Aquest any destaca el fort increment de la inversió procedent de Luxemburg, que passa davant de França i es col·loca en segona posició del rànquing amb un pes relatiu del 20%. Rússia és el tercer país estranger en importància (amb un pes del 9%), seguit per Bèlgica i França. La resta es reparteix de manera geogràficament diversa.

Globalment, des de 2012, quan va entrar en vigor la Llei d'inversió estrangera vigent, Espanya ha concentrat un 48,2% de les inversions formalitzades a Andorra, i França un 15%. La resta es reparteix entre molts països, entre els quals destaquen Luxemburg (8,4%), Bèlgica (4,6%), Rússia (4,1%) i Suïssa (2,7%). Les inversions en què s'identifica com a país d'origen "Andorra" representen el 7,4% del total durant el període 2012-2018, i corresponen a persones jurídiques andorranes que estan participades en més d'un 50% per socis no residents i que fan una nova inversió.

Per sectors, l'any 2018 ha destacat la inversió estrangera formalitzada en l'àmbit de la promoció immobiliària i la construcció (38%) i l'activitat patrimonial (31%), seguida per la comercialització i venda al detall o a l'engròs (18%) i la prestació de serveis (11%). Globalment, aquests quatre sectors són els que des de 2012 han concentrat la major part de la inversió. Concretament, l'activitat patrimonial ha rebut el 32% de la inversió durant el període 2012-2018, seguida per la prestació de serveis, la promoció immobiliària i la construcció, i la comercialització, tots tres sectors amb un pes relatiu sobre el total similar i al voltant del 20%. Altres sectors que han rebut inversió estrangera al llarg dels darrers anys, tot i que amb uns volums molt inferiors, són l'hoteleria, les inversions en cartera, les activitats de projectes, disseny o investigació i la manufactura.

INVERSIÓ ESTRANGERA PER PAÏSOS I SECTORS. ANY 2018 - En % del total

Gràfic 7.10

(*) Empreses andorranes amb capital estranger (> 50%) que realitzen una nova inversió.

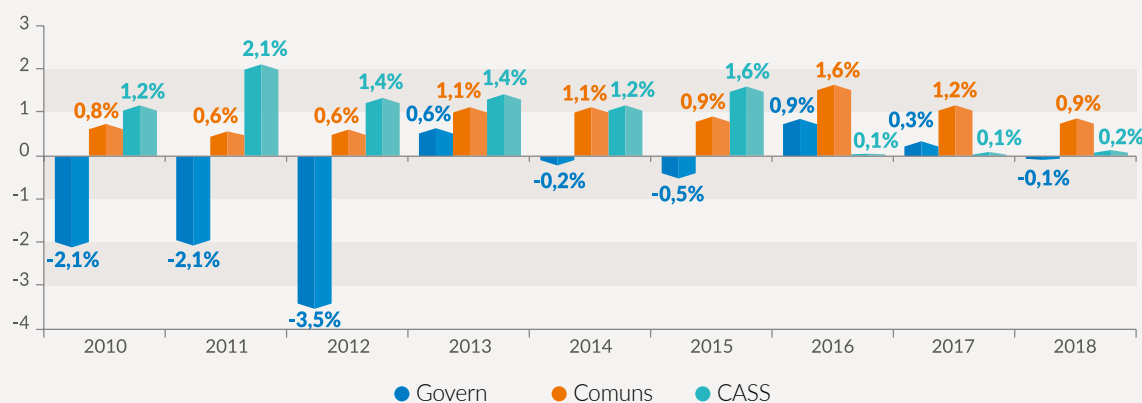
Font: Ministeri de Presidència, Economia i Empresa.

VIII. Sector públic

L'any 2018, el sector públic andorrà ha relaxat una mica l'orientació restrictiva que ha caracteritzat la seva actuació durant els darrers anys. Així, després de dos exercicis en què els tres nivells d'Administració pública del país havien registrat superàvits pressupostaris, el 2018 s'ha registrat un lleuger dèficit del Govern, al qual s'afegeix una reducció del superàvit dels comuns. Aquest resultat s'explica, en bona mesura, per l'augment de les despeses d'inversió protagonitzat pels comuns, com ja va passar el 2017, i també per l'acceleració del creixement de les despeses de funcionament. Per part seva, la CASS ha millorat una mica el superàvit gràcies al bon comportament del mercat de treball.

SUPERÀVIT O DÈFICIT DE CAIXA NO FINANCER DE LES ADMINISTRACIONS PÚBLIQUES (% PIB)

Gràfic 8.1

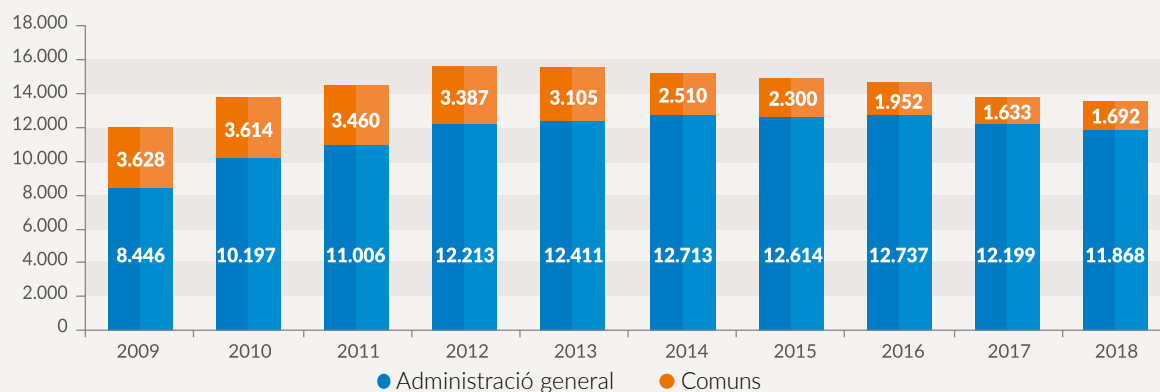
Font: Ministeri de Finances, administracions comunals, CASS, Departament d'Estadística del Govern i elaboració pròpia.

Més concretament, l'Administració general ha registrat un petit dèficit equivalent al 0,1% del PIB, després de dos exercicis amb superàvit, mentre que els comuns han reduït tres dècimes el superàvit, fins al 0,9% del PIB,

El sector públic andorrà ha relaxat una mica l'orientació restrictiva que ha caracteritzat la seva actuació durant els darrers anys.

ENDEUTAMENT PER CÀPITA (€/persona)

Gràfic 8.2

Nota: Dades publicades pels comuns per a 2018 i dades revisades pel Tribunal de Comptes per a la resta d'anys. Càlcul fet prenent com a base la població estimada.

Font: Ministeri de Finances, administracions comunals, Tribunal de Comptes i elaboració pròpia.

Requadre 8.1

OBJECTIUS DE SOSTENIBILITAT FINANCERA I D'ESTABILITAT PRESSUPOSTÀRIA I FISCAL PER A L'EXERCICI 2019

D'acord amb el que estipula el capítol tercer de la Llei 32/2014 de sostenibilitat financera i estabilitat pressupostària i fiscal, l'elaboració i l'aprovació dels pressupostos anuals del Govern i dels comuns s'han d'ajustar a un marc pressupostari general que cobreix el període de mandat. A més, també s'estipula que el Tribunal de Comptes ha de publicar anualment els objectius de sostenibilitat financera i d'estabilitat pressupostària i fiscal pel que fa a l'Administració general i als comuns, perquè els prenguin en consideració en l'elaboració i el seguiment del seu marc pressupostari.

Els objectius establerts per a l'exercici 2019 són els que s'especifiquen a continuació:

OBJECTIUS D'ENDEUTAMENT 2019

(En % s/PIB)

Objectiu deute del Principat	40,7%
Objectiu deute Administració general	34,1%

OBJECTIUS D'ENDEUTAMENT 2019

(En % s/mitjana dels ingressos totals liquidats els tres anys naturals immediatament anteriors)

Objectiu deute Comú de Canillo	180,0%
Objectiu deute Comú d'Encamp	140,0%
Objectiu deute Comú d'Ordino	150,0%
Objectiu deute Comú de la Massana	113,6%
Objectiu deute Comú d'Andorra la Vella	135,0%
Objectiu deute Comú de Sant Julià de Lòria	175,0%
Objectiu deute Comú d'Escaldes-Engordany	82,0%

OBJECTIU DESPESA PERMESA 2019

Objectiu despesa permesa Administració general	457.911.235 euros
--	-------------------

OBJECTIU DESPESA CORRENT O DE FUNCIONAMENT 2019

(Taxa de creixement)

Objectiu desp. corrent Administració general	3,2%
Objectiu desp. corrent Comú de Canillo	6,0%
Objectiu desp. corrent Comú d'Encamp	6,0%
Objectiu desp. corrent Comú d'Ordino	10,0%
Objectiu desp. corrent Comú de la Massana	2,5%
Objectiu desp. corrent Comú d'Andorra la Vella	9,5%
Objectiu desp. corrent Comú de Sant Julià de Lòria	12,0%
Objectiu desp. corrent Comú d'Escaldes-Engordany	5,0%

OBJECTIU PES IMPOSICIÓ DIRECTA 2019

Objectiu del pes de la tributació directa sobre el total d'impostos directes i indirectes de l'Administració general	36,2%
--	-------

En comparació amb la situació de 2018, els aspectes més rellevants de 2019 són:

Els objectius d'endeutament establerts per a 2019 segueixen sent bastant superiors als nivells que s'han registrat el 2018, tot i que s'han endurit en els casos d'Ordino, la Massana i Escaldes-Engordany.

L'objectiu de despesa permesa a l'Administració general supera els valors liquidats el 2018 i, per tant, deixa marge per augmentar les despeses el 2019.

Els objectius de creixement de la despesa corrent s'han suavitzat per a tots els comuns llevat de Canillo, en contrast amb l'Administració general, per a la qual l'objectiu s'ha reduït una dècima.

En suma, els objectius de despesa menys restrictius en un context econòmic que s'espera que continuï a l'alça haurien de facilitar que les administracions es mantinguin dins dels objectius establerts per a 2019.

el nivell més baix dels darrers sis anys. La CASS també ha obtingut un superàvit, del 0,2%, una dècima superior al de l'exercici passat. Les estadístiques oficials no publiquen, de moment, el saldo pressupostari consolidat de totes les administracions per poder confirmar quin ha estat l'efecte econòmic net de l'actuació del conjunt del sector públic andorrà, si bé tot indica que aquest efecte ha estat de caràcter expansiu.

El lleuger deteriorament dels saldos pressupostaris del Govern i els comuns ha frenat la senda de reducció dels nivells d'endeutament públic que es va iniciar el 2013, després que el 2012 s'assolís un màxim històric. Així, l'endeutament total d'Andorra (sumant Administració

El 2018 s'ha moderat el ritme de descens de l'endeutament públic.

general i comuns) ha estat de 1.033 milions d'euros, només el 0,2% inferior al de 2017. Aquest import equival al 37,7% del PIB, un punt menys que el 2018. Aquesta evolució ha estat afavorida pel creixement del PIB nominal, que ha fet que el percentatge sigui el més baix que es registra des de 2009. A més, es manté per sota del límit del 50% que estableix la Llei de sostenibilitat de les finances públiques i de l'objectiu d'endeutament que s'havia establert per a 2018 (43,3%). En termes per habitant, el deute per càpita (calculat segons la població estimada) s'ha situat en 13.559 euros, el 2% menys que el 2017. Es tracta de la sisena reducció anual consecutiva, fet que s'explica, principalment, per l'augment de la població.

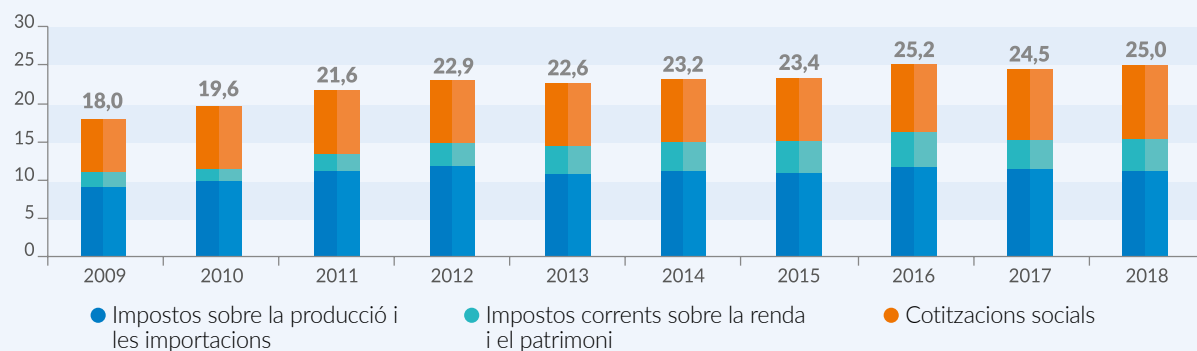
Requadre 8.2

LA PRESSIÓ FISCAL A ANDORRA: EVOLUCIÓ, ESTRUCTURA I COMPARACIÓ AMB EUROPA

Des de l'any 2010, la pressió fiscal d'Andorra ha registrat una tendència força sostinguda a l'alça, vinculada en part al desplegament progressiu de totes les figures impositives directes, que va finalitzar l'any 2015 amb la implantació de l'IRPF. Com a resultat, la pressió fiscal va assolir un màxim històric del 25,2% del PIB l'any 2016. Després d'un cert retrocés produït el 2017, ha tornat a enfilarse al llindar del 25% el 2018. Així, dels set punts del PIB que s'ha incrementat la pressió fiscal entre 2009 i 2018, 2,3 punts s'expliquen per l'augment de la imposició directa, 2,7 punts per les cotitzacions socials i els 2 punts restants per la imposició indirecta.

La distribució per figures impositives posa de manifest que el component de pressió fiscal més important continua sent la imposició indirecta, tot i haver perdut pes relatiu els darrers anys, fins a representar el 44,3% del total d'ingressos meritats. El segon component més rellevant són les cotitzacions socials, amb una aportació al total d'ingressos del 38,5% el 2018, pràcticament la mateixa de 2009. La resta d'ingressos corresponen a la imposició directa, sobre la renda i el patrimoni, amb un pes del 17,3% sobre el total d'ingressos, 6,4 punts superior al de 2009. Així doncs, en termes relatius, el pes que ha perdut la imposició indirecta l'ha guanyat la imposició directa.

ESTRUCTURA DE LA PRESSIÓ FISCAL A ANDORRA - En % del PIB

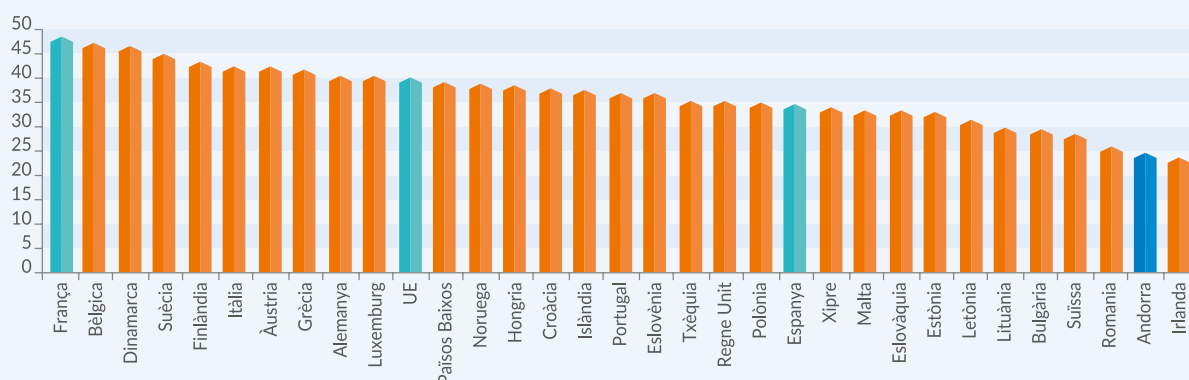
Font: Departament d'Estadística.

Segons el principi de meritació, s'estima que la pressió fiscal s'ha incrementat mig punt, fins al 25%, xifra que s'apropa al màxim històric registrat el 2016, en què fou del 25,2% (vegeu el requadre). Aquesta evolució és el resultat d'un augment de la recaptació tributària total del 4,7%, que ha estat superior al creixement del PIB nominal (2,5%), un patró que s'ha repetit en set dels darrers nou anys.

La pressió fiscal d'Andorra ha augmentat mig punt, fins al 25%, nivell que s'apropa al màxim històric de 2016.

La descomposició per figures tributàries posa de manifest que l'alça de la pressió fiscal es deu al fort creixement dels impostos corrents sobre la renda i el patrimoni (21,1%), tot i que l'any 2018 no hi ha hagut cap canvi normatiu significatiu en l'esquema tributari del país. Aquesta evolució s'explica, al seu torn, per l'increment dels ingressos per l'impost de societats i per l'IRPF. L'augment reflecteix una evolució positiva de l'activitat econòmica durant l'exercici i ha estat afavorit per un efecte base positiu, ja que el 2017 ambdues fonts d'ingressos

PRESSIÓ FISCAL ALS PAÏSOS EUROPEUS. ANY 2017 - En % del PIB

Font: Departament d'Estadística i Eurostat.

En perspectiva europea, tot i l'augment dels darrers anys, la pressió fiscal d'Andorra és encara molt inferior al 40,1% de la mitjana europea (segons dades de l'any 2017) o al nivell dels nostres veïns europeus més propers: França (48,4%) i Espanya (34,5%), un valor que situa Andorra com un país *tax friendly*. De fet, en el context de la UE-28 l'únic país amb una pressió fiscal inferior a la d'Andorra és Irlanda (23,5%).

A més, tal com ha passat a Andorra, la pressió fiscal mitjana de la UE, així com la d'Espanya i França o la d'altres territoris de baixa fiscalitat com Luxemburg i Països Baixos, ha mostrat una tendència ascendent els darrers anys, des dels mínims registrats el 2009, una situació que s'associa en bona mesura a la millora de la conjuntura econòmica. Com s'ha dit, un cas diferent és el d'Irlanda, on la pressió fiscal ha baixat més de cinc punts del PIB des del 2009, fet

EVOLUCIÓ DE LA PRESSIÓ FISCAL EN ALGUNS PAÏSOS DE LA UE - En % del PIB

Font: Departament d'Estadística i Eurostat.

que explica que hagi passat a ser l'únic país de la UE amb una fiscalitat inferior a l'andorrana.

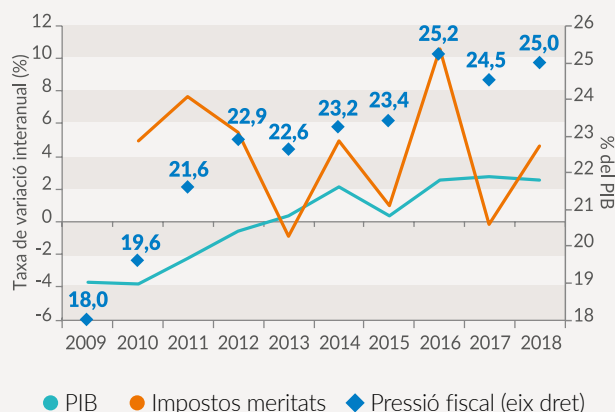
van patir una important reducció. Un altre factor que sembla que també hi ha contribuït és la millora de la gestió, la recaptació i la inspecció d'aquests impostos, com a part de la consolidació progressiva dins del sistema tributari andorrà.

Paral·lelament, l'any 2018 s'ha registrat un increment de les cotitzacions socials (5,6%), impulsat per la creació d'ocupació i el dinamisme salarial. Per contra, els impostos sobre la producció i les importacions han disminuït l'1,3% respecte a l'any 2017, molt condicionats pel descens de la recaptació per l'IGI.

A continuació, s'analitza l'actuació del sector públic durant el 2018 detallada per cada nivell d'administració.

PIB, IMPOSTOS MERITATS I PRESSIÓ FISCAL

Gràfic 8.3

Font: Departament d'Estadística.

1. Govern

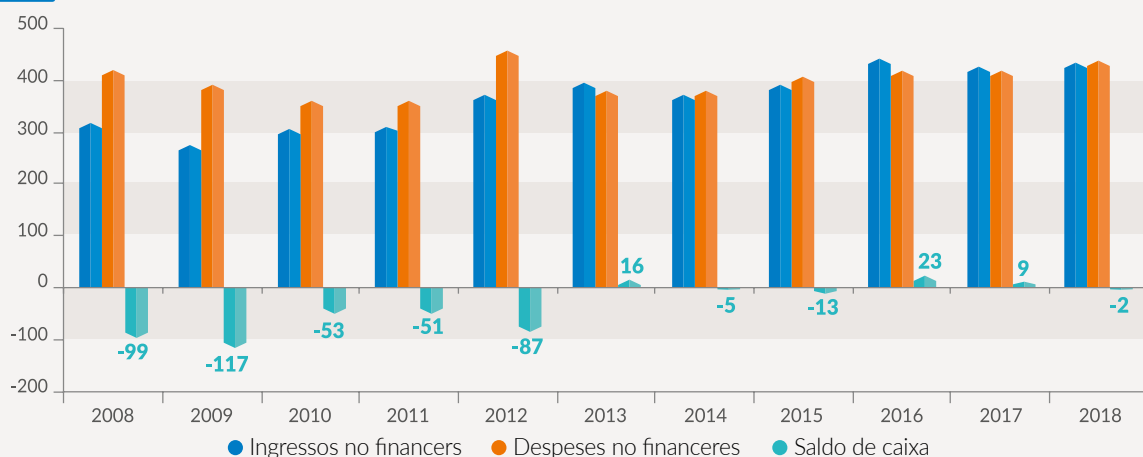
L'any 2018 el Govern ha tancat els comptes amb un dèficit de caixa no financer de 2,2 milions d'euros, xifra que representa el 0,1% del PIB, segons les dades provisionals de liquidació. Aquest saldo negatiu contrasta amb els superàvits registrats els dos exercicis precedents i s'explica per un increment de les despeses (4,9%) superior al creixement dels ingressos (2,1%). D'aquesta manera, el Govern reprèn la tendència a liquidar pressupostos amb dèficit que l'ha caracteritzat històricament. Així, en el període que va de 1998 a 2018 hi ha hagut divuit exercicis tancats amb dèficit i només tres amb superàvit.

El Govern ha tancat l'exercici 2018 amb dèficit, després de dos anys de superàvits.

A més, si a aquest dèficit no financer de 2018 s'hi afegeixen les operacions financeres que s'han executat durant l'any, s'obté un resultat pressupostari més negatiu de 4,7 milions d'euros,

EXECUCIÓ DEL PRESSUPOST DEL GOVERN - Milions d'euros

Gràfic 8.4

Font: Ministeri de Finances.

tot i que inferior al que s'havia registrat l'any 2017 (5,1 milions d'euros). Quant al detall d'aquestes operacions financeres, els moviments més destacats corresponen a dues operacions d'endeutament realitzades a l'abril i l'octubre amb els objectius de renovar les emissions vençudes el 2018 (per un import total de 225 milions d'euros en bons). A més, cal assenyalar que el saldo disposat de les pòlisses de crèdit s'ha reduït de 50 a 21 milions d'euros.

En conjunt, l'endeutament global de l'Administració general ha disminuït per segon exercici consecutiu, després d'un període ininterromput de creixement de 15 anys, fins a situar-se en 904 milions d'euros, el 0,9% menys que el 2017 i aproximadament el mateix import que hi havia el 2015. En l'estructura d'aquest endeutament destaca l'increment del saldo viu de deute públic fins als 795 milions d'euros (la resta són préstecs i pòlisses), més del triple del que hi havia fa nou anys. En proporció del PIB, aquest volum de deute representa el 33%, 1,1 punts menys

L'endeutament global de l'Administració general ha disminuït per segon any consecutiu.

que el 2017. Aquesta evolució a la baixa l'allunya del límit del 40% que estableix la Llei de sostenibilitat de les finances públiques per a l'Administració general, compleix amb escreix l'objectiu d'endeutament que s'havia fixat per aquest any (36,9%) i el manté molt

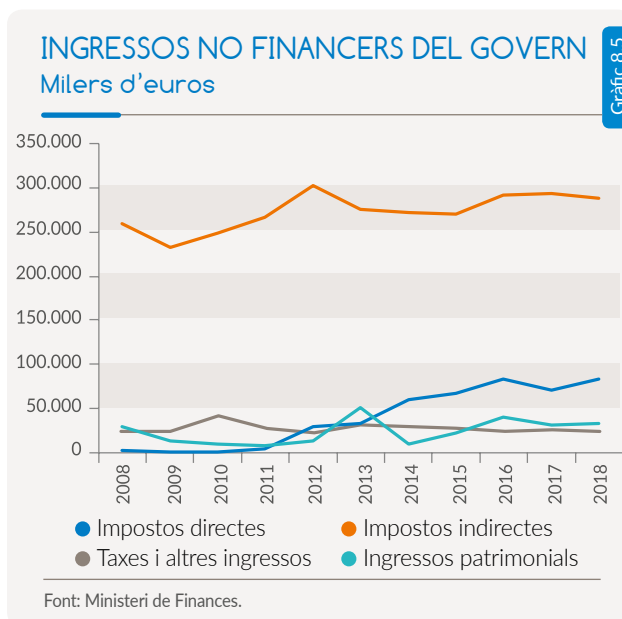
per sota del nivell de la gran majoria de governs europeus. Tanmateix, l'estructura temporal de l'endeutament ha empitjorat, amb un 59% de deute a llarg termini i un 41% a curt termini, davant del repartiment 76%-24% que hi havia el 2017.

1.1. Els ingressos

Els ingressos no financers liquidats l'any 2018 han estat de 432,3 milions d'euros, el 2,1% més que l'exercici anterior, amb una taxa d'execució del 102% del pressupost. Aquest increment contrasta amb el descens registrat el 2017 i s'explica sobretot pel fort creixement de la recaptació per impostos directes, al qual s'afegeix l'alça dels ingressos patrimonials, que són precisament les dues partides que van provocar el descens d'ingressos de l'any anterior. En canvi, els ingressos per impostos indirectes i les taxes i altres ingressos han caigut, de manera que han limitat l'evolució alcista del conjunt d'ingressos. També s'han obtingut alguns ingressos per transferències corrents i per la venda d'inversions, si bé en valor absolut tenen una rellevància mínima.

La recaptació per impostos directes s'ha incrementat fins a un rècord històric, en contrast amb la caiguda registrada el 2017.

Més en detall, els ingressos per impostos directes han augmentat el 18,4%, després del descens del 14,1% registrat el 2017, de manera que la recaptació total s'ha elevat a un rècord històric de 84 milions d'euros. Així, el pes d'aquest capítol s'ha incrementat fins al 19,5% del total d'ingressos no financers i fins al 38,8% del total d'impostos directes i indirectes (excloent-ne el capítol d'impostos especials i el capítol sobre tràfic exterior de l'Administració general). Aquesta última xifra

se situa per sota del límit del 40% que estableix la Llei de sostenibilitat de les finances públiques aprovada el 2014, tot i que és superior a l'objectiu del 35,6% que s'havia fixat per a 2018.

El fort dinamisme de la recaptació per impostos directes respon principalment al bon comportament de l'impost sobre societats (41,5%). La recaptació assolida de 37,4 milions d'euros consolida aquesta figura tributària com una font principal de finançament de l'Administració general i indica una evolució positiva de l'activitat econòmica durant l'exercici. A aquest increment també hi ha contribuït la millora en la gestió, la recaptació i la inspecció de l'impost.

En canvi, els ingressos per activitats econòmiques han passat a ser testimonials, ja que des de l'entrada en vigor de l'IRPF l'any 2015 les rendes per activitats econòmiques estan gravades per l'IRPF en lloc d'estar-ho per l'impost d'activitats econòmiques.

L'evolució d'altres figures tributàries d'imposició directa durant el 2018 també ha estat positiva. L'IRPF ha aportat 35 milions d'euros a les arques públiques, com a resultat d'un increment del 17,1%, que indica un comportament favorable de les rendes familiars. Tot i això, l'IRPF ha deixat de ser la principal font de recaptació per impostos directes, ja que l'ha superat

EXECUCIÓ DEL PRESSUPOST DEL GOVERN⁽¹⁾ (Milions d'euros)

	Liquidació 2018	% variació Liq. 18/Liq. 17	% execució 2018 (2)
Impostos directes	84,4	18,4	113
<i>Sobre plusvàlues immobiliàries</i>	5,0	82,5	199
<i>Sobre la renda persones físiques (IRPF)</i>	35,0	17,1	122
<i>Sobre societats / act. econòmiques</i>	37,4	41,1	103
<i>Sobre la renda de no residents</i>	6,9	-43,0	101
Impostos indirectes	288,2	-1,6	99
<i>Sobre transmissions patrimonials immobiliàries</i>	2,5	0,9	104
<i>Sobre el consum de béns (IGI)</i>	125,4	-5,0	97
<i>Sobre el consum de serveis (ISI)</i>	3,0	-2,4	98
<i>Impostos especials</i>	47,5	4,2	101
<i>Sobre el tràfic exterior</i>	108,7	0,2	99
<i>Sobre el joc</i>	1,1	-16,3	79
Taxes i altres ingressos	25,5	-5,4	99
Transferències corrents	0,1	76,9	-
Ingressos patrimonials	34,2	6,7	104
Venda d'inversions reals	0,0	-81,9	-
Ingressos no financers	432,3	2,1	102
Despeses corrents	389,1	5,7	96
<i>Despeses de personal</i>	114,9	3,7	100
<i>Consum de béns i serveis</i>	50,0	11,0	89
<i>Despeses financeres</i>	13,1	-5,1	99
<i>Transferències corrents</i>	211,2	6,3	96
Despeses de capital	45,4	-1,3	54
<i>Inversions reals</i>	38,1	-4,5	54
<i>Transferències de capital</i>	7,3	19,4	51
Despeses no financeres	434,5	4,9	89

(1) La liquidació del pressupost de 2018 és provisional.

(2) En el cas de les despeses, es calcula sobre el pressupost final, el qual és el resultat d'incorporar al pressupost aprovat pel Consell General els crèdits de compromisos contrets durant l'exercici anterior corresponents a despeses que es van posposar per a l'exercici següent, i les modificacions i les ampliacions de crèdits pressupostaris. Durant l'any 2018 aquestes modificacions han representat un augment del 8,6% del pressupost inicial de despeses no financeres.

Font: Ministeri de Finances.

Quadre 8.1

l'impost de societats, que ha crescut encara més. Els ingressos obtinguts per l'impost sobre les plusvàlues immobiliàries també han experimentat un fort creixement (82,5%), fins als 5 milions d'euros, gràcies al dinamisme creixent del mercat immobiliari andorrà.

L'anàlisi de la imposició directa es completa amb l'impost sobre la renda dels no residents fiscals (IRNR), que ha registrat un descens del 43%, fins als 6,9 milions d'euros de recaptació i contrasta amb l'increment registrat l'any anterior.

Cal tenir en compte que aquest impost s'ha vist afectat per la signatura de diversos convenis de doble imposició, amb una rellevància especial dels convenis signats amb Espanya i França, que són els països d'origen de la majoria d'empreses que presten serveis al Principat, cosa que explica la davallada de la recaptació.

A diferència del 2017, la recaptació per l'impost de societats ha superat la de l'IRPF.

L'IGI es manté com la figura principal de finançament de l'Administració general.

Pel que fa als impostos indirectes, els ingressos obtinguts durant el 2018 s'han reduït l'1,6%, fins als 288 milions d'euros, xifra que és una mica inferior a les previsions pressupostàries

(99%). En tot cas, aquesta partida continua sent amb diferència la font de finançament més important per al Govern, amb un pes sobre el total d'ingressos no financers del 66,7%, si bé també és cert que ha anat perdent pes els darrers anys en favor dels impostos directes.

Dins d'aquesta tipologia d'ingressos, la primera figura tributària per volum d'ingressos és l'impost general indirecte (IGI), tribut sobre el consum que està en vigor des de 2013. Durant el 2018 la recaptació d'aquest impost ha experimentat un descens del 5%, fins als 125 milions d'euros nets liquidats, fet que denota un punt de debilitat en l'evolució de l'activitat econòmica andorrana.

L'evolució dels ingressos provinents dels impostos sobre el tràfic exterior ha estat més estable (0,2%), a l'entorn dels 109 milions d'euros. Dins d'aquest epígraf el concepte més important és la taxa de consum, dret de duana que s'aplica a productes agrícoles que s'importen a territori andorrà (capítols d'importació 1 a 24), amb un pes destacat de la importació de begudes i tabac, i que aporta gairebé el 100% de la recaptació sobre el tràfic exterior.

A més, els impostos especials, que són la tercera figura tributària en volum de recaptació, han generat 47 milions d'euros, fruit d'un augment del 4,2%. Aquests impostos s'apliquen a la importació i la fabricació de determinats productes, com ara l'alcohol, el tabac i els hidrocarburs, de manera que l'evolució al·lista de 2018 està vinculada a l'avenç de les importacions d'aquests productes, en particular dels combustibles.

La resta d'impostos indirectes, amb un pes força menor en la recaptació total, han mostrat evolucions dispars. D'una banda, els ingressos per l'impost sobre transmissions patrimonials (ITP) han augmentat el 0,9%, fins als 2,5 milions d'euros, afavorits per l'evolució positiva de les operacions immobiliàries efectuades al país. De l'altra, s'han registrat descensos en la recaptació per l'impost sobre el joc (-16,3%) i per l'impost indirecte sobre els serveis d'assegurança, ISI Assegurances (-2,4%).

En la mateixa línia, la recaptació per taxes i altres ingressos ha registrat una caiguda del 5,4%, fins als 25,5 milions d'euros. Així, el grau d'execució ha estat del 99% i el seu pes sobre el total d'ingressos liquidats ha baixat mig punt, fins al 5,9%. En aquest capítol destaca l'evolució de tres tipus d'ingressos: en primer lloc, les taxes, que representen el 61% del total d'ingressos d'aquest capítol i que han registrat un increment, associat en bona part a la taxa d'activitats econòmiques i a la taxa de vehicles; en segon lloc, les prestacions de serveis (17,7% del total), i en tercer lloc,

els englobats en Altres ingressos (17,6%). Aquestes dues últimes partides han registrat la variació negativa més important. La resta de partides d'aquest capítol tenen un pes molt menor.

En l'àmbit de la prestació de serveis, la principal variable que explica la caiguda dels ingressos és la recaptació en concepte de retencions sobre rendiments de l'estalvi. Aquest concepte estava regulat per la Llei 11/2005, del 13 de juny, d'adaptació de l'Acord entre el Principat d'Andorra i la Comunitat Europea relatiu a l'establiment de mesures equivalents a les previstes a la Directiva 2003/48/CE del Consell en matèria de fiscalitat dels rendiments de l'estalvi en forma de pagament d'interessos, segons la qual Andorra practicava una sèrie de retencions sobre l'estalvi que després repartia en les proporcions següents: el 75% als països on residien els beneficiaris efectius i el 25% restant als ingressos de l'Estat andorrà. La derogació d'aquesta Llei, motivada per l'aprovació de la Llei 19/2016, del 30 de novembre, d'intercanvi automàtic d'informació en matèria fiscal, ha comportat la desaparició d'aquesta font d'ingressos.

Respecte als ingressos patrimonials, l'any 2018 s'han incrementat el 6,7%, fins als 34 milions d'euros, un import que ha superat la previsió pressupostària (104%) i ha elevat el seu pes sobre el total d'ingressos no financers tres dècimes, fins al 7,9%. Aquesta evolució està associada principalment a l'import liquidat en concepte de distribució de dividends d'Andorra Telecom (4,4%) i de comercialització dels euros a les filatèlies i col·leccionistes (66,3%). En sentit contrari, els ingressos per dividends procedents de les Forces Elèctriques d'Andorra (FEDA) han registrat una caiguda del 14,8%, fet que està directament relacionat amb un descens dels seus beneficis, ja que el criteri de distribució no ha canviat (30% del benefici).

Per completar l'anàlisi dels ingressos, cal afegir que les aportacions obtingudes per transferències corrents i per venda d'inversions reals han estat només testimonials, i també que no hi ha hagut cap ingrés per transferències de capital.

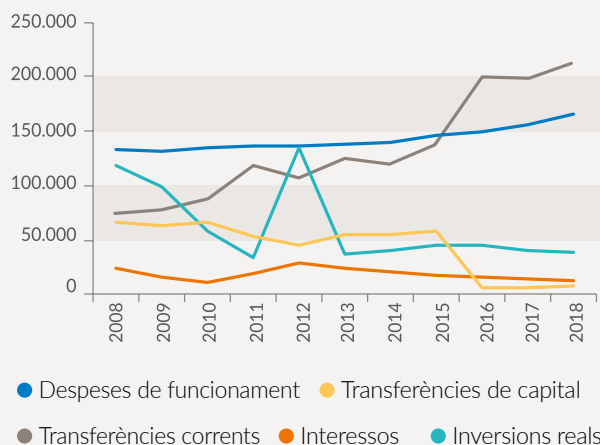
1.2. Les despeses

Durant el 2018, les despeses no financeres liquidades han assolit la xifra de 435 milions d'euros, el 4,9% més que l'any anterior. Aquesta evolució s'explica per l'increment de les despeses corrents, que ha estat contrarestat només en part per la reducció de les despeses de capital. Així doncs, l'augment de les despeses no financeres ha estat superior al dels ingressos, de manera que la política fiscal aplicada per l'Administració general ha mostrat un to més relaxat que l'exercici anterior. Tanmateix, el grau d'execució de les despeses no financeres sobre el pressupost final (que inclou les del pressupost inicial més les modificacions i ampliacions aprovades durant l'exercici) ha estat del 89%, inferior al percentatge d'execució dels ingressos.

El valor de les despeses de capital liquidades ha estat només de 45,4 milions d'euros, l'1,3% menys que l'exercici anterior, xifra que dona continuïtat a la política de contenció inversora

DESPESES NO FINANCIERES DEL GOVERN Milers d'euros

Gràfic 8.6

Nota: L'any 2016 les transferències als comuns van deixar de ser considerades com a transferències de capital (segons la legislació anterior, es considerava que el gruix de les transferències s'havia de dedicar a inversió de les corporacions comunals) i es van passar a considerar transferències corrents (els comuns poden destinar aquestes transferències tant a despeses corrents com a despeses de capital i a reducció d'endeutament).

Font: Ministeri de Finances.

El Govern ha relaxat el to restrictiu de la política fiscal durant el 2018.

que ha caracteritzat els pressupostos dels darrers anys. Com a resultat, el seu pes sobre el total s'ha reduït a un mínim històric del 10,4%, mentre que el nivell d'execució del

pressupost s'ha quedat en el 54%, un registre bastant inferior al de les despeses corrents (96%), com és habitual. Per capítols, la disminució de les despeses de capital s'explica per la retallada de les inversions reals (-4,5%), que s'han limitat a 38 milions d'euros, el registre més baix dels darrers cinc anys.

Aquesta disminució de les inversions ha estat contrarestada en part per un increment de les transferències de capital del 19,4%, si bé el seu valor absolut força més reduït (7,3 milions d'euros) té un impacte limitat en l'esforç inversor de l'Administració.

Pel que fa a les despeses corrents, l'alça ha estat liderada pel consum de béns corrents i serveis (11%), que han registrat un creixement superior al de l'any anterior (2,3%), afectat per la liquidació del subconcepte "Jurisdicció i contenciosos" per un import de 2,5 milions d'euros. Aquesta xifra correspon a l'execució de la sentència judicial que exigia al Govern determinats pagaments als comuns. Així, la seva participació en la despesa no financera total s'ha elevat sis dècimes, fins a l'11,5%.

Destaca també l'increment de les transferències corrents del 6,3%, fins a assolir un import de 211 milions d'euros, el qual és atribuïble principalment a la regularització de les transferències comunals de 2017 i 2018 per valor de 7,5 milions d'euros. Una altra partida que ha contribuït al creixement és la de transferències a entitats parapúbliques (59 milions d'euros de despesa liquidada), entre les quals cal esmentar, d'una banda, l'augment de la subvenció per l'explotació de l'Hospital Nostra Senyora de Meritxell i, de l'altra, la reducció del finançament del servei d'atenció primària. Com a resultat, el pes de les transferències corrents sobre el total de les despeses no financeres ha augmentat set dècimes, fins al 48,6%, una xifra que el manté de llarg com el primer capítol de despesa del pressupost.

Les partides de despesa corrent que han crescut més són el consum de béns corrents i serveis i les transferències corrents.

Les despeses de personal també han crescut, un 3,7%, fins als 115 milions d'euros, però la progressió ha estat més moderada que el 2017. L'increment més important en termes absoluts correspon a "Sou base dels funcionaris i agents de l'Administració de caràcter indefinit" per l'impacte de l'IPC de 2017 (2,6%) i per les noves contractacions. Com a resultat, aquest capítol es manté com el segon de despesa més important, després de les transferències corrents, amb un pes en la despesa no financera total del 26,4%, tres dècimes menys del màxim històric que es va registrar el 2017.

Finalment, el capítol de despeses financeres ha continuat la tendència de descens observada des de 2013 (-5,1%), afavorida per la persistència del context de relaxació de la política monetària del BCE, que manté els tipus d'interès en nivells mínims. Així, la seva participació en el total de despeses no financeres ha caigut tres dècimes, fins al 3%, el nivell més baix dels darrers vuit anys.

2. Comuns

L'any 2018 la liquidació dels pressupostos de les administracions comunals, incloent-hi actius i passius financers, mostra que el volum total d'ingressos dels comuns ha assolit la xifra de

161,9 milions d'euros, un import superior als 153,4 milions d'euros de despeses liquidades. Com a resultat, el saldo del conjunt de les administracions comunals ha estat positiu per onzè any consecutiu, per un valor de 8,5 milions d'euros. Aquesta xifra és similar a la de l'exercici anterior, fet que respon a un creixement de les despeses que només ha superat per poques dècimes el dels ingressos totals. Si es limita l'anàlisi als ingressos i les despeses no financeres, s'obté que el volum total ha estat de 156,9 i 133,5 milions d'euros respectivament, fet que dona com a resultat un superàvit de caixa no financer de 23,4 milions d'euros. Aquesta xifra representa el 0,9% del PIB, tres dècimes menys que el 2017. Cal afegir que l'obtenció d'un superàvit no ha repercutit en aquesta ocasió en una disminució de l'endeutament, com s'explica de manera més detallada més endavant.

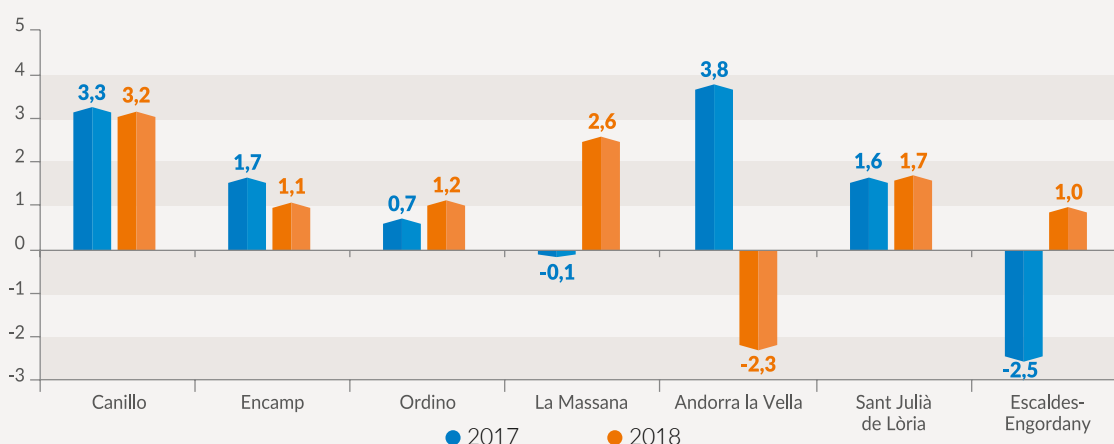
L'anàlisi més detallada mostra que només Andorra la Vella ha registrat dèficit públic (-2,3 milions d'euros), després d'haver estat el Comú amb el superàvit més elevat els darrers dos exercicis.

Les administracions comunals han obtingut un superàvit pressupostari per onzè any consecutiu.

En contrast, la resta de comuns han liquidat el pressupost amb superàvit, fet que representa una millora respecte al 2017, any en què els comuns de la Massana i d'Escaldes-Engordany van tancar l'exercici amb dèficit, mentre que el 2018 han passat a obtenir un superàvit.

A més, Ordino i Sant Julià de Lòria han incrementat el superàvit liquidat respecte al 2017, a diferència de Canillo i Encamp, que l'han reduït. Tot i això, Canillo ha passat a ser el Comú amb el superàvit més important (3,2 milions d'euros), seguit per la Massana (2,6 milions d'euros).

SALDO PRESSUPOSTARI LIQUIDAT DELS COMUNS - Milions d'euros

Font: Administracions comunals / Departament d'Estadística.

Pel que fa a l'endeutament, el 2018 s'ha tancat amb un deute consolidat acumulat dels comuns de 128,9 milions d'euros, segons les dades que han publicat les corporacions i que encara són provisionals, perquè estan pendents de la revisió del Tribunal de Comptes. Aquesta xifra representa un augment respecte a les dades de 2017, ja revisades pel Tribunal (amb l'única excepció de Sant Julià de Lòria), del 5,5%, que trenca amb un període de vuit anys consecutius de descens. Malgrat tot, si es prenen com a base aquestes dades encara provisionals, es pot afirmar que, per cinquè any consecutiu, tots els comuns es mantenen per sota del límit d'endeutament que fixa la Llei (200% dels ingressos mitjans liquidats els darrers tres exercicis).

En el context de tot el sector públic andorrà, els comuns representen el 12,5% del deute públic total (entès com la suma del deute de l'Administració general i dels comuns), set dècimes més que el 2017, quan aquesta participació va assolir un mínim històric. Malgrat l'increment,

El 2018 l'endeutament total dels comuns ha augmentat, després de vuit anys consecutius de reducció.

aquest percentatge se situa encara molt per sota del pes dels comuns en la despesa pública no financera de les administracions (23,5%) i suposa el 4,7% del PIB andorrà. Tot plegat significa que en termes relatius estan

força menys endeutats que el Govern, una situació inversa a la que hi havia abans de 2013, gràcies als esforços de consolidació fiscal fets els darrers anys i a la millora del seu sistema de finançament.

Per parròquies, l'evolució de l'endeutament ha estat dispar. En concret, tres comuns han continuat la senda de reducció dels darrers anys (Encamp, Escaldes-Engordany i Sant Julià de Lòria), en contrast amb l'augment que han registrat els altres quatre. Destaca en especial el cas de Canillo, que quasi ha triplicat l'endeutament, fins al nivell més elevat dels darrers cinc anys, després que havia estat un dels que havia fet un esforç més gran de reducció els darrers exercicis. En tot cas, el Comú que concentra més volum de deute continua sent Andorra la Vella (26,5% del total dels comuns) en concordança amb el seu pes econòmic més elevat, després d'haver incrementat l'endeutament el 5,5% el 2018. A l'altre extrem, el menor volum de deute públic es troba a la Massana (10,6% del total), tot i haver estat el segon Comú que l'ha augmentat més respecte al 2017 (31,4%), després de Canillo.

2.1. Els ingressos

Els ingressos liquidats pels comuns han registrat un augment per sisè any consecutiu, que ha estat del 10,4% el 2018, fins a assolir una xifra de 161,9 milions d'euros, el nivell més elevat dels darrers nou anys. La liquidació d'ingressos ha superat lleugerament la xifra pressupostada (101%) i n'ha situat el pes sobre el total d'ingressos del sector públic d'Andorra (entès com l'Administració general i els comuns) en el 19,5%, 6,2 punts més que el 2017. Cal dir, no obstant això, que aquest percentatge està distorsionat pel volum de passius financers de l'Administració general com a resultat de les seves necessitats d'endeutament. De fet, si només es consideren els ingressos no financers, el pes dels comuns s'eleva al 26,6%, un percentatge superior al que representen sobre el total de despeses no financeres (23,5%).

Per capítols, s'observa que l'augment dels ingressos s'explica per l'evolució positiva tant dels ingressos corrents (6,6%), com de capital (8,2%). A aquesta evolució positiva s'hi ha afegit una partida d'ingressos de 5 milions d'euros per passius financers, fet que no succeïa des de 2015. Dins dels ingressos corrents, l'increment per capítols ha estat especialment destacable en el cas de les transferències corrents (12,2%), afavorides per la regularització de les transferències del Govern als comuns de 2017 i 2018, i els impostos directes (9,2%), impulsats per l'evolució positiva de l'economia. Les taxes i altres ingressos, que són la partida més important en volum, també han mostrat un comportament molt dinàmic, amb una alça del 8%. En el cas dels impostos indirectes l'augment ha estat més discret (1,2%) i l'únic capítol d'ingressos corrents que ha patit una contracció és el d'ingressos patrimonials (-7,8%).

Les taxes i altres ingressos es mantenen com la partida d'ingressos corrents més important per als comuns, amb un pes del 28,1% sobre

el total d'ingressos no financers, seguits dels impostos directes (18,5%) i les transferències corrents (13,9%), que guanyen pes en ambdós casos. A més, els ingressos de capital han augmentat un 8,2%, a causa de l'increment de transferències de capital (8,4%), el segon capítol més important dels ingressos, amb una participació del 26,5%. En canvi, els ingressos per

L'any 2018 destaca l'increment d'ingressos dels comuns per transferències corrents.

alienació d'inversions reals s'han reduït (-7%), però el seu pes reduït fa que la seva aportació al total sigui poc significativa.

L'anàlisi per parròquies mostra que només Canillo ha registrat una caiguda d'ingressos (-3,8%), després que el 2017 fos el Comú que els havia augmentat més. A l'altre extrem, el Comú que ha augmentat més els ingressos el 2018 és Andorra la Vella (23,6%), seguit de la Massana (16,3%). La resta de comuns han incrementat la recaptació de forma més modesta, per sota del total. En aquest context, Andorra la Vella es referma en la primera posició del rànquing de comuns per volum d'ingressos totals, amb 48,4 milions (el 29,9% del total), mentre que Ordino continua sent el Comú amb menys ingressos, amb el 7,2% del total, equivalent a 11,7 milions d'euros.

2.2. Les despeses

Les despeses liquidades pels comuns durant l'any 2018 s'han incrementat a un ritme intens, similar al de 2017, de l'11,1%, fins a assolir la xifra de 153,4 milions d'euros, la més elevada des de l'any 2009. Les despeses no financeres han progressat a un ritme encara més elevat, del 15,9%, si bé es desacceleren una mica respecte al 2017 (19,2%). En paral·lel, les operacions financeres s'han reduït el 13,2%, en bona part perquè han caigut les despeses per actius financers, però també per una moderació del ritme d'amortització d'endeutament. Tot plegat ha situat el percentatge d'execució de les despeses totals en relació amb el pressupost en un nivell relativament baix, del 94,9%.

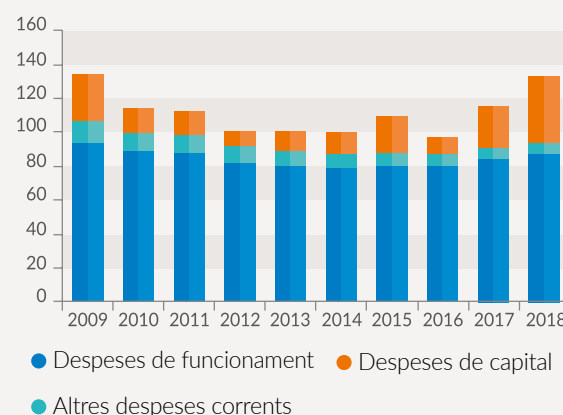
Malgrat tot, el pes de les despeses dels comuns en el total de despeses del sector públic d'Andorra (entès com l'Administració general i els comuns) ha pujat fins al 18,6%, un percentatge que, no obstant això, es manté per sota de la seva participació en els ingressos. Cal afegir que si només es tenen en compte les despeses no financeres, el pes dels comuns sobre el total de despeses de l'Administració puja fins al 23,5%, però també és inferior al dels ingressos no financers.

El detall per capítols posa de manifest que el creixement de les despeses dels comuns s'explica fonamentalment, i seguint el patró de l'any passat, per la forta progressió a l'alça de les despeses de capital (63,1%), que s'incrementen intensament per segon exercici consecutiu, de manera que l'esforç inversor s'eleva a 39,4 milions d'euros, la xifra més alta de l'última dècada. L'augment de les despeses de capital s'ha concentrat en les inversions reals, mentre que les transferències de capital s'han reduït.

Per part seva, les despeses corrents han experimentat un creixement modest del 3,4%, que ha estat més moderat que el de 2017. L'increment s'explica per l'alça del consum de béns i serveis (5,7%) i, en menor mesura, de les despeses de personal (2,5%). Cal destacar que les despeses de personal han augmentat per primer cop en vuit anys i es mantenen

Les despeses de personal dels comuns augmenten per primer cop en vuit anys.

DESPESES NO FINANCERES DELS COMUNS
Milions d'euros

Font: Administracions comunals / Departament d'Estadística.

LIQUIDACIONS DELS PRESSUPOSTOS DE LES ADMINISTRACIONS COMUNALS (Milers d'euros)

Quadre 8.2

	INGRESSOS			DESPESES		
	2018	% var. 18/17	% total 2018	2018	% var. 18/17	% total 2018
Canillo	14.598	-3,8	9,0	11.413	-3,9	7,4
Encamp	28.116	3,2	17,4	27.016	5,6	17,6
Ordino	11.700	1,5	7,2	10.550	-2,4	6,9
La Massana	16.623	16,3	10,3	14.039	-2,6	9,1
Andorra la Vella	48.358	23,6	29,9	50.654	43,5	33,0
Sant Julià de Lòria	14.004	7,3	8,6	12.278	7,6	8,0
Escaldes-Engordany	28.511	8,8	17,6	27.499	-4,3	17,9
Total	161.910	10,4	100,0	153.449	11,1	100,0

Font: Administracions comunals / Departament d'Estadística.

així com el capítol més important amb un pes del 31,7% de la despesa total. Per contra, la caiguda més significativa ha estat la de les despeses financeres (-10,8%), que ja acumulen set exercicis consecutius de contenció, fet que al seu torn s'explica per la contenció dels tipus d'interès, que també ha beneficiat l'Administració general. L'altra partida de despesa que ha registrat un descens són les transferències corrents (-0,7%).

Finalment, les dades de despesa per parròquies mostren que quatre dels set comuns l'han reduït (Escaldes-Engordany, Canillo, la Massana i Ordino), fet que contribueix a explicar la millora del seu saldo fiscal de 2017, amb l'excepció de Canillo. Entre els que han augmentat la despesa, destaca Andorra la Vella (43,5%), fruit d'un esforç inversor que quasi s'ha quadruplicat el 2018 i que explica el dèficit registrat. L'increment de despeses ha estat força més modest als altres dos comuns (Sant Julià de Lòria i Encamp). Com a resultat, Andorra la Vella continua estant en la primera posició del rànquing dels comuns per volum de despeses, amb un pes del 33%, mentre que Ordino és el Comú amb el nivell absolut de despeses més baix (6,9% del total).

3. Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS)

L'any 2018 la liquidació dels pressupostos de la Caixa Andorrana de Seguretat Social (CASS), incloent-hi actius i passius financers, ha recollit un volum total d'ingressos de 309 milions d'euros, superior als 304 milions d'euros de despeses liquidades. En conseqüència, el saldo pressupostari de la CASS ha estat d'un superàvit de 4,7 milions d'euros, més del doble que l'obtingut l'any anterior. Si només es consideren els ingressos i les despeses no financeres, el superàvit de caixa no financer de la CASS ha estat de 4,3 milions d'euros, un 87% més que el 2017, com a resultat d'un creixement dels ingressos superior al de les despeses.

La CASS ha incrementat el superàvit pressupostari per segon any consecutiu.

Aquest superàvit representa el 0,2% del PIB, una xifra més elevada que el 0,1% de 2016 i 2017 però inferior als valors entorn de l'1%-2% que havia representat en el període 2010-2015. En tot cas, els excedents de cotitzacions corresponen a la branca de jubilació i s'aporten al Fons de reserva de jubilació, seguint la línia d'anys anteriors, per reforçar les reserves disponibles i afrontar els compromisos de despeses futures.

3.1. Els ingressos

Els ingressos no financers liquidats per la CASS l'any 2018 han experimentat un creixement del 4,8%, fins a assolir la xifra de 306 milions d'euros. Aquest creixement és superior al registrat l'exercici anterior (3,7%) i ha comportat que la taxa d'execució pressupostària se situés en el 103%.

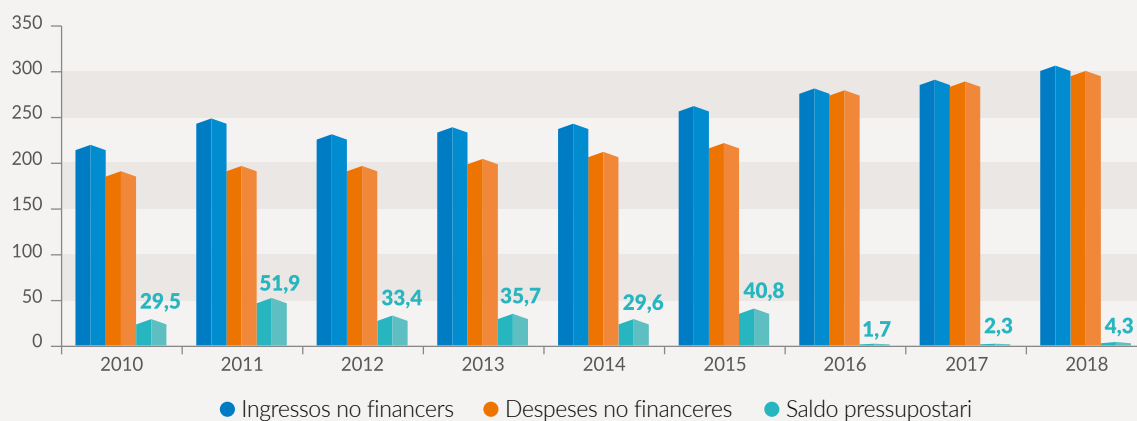
Per capítols, les cotitzacions socials, que són la font més important d'ingressos de la CASS, han sumat 264 milions d'euros, xifra que representa el 86,4% del total d'ingressos no financers. Aquest import inclou les cotitzacions patronals, les cotitzacions a càrrec dels assalariats, les cotitzacions

La recaptació per cotitzacions socials ha crescut el 2018, per cinquè exercici consecutiu.

de les persones que realitzen una activitat per compte propi i les cotitzacions liquidades imputables a prestacions econòmiques de la CASS (pensions de jubilació i viduitat vitalícia, pensions d'invalidesa i incapacitats temporals).

Durant el 2018 les cotitzacions socials han experimentat un increment per cinquè exercici consecutiu, que ha estat del 5,6%. Aquesta pujada s'explica, d'una banda, per l'augment de la mitjana del nombre d'assalariats (3,3%) i de la massa salarial (5,4%), i d'altra banda, per l'increment del nombre de comptes propis (3,8%) i per un salari global mitjà superior en un 1%. Aquests factors han estat impulsats, al seu torn, per la millora de la situació econòmica i per la revaloració dels salaris amb l'IPC aplicada a la major part de sectors econòmics.

LIQUIDACIÓ DE PRESSUPOSTOS DE LA CASS - Milions d'euros

Font: CASS / Departament d'Estadística.

El segon capítol més important d'ingressos de la CASS és el de les transferències corrents, procedents de l'Administració general, que s'han situat en 39 milions d'euros, el 12,7% del total, després d'haver crescut moderadament el 2018 (1,7%). Els ingressos no financers de la CASS es completen amb una petita aportació de taxes i altres ingressos, que el 2018 s'han reduït el 17,7%, i d'ingressos patrimonials, que han augmentat el 37,1%, de manera que el seu pes sobre el total s'ha situat en l'1% i el 0,01%, respectivament.

3.2. Les despeses

Durant l'any 2018 les despeses no financeres liquidades per la CASS han registrat un increment del 4,2%, superior al de l'exercici anterior (3,5%), fins a assolir un import de 301 milions d'euros.

Malgrat tot, el creixement de les despeses ha estat inferior al dels ingressos, amb una taxa d'execució pressupostària que s'ha situat en el 102%.

L'anàlisi per capítols mostra que les transferències corrents, on es comptabilitzen les prestacions, han sumat un total de 248 milions d'euros, el 5,6% més que l'any anterior, una evolució que n'ha elevat el pes sobre el total al 82,3%. Aquest increment està en línia amb el registrat per les cotitzacions, fet que l'any 2018 ha contribuït al manteniment de la situació de superàvit. No obstant això, cal precisar que dins d'aquesta

El creixement de les despeses de la CASS ha estat inferior al dels ingressos.

partida s'hi inclouen també les prestacions no contributives finançades pel Govern mitjançant transferència corrent i les despeses per cotitzacions, a càrrec de la CASS, generades per les prestacions econòmiques atorgades.

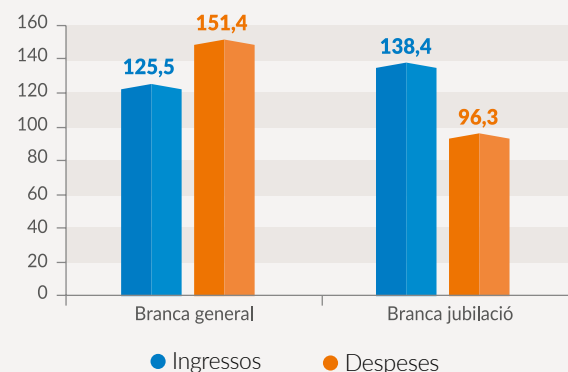
La resta de despeses es reparteixen entre despeses de personal, que han augmentat l'1%, menys que a l'Administració general, i representen l'1,7% del total, i també consum de béns corrents i serveis, que ha baixat l'1,3% i representa el 0,6% del total. Les despeses en inversions reals són testimonials i també les despeses financeres, ja que la CASS no té endeutament.

3.3. Branca general de la CASS

La distribució dels ingressos i les despeses de la CASS per branques mostra que en el cas de la branca general els ingressos per cotitzacions han augmentat el 5,9%, fins als 125,5 milions d'euros. Aquesta evolució alcista ha estat afavorida, d'una banda, per la continuïtat del bon comportament del mercat de treball, que s'ha traduït en un increment del nombre d'assalariats i comptes propis, i de l'altra, per l'alça dels salaris mitjans.

El creixement de les despeses de prestacions de la branca general ha estat més moderat, del 3%, fins a 151,4 milions d'euros, però el seu volum encara supera amb escreix els ingressos d'aquesta branca. Cal recordar que el desequilibri entre ingressos i despeses de la branca general és un problema que va començar l'any 2007 i que es va agreujar durant els anys de crisi econòmica fins a assolir un màxim el 2015. El 2018 el dèficit pressupostari d'aquesta branca ha estat de 28,8 milions d'euros, el 6,5% inferior al de 2017. Aquest desequilibri es finança amb aportacions del pressupost del Govern, una situació que es repeteix des de l'any 2012, després que l'any 2011 es van exhaurir les reserves acumulades d'aquesta branca i d'acord amb el que disposa l'article 86.3 de la Llei 17/2008. D'ara endavant les perspectives d'envelliment progressiu de la població i la cronificació creixent de les malalties fan pensar que el cost sanitari continuarà creixent i que aquest fet dificultarà la recuperació d'una situació d'equilibri financer, si es mantenen les condicions actuals de cotització i cobertura.

INGRESSOS I DESPESES DE LA CASS PER BRANQUES. ANY 2018 (Milions d'euros)

Nota: Dades relatives als ingressos per cotitzacions i a les despeses de prestacions.

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social.

El 2018 el creixement de les cotitzacions ha permès una reducció del dèficit de la branca general.

Gràfic 8.10

87

3.4. Branca de jubilació de la CASS

Els ingressos per cotitzacions de la branca de jubilació han accelerat el ritme de creixement des del 3,5% registrat el 2017 fins al 5,3% de 2018. Així, s'acumulen cinc anys consecutius de creixement que han elevat la xifra total de cotitzacions a 138,4 milions d'euros. Paral·lelament, les despeses per prestacions d'aquesta branca han crescut a un ritme força més intens, del 10%, que situa l'import total en 96,3 milions d'euros, encara per sota de les cotitzacions.

Els excedents de cotitzacions que es generen a la branca de jubilació de la CASS s'aporten al Fons de reserva de la jubilació, creat l'any 2015 per a la gestió i l'optimització financera, i tenen com a destinació exclusiva atendre les pensions futures de les persones que han cotitzat a la CASS. La dotació d'aquest Fons al tancament de 2018 ascendia a 1.243 milions d'euros, el 0,3% menys que l'any anterior, una variació que inclou l'aportació feta per la CASS i el rendiment obtingut de la gestió del Fons.

La despesa en prestacions de la branca de jubilació ha crescut més que els ingressos per cotitzacions.

L'evolució alcista de les despeses per prestacions s'explica, en part, per un augment del 3,3% del nombre de pensionistes l'any 2018, fins a assolir una xifra de 12.767 persones al desembre. A més, la taxa de substitució dels nous pensionistes respecte a les baixes ha estat d'1,32, fet que implica que l'import mitjà de les noves pensions és superior en un 32%.

En aquest context, la taxa de dependència (actius *versus* passius) s'ha mantingut estable respecte a l'exercici anterior, i s'ha situat en 3,81 al mes de desembre de 2018, una evolució que ha estat afavorida per l'increment de la població activa.

Ara bé, les anàlisis fetes per la CASS adverteixen que en endavant el ritme de despesa s'accelerarà a causa de la incorporació progressiva al col·lectiu dels jubilats de generacions molt nombroses amb uns imports de pensions força elevats en relació amb les cotitzacions realitzades. Davant d'aquesta perspectiva, la pressió per prendre mesures que garanteixin l'equilibri financer del sistema a llarg termini augmentarà.

L'economia andorrana: evolució dels principals sectors

IX. El sector primari

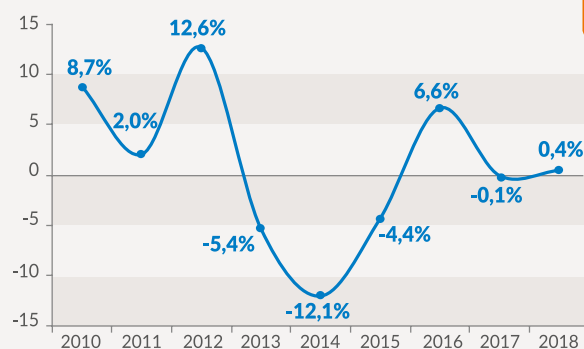
El sector primari és l'activitat amb un pes menor en l'economia andorrana. Representa únicament el 0,5% del VAB andorrà i el 0,4% dels assalariats, la qual cosa fa que els canvis en aquest sector no afectin significativament l'evolució del conjunt de l'economia. El VAB del sector agrari va seguir una trajectòria contractiva durant el període 2013-2015, però el 2016 es va produir un canvi de tendència i es va assolir novament una taxa positiva del 6,6% en termes reals. El 2017 la taxa de variació va ser pràcticament nul·la i el 2018 ha experimentat un lleuger increment del 0,4%.

En línia amb l'estancament de l'activitat, el 2018 el nombre d'empreses i ocupats del sector ha registrat un lleuger descens relatiu. D'una banda, el nombre d'assalariats ha passat de 167 el 2017 a 164 el 2018, fet que representa un descens de l'1,4%. D'altra banda, a finals de 2018 hi havia 226 empreses dedicades al sector primari, dues menys que un any enrere. En perspectiva temporal, el teixit empresarial del sector primari s'està contraent des del 2013, any en què es va assolir un màxim de 245 empreses. L'estructura empresarial està basada en la microempresa, ja que el 96% de les empreses d'aquest sector tenen entre 1 i 5 treballadors, i només 10 empreses tenen 6 o més treballadors. La llarga crisi econòmica i la forta competència exterior han empès agricultors i ramaders a fer esforços per introduir millores en el procés de producció, per aconseguir segells de qualitat i per integrar-se gradualment a la unió duanera europea. L'entrada dels productes agrícoles a la unió duanera obrirà noves oportunitats per al sector primari en la mesura que podrà accedir a nous mercats i beneficiar-se dels distintius de qualitat europea. En consonància amb l'esforç fet per introduir millores en el procés de producció, el 2018 els salaris

El 2018 el nombre d'explotacions de conreus augmenta, però la superfície és manté pràcticament igual.

El 2018 s'han creat dues noves explotacions de conreu que s'han sumat a les 312 explotacions existents. La parròquia amb més activitat continua sent Sant Julià de Lòria, amb 64 explotacions, i Escaldes-Engordany tanca el rànquing amb únicament 28 explotacions. En perspectiva temporal, s'observa un descens progressiu del nombre d'explotacions des de l'any 2012, quan es va arribar a les 366 explotacions. En canvi, la superfície total conreada s'ha mantingut

VAB AL SECTOR PRIMARI
Taxa de variació en termes reals

Font: Departament d'Estadística.

El 2017 i 2018 el VAB del sector agrari pràcticament es manté estable.

mensuals mitjans dels assalariats del sector han augmentat per tercer any consecutiu i ho han fet per sobre del 3,5%. Concretament, el 2018 el salari mitjà ha estat de 1.562 euros, un 3,5% més que l'any anterior.

pràcticament constant els darrers anys entorn dels 20 km² (en SAU), la qual cosa significa que ara les explotacions tenen una dimensió mitjana més gran.

Per tipus de conreu, el 60% de la superfície total de les explotacions es destina al peixeder; el 26%, al dall, i el 7%, al tabac. Els últims cinc anys ha augmentat la superfície dedicada a productes de l'hort i erm i, en menor mesura, a dall i vinya. En canvi, ha disminuït significativament la superfície agrària destinada al cultiu de patates i a farratge.

El 2018 el cultiu de la vinya va ocupar 95.032 m² de superfície, un 10% més que l'any anterior. Cal recordar que el 2017 va ser el primer any d'implementació del segell de qualitat dels vins del Principat, i que el Govern dona ajudes econòmiques als cellers que s'hi sumen, per l'esforç suplementari que han de fer per participar d'aquesta qualitat controlada, que és el pas previ necessari per obtenir el segell d'indicació geogràfica protegida (IGP) que atorga la UE.

EXPLOTACIONS I SUPERFÍCIE DE CONREU PER PARRÒQUIA. ANY 2018

Quadre 9.1

	Explotacions	Superfície SAU (m ²)	% SAU total
Canillo	47	4.249.483	21,2
Encamp	45	1.901.098	9,4
Ordino	39	2.938.795	14,7
La Massana	55	3.281.461	16,4
Andorra la Vella	36	394.468	2,0
Sant Julià de Lòria	64	6.425.801	32,1
Escaldes-Engordany	28	837.489	4,2
Total	314	20.028.595	100

SAU: Superfície agrària útil.

Font: Departament d'Agricultura.

SUPERFÍCIE AGRÀRIA PER TIPUS DE CONREU (En m²)

Quadre 9.2

	2013	2018	% variació 2013-2018	% total 2018
Peixeder	12.773.491	12.666.389	-0,8	60,1
Dall	5.163.754	5.427.116	5,1	25,8
Tabac	1.490.809	1.482.169	-0,6	7,0
Erm	528.074	634.822	20,2	3,0
Hort	117.218	163.100	39,1	0,8
Patates	200.703	146.679	-26,9	0,7
Vinya	90.305	95.032	5,2	0,5
Diversos ⁽¹⁾	43.721	26.487	-39,4	0,1
Farratge ⁽²⁾	29.634	21.622	-27,0	0,1
Altres	415.051	405.300	-2,3	1,9
Total	20.852.760	21.068.717	1,0	100
Superfície agrària útil (SAU) -en m²	19.909.635	20.028.595	0,6	-

(1) Arbres fruiters, gerds, remolatxa i plantes aromàtiques i medicinals / (2) Farratge per peixeder.

Font: Departament d'Agricultura.

El 2018 ha estat un any positiu per al cultiu del tabac, i ha permès recuperar el descens de 2017 per les pedregades.

El 2018 ha estat un any favorable per al cultiu del tabac com a conseqüència de la climatologia, a diferència de 2017, que va ser un any molt negatiu a causa de les pedregades de l'estiu. El percentatge d'afectació de pedregades sobre els cultius del país el 2018 ha estat del 45% i, després del peritatge de dany real, el percentatge ha quedat en el 35% (sumant els diferents graus d'afectació), molt inferior al 58% de l'any anterior. Les declaracions de caiguda de pedregada van correspondre a cinc dies del mes de juliol, quatre dies d'agost i dos de setembre. El mateix nombre de dies que es van registrar l'any passat, però llavors van tenir un impacte més gran.

El 2018 la collita de tabac ha experimentat un ascens del 9,3%, de manera que el sector pràcticament s'ha recuperat de la caiguda del 10% registrada l'any anterior. Aquest augment

COLLITA DE TABAC PER PARRÒQUIES (Quilograms)

Quadre 9.3

	2017	2018	% var. 18/17	% total 2018
Canillo	14.561,5	15.941,1	9,5	6,6
Encamp	10.271,7	29.374,0	186,0	12,2
Ordino	31.499,7	31.670,2	0,5	13,2
La Massana	44.797,4	41.623,2	-7,1	17,4
Andorra la Vella	27.688,6	30.070,5	8,6	12,5
Sant Julià de Lòria	80.510,7	79.854,7	-0,8	33,3
Escaldes-Engordany	10.233,6	11.362,9	11,0	4,7
Total	219.563,2	239.896,6	9,3	100

Font: Departament d'Agricultura / Associació de Fabricants de Productes de Tabac d'Andorra (AFPTA).

de 2018 s'ha focalitzat sobretot en la parròquia d'Encamp, la més afectada per les pedregades de l'any anterior. L'increment de 2018 ha fet que es torni a registrar una xifra de collita normal (entorn de les 29 tones/any). La parròquia de Sant Julià de Lòria, la més important en termes de collita de tabac, amb un pes del 33% del total, ha experimentat un lleuger descens del 0,8% el 2018. En total, el volum produït, un cop ajustat a les quotes que tenen assignades els colliters, ha estat de 239.897 kg, uns 20.334 kg menys que l'any 2017.

Cal recordar que al desembre de 2017 la Unió Europea va acceptar allargar fins a 30 anys el tracte preferent del tabac en el procés d'integració duanera, si bé a partir del setè any Andorra haurà d'anar renunciant als drets de duana que té actualment i haurà d'anar assumint el cabal comunitari amb l'objectiu d'arribar als drets de duana zero. Com a contrapartida, Andorra haurà de demostrar que està diversificant la seva economia per fer minvar la dependència econòmica del tabac. També haurà de lluitar contra el frau i el contraban. Així mateix, el Govern s'ha compromès amb la UE a no augmentar el diferencial de preu entre la UE i Andorra, sobretot pel que fa als estats veïns. El 2019 s'ha aprovat una nova regulació de preus mínims del tabac que preveu sancions en cas que el diferencial actual de preus amb els països veïns s'ampliï i també prohibeix fer promocions o regals que permetin vendre productes del tabac per sota dels preus mínims de venda al públic aprovats pel Govern. Prèviament, al juliol de 2018 el Govern va aprovar l'adhesió d'Andorra al Conveni marc de l'Organització Mundial de la Salut (OMS) per al control del tabac (CMTTC), que inclou entre altres mesures la prohibició de publicitat, promoció o patrocini del tabac i l'obligació d'adoptar mesures contra el comerç il·lícit. D'altra banda, cal recordar que Andorra va aprovar una pujada del 10% de la taxa sobre el consum de tabac, que va entrar en vigor al març de 2017 i que ha suposat un increment mitjà del preu del paquet d'uns quinze cèntims (4,5% en termes relatius). La UE controlarà el compliment de l'acord amb un informe que el Principat ha d'enviar mensualment amb dades de quantitats produïdes, importades, comercialitzades i exportades. A més, haurà de remetre un informe detallat anual i cada cinc anys tindrà lloc una auditoria.

El tracte preferent del tabac en el procés d'integració duanera s'allargarà 30 anys.

Quant a les explotacions apícoles, l'any 2018 se'n comptabilitzaven 38, amb un total de 427 arnes. D'aquestes explotacions, 20 tenen com a activitat única l'apícola mentre que 18 tenen l'apicultura com a activitat complementària.

El 2018 el cens ramader ha augmentat un 4% –se n'han registrat 5.786 unitats, 222 més que l'any anterior–, un augment que se suma al registrat el 2017, en què va ser del 6,8% i que va trencar amb l'evolució negativa dels anys 2015-2016. Aquesta evolució a l'alça s'ha

produït principalment com a conseqüència de la cria i l'explotació d'ovins, que ha crescut el 4,1%, fins als 3.327 caps de bestiar el 2018, una categoria que concentra el 58% de cens ramader andorrà. També ha augmentat gairebé un 70% la cria de bestiar cabrum, si bé la seva importància relativa és menor (només el 7% del cens). Per contra, el volum d'equins ha disminuït un 5% i el de bestiar boví, un 2,9%. Cal recordar que, després de la ramaderia ovina, les més importants són la bovina, amb un pes del 26%, i l'equina, amb el 10%.

Per segon any consecutiu augmenta el cens ramader per la cria d'ovins i cabrums.

CABANA RAMADERA (Caps de bestiar adult)

	2017	2018	% var. 18/17	% total 2018
Total bovins (braus, vaques)	1.547	1.502	-2,9	26,0
Total equins (animals de treball, sementals, eugues)	585	556	-5,0	9,6
Total ovins (marrans, ovelles)	3.196	3.327	4,1	57,5
Total cabrum (bocs, cabres)	236	401	69,9	6,9
Total caps de bestiar	5.564	5.786	4,0	100

Font: Departament d'Agricultura.

Quadre 9.4

El sector ramader vol promoure el coneixement entre els consumidors de la carn de qualitat que es produeix al país. Amb aquest objectiu, i després que l'any 2017 s'actualitzés la marca que va néixer el 2013, quan es va iniciar un procés de comercialització de la carn de vedella andorrana sota el segell de control i d'Indicació geogràfica protegida (IGP), s'han fet adhesius per identificar les carnisseries i restaurants que ofereixen als seus clients aquesta carn i també perquè els ramaders ho anunciïn als seus vehicles.

El 2018 es va aprovar la Llei de la producció ecològica i dels règims de qualitat dels productes agraris i alimentaris. El text crea la certificació ecològica i amplia els règims de qualitat controlada a les produccions alimentàries, amb l'objectiu de potenciar les produccions locals que apostin per la qualitat i d'aconseguir la diversificació dels productes. Fins aquest any, la legislació andorrana incloïa els règims de qualitat controlada per a productes agraris, com ara la carn i el vi, però no es podia aplicar aquest règim a altres produccions fetes amb productes alimentaris no agraris, com ara els embotits i les confitures. Amb la nova normativa, el règim de qualitat es podrà aplicar a tota la producció alimentària, tant si és d'origen agrari com si no ho és. Per fomentar els règims de qualitat i la producció ecològica, la Llei estableix ajuts per compensar l'increment de costos de producció que suposa adaptar-se a aquests requisits. En l'actualitat, el Principat ja ofereix ajuts als productes de qualitat controlada —el 2018 amb una dotació de 360.000 euros—, i es preveu que aquesta partida augmenti en el futur en funció de la demanda.

X. La indústria

El 2018 el sector de la indústria i manufactura ha registrat un lleuger descens del 0,7%, després de dos anys amb taxes positives (un 1% el 2017 i un 3% el 2016). El conjunt del sector de la indústria i manufactura té un pes reduït en l'economia andorrana en comparació amb el que té als països veïns, ja que només representa el 5% del VAB total i el 4,2% dels assalariats. A més, la seva evolució és més volàtil que la d'altres sectors econòmics, perquè

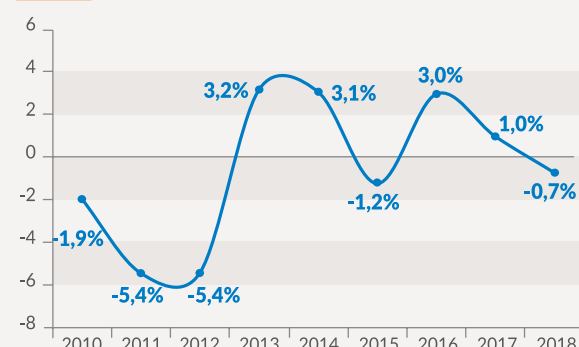
un dels principals subsectors és la producció i distribució energètica, que té un component força erràtic. L'evolució trimestral mostra que el sector ha registrat variacions negatives del VAB durant els quatre trimestres de l'any 2018.

El 2018 l'evolució del sector industrial i manufacturer empitjora.

Aquesta atonia de l'activitat del sector industrial ha anat acompanyada d'una evolució alcista però modesta en els indicadors empresarials i del mercat laboral. En particular, al desembre de 2018 hi havia 309 empreses del sector, sis més que un any abans. Tanmateix, la dimensió mitjana de la indústria andorrana és petita, ja que només 13 empreses de les 309 existents tenen més de 25 treballadors. L'ocupació també ha crescut lleugerament fins a assolir una xifra d'assalariats de 1.616 persones, un 0,8% més que l'any anterior. Aquest augment ha permès compensar el descens del 0,7% registrat l'any 2017. Finalment, els salaris mitjans del sector

VAB DEL SECTOR DE LA INDÚSTRIA I MANUFACTURA

Taxa de variació en termes reals

Font: Departament d'Estadística.

Gràfic 10.1

NOMBRE D'ASSALARIATS EN EL SECTOR INDUSTRIAL

	2007	2017	2018	% var. 18/17	% total 2018
Indústries extractives	6	1	1	0,0	0,1
Indústries manufactureres	1.788	1.434	1.442	0,6	89,2
Indústries de productes alimentaris i begudes	230	235	234	-0,7	14,5
Indústries del tabac	254	239	246	2,8	15,2
Indústries tèxtils	58	35	33	-6,7	2,0
Indústries de la confecció i de la pelleteria	1	2	2	23,8	0,1
Indústries de la fusta i del suro; cistelleria i esparteria	270	120	123	3,1	7,6
Edició, arts gràfiques i reproducció de suports enregistrats	292	201	213	5,9	13,2
Indústries químiques	83	109	115	5,9	7,1
Fabricació de productes de cautxú i matèries plàstiques	2	13	14	11,8	0,9
Fabricació d'altres productes minerals no metàl·lics	63	42	43	2,4	2,7
Fabricació de productes metàl·lics, llevat de maquinària i equips	148	128	125	-2,3	7,8
Indústries de la construcció de maquinària i equips mecànics	154	131	130	-0,1	8,1
Fabricació de màquines d'oficina i equips informàtics	-	1	1	-16,7	0,1
Fabricació de maquinària i materials elèctrics	21	7	8	5,7	0,5
Fabricació d'equips i instruments medicoquirúrgics, precisió, òptica i rellotgeria	139	131	110	-16,3	6,8
Fabricació de vehicles de motor, remolcs i semiremolcs	-	2	3	45,8	0,2
Fabricació de mobles; altres indústries manufactureres	60	25	26	3,4	1,6
Reciclatge	13	14	16	13,5	1,0
Producció i distribució d'energia elèctrica, gas i aigua	147	169	173	2,8	10,7
Total	1.940	1.603	1.616	0,8	100,0

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Quadre 10.1

creixen de manera notable per segon any consecutiu, després d'un període (2010-2016) en què pràcticament es van mantenir estables en mitjana anual. Concretament, el 2018 el salari mitjà s'ha situat entorn dels 2.281 euros, amb un increment del 2,8% respecte a l'any anterior, la pujada més important des de l'any 2008.

El 2018 la indústria del tabac recupera un 2,8% d'ocupació, la primera dada positiva des de 2012.

Una de les principals indústries del país és la del tabac. Aquest sector s'ha caracteritzat el 2018 per una estabilitat en el nombre d'establiments i per un augment d'ocupats. El 2018 la branca industrial del tabac ha ocupat

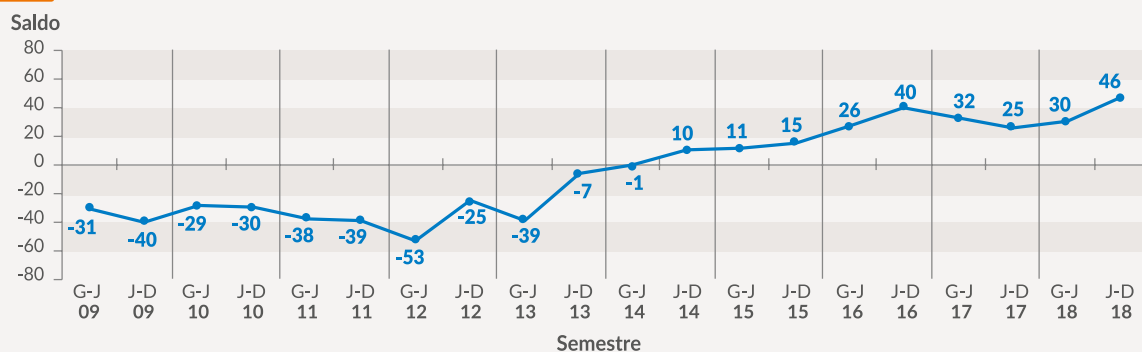
246 assalariats, un 2,8% més que l'any anterior, però que encara queda molt lluny de les xifres d'ocupació que va arribar a tenir a principis dels 90. Cal recordar que entre 2013 i 2016 el sector va perdre el 13% de l'ocupació i el 2017 es va mantenir estable. Actualment representa gairebé el 15,2% de l'ocupació industrial total, un pes similar al que té la indústria alimentària i de begudes (14,5%). El nombre d'establiments del subsector del tabac s'ha mantingut en sis, igual que els últims quatre anys, i les importacions de tabac han augmentat un 2,9%, fins als 28,8 milions d'euros.

La producció i distribució d'energia elèctrica és el quart subsector més important en termes d'ocupació, després de la indústria del tabac, de la indústria d'alimentació i begudes, i de l'edició i arts gràfiques, amb un pes sobre el total d'assalariats del 10,7% i una variació positiva del 2,8% respecte al 2017. El 2018 la producció nacional d'energia elèctrica (calculada en barres de 110 kV) ha registrat un augment interanual del 31%. L'increment ha estat molt significatiu, per sobre del 20%, tant en la producció d'origen fotovoltaica com en la tèrmica i també la hidràulica. Tanmateix, només la hidràulica té una importància relativa rellevant com a font energètica (representa el 20% de la demanda total); la tèrmica té un pes del 4,4% i la fotovoltaica de només el 0,2%. Durant el 2018 no hi ha hagut canvis en el nombre de centrals hidroelèctriques, però, en canvi, s'han posat en funcionament 9 instal·lacions fotovoltaïques per una potència de poc menys de 600 kW, més unes altres 8 instal·lacions pendents de finalització. Amb aquestes instal·lacions ja són 48 instal·lacions fotovoltaïques en funcionament des de l'any 2013.

La producció d'energia elèctrica ha augmentat un 31% i la importació d'electricitat ha disminuït.

D'altra banda, la demanda total d'energia d'Andorra ha augmentat un 0,3% interanual (també en 110kV). Per sectors, la demanda d'energia ha augmentat en les llars, la indústria, l'hoteleria i

MARXA DELS NEGOCIS - SECTOR INDUSTRIAL

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

Gràfic 10.2

restauració i administracions públiques, però aquest augment ha quedat parcialment compensat per una disminució en la construcció, l'enllumenat públic, les estacions d'esquí, els serveis financers i en altres tipus de serveis. Totes aquestes dades corresponen únicament a FEDA. Com a resultat de la conjunció d'un augment important de la producció i d'una estabilitat de la demanda, el 2018 la importació d'energia elèctrica, que representa el 75% de la demanda total, ha disminuït un 6,8%, i en canvi, les importacions de carburants han augmentat un 5,6%. L'augment de les importacions ha estat generalitzat en les tres principals categories: benzina sense plom (+7,3%), gasoil per a locomoció (+4,4%) i fuel domèstic (+6,9%).

Un fet destacable de 2018 és l'aprovació per part del Govern del Pla sectorial d'infraestructures energètiques, que preveu la reserva de sòl per al desenvolupament d'equipaments energètics. Concretament aquest pla identifica quatre instal·lacions hidràuliques, tres de fotovoltaiques, tres instal·lacions de cogeneració, sis xarxes de calor i una de biomassa com a infraestructures necessàries que pot desenvolupar el sector públic. Aquestes infraestructures permetran gairebé triplicar la producció d'energia, de manera que es pugui arribar a abastir fins al 33%

OPINIÓ DE LES EMPRESSES SOBRE L'EVOLUCIÓ INDUSTRIAL (% d'empreses)

Quadre 10.2

		2016			2017			2018		
		Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana	Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana	Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana
1. Marxa dels negocis (semestre observat)	Bona	36	46	41	44	36	40	39	53	46
	Regular	54	48	51	44	53	49	52	40	46
	Dolenta	10	6	8	12	11	12	9	7	8
	Saldo	26	40	33	32	25	29	30	46	38
2. Comandes (semestre observat)	Elevades	11	15	13	12	9	11	19	21	20
	Normals	60	56	58	63	64	64	57	63	60
	Baixes	29	29	29	25	27	26	24	17	21
	Saldo	-18	-14	-16	-13	-18	-16	-5	4	-1
3. Estocs de productes acabats (semestre observat)	Excessiu	9	6	8	6	10	8	3	8	6
	Adequat	47	44	46	54	57	56	58	43	51
	Insuficient	3	4	4	6	1	4	3	3	3
	Sense estocs	41	46	44	34	32	33	36	46	41
	Saldo	6	2	4	0	9	5	0	5	3
4. Grau mitjà d'utilització de la capacitat productiva (en %) (semestre observat)		67,7	66,9	67,3	68,6	70,7	69,6	73,2	72,3	72,7
5. Producció (en comparació amb el mateix semestre de l'any anterior)	Més alta	33	45	39	29	40	35	33	36	35
	Semblant	45	38	42	56	38	47	46	47	47
	Més baixa	22	17	20	15	22	19	21	17	19
	Saldo	11	28	20	14	18	16	12	19	16
6. Preus de venda (en comparació amb el semestre anterior)	Més alts	13	7	10	14	11	13	15	16	16
	Iguals	74	81	78	74	82	78	79	77	78
	Més baixos	13	12	13	12	7	10	6	8	7
	Saldo	0	-5	-3	2	4	3	9	8	9
7. Personal ocupat (en comparació amb el semestre anterior)	Més	6	12	9	9	11	10	11	9	10
	Igual	86	75	81	83	85	84	79	82	81
	Menys	9	13	11	8	4	6	10	9	10
	Saldo	-3	-1	-2	1	7	4	1	0	1

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

de la demanda el 2030. Així, es podrà reduir la dependència energètica de l'exterior. A més, l'increment de la producció s'assolirà prioritant les energies renovables, de manera que el 67,3% de la producció seria d'origen renovable i es reduirien les emissions de gasos d'efecte hivernacle en un 33%.

El 2018 l'evolució de la marxa de negocis en la indústria ha millorat, però els indicadors d'activitat encara són febles.

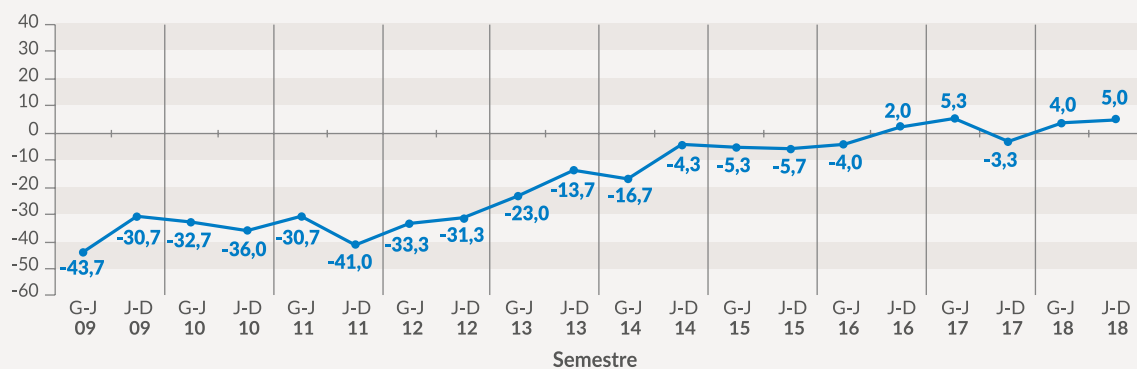
Els resultats de l'enquesta de conjuntura de la Cambra assenyalen que la recuperació ha seguit avançant gradualment en el sector industrial, si bé el ritme de creixement s'ha alentit respecte a l'any anterior, en línia amb

el que mostren les dades de VAB. El 2018 les empreses industrials han indicat un increment mitjà de la xifra de negocis del 2,2%, davant del 3,1% de l'any anterior; i també han assenyalat la continuïtat d'una tònica lleugerament ascendent de l'ocupació. Els resultats de l'enquesta de conjuntura del segon semestre de 2018 confirmen que, si bé és cert que la confiança empresarial en el sector segueix remuntant, la millora encara no es tradueix en un augment efectiu del ritme d'activitat a la majoria d'indústries. De fet, els últims indicadors d'activitat que recull l'enquesta de conjuntura amb prou feines milloren. Concretament, el clima expressat pels empresaris sobre l'evolució de la marxa dels negocis ha experimentat una millora important al llarg de l'any, amb unes valoracions en el segon semestre de 2018 que han estat les més optimistes dels últims 18 anys.

No obstant això, si es té en compte l'evolució de la producció industrial, la millora de l'activitat és escassa. Les opinions de les empreses consultades indiquen que el ritme de creixement de la producció en la segona meitat de 2018 s'ha estabilitzat en nivells molt modestos, un fet que confirma el dèbil impuls de la recuperació industrial en els mesos finals de 2018. Aquest baix ritme d'activitat es pot vincular en part a una demanda domèstica encara poc dinàmica i també a una lleugera caiguda del ritme exportador de les empreses (les exportacions totals de béns van caure un 4,3% interanual durant els darrers sis mesos de l'any 2018, en contrast amb l'augment del 23,8% de 2017). En aquest context de baixa activitat, s'està frenant la contractació de personal en el sector, que segueix una evolució força estable en la majoria d'empreses. En matèria de preus, les empreses indiquen el manteniment de la contenció dels preus de venda per impulsar la demanda.

De cara a la primera meitat de l'any 2019, les perspectives empresarials són d'una millora discreta de la marxa dels negocis i d'un augment molt limitat de la cartera de comandes i dels volums de producció. El grau mitjà d'utilització de la capacitat productiva es mantindrà a prop

INDICADOR DE CONFIANÇA⁽¹⁾ - SECTOR INDUSTRIAL

(1) Mitjana dels saldos de la cartera de comandes total, de la tendència de la producció i dels estocs de productes acabats canviats de signe.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

dels nivells actuals (al voltant del 73%) i els preus de venda i el personal ocupat seguiran una evolució tímidament alcista. L'indicador de clima industrial, que mesura el nivell de confiança dels empresaris se situa encara en un valor molt reduït, tot i mostrar una certa millora respecte als dos semestres anteriors. Aquest fet permet anticipar una recuperació del sector industrial molt moderada en els propers mesos.

Les perspectives de la indústria són d'una millora discreta el primer semestre de 2019.

Quant als obstacles que limiten la marxa dels negocis, a banda de la debilitat de la demanda (esmentat pel 40% de les empreses, el percentatge més baix des de 2004) i de l'augment de la competència (citada pel 28%), la resta de preocupacions més rellevants s'han centrat en la manca de mà d'obra qualificada i en l'augment dels costos d'explotació, ambdós factors assenyalats pel 24% del total d'empreses enquestades.

XI. La construcció i la indústria auxiliar

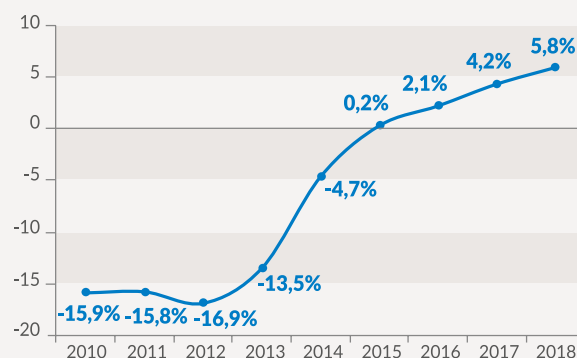
L'any 2018 el sector de la construcció i la seva indústria auxiliar han consolidat la progressió a l'alça, amb un ritme expansiu molt notable i de perfil cada vegada més intens. Segons les xifres oficials de PIB publicades pel Govern, el 2018 el VAB de la construcció ha registrat una variació del 5,8%, superior al 4,2% assolit el 2017, el quart any consecutiu amb taxes positives, després d'un llarg i intens període recessiu. Com a resultat d'aquesta evolució, el pes de la construcció en el VAB total ha augmentat i ja representa el 6,2% el 2018, tot i que encara està lluny del màxim del 12,6% que va arribar a assolir l'any 2006.

En l'exercici 2018 les xifres del sector de la construcció han estat força positives i millors que les dels anys precedents, sobretot gràcies al fort impuls de l'edificació d'obra residencial, a la qual se suma també la contribució positiva de l'obra civil.

La construcció ha experimentat un intens creixement el 2018.

El 2018 l'ocupació del sector ha augmentat un 6,5%, fins als 3.063 assalariats, l'augment més important des de 2005. Però malgrat els augments de l'ocupació registrats en els últims quatre anys, la xifra d'assalariats del sector de la construcció encara és un 55% inferior al màxim assolit el 2006 (6.788 assalariats). Els salaris mitjans han augmentat (un 5,6%), pressionats per la manca de mà d'obra formada en el sector i la intensa recuperació de l'activitat. D'altra banda, el 2018 les importacions de materials de la construcció també han experimentat un intens creixement (del 71%), un fet que mostra la fase expansiva en què es troba el sector. Finalment, el nombre d'establiments empresarials del sector ha augmentat el 2018 fins als 809, amb 14 establiments més que l'any anterior.

VAB DEL SECTOR DE LA CONSTRUCCIÓ
Taxa de variació en termes reals

Font: Departament d'Estadística.

Gràfic 11.1

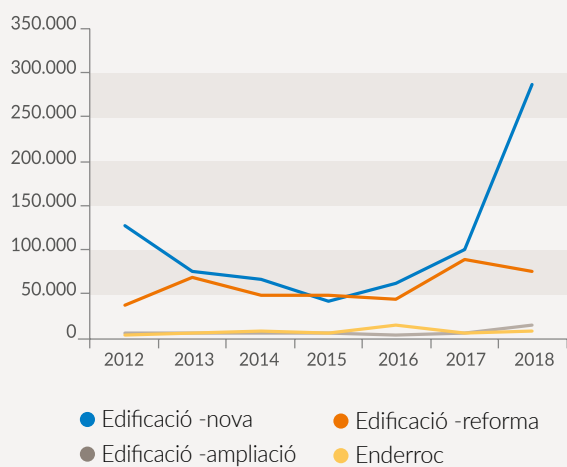
El 2018 la superfície d'obra nova visada es dispara.

591 projectes de l'any anterior i gairebé el triple de la xifra de 2015 (429 visats). Aquests augments tan importants es produeixen perquè es parteix de xifres molt baixes després de la intensa crisi viscuda pel sector. Dels 384.081 m² visats el 2018, el 74% corresponen a obra nova, que és la categoria que augmenta més; el 20%, a reforma, i el 6% restant, a enderroc o ampliació. Per contra, els metres quadrats visats per a obres de reforma han disminuït un 14,3%, fins als 75.275 m².

També cal assenyalar que el nombre de projectes visats s'ha recuperat amb força els darrers tres anys. El 2018 s'han visat 1.133 projectes, pràcticament el doble respecte als

METRES QUADRATS VISATS PER CATEGORIA

Gràfic 11.2

Font: Col·legi Oficial d'Arquitectes d'Andorra.

La caiguda del segment de reforma també es constata amb el balanç del programa Renova per la millora de l'eficiència energètica dels edificis, que el 2018 ha atorgat prop d'un milió d'euros (per sota de la dotació inicial d'1,5 milions d'euros) repartits entre un total de 303 sol·licituds, 14 menys que l'any anterior. Des de la seva posada en marxa l'any 2011, el programa Renova ha subvencionat amb més de sis milions d'euros projectes i actuacions que han suposat una despesa de 52,5 milions d'euros. La convocatòria d'ajuts del Renova 2019 (amb una dotació d'1,3 milions) s'adapta a la Llei 21/2018 d'impuls de la transició energètica i del canvi climàtic, aprovada al setembre de 2018. Cal recordar que amb aquesta nova Llei es pretén donar un impuls afegit a la millora i l'eficiència del parc immobiliari, ja que incorpora mesures com la

certificació energètica de l'edificació, que serà obligatòria en operacions de compravenda a partir de 2020. En l'edició de 2019, el programa Renova vol fomentar les actuacions que es facin a tot l'edifici i, per això, augmenta la subvenció fins al 35% de la despesa, amb un límit de 125.000 euros (qualificació A) i fins al 25% amb un màxim de 100.000 euros (qualificació B). També s'ha creat una nova categoria d'ajuts per adaptar façanes i finestres i fer-les més sostenibles, amb una subvenció del 20-25% i un màxim de 60.000-75.000 euros. Finalment, se seguiran impulsant els ajuts a la instal·lació d'energia fotovoltaica, una línia que va néixer el 2018 amb l'objectiu de promoure la instal·lació d'equips d'aprofitament d'energia solar fotovoltaica, i que ha aconseguit multiplicar per dos la potència de l'energia fotovoltaica instal·lada, amb 17 noves instal·lacions, malgrat que aquesta font representa únicament prop de l'1,5% de la producció energètica nacional.

Les compravendes immobiliàries augmenten un 5%, però només les de segona mà, perquè les d'obra nova disminueixen.

La demanda d'habitatge s'està recuperant gràcies a la millora de la situació econòmica. Segons l'estadística de transaccions immobiliàries i l'estadística de preus de l'habitatge i el sòl, el 2018 s'ha produït un increment del nombre de transaccions immobiliàries del 5% respecte a l'any anterior, fins a les 2.003 compravendes. Les parròquies on s'han produït els increments més importants són la Massana i Andorra la Vella (del 16% a totes dues). Per contra, Escaldes-Engordany (-21%) és l'única parròquia on les compravendes han disminuït. Per tipus d'obra, el total de béns immobles d'obra nova transmesos l'any 2018 ha disminuït un 79% respecte al 2017 i la baixada més important

TRANSACCIONS IMMOBILIÀRIES I PREU MITJÀ DEL M² PER PARRÒQUIES

Quadre 11.1

	TRANSACCIONS IMMOBILIÀRIES				PREU M² DE TRANSACCIONS IMMOB. (EUROS)			
	2017	2018	Variació absoluta	Variació relativa (%)	2017	2018	Variació absoluta	Variació relativa (%)
Canillo	375	399	24	6,4	1.244,99	1.315,37	70,38	5,7
Encamp	387	410	23	5,9	1.374,62	1.410,48	35,86	2,6
Ordino	134	143	9	6,7	1.419,68	1.607,95	188,27	13,3
La Massana	337	391	54	16,0	1.374,43	1.341,12	-33,31	-2,4
Andorra la Vella	272	315	43	15,8	2.250,33	2.058,10	-192,23	-8,5
Sant Julià de Lòria	116	119	3	2,6	1.352,28	1.410,40	58,12	4,3
Escaldes-Engordany	286	226	-60	-21,0	1.819,20	1.802,63	-16,57	-0,9
Total	1.907	2.003	96	5,0	1.525,70	1.523,33	-2,37	-0,2

Font: Departament d'Estadística.

correspon als pisos i les places d'aparcament. En canvi, la transmissió de béns immobles de segona mà ha augmentat un 20,7%, seguint la tendència de l'any anterior.

Per part seva, el valor dels béns immobles transmesos durant el 2018 s'ha incrementat en un 23,8%. Els béns immobles que han augmentat més de valor són els terrenys, les places d'aparcament i altres construccions. Per parròquies, Canillo i Andorra la Vella enregistren els augments més elevats en el valor dels béns immobles transmesos durant l'any.

Finalment, pel que fa al preu de l'habitatge i el sòl, en termes globals ha disminuït un 0,2% respecte a l'any anterior. A quatre parròquies s'ha produït un augment del preu del metre quadrat (Ordino, Canillo, Sant Julià de Lòria i Encamp) i a les altres tres ha disminuït (Andorra la Vella, la Massana, i Escaldes-Engordany).

Augmenta la inversió realitzada pels comuns i disminueix la del Govern.

Quant al subsector de l'obra pública, en l'exercici 2018 el Govern ha invertit menys que el 2017, com ja va fer l'any anterior, mentre que els comuns han impulsat fortament la

inversió per segon any consecutiu. L'agregat d'inversió real liquidada del Govern i dels comuns dona un total de 77,2 milions d'euros, un 21% més que l'any anterior. Aquest augment s'afegeix a l'increment del 19% registrat el 2017.

Les inversions reals liquidades pel Govern han ascendit a 38.058.562 euros, xifra que representa un descens del 4,5% respecte a la realitzada l'any anterior. El 90% d'aquesta inversió correspon al Ministeri d'Ordenament Territorial, concretament 34.373.702 euros, amb un increment interanual del 8,2% respecte a l'any 2017. Els restants 3,68 milions d'euros del Govern corresponen a la resta de ministeris. Per tant, la disminució de la inversió global de 2018 es deu a les inversions que realitzen aquests altres ministeris. A la taula següent es detalla l'obra pública liquidada el 2018 i el 2017 pel Ministeri d'Ordenament Territorial per programes. Entre les partides d'inversió més importants, cal destacar l'increment en infraestructures judicials per la construcció de la nova seu de la Justícia (7,22 milions d'euros el 2018, gairebé el doble de l'any anterior). També han augmentat les inversions destinades a Riscos naturals-Infraestructures viàries (2,52 milions d'inversió el 2018, el doble que l'any anterior) i tractament de rius i torrents (1,87 milions i un increment del 167%). Per contra, ha disminuït la inversió realitzada, per exemple, en infraestructures culturals (-47%) i en infraestructures escolars (-34%).

Per altra banda, les inversions reals liquidades dels comuns han augmentat un 65%, ja que han passat de 23,8 milions d'euros el 2017 a 39,2 milions d'euros el 2018, la xifra més alta d'inversió des de 2008, quan es va arribar als 40 milions d'euros. Cal tenir en compte que, des que l'any 2012 es va assolir la xifra d'inversió més baixa (6,8 milions), s'han encadenat augments consecutius —a excepció de l'any 2016— que han permès aproximar el volum d'inversió de 2018 a xifres precrisi. Per parròquies, les despeses d'inversió més importants han tingut lloc a Andorra la Vella, amb 19,2 milions d'euros i, a continuació, a Escaldes-Engordany, amb 8,1 milions d'euros. Amb un import força inferior hi ha la Massana (3,5 milions), Encamp (3,7 milions) i, finalment, Ordino, Canillo i Sant Julià de Lòria (entre 1 i 1,8 milions d'euros).

La marxa dels negocis repunta i assoleix el resultat més positiu de tots els sectors.

Els augments més destacats de la inversió de 2018 els han protagonitzat Andorra la Vella (+291%), la Massana (+97%), Sant Julià de Lòria (+40,9%) i Ordino (+31%), i amb més moderació, Encamp (+8,3%). A l'altra banda, a Escaldes i Canillo les inversions liquidades han disminuït (-11% i -26%, respectivament).

Les enquestes de conjuntura de la Cambra assenyalen que el sector de la construcció ha consolidat la seva progressió a l'alça durant el 2018, amb un ritme expansiu molt

OBRA PÚBLICA DEL GOVERN. INVERSIÓ PÚBLICA LIQUIDADADA * PER PROGRAMES (categories)

Quadre 11.2

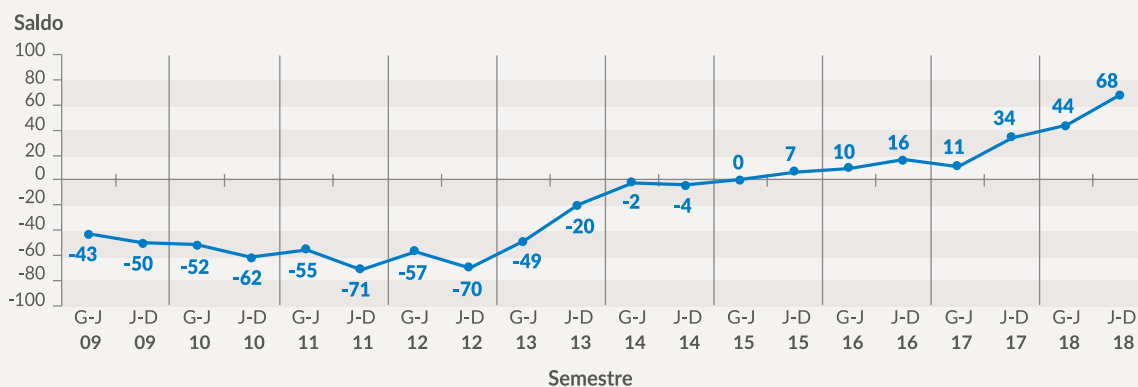
Descripció	2017	2018
Infraestructures administratives	1.962.176 €	2.551.899 €
Infraestructures judicials	3.665.867 €	7.219.708 €
Centre penitenciari	125.374 €	0 €
Seguretat i ordre públic	0 €	82.929 €
Administració general de la sanitat	31.252 €	108.303 €
Infraestructures escolars	2.149.553 €	1.408.917 €
Ensenyança	3.316 €	870 €
Esports i educació física	409.693 €	32.146 €
Gestió i control ambiental. Pla de sanejament	174.639 €	140.235 €
Gestió dels residus	0 €	0 €
Gestió i conservació del patrimoni natural	328.843 €	370.906 €
Infraestructures culturals	3.019.594 €	1.611.032 €
Administració general	1.016.288 €	1.081.849 €
CG Infraestructures viàries	7.721.022 €	7.892.419 €
Altres vies	0 €	58.520 €
Conservació de carreteres	8.585.670 €	6.754.212 €
Riscos naturals. Infraestructures viàries	1.249.548 €	2.521.154 €
Pla sectorial. Noves infraestructures viàries	54.314 €	36.052 €
Tractament de rius i torrents	701.226 €	1.870.677 €
Cartografia i topografia	15.986 €	48.924 €
Activitats agrícoles	1.672 €	0 €
Projectes estratègics i transport	538.000 €	582.947 €
Ordenació i promoció turística	0 €	0 €
Total	31.754.033 €	34.373.702 €

* Import de l'obra pública liquidada que correspon a la inversió real efectuada pel Ministeri d'Ordenament Territorial.

Font: Ministeri d'Ordenament Territorial.

MARXA DELS NEGOCIS - SECTOR DE LA CONSTRUCCIÓ

Gràfic 11.3

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

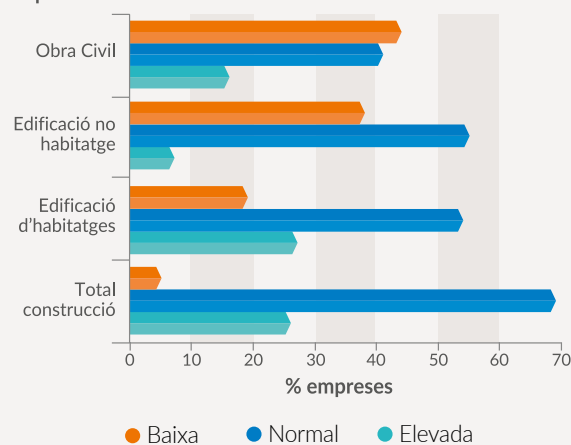
Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

notable i de perfil més intens que el registrat el 2017. Les empreses constructors que han participat en l'enquesta han assenyalat un increment mitjà de la xifra de negocis del 9,4%, una taxa que supera en 2,4 punts el ritme de creixement de l'any 2017 i que és clarament superior a la de la resta de sectors. On més s'aprecia aquest impuls de l'activitat constructora és en l'evolució del volum d'obra executada, que ha accentuat el ritme d'augment en la segona meitat de 2018. El volum d'obra contractada també ha experimentat una millora apreciable, gràcies sobretot a l'increment de la demanda en el sector d'edificació d'habitatges, la branca més dinàmica de la construcció, que actua com a suport bàsic de l'activitat.

OBRA CONTRACTADA - SECTOR DE LA CONSTRUCCIÓ (semestre juliol-desembre 2018)

Gràfic 11.4

Tipus d'obra

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

En opinió de les empreses constructors, els preus unitaris de contractació han confirmat la tendència alcista durant el 2018, tot i que dins d'uns límits molt moderats, per l'elevat estoc d'habitatges per vendre. Finalment, aquesta conjuntura més favorable de la construcció es comença a traduir en un vigor més intens del ritme de creació d'ocupació en el sector a partir de la segona meitat de l'any.

Al llarg del primer semestre de 2019 es pot esperar la continuïtat de la recuperació de l'activitat constructora si es té en compte la millora de les perspectives empresarials, juntament

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ DEL SECTOR DE LA CONSTRUCCIÓ (% d'empreses)

Quadre 11.3

		2016			2017			2018		
		Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana	Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana	Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana
1. Marxa dels negocis (semestre observat)	Bona	31	28	30	24	34	29	49	68	59
	Regular	49	60	55	63	66	65	46	32	39
	Dolenta	21	12	17	13	0	7	5	0	3
	Saldo	10	16	13	11	34	23	44	68	56
2. Volum d'obra executada (en comparació amb el mateix semestre de l'any anterior)	Superior	38	45	42	27	54	41	54	64	59
	Igual	26	26	26	49	32	41	31	29	30
	Inferior	36	29	33	24	15	20	15	7	11
	Saldo	2	16	9	3	39	21	39	57	48
3. Preus unitaris de contractació (en comparació amb el semestre anterior)	Més alts	0	2	1	2	0	1	27	16	22
	Iguals	83	79	81	87	95	91	71	82	77
	Més baixos	18	19	19	11	5	8	2	2	2
	Saldo	-18	-17	-18	-9	-5	-7	25	14	20
4. Personal ocupat (en comparació amb el semestre anterior)	Més	15	10	13	18	15	17	15	23	19
	Igual	69	71	70	69	73	71	71	65	68
	Menys	15	19	17	13	12	13	15	12	14
	Saldo	0	-9	-5	5	3	4	0	11	6

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

amb l'evolució favorable d'alguns indicadors avançats, com les importacions de materials de la construcció i els visats d'obra, en clara expansió, i també el clima més positiu del mercat de treball, en un entorn de tipus d'interès molt baixos.

Les perspectives per al primer semestre continuen sent molt positives, especialment en el segment d'obra residencial.

Així, es preveu que la marxa dels negocis millori una mica i que el comportament més favorable de la demanda impulsi a l'alça el volum d'obra executada, principalment d'habitatges. D'altra banda, tot i la tendència moderadament alcista dels preus de venda, l'obra contractada continuarà augmentant, bàsicament en el segment d'obra residencial. En canvi, es preveu que l'obra civil pateixi un cert alentiment.

La manca de mà d'obra qualificada, indicada pel 71% d'empreses, s'ha convertit en el factor limitador més important.

Quant als factors que limiten la millora dels negocis, la manca de mà d'obra qualificada s'ha convertit en el factor limitador més important, ja que ha estat assenyalat pel 71% d'empreses, un percentatge deu punts superior al de l'any anterior. L'augment de la

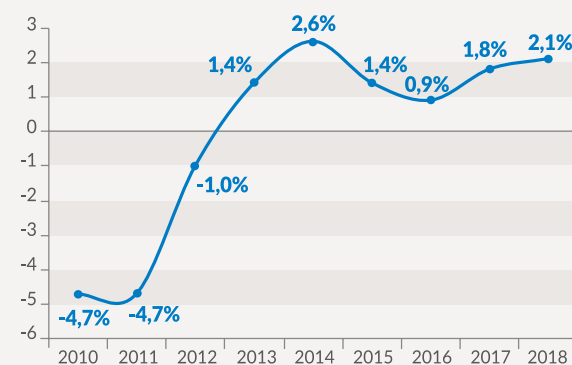
competència (assenyalat pel 43% de les empreses) és un factor limitador que ha perdut força rellevància respecte al semestre anterior. Així mateix, el percentatge d'empreses que consideren que la debilitat de la demanda dificulta la marxa dels negocis ha disminuït fins al 25% –el nivell mínim des de l'any 2004.

XII. Els serveis

El sector serveis és el nucli fonamental de l'economia andorrana, atès que concentra el 88,3% del VAB global i el 87,5% dels assalariats totals. El gran pes d'aquest sector implica que la seva evolució acaba determinant, en bona part, el comportament del PIB de l'economia andorrana. L'any 2018 el sector serveis ha continuat la tendència positiva per sisè any consecutiu i, a més, ha accelerat el creixement. Segons el Departament d'Estadística, el 2018 l'augment real del VAB del sector serveis ha estat del 2,1%, per sobre de l'1,8% registrat l'any anterior. L'augment de 2018 és el segon millor registre dels darrers deu anys.

El sector serveis ha continuat sent el motor de l'economia andorrana, en un context en què, novament, la millora de la conjuntura turística ha afavorit la recuperació de l'activitat de les branques de serveis que hi estan relacionades, com és el cas de l'hoteleria, la restauració i el transport; en canvi, en la branca del comerç l'impacte ha estat menor.

VAB DEL SECTOR SERVEIS
Taxa de variació en termes reals

Font: Departament d'Estadística.

Gràfic 12.1

El 2018 el sector serveis ha continuat la fase expansiva amb un creixement del VAB del 2,1%.

El balanç de l'exercici 2018 ha estat favorable per als tres grans subsectors, però amb diferents intensitats i tendències. Així, el sector del Comerç, hostaleria, transport, informació i comunicacions ha registrat l'augment més destacat, del 3,6% interanual, un punt més que l'any 2017. En canvi, el subsector de l'Administració pública, educació, sanitat, serveis socials i personals ha experimentat un creixement real de l'1,5%, més moderat que el de l'any anterior (1,9%). Finalment, el subsector d'Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques és el que ha registrat el creixement més moderat, de l'1,1%, una taxa molt similar a la de l'any anterior (1,2%).

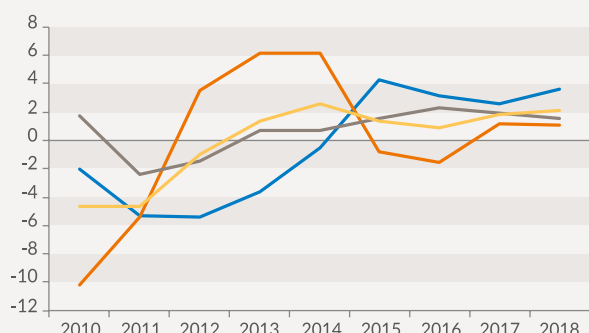
Al desembre de 2018 hi havia 7.607 empreses en el sector serveis, un 5% més que l'any anterior. Per subsectors, s'observa un fort increment en les activitats immobiliàries i serveis empresarials (16,9%), que passa a concentrar el 35% de tot el teixit empresarial del sector

serveis. Per contra, el subsector del comerç, que havia estat l'activitat econòmica principal fins a l'any 2016, ha disminuït un 2,9% el nombre d'empreses el 2018, i passa a tenir un pes relatiu del 24%. El tercer subsector més important en termes d'empreses és l'hoteleria, que concentra l'11% del teixit econòmic, amb 844 empreses, una xifra força similar a la de l'any anterior.

VAB DEL SECTOR SERVEIS PER BRANQUES D'ACTIVATAT

Taxa de variació interanual (%)

Gràfic 12.2

- Comerç, hostaleria, transport, informació i comunicacions
- Financeres, immobiliàries, professionals i tècniques
- Adm. pública, educació, sanitat, serveis socials i personals
- Total serveis

Font: Departament d'Estadística.

El 2018 s'assoleix un rècord d'empreses en el sector serveis.

Si es compara el nombre actual d'empreses del sector serveis amb el que hi havia abans de la crisi, l'any 2007, s'observa un increment molt destacat del teixit empresarial. Globalment, es pot dir que fins a l'any 2013 no es van produir canvis significatius, però a partir

103

NOMBRE D'EMPRESSES DEL SECTOR SERVEIS *

Quadre 12.1

	2007	2017	2018	% var. 18/17	% total 2018
Comerç i reparació de vehicles de motor (...)	1.592	1.914	1.858	-2,9	24,4
Hoteleria	746	850	844	-0,7	11,1
Transport, emmagatzematge i comunicacions	230	287	290	1,0	3,8
Sistema financer	80	112	118	5,4	1,6
Activitats immobiliàries i de lloguer; serveis empresarials	862	2.307	2.697	16,9	35,5
Administració pública, defensa i seguretat social obligatòria	36	33	37	12,1	0,5
Educació	48	100	109	9,0	1,4
Activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials	246	463	483	4,3	6,3
Altres act. socials i de serveis prestats a la comunitat; serveis personals	396	632	633	0,2	8,3
Organismes extraterritorials	7	6	6	0,0	0,1
Règims especials	-	1	1	0,0	0,0
Treball domèstic a la comunitat	550	537	531	-1,1	7,0
Total	4.793	7.242	7.607	5,0	100

*No inclou Llars que ocupen personal domèstic i declarants voluntaris sense activitat.
Nota: Dades del mes de desembre de l'any corresponent.

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social.

d'aquell any hi ha hagut una evolució molt positiva fins a arribar el 2018 a una xifra que supera les 7.600 empreses, que és una xifra un 59% més alta que la de 2007. A banda de la millora del context econòmic, un factor que ha afavorit aquest creixement és la Llei d'inversió estrangera vigent des de 2012.

Respecte a la dimensió d'aquestes empreses, el 82% tenen menys de 6 treballadors, un percentatge que és força superior al 75% de l'any 2007. Això vol dir que el creixement del teixit empresarial s'ha concentrat sobretot en les microempreses. Tanmateix, el 2018 ha augmentat el nombre d'empreses de totes les dimensions i l'increment més important l'han protagonitzat les empreses de més de 100 treballadors (+11,1%), que han passat de ser 54 empreses el 2017 a ser-ne 60 el 2018, un fet que s'explica perquè les empreses estan augmentant les seves plantilles i això les fa créixer en dimensió.

Pel que fa a l'ocupació del sector serveis, el 2018 el nombre d'assalariats ha crescut un 2,9%, un percentatge molt similar al 3,3% registrat l'any anterior. El creixement que s'ha produït els darrers cinc anys ha permès superar per primera vegada la xifra d'assalariats que hi havia el 2007 (quan es va arribar als 33.574 assalariats). El 2018 el nombre d'assalariats del sector serveis ascendeix a 34.006, distribuïts de la manera següent entre els principals quatre subsectors: el 26% treballen en el sector comerç; el 16%, en el sector immobiliari i d'activitats professionals; el 15%, en l'hoteleria, i el 13%, en l'Administració pública. Globalment, aquestes quatre branques concentren el 70% del total d'assalariats en el sector serveis.

El sector immobiliari i d'activitats professionals explica gairebé la meitat de l'increment de l'ocupació del sector serveis el 2018.

El 2018 l'increment d'ocupació més important s'ha produït en el subsector de les activitats immobiliàries i de serveis empresarials, tant en taxa de variació (+9,1%) com en variació absoluta (457 assalariats més), fins al punt que concentra gairebé la meitat de l'augment total del sector serveis d'aquest any 2018 (945 assalariats més).

Els salaris mensuals del conjunt del sector serveis han augmentat un 2,4%. L'import mitjà s'ha situat en 2.131 euros, que coincideix amb el salari mitjà del conjunt de l'economia andorrana, la

NOMBRE D'ASSALARIATS DEL SECTOR SERVEIS (mitjana anual)

	2017	2018	% var. 18/17	% total 2018
Comerç i reparació de vehicles de motor (...)	8.838	8.851	0,2	26,0
Hoteleria	4.957	5.092	2,7	15,0
Transport, emmagatzematge i comunicacions	1.228	1.280	4,2	3,8
Sistema financer	1.867	1.873	0,3	5,5
Activitats immobiliàries i de lloguer; serveis empresarials	4.995	5.452	9,1	16,0
Administració pública, defensa i seguretat social obligatòria	4.377	4.444	1,5	13,1
Educació	583	599	2,7	1,8
Activitats sanitàries i veterinars, serveis socials	2.003	2.076	3,6	6,1
Altres activitats socials i de serveis prestats a la comunitat; serveis personals	2.869	3.005	4,7	8,8
Llars que ocupen personal domèstic	1.127	1.118	-0,8	3,3
Organismes extraterritorials	14	13	-8,3	0,0
Treball domèstic a la comunitat	203	204	0,4	0,6
Total	33.061	34.006	2,9	100

Font: Caixa Andorrana de Seguretat Social / Departament d'Estadística.

Requadre 12.1

RECICLATGE DE RESIDUS URBANS

Andorra ja recicla la meitat dels residus que genera i compleix l'objectiu fixat per a 2020, segons l'informe de balanç de la gestió de residus de l'any 2018 elaborat pel Departament de Medi Ambient. La recollida selectiva està ben implantada avui en dia al país i això fa que, per a les principals fraccions reciclables que es recullen de manera selectiva, paper i cartró, vidre i envasos, els resultats de reciclatge obtinguts el 2018 siguin d'un 50,4%, un valor superior al de l'any anterior i a l'objectiu establert per a l'any 2020. L'any 2018 es van gestionar un total de 57.692 tones de residus urbans, 20.552 de les quals es van reciclar, mentre que 36.160 es van sotmetre a valorització energètica, el procés pel qual es minimitza el volum de brossa mitjançant la combustió. El reciclatge d'envasos lleugers va augmentar un 18,9%; el de vidre un 6,5% i el de paper i cartró un 3,7%. A finals d'octubre de 2017 es va incorporar al circuit de recollida selectiva la fracció orgànica dels grans productors, com ara grans supermercats, hotels, restaurants i escoles. Aquest fet ha permès millorar els índexs de reciclatge sumant-hi, l'any 2018, 1.060 tones de matèria orgànica.

Pel que fa a la valorització energètica, el 2018 es van incinerar al centre de tractament (CTR) un total de 40.574 tones de residus domèstics mitjançant el procés de combustió per recuperar una part de l'energia en forma d'electricitat. A aquests residus cal sumar-hi les 9.215 tones de residus sòlids urbans pretractats procedents de la Cerdanya, que constitueixen el 19% del total del que crema el CTR.

Així mateix, l'entrada en vigor del Reglament per a la reducció del consum de les bosses de plàstic al novembre de 2017 ha permès que el nombre de bosses als grans magatzems i grans supermercats durant aquest darrer any hagi suposat un estalvi de quasi 600.000 bosses de plàstic, fet que suposa una disminució d'un 17,1%.

De cara al 2019 les actuacions per part del sector públic se centraran en la gestió del paper als centres escolars, l'impuls de l'actuació exemplar de l'Administració, la reutilització i el reciclatge del tèxtil, i també en la millora de la gestió dels vehicles, pneumàtics i runa.

qual també ha registrat un increment del 2,6% el 2018. Tots els subsectors dins els serveis han registrat un increment dels salaris, però destaquen especialment els augments en el transport i les comunicacions (4,2%), l'educació (3,3%) i el sector financer (3%). A la resta de subsectors els salaris han crescut a taxes per sota del 3%.

Els salaris han augmentat a totes les branques del sector serveis.

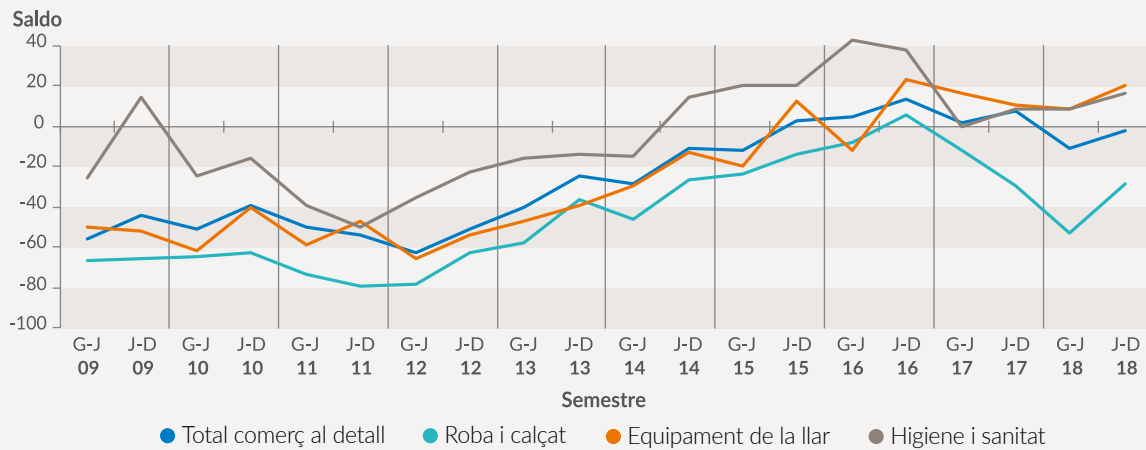
1. El comerç

El comerç és un dels pilars de l'economia andorrana, malgrat que els darrers anys ha anat perdent pes relatiu en favor d'altres sectors com l'immobiliari i els serveis a les empreses. El sector comercial té un pes en el VAB del 16,3% (2017) i en l'ocupació del 22,8% (2018), inferior al pes que tenia el 2005, quan era del 26,7%. Això es deu a la recent crisi econòmica i al procés de transformació del model de consum que està afectant el comerç tradicional.

El sector del *retail* està afrontant un procés de transformació del model de negoci com a conseqüència dels canvis en les pautes de demanda i en els hàbits dels consumidors i, més en concret, per la intensa competència que suposa el creixement de les vendes *online*. Aquests factors estan tenint un impacte directe negatiu sobre l'activitat comercial que, a més, es veu agreujada per la liberalització del període de rebaixes a Espanya i pels elevats descomptes que es poden trobar al llarg de tot l'any en les compres per Internet. Aquests factors fan que el

MARXA DELS NEGOCIS - COMERÇ MINORISTA

Gràfic 12.3

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

comerç minorista, a diferència d'altres sectors, mostri més resistència de la prevista per sortir de l'estancament i per encarar un creixement de l'activitat, ni que sigui de perfil modest.

La prova d'aquest canvi estructural que està afectant el sector és que l'augment de l'afluència turística a Andorra no està repercutint en uns millors resultats del sector comercial. De fet, el 2018 ha estat un bon any per al sector turístic, amb un augment d'afluència de visitants del 2,2%, i en canvi, el comerç minorista ha presentat novament el balanç menys favorable dels grans sectors econòmics. Així, l'any 2018, tot i la millora econòmica, els comerciants han assenyalat en les enquestes de conjuntura un empitjorament notable de la situació dels negocis, després d'un període de tres anys de relativa estabilitat. En efecte, hi ha hagut una disminució de la facturació del 3,4% de mitjana –en contrast amb el descens del -0,8% registrat el 2017–, i també un comportament menys dinàmic de l'ocupació del sector.

Els indicadors sectorials disponibles confirmen que el comerç al detall està estancat. D'una banda, l'ocupació del sector ha patit un lleuger retrocés del 0,6%, fins als 5.363 assalariats,

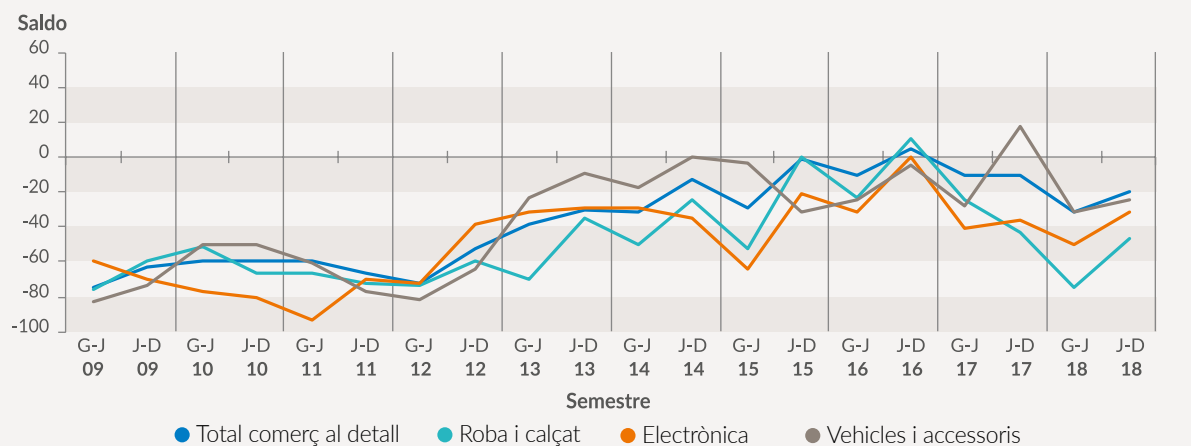
una evolució negativa que s'ha mantingut pràcticament tots els anys des de 2004. El salari mitjà s'ha situat entorn dels 1.691 euros, un 3,3% superior al de l'any anterior, però encara és un dels salaris més baixos dins del sector serveis. D'altra banda, el consum d'energia elèctrica del sector de la distribució comercial ha registrat un tímid creixement del 0,3% (únicament dades de FEDA). Finalment, el nombre d'establiments de comerç al detall ha disminuït un 1,8%, fins als 1.346 (25 establiments menys que el 2017). Un dels indicadors de referència per analitzar l'evolució del comerç són les importacions de mercaderies, perquè la majoria dels productes venuts en el comerç andorrà s'importen. El 2018 les mercaderies han tingut una evolució moderadament positiva. En conjunt, les importacions del país han crescut un 4,7% respecte a 2017, sobretot impulsades per la importació d'automòbils (+11,4%), gràcies al gran creixement de les matriculacions d'aquest 2018; els materials per a la construcció (+71%); els combustibles (+13,7%), i el tabac (+2,9%). Si restem aquests tres últims grups de les importacions totals, resulta que la resta d'articles que van destinats pròpiament al comerç han crescut només un 2,3% en valors nominals, davant del 4,7% global.

L'any 2018 el comerç al detall retrocedeix en ocupació i establiments.

L'enquesta de la Cambra confirma aquests resultats poc favorables. La visió dels comerciants sobre l'evolució de la marxa dels negocis en la segona meitat de 2018 ha estat la més

XIFRA DE VENDES EN RELACIÓ AMB EL MATEIX PERÍODE DE L'ANY ANTERIOR - COMERÇ MINORISTA

Gràfic 12.4

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

pessimista per aquest període dels últims quatre anys. De fet, el ritme d'activitat durant el 2018 ha estat molt discret i clarament inferior a les expectatives del sector. Cal tenir en compte també que els comerços del Pas de la Casa es van veure molt afectats pels talls a França que van protagonitzar els armilles grogues a finals de 2018.

Des d'una perspectiva sectorial, es constata un empitjorament significatiu pràcticament generalitzat de la marxa dels negocis. Només s'han apartat d'aquesta tendència general desfavorable la branca d'equipament de la llar i el ram d'higiene i sanitat, que presenten les úniques valoracions positives de tot el comerç. Un comentari a part mereixen novament els mals resultats de la branca de roba i calçat, que ha presentat el clima dels negocis més negatiu de tot el comerç de 2018, per segon any consecutiu.

El 2018 es produeix un empitjorament significatiu de les vendes, especialment en el ram de la roba i el calçat.

En matèria de preus, la majoria de comerços han continuat fent esforços per mantenir un posicionament en preu competitiu i han seguit aplicant descomptes i promocions per incentivar les vendes, fet que n'ha perjudicat

la facturació. Per això, el 2018 la xifra de vendes tampoc mostra símptomes de recuperació. En opinió dels comerciants, les vendes han registrat un descens més acusat que el de 2016 i 2017. Malgrat la recuperació del mercat laboral, l'increment dels salaris i l'augment de visitants, això no s'està traduint en una despesa més gran en consum als comerços andorrans. Per subsectors, en termes interanuals, el ram de roba i calçat és el sector que ha patit més la caiguda de les vendes, si bé en la majoria de branques s'ha assenyalat un descens de la facturació.

Finalment, l'ocupació de personal del sector s'ha mantingut força estable en la majoria de comerços, segons l'opinió de les empreses.

Les perspectives de les empreses per a la primera meitat de l'any 2019 són poc optimistes i indiquen que el sector és lluny encara d'orientar-se cap a nivells d'activitat satisfactoris. En conjunt, els comerciants anticipen un estancament de la marxa dels negocis i també una evolució estable de la xifra de vendes. Els preus de venda seguiran un comportament lleugerament a l'alça i els comerços avancen un descens moderat del nombre de treballadors ocupats del sector. La debilitat de la demanda –citada pel 54% dels establiments comercials en el segon semestre de 2018– continua sent l'obstacle principal que limita el creixement de

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ DEL COMERÇ DETALLISTA (% d'empreses)

Quadre 12.3

1. Marxa dels negocis (semestre observat)		2016			2017			2018		
		Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana	Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana	Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana
Total comerç detallista	Bona	27	32	30	25	28	27	22	24	23
	Regular	51	51	51	52	53	53	45	51	48
	Dolenta	22	18	20	23	20	22	33	26	30
	Saldo	5	14	10	2	8	5	-11	-2	-7
Alimentació	Bona	26	29	28	26	29	28	9	18	14
	Regular	62	59	61	51	53	52	58	56	57
	Dolenta	12	12	12	23	18	21	33	26	30
	Saldo	14	17	16	3	11	7	-24	-8	-16
Roba i calçat	Bona	23	26	25	12	9	11	6	19	13
	Regular	46	54	50	65	53	59	34	34	34
	Dolenta	31	20	26	24	38	31	59	47	53
	Saldo	-8	6	-1	-12	-29	-21	-53	-28	-41
Equipament de la llar	Bona	19	41	30	31	33	32	28	29	29
	Regular	50	41	46	56	44	50	53	62	58
	Dolenta	31	18	25	14	22	18	19	9	14
	Saldo	-12	23	6	17	11	14	9	20	15
Higiene i sanitat	Bona	43	48	46	26	26	26	32	30	31
	Regular	57	43	50	48	57	53	45	57	51
	Dolenta	0	10	5	26	17	22	23	13	18
	Saldo	43	38	41	0	9	5	9	17	13
Electrònica	Bona	15	27	21	7	14	11	21	15	18
	Regular	54	60	57	57	71	64	29	62	46
	Dolenta	31	13	22	36	14	25	50	23	37
	Saldo	-16	14	-1	-29	0	-15	-29	-8	-19
Vehicles i accessoris	Bona	20	19	20	28	39	34	27	21	24
	Regular	56	46	51	48	46	47	50	52	51
	Dolenta	24	35	30	24	14	19	23	28	26
	Saldo	-4	-16	-10	4	25	15	4	-7	-2
Altres comerços	Bona	33	32	33	28	29	29	26	26	26
	Regular	49	54	52	46	56	51	43	47	45
	Dolenta	18	14	16	26	15	21	31	27	29
	Saldo	15	18	17	2	14	8	-5	-1	-3
Supermercats i grans magatzems	Bona	25	30	28	25	40	33	30	25	28
	Regular	33	40	37	58	40	49	40	38	39
	Dolenta	42	30	36	17	20	19	30	38	34
	Saldo	-17	0	-9	8	20	14	0	-13	-7

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

l'activitat, seguit per l'augment de la competència (35%), que ha escalat posicions i s'ha situat per sobre de la pèrdua d'atractiu de la zona (34%), i de l'augment dels costos d'explotació (30%).

Les perspectives del comerç per a la primera meitat de 2019 són poc optimistes.

per exemple, l'Andorra Shopping Festival, que es va celebrar de l'1 a l'11 de novembre, tenia l'objectiu d'augmentar la xifra de visitants a l'avantsala de la temporada d'hivern i de dinamitzar l'oferta comercial de la vila, amb esdeveniments al carrer, activitats infantils, oferta gastronòmica i *street art shopping*, entre d'altres activitats. El nombre de visitants entre l'1 i el 15 de novembre va arribar a 278.106 persones, uns 30.000 més que en el mateix període

Darrerament el sector comercial ha organitzat nous esdeveniments per impulsar el sector comercial, com ara l'Andorra Shopping Festival o el Black Friday, amb resultats positius. Per

OPINIÓ DE LES EMPRESES SOBRE L'EVOLUCIÓ DEL COMERÇ DETALLISTA (% d'empreses)

Quadre 12.4

2. XIFRA DE VENDES (semestre observat comparat amb el mateix semestre de l'any anterior)		2016			2017			2018		
		Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana	Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana	Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana
Total comerç detallista	Més alta	24	36	30	28	28	28	17	24	21
	Semblant	41	33	37	34	34	34	35	32	34
	Més baixa	35	31	33	38	38	38	48	44	46
	Saldo	-11	5	-3	-10	-10	-10	-31	-20	-26
Alimentació	Més alta	29	30	30	29	26	28	17	24	21
	Semblant	35	30	33	39	35	37	27	34	31
	Més baixa	35	41	38	32	39	36	57	42	50
	Saldo	-6	-11	-9	-3	-13	-8	-40	-18	-29
Roba i calçat	Més alta	21	38	30	19	16	18	0	20	10
	Semblant	35	34	35	38	25	32	25	13	19
	Més baixa	44	28	36	44	59	52	75	67	71
	Saldo	-23	10	-7	-25	-43	-34	-75	-47	-61
Equipament de la llar	Més alta	13	36	25	40	22	31	19	18	19
	Semblant	58	39	49	34	31	33	42	52	47
	Més baixa	29	24	27	26	47	37	39	30	35
	Saldo	-16	12	-2	14	-25	-6	-20	-12	-16
Higiene i sanitat	Més alta	48	35	42	25	35	30	45	24	35
	Semblant	48	30	39	45	30	38	14	52	33
	Més baixa	5	35	20	30	35	33	41	24	33
	Saldo	43	0	22	-5	0	-3	4	0	2
Electrònica	Més alta	23	36	30	17	14	16	7	15	11
	Semblant	23	29	26	25	36	31	36	39	38
	Més baixa	54	36	45	58	50	54	57	46	52
	Saldo	-31	0	-16	-41	-36	-39	-50	-31	-41
Vehicles i accessoris	Més alta	17	30	24	18	46	32	15	24	20
	Semblant	42	35	39	36	25	31	39	28	34
	Més baixa	42	35	39	46	29	38	46	48	47
	Saldo	-25	-5	-15	-28	17	-6	-31	-24	-28
Altres comerços	Més alta	23	41	32	30	27	29	18	31	25
	Semblant	44	32	38	31	46	39	45	22	34
	Més baixa	33	27	30	39	27	33	37	47	42
	Saldo	-10	14	2	-9	0	-5	-19	-16	-18
Supermercats i grans magatzems	Més alta	36	36	36	42	40	41	20	25	23
	Semblant	18	27	23	25	30	28	30	38	34
	Més baixa	46	36	41	33	30	32	50	38	44
	Saldo	-10	0	-5	9	10	10	-30	-13	-22

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

de l'any 2017. Aquest augment s'ha donat tant entre els visitants espanyols (uns 13.000 més) com francesos (uns 17.000 més), amb un balanç, per tant, força positiu.

Com ja s'ha comentat, al comerç li està costant més que a altres sectors econòmics recuperar-se de la crisi, malgrat els bons resultats del turisme i el creixement de

l'economia andorrana i les economies de l'entorn. Una de les raons d'aquesta dificultat és que s'estan produint canvis estructurals en el patró de consum a escala global que també afecten el comerç andorrà. D'una banda, es detecta un canvi de comportament del consumidor que, amb el mateix pressupost, valora molt més l'experiència (dormir en un hotel o anar a un restaurant) que no pas la compra de productes. També s'està produint un auge del comerç

El Pla estratègic de turisme de compres avança en l'execució de mesures.

electrònic i, en paral·lel, el consumidor s'està acostumant a les promocions continuades, fet que està reduint el marge empresarial del sector. La liberalització del període de rebaixes a Espanya i l'augment de les compres *online* en grans plataformes com Amazon en són dos exemples. A això se sumen altres factors més característics d'Andorra que cal millorar, com són la manca de marques de referència, la barreja de comerços a bon preu i de luxe,

Requadre 12.2

LES COMPRES EN LÍNIA A ANDORRA. COMPARACIÓ AMB LA UE

El 2018 es va publicar la primera estadística sobre l'equipament i l'ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars a Andorra. L'enquesta es va portar a terme en el període tardor-hivern 2017-2018, mitjançant una entrevista telefònica assistida per ordinador, i recull informació tant sobre l'equipament en noves TIC a les llars com sobre l'ús que en fan.

Un dels blocs de l'enquesta es dedica a analitzar les compres en línia. Concretament, les característiques de la darrera compra en línia en el cas de persones que han utilitzat Internet algun cop. El primer resultat és que el 53% de les persones enquestades han fet una compra alguna vegada, mentre que el 47% restant no n'ha fet mai cap. El 21,7% han fet la darrera compra l'últim mes; el 9,4%, fa més d'un mes però menys de tres mesos; el 13%, fa més de tres mesos però menys d'un any, i el 8,9%, fa més d'un any.

de les persones enquestades han fet alguna compra en els últims 3 mesos, davant del 56% de les persones que ho han fet a la UE-28). Així mateix, el 55,6% dels residents a Andorra van fer la darrera compra *online* fa més d'un any o mai, mentre que a la mitjana dels països de la UE aquesta xifra es redueix al 33%.

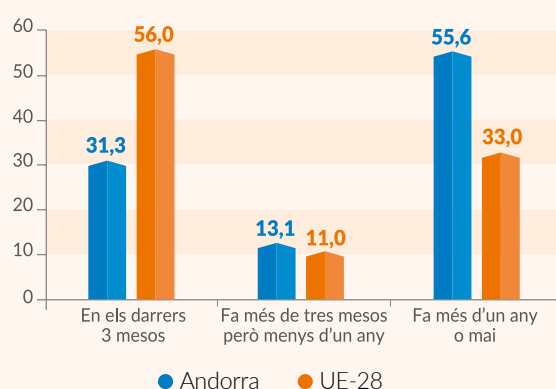
Si es comparen els béns i serveis comprats el darrer any a Andorra i a la Unió Europea, s'obtenen xifres inferiors al Principat, sobretot en les compres de béns físics (roba i calçat, articles per a la llar, llibres, etc.). En canvi, si es compara la compra de viatges o hotels, els percentatges són força similars. De fet, pel que fa als productes comprats a venedors de fora d'Andorra, en el 73,2% dels casos es tracta de béns físics (80% a la UE); en el 35,9% els casos corresponen a viatges, estades en hotels o vacances (34% a la UE); en el 12,6% dels casos són productes descarregats en pàgines web (25% a la UE), i en el 17,2% dels casos corresponen a altres serveis (16% a la UE).

Pel que fa als imports en compres dels darrers tres mesos, s'aprecia que el 20,1% de la població s'ha gastat menys de 50 euros; el 19,2%, entre 50 i 99 euros; el 37,8%, entre 100 i 499 euros; el 9,3%, entre 500 i 999 euros, i el 6,4% s'ha gastat 1.000 euros o més. El 7,2% restant no sap quan s'ha gastat.

Cal destacar que el 82,7% dels compradors del darrer any no van tenir cap problema a l'hora de realitzar la compra, proporció força més elevada que a la mitjana de la Unió Europea.

Finalment, els motius més freqüents pels quals la gent no compra en línia són que prefereixen fer les compres presencialment (49,9%), per motius de privacitat o seguretat (25,5%), per manca de coneixements (11,9%) i la preocupació sobre el lliurament o retorn adequat per Internet (7,4%).

DARRERA COMPRA ONLINE, PER PERSONES QUE HAGIN UTILITZAT INTERNET EN EL DARRER ANY (en %)

Per poder comparar aquestes xifres amb les de la Unió Europea, la resposta s'ha filtrat per a les persones que han utilitzat Internet el darrer any (no per a les persones que l'han utilitzat algun cop). En aquest cas les dades són força més baixes a Andorra (el 31,3%

Font: Departament d'Estadística.

la necessitat de millorar la imatge d'algunes botigues i la professionalització insuficient del personal del sector comercial, entre altres.

Per donar resposta a tots aquests reptes, el Govern ha elaborat un Pla estratègic de turisme de compres, que es troba en fase d'execució.

Requadre 12.3

PLA ESTRATÈGIC DE TURISME DE COMPRES

El mes de març de 2016 es va presentar el primer diagnòstic del Pla estratègic de turisme de compres, que té com a objectiu reposicionar el comerç del país. Després d'aquest primer diagnòstic, el 8 de novembre de 2016 es va presentar al sector comercial i empresarial del país una segona fase del Pla estratègic centrada en les accions que cal dur a terme a curt, mitjà i llarg termini per posicionar Andorra com una destinació de compres de referència. L'estudi estableix onze accions prioritàries:

1. Dur a terme el conjunt de projectes amb vocació turística i de lleure actualment en estudi: Pla d'infraestructures verdes, Museu Thyssen (inaugurat al març de 2017), The Cloud (cancel·lat per manca de viabilitat), Espai multifuncional, Casino, Parc d'aigües braves.
2. Millorar els accessos fronterers, potenciar els mitjans de transport aeris.
3. Dur a terme un pla de rehabilitació global i de l'entrada del poble del Pas de la Casa.
4. Dur a terme un pla director d'urbanisme per al sector Meritxell/Vivand.
5. Crear més esdeveniments de prestigi, principalment culturals.
6. Fer evolucionar la qualitat de l'oferta del Pas de la Casa per completar el posicionament *One Day Shopping* mitjançant la implantació de botigues outlet.
7. Atreure marques noves / proposar-los espais comercials que es corresponguin amb les seves expectatives.
8. Implementar un programa de fidelització per al sector.
9. Centrar la comunicació en l'experiència de compra a Andorra.
10. Formar el personal i els comerciants per tal de millorar la qualitat del servei.

11. Dur a terme més esdeveniments esportius de primer nivell.

En total, el Pla inclou més de 100 accions, de les quals el Govern va donar prioritat a una seixantena, la majoria ja en procés d'execució. Algunes de les iniciatives d'aquesta fase són: la creació d'un distintiu de qualitat del sector comercial; la implementació d'un pla de digitalització del comerç (fent èmfasi sobretot en els establiments petits), i la difusió de diverses formacions continuades amb cursos sobre el servei al client, la gestió de punts de venda o l'exposició de productes. La Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra serà l'encarregada tant d'atorgar el distintiu de qualitat en funció d'uns criteris i uns barems objectius que els establiments hauran de complir, com d'oferir els cursos de formació per als empleats dels comerços.

El 2018 ja s'han materialitzat algunes mesures previstes al Pla, com ara l'embelliment de les avingudes Meritxell i Carlemany o l'arranjament del Pas de la Casa, la reducció del període de rebaixes tant a l'estiu com a l'hivern, de tres a dos mesos, o l'increment del pressupost dedicat al patrocini d'esdeveniments esportius i al Cirque du Soleil. Una altra mesura important que s'ha fet realitat l'any 2019 és que el Principat d'Andorra ha passat a formar part de l'espai *Single Euro Payments Area* (SEPA), després que s'aprovés la normativa que ho feia possible, un fet que permetrà impulsar el comerç electrònic al país. A principis de 2019 també s'ha implementat la creació d'una marca conjunta de la zona comercial central integrada pels comerciants de l'avinguda Meritxell, Vivand i el Fener Boulevard, sota el lema *The Shopping Mile*, amb l'objectiu de rellançar l'eix comercial central d'Andorra la Vella i Escaldes-Engordany.

2. El sistema financer

El sector financer, compost principalment pel sector bancari i el sector d'assegurances, representa el 19,6% del VAB d'Andorra, segons dades de 2017. Es tracta del sector més important de l'economia en termes de VAB, mentre que en termes d'ocupació només representa el 5% del total d'assalariats. Les àrees de negoci principals del sector financer són la banca privada i la gestió d'actius, les assegurances i la banca comercial, tant per a particulars com per a empreses.

El sector financer ha consolidat les principals xifres econòmiques el 2018.

Segons les dades oficials del PIB publicades pel Govern, l'any 2018 les Activitats financeres, immobiliàries, professionals i tècniques han registrat un increment del VAB de l'1,1%, en línia amb l'evolució registrada l'any anterior (1,2%).

L'any 2018 ha estat un any intens per al sector financer andorrà, especialment per l'esforç d'adaptació que ha comportat la transposició de les normes integrades europees en la regulació andorrana. El sistema financer andorrà està afrontant l'adaptació a la normativa internacional, especialment la implementació de la regulació relativa a la transparència fiscal, les mesures per a la cooperació penal internacional i de lluita contra el blanqueig de capitals i el finançament del terrorisme, i la legislació recollida a l'Acord monetari en termes de regulació bancària. El balanç és positiu perquè el sector ha sabut transformar el repte en una oportunitat per internacionalitzar el seu model bancari. Un altre dels reptes de la banca andorrana és la transformació digital i la capacitat de fer front a competidors amb un negoci bancari totalment digital, amb la dificultat afegida del context de tipus d'interès baixos, que limiten el marge financer.

En aquest context de transformació i homologació certament complex, el sector financer ha mantingut i consolidat les principals xifres econòmiques. El nombre d'assalariats del conjunt del sector financer ha crescut un 0,3%, de manera que ha sabut mantenir una xifra elevada de 1.873 persones. Els salaris mitjans d'aquest sector, que són els més alts del conjunt de sectors de l'economia andorrana, han experimentat un ascens del 3%. Pel que fa al teixit empresarial i d'establiments, el 31 de desembre hi havia 178 establiments, el mateix nombre que l'any anterior, i el nombre d'oficines bancàries s'ha mantingut pràcticament constant entorn de les 40 oficines (una menys que el 2017).

El nucli del sistema financer andorrà és el sistema bancari constituït per un total de cinc grups, que són: Andbank, MoraBanc, Crèdit Andorrà, BancSabadell d'Andorra i Vall Banc.²

La banca andorrana ha registrat una ràtio de solvència superior a l'europea.

La banca andorrana ha tancat l'exercici 2018 consolidant la seva posició amb un total de 44.925 milions d'euros de recursos gestionats, una xifra que s'ha reduït lleugerament respecte a l'any anterior (-2,6%), però que gairebé s'ha duplicat en la darrera dècada. Del total de recursos gestionats, la meitat han estat fora del país, fet que certifica la consolidació del procés d'internacionalització de la banca andorrana, que ja és present en 13 països. El volum

² Cal recordar que el 2016 va culminar el procés iniciat l'any anterior arran de la nota de l'autoritat administrativa nord-americana Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), que va originar la intervenció de Banca Privada d'Andorra (BPA) per part de l'INAF, i la posterior creació per part de l'Agència Estatal de Resolució d'Entitats Bancàries (AREB) d'una nova entitat, anomenada Vall Banc, destinada a rebre els clients, actius i passius legítims de l'antiga BPA. El mes d'abril de 2016 –un any i un mes després de la nota del FinCEN– es va procedir a la venda de la nova entitat, per un valor de 29 milions d'euros, al fons d'inversió de titularitat nord-americana J.C. Flowers, i l'11 de maig de 2016 Vall Banc va iniciar l'activitat.

total d'actius dels cinc grups bancaris ha estat de 13.970 milions d'euros, similar a la xifra de l'any anterior. Una altra dada important que mostra la solidesa del sector bancari andorrà és la rendibilitat financera (ROE), que se situa en un 7,31%, per sobre de la mitjana dels bancs europeus (6,2% segons dades del Banc Central Europeu). Les dades mostren, a més, que la banca andorrana ha mantingut uns bons nivells de capitalització, amb una ràtio de liquiditat i de solvència elevada. La ràtio de solvència CET1 (*phase-in*) —calculada a efectes comparatius— és del 16,3% el 31 de desembre de 2018, superior també a la mitjana dels bancs europeus, que és del 14,34% segons el BCE. Aquestes dades demostren que Andorra és una plaça forta i sòlida amb vocació internacional.

El 2018 el benefici net ha estat de gairebé 100 milions d'euros, xifra que suposa un descens del 24% respecte als 131 milions de l'any anterior. Aquests resultats estan influïts pels tipus d'interès negatius que pressionen a la baixa el marge financer, la caiguda de les cotitzacions dels mercats internacionals dels darrers mesos de 2018, els costos creixents derivats de l'adaptació al nou marc normatiu del sector bancari europeu, i l'esforç inversor en tecnologia (s'han invertit 30 milions d'euros en transformació digital). A més, un 4,5% del benefici dels bancs s'ha destinat a accions socials a la comunitat andorrana.

El ferm compromís del sector bancari amb l'economia del país es pot comprovar amb el fet que durant el 2018 les entitats bancàries andorranes han injectat 970 milions d'euros (27,9% més que en l'exercici anterior) a l'economia real en forma de préstecs i pòlisses a empreses i particulars, atesa la recuperació econòmica i el creixement de la demanda. Malgrat això, l'exposició creditícia ha baixat un 1,2%, fins als 5.911 milions d'euros, per les amortitzacions de préstecs existents.

L'informe de seguiment de Moneyval valora el gran progrés que ha fet la banca andorrana.

2017. L'informe va valorar molt positivament els canvis legislatius profunds duts a terme al Principat en relació amb la prevenció del blanqueig de capitals i el finançament del terrorisme, i també la tipificació del delictes fiscal. Els avaluadors van destacar que aquests canvis mostren un fort compromís per la prevenció contra el blanqueig de capitals i el finançament del terrorisme, no només per part del Govern i les administracions, sinó també per part del sistema financer en general. L'informe també elogia Andorra per cercar i proporcionar de forma proactiva assistència legal en altres jurisdiccions. Al plenari celebrat a Estrasburg el dia 6 de desembre de 2018, Moneyval va aprovar el primer informe de seguiment de la 5a. avaluació d'Andorra. En conjunt, l'informe reflecteix el gran progrés que ha fet Andorra per esmenar les deficiències tècniques identificades en la darrera avaluació, amb 12 recomanacions puntuades a l'alça.

DADES AGREGADES DE LA BANCA ANDORRANA

Quadre 12.5

Milers d'euros	2017 ⁽¹⁾	2018
Total actius	14.138.562	13.969.852
Inversió creditícia bruta	5.982.759	5.911.097
Recursos gestionats	46.138.071	44.925.146
Resultat	131.256	99.559
ROE	9,85%	7,31%
ROA	0,88%	0,71%
Ràtio de solvència	21,74%	20,30%
Ràtio de liquiditat	65,37%	61,83%

SEGONS CRITERIS BASILEA III ⁽²⁾	2018	Mitjana bancs europeus segons dades EBA
Ràtio de solvència CET 1 (<i>phase-in</i>)	16,30%	14,34%
Ràtio de liquiditat	228,11%	145,61%

(1) Les dades del 2017 es presenten únicament a efectes comparatius.
(2) El 2019 serà el primer exercici en què les entitats bancàries andorranes presentaran la ràtio de solvència segons els criteris europeus de Basilea III després de l'entrada en vigor de la Llei 35/2018 de solvència, liquiditat i supervisió prudencial d'entitats bancàries i empreses d'inversió el proppassat 24 de gener de 2019.

Font: Andorran Banking i informes anuals de les entitats bancàries.

Cal recordar que el 12 de febrer de 2016, el Principat d'Andorra i la Unió Europea (UE) van signar un acord d'intercanvi automàtic d'informació en matèria fiscal (IAI), que va entrar en vigor l'1 de gener de 2017. En compliment de la Llei 19/2016, que regula el marc jurídic necessari per acomplir aquest compromís d'informació en matèria fiscal, Andorra va procedir amb el primer intercanvi de dades al setembre de 2018 amb dades de 2017. Aquest primer intercanvi automàtic d'informació fiscal s'ha fet efectiu amb 41 països, entre ells, els estats membres de la UE. Aquest intercanvi ha comportat que les entitats bancàries, organismes d'inversió col·lectiva i companyies d'assegurances hagin transmès la informació dels contribuents a l'estranger que tenen un compte a Andorra a l'autoritat fiscal que, al seu torn, posteriorment l'ha transmès automàticament a l'autoritat tributària del país corresponent. Les dades que han de ser intercanviades inclouen el número de compte, el número d'identificació fiscal, el nom, l'adreça i la data de naixement dels contribuents residents a l'estranger amb un compte a Andorra, les rendes (interessos, dividends, etc.), els ingressos derivats de la venda o la transmissió d'actius i el saldo dels comptes. La norma s'aplica tant a les persones físiques com a les persones jurídiques. Al llarg de 2017 i 2018, la Llei IAI ha estat modificada per ampliar les jurisdiccions amb les quals Andorra intercanviarà la informació fiscal, de manera que l'any 2019 ho farà amb 73 jurisdiccions i l'any 2020 amb 95 jurisdiccions.

El 4 de desembre de 2018 l'ECOFIN reconeix els avenços fets pel país en favor de la transparència i la cooperació en matèria fiscal i acorda que Andorra passi a ser considerat país cooperant. Aquesta és una fita històrica, perquè la UE exclou Andorra de la llista de jurisdiccions no cooperatives i el considera país plenament cooperant en matèria fiscal.

Andorra passa a ser país cooperant en matèria fiscal amb la UE.

El 5 de març del 2019 les cinc entitats bancàries del Principat d'Andorra van passar a formar part de la SEPA, seguint l'adhesió per part del Principat del dia 1 de març de 2019. La SEPA (*Single Euro Payments Area*) és la zona en què ciutadans, empreses i altres agents econòmics poden fer i rebre pagaments en euros, amb les mateixes condicions bàsiques, els mateixos drets i les mateixes obligacions, i això amb independència de la seva ubicació i del fet que aquests pagaments impliquin o no processos transfronterers. La SEPA tracta els aspectes tècnics de les transferències (instruments, estàndards, procediments i infraestructures comuns), mitjançant un escenari harmonitzat que implica que, tècnicament, no existeixin diferències entre els pagaments nacionals i internacionals, que s'efectuïn amb la mateixa facilitat, rapidesa, seguretat i eficiència. Amb la inclusió d'Andorra, l'àmbit geogràfic de la SEPA s'amplia a 36 països: els 28 països membres de la UE, Islàndia, Noruega, Liechtenstein, Suïssa, Mònaco, San Marino, Ciutat del Vaticà i el Principat d'Andorra.

Pel que fa al ràting sobirà del Principat d'Andorra, l'Agència d'avaluació Fitch Ratings, en la nota publicada el 2 d'agost de 2019, ha refermat el ràting d'Andorra en BBB+ i la perspectiva estable. Els avaluadors han reconegut la continuïtat de les polítiques del Govern per adaptar-se

als estàndards internacionals i han destacat la sortida d'Andorra de la llista de la UE de jurisdiccions fiscals no cooperatives. L'Agència qualificadora també valora de manera positiva la gestió pressupostària equilibrada de l'Executiu, basada en un marc fiscal moderat

L'any 2019 Standard & Poor's millora la perspectiva sobre Andorra d'estable a positiva i Fitch referma el ràting en BBB+

i homologable, i en una reducció progressiva del deute públic, i destaca la solidesa del marc fiscal i els desenvolupaments econòmics positius. A més, els avaluadors remarquen que la voluntat manifestada per Andorra d'adherir-se al Fons Monetari Internacional, l'evolució de les negociacions per un Acord d'associació amb la UE, i altres factors com per exemple la reducció del risc de passius contingents del sector bancari, podrien suposar una millora del

BALANÇOS DE SITUACIÓ CONSOLIDATS (Milers d'euros)

Quadre 12.6

ACTIU	ANDBANK		GRUP MORABANC		GRUP CRÈDIT ANDORRÀ		BANCSABADELL D'ANDORRA		VALLBANC		TOTAL	
	2018	2017*	2018	2017*	2018	2017*	2018	2017*	2018	2017*	2018	2017*
Efectiu, saldos en efectiu als bancs centrals i altres dipòsits a la vista	1.433.393	1.447.004	17.648	19.104	343.553	251.265	63.939	22.079	162.799	167.552	2.021.332	1.907.004
Actius financers mantinguts per negociar	201.326	339.490	63.512	194.835	12.560	8.409	62.325	31.686	-	-	339.723	574.420
Actius financers no destinats a negociar valorats obligatòriament a valor raonable amb canvis en resultats	56.655	6.436	357.988	357.145	185.903	215.970	4.423	-	2.724	-	607.693	579.551
Actius financers designats a valor raonable amb canvis a resultats	-	-	-	-	1.865	14.763	38.469	39.526	28.118	14.953	68.452	69.242
Actius financers a valor raonable amb canvis en altre resultat global	418.702	224.032	622.398	419.793	365.996	405.340	70.587	59.040	88.062	62.883	1.565.745	1.171.088
Actius financers a cost amortitzat	1.880.725	1.956.170	1.559.166	1.426.737	3.764.342	4.083.559	506.939	583.328	390.042	467.998	8.101.214	8.517.792
Derivats - Contabilitat de cobertures	-	90	191	753	-	-	-	-	-	-	191	843
Canvis de valor raonable dels elements coberts d'una cartera amb cobertura de risc de tipus d'interès	3.809	3.863	559	12	21.711	25.611	91	-	-	-	26.170	29.486
Inversions en negocis conjunts i associades	2.978	2.000	1	31	37.046	31.491	-	-	17	47	40.042	33.569
Actius emparats per contractes d'assegurança i reassegurança	6.863	11.214	36.324	35.961	3.431	2.760	-	-	-	-	46.618	49.935
Actius tangibles	30.989	34.282	103.240	83.120	122.832	127.155	25.438	25.148	59.624	59.009	342.123	328.714
Actius intangibles	268.171	244.212	13.173	10.550	129.837	112.717	221	257	18.681	16.687	430.083	384.423
Actius per impostos	31.764	32.358	7.667	6.936	28.219	25.694	510	201	896	273	69.056	65.462
Altres actius	74.316	68.304	4.541	7.565	52.908	51.898	11.800	6.659	12.046	28.605	155.611	163.031
Actius no corrents i grups alienables d'elements mantinguts per a la venda	33.295	46.965	1.562	15.153	112.028	103.285	8.824	5.799	92	92.800	155.801	264.002
TOTAL ACTIU	4.442.986	4.416.420	2.787.970	2.577.695	5.182.231	5.459.917	793.564	773.723	763.101	910.807	13.969.852	14.138.562
PASSIU												
Passius financers mantinguts per negociar	66.227	58.088	31.282	16.167	10.405	4.772	1.098	1.150	-	-	109.012	80.177
Passius financers designats a valor raonable amb canvis a resultats	-	-	358.891	405.870	71.411	123.374	38.475	39.526	-	-	468.777	568.770
Passius financers a cost amortitzat	3.727.811	3.674.259	1.972.271	1.739.956	4.282.232	4.493.974	660.067	638.905	693.292	741.517	11.335.673	11.288.611
Derivats - Contabilitat de cobertures	7.322	3.089	6.699	3.148	35.194	42.192	85	-	-	-	49.300	48.429
Canvis de valor raonable dels elements coberts d'una cartera amb cobertura de risc de tipus d'interès	-	-	782	779	-	-	-	-	-	-	782	779
Passius emparats per contractes d'assegurança i reassegurança	6.863	11.214	86.459	86.094	265.650	254.287	-	-	-	-	358.972	351.595
Provisions	17.479	28.693	25.185	26.004	31.299	62.305	1.171	1.175	1.740	2.679	76.874	120.856
Passius per impostos	18.485	25.027	3.571	5.360	3.085	2.169	820	1.180	2.540	3.234	28.501	36.970
Altres passius	82.155	80.430	16.243	17.067	57.587	55.746	9.100	11.202	15.651	12.668	180.736	177.113
Passius inclosos en grups alienables d'elements mantinguts per a la venda	-	-	-	-	-	-	-	15	352	86.660	352	86.675
TOTAL PASSIU	3.926.342	3.880.800	2.501.383	2.300.445	4.756.863	5.038.819	710.817	693.153	713.575	846.758	12.608.980	12.759.975
PATRIMONI NET												
Capital	78.842	78.842	42.407	42.407	63.462	63.462	30.069	30.069	30.000	30.000	244.780	244.780
Prima d'emissió	73.441	73.441	-	-	-	-	-	-	-	-	73.441	73.441
Instrumentos de patrimoni emesos diferents de capital	35.000	35.000	-	-	-	-	-	-	-	-	35.000	35.000
Guany acumulats	411.782	375.208	155.079	145.608	-	-	-	-	-	16.319	566.861	537.135
Reserves de revaloració	645	1.942	-	-	-	-	2.288	2.288	-	-	2.933	4.230
Altres reserves	(100.982)	(65.158)	68.275	75.841	311.581	293.721	41.449	38.535	19.485	10.232	339.808	353.171
Accions pròpies (-)	(1.927)	(1.605)	-	-	-	-	(819)	(782)	-	-	(2.746)	(2.387)
Resultat de l'exercici atribuïble als propietaris de la dominant	27.078	39.153	24.057	23.517	36.001	50.194	10.249	10.039	2.174	8.353	99.559	131.256
Dividend a compte (-)	-	-	-	(12.925)	-	-	-	-	-	-	-	(12.925)
Fons propis	523.879	536.823	289.818	274.448	411.044	407.377	83.236	80.149	51.659	64.904	1.359.636	1.363.701
Altres resultat global acumulat	(8.334)	(1.810)	(3.227)	2.806	4.222	4.972	(489)	421	(2.133)	(855)	(9.961)	5.534
Interessos minoritaris	1.099	607	(4)	(4)	10.102	8.749	-	-	-	-	11.197	9.352
TOTAL PATRIMONI NET	516.644	535.620	286.587	277.250	425.368	421.098	82.747	80.570	49.526	64.049	1.360.872	1.378.587
TOTAL PASSIU I PATRIMONI NET	4.442.986	4.416.420	2.787.970	2.577.695	5.182.231	5.459.917	793.564	773.723	763.101	910.807	13.969.852	14.138.562

Font: Andorran Banking i informes anuals de les entitats bancàries.

* Les dades del 2017 es presenten únicament a efectes comparatius.

ràting d'Andorra en avaluacions futures. Per la seva banda, al juliol de 2019, l'agència Standard & Poor's ha revisat la perspectiva sobre Andorra d'estable a positiva, i ha reafirmat la seva qualificació en BBB / A-2. L'última qualificació de l'agència va ser el passat mes de gener i ja va reafirmar la valoració en BBB / A-2, que manté des de juliol de 2017, però llavors li donava perspectiva estable. En la seva nota de qualificació, S&P també ha reconegut les polítiques del país per alinear-se amb els estàndards internacionals, i també ha valorat de manera positiva la progressiva disminució del deute públic.

En definitiva, el 2018 les cinc entitats bancàries del país han afrontat la part final de la seva transformació amb una aposta decidida per la transparència i l'homologació de les regulacions i normatives internacionals. Tots els bancs andorrans han mantingut els seus ràntings internacionals, fet que demostra la confiança en el sector per part de les agències gràcies al manteniment d'uns resultats positius en termes de rendibilitat i solvència. El sector ha sabut adaptar-se a les noves condicions internacionals i ho ha fet mantenint la dimensió agregada. De fet, l'any 2018 el nombre d'ocupats en el conjunt dels cinc bancs ha estat de 2.618 persones —una xifra que és un 1,5% inferior a la de l'any anterior en bona part com a resultat de les jubilacions no cobertes. Aproximadament el 52% d'aquestes persones treballen a Andorra, és a dir, uns 1.390 empleats, xifra que s'ha mantingut força estable els últims cinc anys.

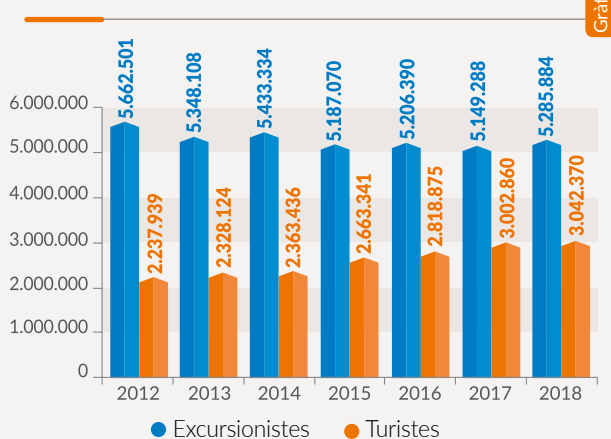
3. El turisme

D'acord amb les xifres oficials del PIB, el sector de l'hoteleria i la restauració representa el 8,4% del VAB andorrà (segons dades de 2017).

Tot i això, l'impacte indirecte del turisme és més elevat, ja que influeix fortament en altres sectors, com el comerç i les activitats lúdiques i esportives, que depenen en bona mesura dels visitants. Això fa que l'evolució favorable del turisme que s'observa des de 2014 hagi estat fonamental per explicar la millora de la situació econòmica d'Andorra. El creixement sostingut del sector s'ha produït gràcies, per una banda, a la millora conjuntural dels països de l'entorn —fonamentalment Espanya i França— i, per l'altra, als nous atractius turístics que s'han impulsat tant des del sector públic com des del sector privat per captar una demanda que és cada vegada més exigent i que busca noves experiències. El balanç anual de 2018 del sector turístic ha estat positiu, perquè els indicadors de demanda mostren un increment respecte a 2017 de forma generalitzada.

Creix el nombre de visitants un 2,2%, fins als 8,3 milions.

EVOLUCIÓ DELS EXCURSIONISTES I TURISTES 2012-2018

Gràfic 12.5

La bona marxa de l'activitat turística es veu reflectida en l'augment del nombre total de visitants que, per cinquè any consecutiu, s'ha tornat a produir l'any 2018 i que deixa la xifra total de visitants en 8.328.254 persones (un 2,2% més que l'any 2017), amb un avenç que supera l'1,6% de l'any anterior. Aquest valor s'aproxima al de 2010 (8,5 milions), però encara està molt lluny dels 11 milions de visitants que rebia Andorra abans de la crisi.

Aquest any, a diferència de l'anterior, l'augment de l'entrada de visitants ha estat generalitzat tant entre els turistes, que són els que passen com a mínim una nit, com entre els excursionistes, que són els que passen

només un dia al país sense pernoctar-hi. Concretament, el nombre de turistes ha augmentat un 1,3% fins a arribar a la xifra de 3.042.370 turistes, la xifra més alta des de 2003, una progressió que ha estat acompanyada per un augment dels excursionistes del 2,7%, fins a arribar a 5.285.884 persones.

El 2018 s'ha assolit la xifra de turistes més alta des de 2003.

TOTAL VISITANTS PER NACIONALITATS

Quadre 12.7

		2017	2018	% var. 18/17	% total 2018
Total visitants	Espanyols	4.209.681	4.162.138	-1,1	50,0
	Francesos	3.260.291	3.452.034	5,9	41,4
	Altres	682.176	714.082	4,7	8,6
Turistes	Espanyols	2.164.167	2.165.663	0,1	71,2
	Francesos	457.483	485.237	6,1	15,9
	Altres	381.210	391.470	2,7	12,9
Excursionistes	Espanyols	2.045.514	1.996.475	-2,4	37,8
	Francesos	2.802.808	2.966.797	5,9	56,1
	Altres	300.966	322.612	7,2	6,1
TOTAL VISITANTS		8.152.148	8.328.254	2,2	100

Font: Departament d'Estadística.

El 2018, per nacionalitats, destaca el creixement dels visitants francesos (5,9%) i els d'altres nacionalitats (4,7%), mentre que els visitants espanyols han disminuït un 1,1% i han trencat d'aquesta manera amb la pauta dels darrers tres anys. Malgrat això, Espanya continua sent el país d'origen principal dels visitants, amb un pes del 50% sobre el total, seguit per França, que representa el 41,4%, i la resta de nacionalitats que representen el 8,6% restant. Pel que fa als

turistes, l'evolució s'ha tornat fortament alcista en el cas dels francesos (6,1%), mentre que el nombre de turistes espanyols s'ha mantingut pràcticament estable. Tot i això, els turistes espanyols representen encara el 71% del total. Pel que fa al nombre d'excursionistes,

El 2018 els turistes francesos augmenten i els turistes espanyols es mantenen estables.

la tendència ha estat molt similar. Ha crescut el nombre d'excursionistes francesos (un 5,9%) i ha disminuït el nombre d'excursionistes espanyols (-2,4%). La majoria dels excursionistes són d'origen francès (el 56%). El mercat francès es caracteritza per un grau molt alt d'estacionalitat en què predominen els excursionistes que visiten el país durant els mesos estivals, sobretot a l'agost. En canvi, el comportament dels visitants espanyols és clarament diferent, ja que el mes d'agost destaca com un mes de forta afluència, però comparable amb altres èpoques de l'any, com ara els mesos d'esquí i, en segon terme, la Setmana Santa.

Tot plegat s'ha traduït en un increment del nombre total de pernoctacions per quart any consecutiu, que el 2018 ha estat de l'1,9%, fins a arribar a la xifra de 8.906.187, la més alta des que es disposa de dades. La pernoctació mitjana s'ha mantingut en 2,9 dies, un registre que està en línia amb la mitjana de la darrera dècada. L'increment de les pernoctacions ha estat protagonitzat pels apartahotels —una categoria que des de 2017 inclou també els apartaments turístics— amb un creixement del 9,6%. Per contra, el nombre de pernoctacions en hotels i en càmpings ha disminuït (un -2,2% i un -28,1%, respectivament). En conseqüència, els apartahotels guanyen pes i ja representen el 17% de l'allotjament total i els hotels perden pes tot i ser, amb diferència, el tipus d'allotjament més important (el 62% del total). En tercer lloc, se situen els habitatges d'amics i familiars, amb una participació del 8,8% del total.

L'evolució alcista de l'activitat turística es corrobora amb la bona marxa d'altres indicadors del sector de l'hoteleria i la restauració. En concret, el nombre d'assalariats del sector de l'hoteleria ha crescut un 2,7%, fins a les 5.092 persones, la xifra més alta des de 2008. A més, els salaris del sector han registrat una pujada del 2,4% en un context de millora de l'evolució econòmica, molt similar al dels dos anys anteriors. El nombre d'establiments també ha augmentat el 0,8%, fins a assolir un total de 1.037 establiments, la xifra més alta de tota la sèrie disponible (8 establiments més que el 2017). En línia amb aquests creixements, el consum d'energia elèctrica s'ha incrementat un 1,7% en el cas de l'hoteleria i la restauració, mentre que ha disminuït un 2,8% a les estacions d'esquí (dades únicament de FEDA). Així mateix, el nombre d'autoritzacions per a immigrants del sector de l'hoteleria durant els mesos de la temporada d'hivern 2018-2019 ha estat de poc més de 3.000 persones. Aquestes xifres confirmen una evolució positiva, del 10%, respecte a la temporada anterior, la mateixa variació que ha registrat el nombre d'autoritzacions acordades a les pistes d'esquí, que han estat al voltant del miler de persones durant la temporada d'hivern.

El nombre d'assalariats del sector ha crescut per quart any consecutiu i supera les 5.000 persones.

El nombre de forfets venuts i els dies d'obertura de les estacions d'esquí són bons indicadors per calcular l'activitat vinculada a la pràctica de l'esquí durant els mesos d'hivern. La venda de forfets (o dies d'esquí) durant la temporada 2018-2019 ha estat de 2.438.148, un 3% menys que l'any anterior. Tot i el descens, és una de les xifres més altes si es compara amb la sèrie històrica, sobretot si es té en compte que la temporada va començar fluixa per la manca de neu. A més, aquesta caiguda dels visitants s'ha vist compensada per un augment de la facturació, perquè els usuaris han augmentat la despesa en restauració, activitats d'aventura i altres serveis. Per altra banda, les estacions d'esquí han estat obertes una mitjana de 144 dies, de manera que han superat en 12 dies les xifres de la temporada anterior (132 dies). Ara bé, la ràtio de forfets venuts per dia d'obertura ha disminuït respecte a l'any 2017.

Durant la temporada 2018-2019 s'han venut 2,44 milions de forfets, un 3% menys que en la temporada anterior.

En paral·lel, les estacions d'esquí han continuat augmentant les inversions per a la millora i l'equipament de les instal·lacions. En aquest exercici les inversions han estat de 25,1 milions d'euros, una xifra molt superior a la de 15,4 milions d'euros de l'any 2017. Entre les novetats que han presentat les estacions aquesta temporada 2018-2019 destaca la inauguració d'una nova plataforma esquiable de 14.000 m² al sector de Soldeu, amb un aparcament soterrat de 450 places. Aquesta plataforma respon a la necessitat d'adequar l'arribada de la pista Avet per acollir les

FORFETS/DIA VENUTS PER TEMPORADA

Quadre 12.8

Temporada	Dies d'esquí (Forfets/dia venuts)	Variació interanual (%)
2000 - 2001	2.255.650	-
2001 - 2002	2.482.000	10,0
2002 - 2003	2.458.000	-1,0
2003 - 2004	2.519.333	2,5
2004 - 2005	2.554.000	1,4
2005 - 2006	2.528.000	-1,0
2006 - 2007	1.892.990	-25,1
2007 - 2008	2.282.000	20,6
2008 - 2009	2.342.427	2,6
2009 - 2010	2.331.105	-0,5
2010 - 2011	2.214.342	-5,0
2011 - 2012	1.994.028	-9,9
2012 - 2013	2.181.533	9,4
2013 - 2014	2.356.664	8,0
2014 - 2015	2.344.876	-0,5
2015 - 2016	2.447.112	4,4
2016 - 2017	2.480.000	1,3
2017 - 2018	2.514.049	1,4
2018 - 2019	2.438.148	-3,0

Nota: Per als forfets vàlids per a tota la temporada s'ha estimat una utilització de 20 dies per abonament.

Font: Ski Andorra.

proves finals de la Copa del món d'esquí alpí el mes de març de 2019. També cal destacar la bassa d'Arinsal a Vallnord-Pal Arinsal, que permetrà cobrir de neu l'estació en només tres dies seguits de fred i el nou telecabinista Tristaina, que uneix la base de l'estació d'Ordino Arcalís amb la base del sector de la Coma. Aquest teletransport ha suposat una inversió de prop de 7 milions d'euros i es la pedra angular del Pla director d'Ordino Arcalís. A més, s'han continuat impulsant moltes campanyes a l'exterior i s'ha persistit en l'organització de grans esdeveniments i en la promoció internacional d'activitats per atreure els clients potencials.

Pel que fa al centre termolúdic Caldea, la societat explotadora (SEMTEE, SA) continua avançant amb l'estratègia empresarial orientada a incrementar la freqüentació i l'ingrés mitjà

El 2018 Caldea ha ampliat el resultat net positiu de 2017.

per usuari, amb una política de promoció dels nous projectes, com Caldea Likids (espai termolúdic dissenyat per a infants entre 3 i 8 anys) o Inuú. L'any 2018 va tancar superant per segon any consecutiu la barrera dels

400.000 clients. Concretament, hi va haver 403.005 visites al centre, un 0,2% més que l'any anterior, unes xifres comparables a les d'abans de la crisi. La consolidació d'Inuú, destinat només als adults, ha aportat 71.843 entrades i ha estat el principal factor d'impuls. Per la seva banda, el Termolúdic fa 25 anys amb un estat envejable i amb un registre d'entrades que supera els 300.000 clients any rere any. La incorporació de l'espai Likids, un espai que va rebre la visita de 10.933 infants (-5,3% respecte a l'any anterior) ha estat molt rellevant. En els darrers cinc anys, els ingressos han millorat gairebé un 35% acumulat; concretament, han passat d'11,3 milions l'any 2014 a 15 milions el 2018. El creixement de la facturació del període 2014-2018 s'ha combinat amb una contenció dels costos operatius de l'empresa i, com a resultat, Caldea va tancar el 2017 amb un resultat net positiu, després de diversos anys de pèrdues per la crisi econòmica i l'esforç inversor que va suposar l'obertura d'Inuú. El 2018 ha aconseguit augmentar el resultat fins als 433,9 milers d'euros, gairebé el doble dels 245,4 milers de l'any 2017. Per al 2019, Caldea presenta dues novetats: la piscina panoràmica que s'emplaçarà al termolúdic i l'ampliació de les instal·lacions del club de socis.

El 2018 el Palau de Gel també ha presentat resultats positius. Els ingressos de funcionament han progressat a un ritme modest de l'1,3%, però les despeses s'han incrementat a una taxa del 10,6% i les subvencions corrents s'han mantingut constants en 369.000 euros. Tot plegat s'ha traduït en un resultat positiu de 26.085 euros, tot i que inferior als 129.016 euros de 2017.

Per contra, Naturlàndia, l'ecoparc temàtic del Camp de la Rabassa, ha rebut un 8,4% menys de visitants l'any 2018 respecte a l'any anterior (143.408 visitants l'any 2018). El 50% dels visitants es decanta per l'entrada de dia i l'altra meitat per la compra de tiquet únic, ja sigui tobatronc o parc d'animals. La temporada d'obertura (hivern 2018-2019) ha estat de 112 dies però, a causa de la manca de neu, algunes activitats, com l'esquí, han estat inoperatives o molt limitades. En concret, s'han hagut de cancel·lar més de 25 dies d'esquí.

L'espectacle del Cirque du Soleil, *Diva*, que va tenir lloc entre el 30 de juny i el 29 de juliol de 2018, va tancar amb un balanç força positiu. Els ingressos de l'espectacle van

L'espectacle del Cirque du Soleil ha atret més visitants al juliol.

assolir 1,2 milions d'euros (26% més que l'any anterior), dels quals 1,1 milió van provenir directament de la venda d'entrades. Tanmateix, l'impacte econòmic derivat de l'espectacle és més ampli perquè té en compte la despesa que realitzen els espectadors en el seu viatge a Andorra. En global, s'estima que l'impacte econòmic net ha estat al voltant dels 20 milions d'euros i que el 21,3% dels turistes que van visitar Andorra al juliol van tenir com a principal motiu l'assistència a l'espectacle del Cirque du Soleil.

El nou projecte de construcció d'un casino per impulsar l'atractiu turístic del país, que es va adjudicar a JOCS SA, ha quedat finalment aturat fins que no es resolgui el recurs que va presentar JOCS SA contra la decisió del Consell Regulador Andorrà del Joc (CRAJ) de desestimar-ne la sol·licitud, a causa de les deficiències constatades en la instrucció de l'expedient. En paral·lel, s'ha iniciat un procés judicial contra la concessió del casino, arran de les demandes interposades pels operadors que optaven al concurs.

L'oferta d'allotjament ha augmentat lleugerament respecte a l'any anterior.

L'augment de la demanda turística ha anat acompanyada d'un increment de l'oferta d'allotjament, que ha passat de 235 a 239 establiments. En canvi, el nombre de llits s'ha mantingut força estable entorn dels 33.000. De l'oferta d'allotjament turístic, 173 són hotels, 22 apartahotels, 10 hostals o residències, 6 pensions i 28 apartaments turístics. Per altra banda, també s'hi han de comptar 124 establiments de la categoria d'altres allotjaments turístics, entre els quals destaquen les 76 empreses de gestió d'habitatges d'ús turístic (EGHUT), que tenen 13.701 llits (una xifra que situaria aquest nínxol d'oferta turística molt per sobre de la resta de tipologies, a excepció dels hotels); 28 refugis de muntanya, 8 càmpings, 1 zona d'acampada, 1 casa de colònies, 2 albergs i 8 allotjaments rurals.

L'augment de la demanda turística ha anat acompanyada d'un increment de l'oferta d'allotjament, que ha passat de 235 a 239 establiments. En canvi, el nombre de llits s'ha mantingut força estable entorn dels 33.000.

NOMBRE DE LLITS EN ALLOTJAMENTS TURÍSTICS PER TIPUS

Quadre 12.9

	2017	2018	% var. 18/17	% total 2018
Hotels	27.874	27.663	-0,8	84,1
Hostals o residències	380	334	-12,1	1,0
Pensió	240	219	-8,8	0,7
Aparthotel	2.603	2.663	2,3	8,1
Apartament turístic	2.002	2.024	1,1	6,1
Total	33.099	32.903	-0,6	100

Font: Departament de Turisme / Departament d'Estadística.

Augmenta el nombre d'hotels però no de llits hotelers.

El 2018 s'ha produït un increment de dos establiments hotelers, dos edificis d'aparthotels i un d'apartaments turístics, i hi ha un hostel menys. En total, hi ha hagut 239 allotjaments turístics, quatre més que l'any anterior. El nombre de llits hotelers pràcticament no ha variat, fet que implica que els hotels han disminuït el nombre mitjà de llits. Tot i així, el 84% de l'oferta total de llits per tipus d'establiments es concentren als hotels (27.663 el 2018). El nombre de llits en

aparthotels s'ha situat entorn dels 2.600, i el de llits en apartaments turístics, al voltant dels 2.000. En els altres tipus d'allotjament predominen els llits en habitatges d'ús turístic, que el 2018 han estat 13.701, un 14,5% més que l'any anterior.

Considerant l'oferta d'allotjament (llits) per parròquia, s'observa una gran concentració a les parròquies que podríem considerar de "peu de pista" (Encamp, 18%; Canillo, 21%, i la Massana, 16%), i també a les parròquies centrals (Andorra la Vella, 18%, i Escaldes-Engordany, 17%). A Sant Julià de Lòria (2%) i Ordino (7%), tot i tenir infraestructures importants al seu territori, la distància entre els nuclis urbans i les infraestructures fa que disminueixi l'efecte "peu de pista". El 2018, els augments més importants de llits en taxes relatives s'han produït a Ordino i Sant Julià de Lòria, mentre que la disminució més significativa ha tingut lloc a Encamp. Quant al nombre d'establiments, les variacions més destacades són l'augment de 45 a 47 a Canillo i de 27 a 29 a Ordino.

Pel que fa a la categoria de l'allotjament turístic, el 53% dels llits oferts són de categoria superior (4 i 5 estrelles). El 2018 el nombre de llits oferts en categories inferiors (1 i 2 estrelles) ha disminuït seguint així la tendència dels darrers anys i fins a representar el 13% dels llits oferts. També ha patit una lleugera caiguda el nombre de llits oferts de 3* i 4*, que,

OFERTA D'ALLOTJAMENTS TURÍSTICS PER PARRÒQUIES

Quadre 12.10

	2017		2018		% var. 18/17		% total 2018	
	Establ.	Llits	Establ.	Llits	Establ.	Llits	Establ.	Llits
Canillo	45	6.865	47	6.996	4,4	1,9	19,7	21,3
Encamp	51	6.262	51	5.938	0,0	-5,2	21,3	18,0
Ordino	27	1.967	29	2.143	7,4	8,9	12,1	6,5
La Massana	37	5.454	38	5.419	2,7	-0,6	15,9	16,5
Andorra la Vella	34	6.039	33	5.961	-2,9	-1,3	13,8	18,1
Sant Julià de Lòria	8	735	8	766	0,0	4,2	3,3	2,3
Escaldes-Engordany	33	5.777	33	5.680	0,0	-1,7	13,8	17,3
Total	235	33.099	239	32.903	1,7	-0,6	100	100

Nota: Dades a 31 de desembre de l'any corresponent.

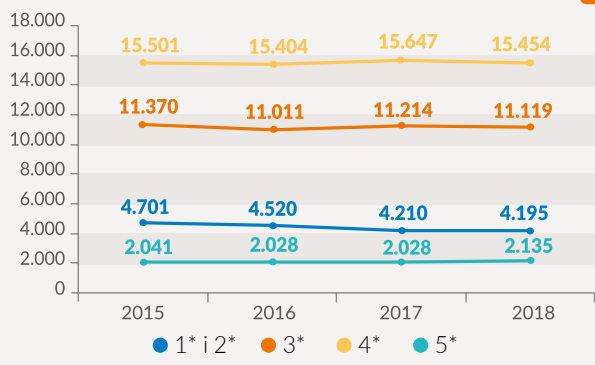
Font: Departament de Turisme / Departament d'Estadística.

Augmenta el nombre de llits de categoria 5*, una aposta per la qualitat i el segment de més poder adquisitiu.

per altra banda, són els més abundants. El 2018 només ha augmentat el nombre de llits de 5*, cosa que és un senyal inequívoc de l'aposta per la qualitat que ha fet el sector i de l'objectiu de captar clientela amb un poder adquisitiu més elevat. Per altra banda, els clients amb necessitats d'allotjament més bàsiques també troben una oferta acceptable i àmplia en altres tipus d'allotjaments, com ara els apartaments moblats per vacances.

EVOLUCIÓ DEL NOMBRE DE LLITS PER CATEGORIA D'ALLOTJAMENT TURÍSTIC

Gràfic 12.6

Font: Departament de Turisme / Departament d'Estadística.

Prenent com a base les respostes dels hotelers de les enquestes de conjuntura de la Cambra, el 2018 el sector hotelier ha frenat l'elevat ritme d'activitat dels tres anys anteriors i ha mostrat una tendència general menys favorable que l'exercici passat. Així ho manifesta la davallada que ha tingut lloc en la xifra de negocis, del 2,2%, (davant de l'augment del 3,7% apuntat un any abans), i també l'alentiment del ritme de creació d'ocupació. En consonància amb aquest escenari de menys activitat, les empreses han mostrat un cert refredament en els ànims d'inversió. Cal tenir en compte, però, que l'enquesta només fa referència a les empreses del sector hotelier i que, com

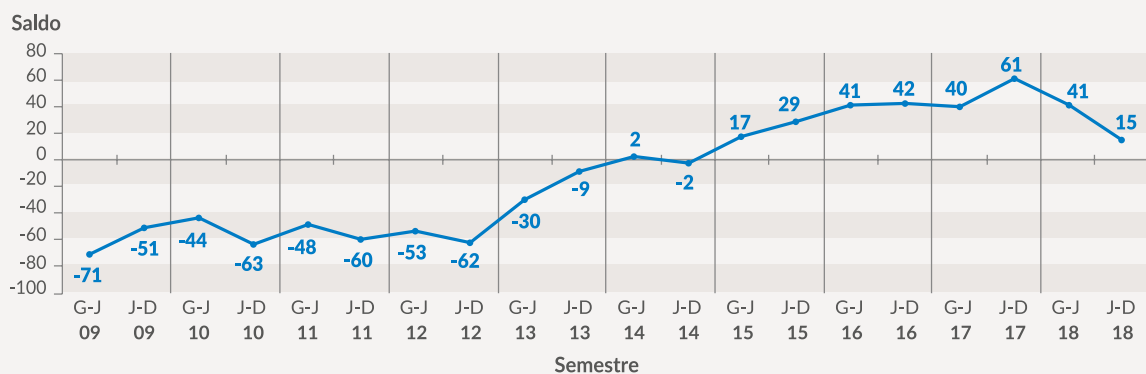
s'ha dit, l'augment de les pernoctacions s'ha produït en altres tipus d'allotjament diferent de l'hotelier, fonamentalment als apartaments (un concepte que inclou apartaments turístics).

Des d'una perspectiva territorial, el clima més pessimista de la marxa dels negocis s'ha registrat a les parròquies d'Ordino i d'Encamp, mentre que, en el vessant més positiu, destaca l'evolució dels negocis més favorable de Canillo i d'Escaldes-Engordany.

El grau mitjà d'ocupació ha experimentat una disminució el segon semestre de 2018 respecte al mateix semestre de l'any anterior. Aquest descens interanual de l'ocupació respon, en gran mesura, a un balanç de la temporada turística estival bastant menys brillant del que s'esperava al començament i, també, a un inici de la temporada d'esquí molt discret a causa

MARXA DELS NEGOCIS - SECTOR HOTELER

Gràfic 12.7

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

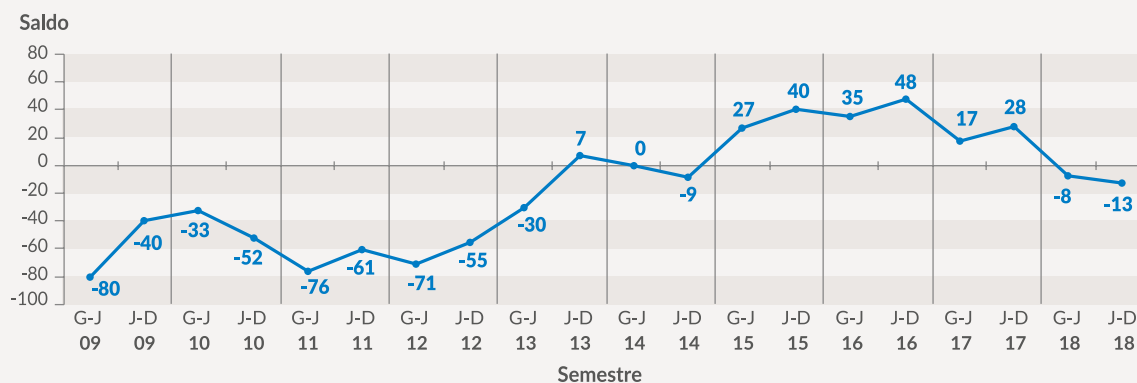
de la manca de neu. Des de l'òptica territorial, el grau mitjà d'ocupació ha experimentat un descens interanual molt significatiu a Ordino i, en menor mesura, també a la Massana i Encamp. En canvi, s'ha observat un lleu increment de l'ocupació a Sant Julià de Lòria i Canillo, i una evolució força estable de la demanda hotelera a les zones més centrals del país, on es concentra la major part del comerç (Andorra la Vella i Escaldes-Engordany). D'altra banda, en la majoria d'hoteles el personal ocupat ha mostrat una tònica d'estabilitat i els preus de venda han seguit una trajectòria baixista, després d'una pujada de tarifes durant el 2016 i 2017 -reflex de la preocupació dels hotels per reactivar la demanda i guanyar competitivitat respecte a altres destinacions.

Baixa el grau d'ocupació i es refreden les perspectives al sector.

Quant a la distribució de la clientela per país d'origen, Catalunya es manté com el principal mercat emissor en importància, amb el 37% de turistes el 2018, davant dels clients de la resta d'Espanya, que tenen un pes del 25%. Cal assenyalar que durant el primer semestre de l'any la participació del turisme català va disminuir, probablement per la inestabilitat política, però en la segona meitat es va recuperar. En comparació interanual, s'aprecia una evolució ascendent dels viatgers francesos, que passen a representar el 23%, i una evolució estable dels clients

GRAU D'OCUPACIÓ EN RELACIÓ AMB EL MATEIX PERÍODE DE L'ANY ANTERIOR - SECTOR HOTELER

Gràfic 12.8

Saldo: Diferència de respostes extremes (positives i negatives), en percentatge.

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

de destinacions més llunyanes, un col·lectiu que ha mantingut estable el pes en el 17% de la clientela total.

Catalunya és el principal mercat emissor en importància, amb el 37% de viatgers el 2018.

Les perspectives de les empreses per al primer semestre de 2019 són les menys optimistes per aquest període dels darrers quatre anys i anticipen que l'activitat hotelera continuarà perdent impuls durant els propers mesos. Les

empreses preveuen un cert estancament de la marxa dels negocis i un alentiment suau del ritme d'activitat, que es reflecteix en una caiguda del volum de reserves i en una tendència moderadament descendent del grau mitjà d'ocupació. En aquest context de desacceleració, les empreses avancen un ajustament dels preus de venda a la majoria de zones i una trajectòria estable del personal ocupat del sector. A més, el percentatge d'empreses que consideren que la debilitat de la demanda dificulta la millora dels negocis ha assolit el valor més elevat dels últims dos anys, amb el 60% d'hotels que l'han assenyalat, una incidència superior a la de la manca de personal qualificat (53%), que també és un factor molt destacat.

OPINIÓ DE LES EMPRESSES SOBRE L'EVOLUCIÓ DEL SECTOR HOTELER (% d'empreses)

Quadre 12.11

		2016			2017			2018		
		Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana	Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana	Gen-Jun	Jul-Des	Mitjana
1. Marxa dels negocis (semestre observat)	Bona	55	51	53	45	65	55	48	26	37
	Regular	31	40	36	50	31	41	45	64	55
	Dolenta	14	9	12	5	4	5	7	11	9
	Saldo	41	42	42	40	61	51	41	15	28
2. Distribució mitjana dels clients (%) (semestre observat)	Catalunya	36	43	40	40	42	41	31	42	37
	Resta d'Espanya	27	25	26	24	23	24	24	25	25
	França	18	21	20	19	19	19	24	22	23
	Altres	19	11	15	18	16	17	21	12	17
3. Nivell de reserves (semestre observat)	Alt	25	13	19	16	27	22	12	13	13
	Adequat per al període	55	67	61	67	58	63	70	52	61
	Baix	18	20	19	16	13	15	16	35	26
	No es treballa amb reserves	2	0	1	0	2	1	2	0	1
	Saldo	7	-7	0	0	14	7	-4	-22	-13
4. Grau mitjà d'ocupació (en comparació amb el mateix semestre de l'any anterior)	Superior	48	55	52	31	49	40	25	26	26
	Igual	40	39	40	55	30	43	43	35	39
	Inferior	13	7	10	14	21	18	33	39	36
	Saldo	35	48	42	17	28	23	-8	-13	-11
5. Preus pagats pels clients (en comparació amb el semestre anterior)	Més alts	36	36	36	40	38	39	43	23	33
	Iguals	53	38	46	47	29	38	50	36	43
	Més baixos	11	27	19	14	33	24	7	40	24
	Saldo	25	9	17	26	5	16	36	-17	10
6. Personal ocupat (en comparació amb el mateix semestre de l'any anterior)	Més	11	25	18	14	15	15	10	13	12
	Igual	87	73	80	81	78	80	86	66	76
	Menys	2	2	2	5	7	6	5	21	13
	Saldo	9	23	16	9	8	9	5	-8	-2

Font: Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.

4. El transport i les comunicacions

L'activitat de la branca de transports i comunicacions ha mostrat una evolució favorable durant l'exercici 2018. El sector del transport i l'emmagatzematge representa l'1,8% del VAB total, i el sector de la informació i les comunicacions, el 4,6% (dades de 2017). En termes d'ocupació, el 2018 el sector del transport (inclou transport terrestre, aeri i activitats afins, incloses les agències de viatges) representa el 2,4% dels afiliats totals, i el sector de correus i comunicacions, només el 0,9%.

L'ocupació augmenta un 6% en el sector del transport i disminueix un 0,6% en les telecomunicacions.

El conjunt del sector del transport i les comunicacions tenia 1.280 persones assalariades el 2018, un 4,2% més que l'any anterior i la dada més alta de la sèrie històrica. Tanmateix, aquest creixement s'explica únicament per la branca del transport, que el 2018 ha registrat un augment dels afiliats del 6%, fins a les 947 persones; en canvi, la branca de correus i telecomunicacions ha patit una davallada del 0,6% i ha quedat amb 333 assalariats.

La millora del context econòmic s'ha traduït en un augment significatiu del salari mitjà en el conjunt del sector, que ha estat del 4,2%, el més elevat registrat des de 2008. Però aquest augment es deu al subsector de les comunicacions, on el salari mitjà ha crescut un 12,4%, fins a fregar els 3.500 euros, que està entre els salaris més elevats per sectors.

Un altre indicador d'activitat que millora és el del nombre d'establiments, que ha passat de 429 el 2017 a 433 el 2018. Però aquest augment s'explica bàsicament pel creixement

d'establiments dedicats a activitats afins al transport i agències de viatges (que passa de 217 a 224). El creixement d'establiments, al seu torn, ha estat afavorit per la millora de la conjuntura turística.

El nombre de matriculacions segueix creixent però amb taxes més moderades que els cinc anys anteriors.

El nombre de matriculacions ha pujat fins als 4.608 vehicles, la dada més alta des de 2007 i un 1,2% per sobre de la xifra de 2017. Aquest creixement modest contrasta amb els intensos augments que es van registrar des de 2013 fins a 2017, amb taxes de dos dígit cada any. Aquesta evolució tan positiva de la demanda s'ha beneficiat els darrers anys dels incentius per a la compra de vehicles poc contaminants que ha impulsat el Govern (programa Engega).

MATRICULACIONS DE VEHICLES (Unitats)

	2015	2016	2017	2018	% var. 18/17	% total 2018
Turismes	2.431	2.686	3.198	3.265	2,1	70,9
Motos	574	718	819	751	-8,3	16,3
Camionetes	200	244	264	332	25,8	7,2
Camions	33	59	86	85	-1,2	1,8
Vehicles especials	29	37	45	54	20,0	1,2
Ciclomotors	19	17	11	14	27,3	0,3
Motos de neu	19	12	30	18	-40,0	0,4
Altres*	89	79	99	89	-10,1	1,9
Total	3.394	3.852	4.552	4.608	1,2	100

*Està format per remolcs particulars i tractors agrícoles.

Font: Departament de Transports.

Quadre 12.12

Per tipus de vehicle, el 2018 les matriculacions de turismes, que concentren el 71% de les unitats totals, han crescut el 2,1%. Les categories que tenen a veure amb l'activitat econòmica i els plans d'inversió de les empreses són la matriculació de camionetes, que ha augmentat un 25,8%; de vehicles especials, que ha crescut un 20%, i de camions, que ha caigut un 1,2%. També ha disminuït el nombre de matriculacions de motocicletes i el de motos de neu. Cal destacar que la nova regulació sobre emissions de CO₂ per a vehicles que la Unió Europea ha aprovat el 2018, i que ha afectat negativament les compres d'automòbils a la majoria de països europeus, entrarà en vigor a Andorra un any més tard per donar més temps als concessionaris perquè adaptin el parc automobilístic en venda.

Com a resultat d'aquest creixement de les matriculacions, el parc automobilístic (amb matrícula normal) ha augmentat un 3,2% el 2018, que és un ritme similar al dels dos anys anteriors. El parc automobilístic per cada 1.000 habitants (sobre població estimada) ha crescut fins a 1.141 comptant-hi el total de vehicles i 771 comptant-hi només els turismes. Això significa que de mitjana hi ha més vehicles que residents.

El sector del transport veu l'elevada demanda com una oportunitat per introduir el vehicle elèctric. De fet, la matriculació de vehicles elèctrics i híbrids ha augmentat força els darrers anys en bona part gràcies al programa Engega d'ajuts per a la compra de vehicles elèctrics

Requadre 12.4

PROGRAMA ENGEGA

El nou programa Engega de foment de la compra de vehicles nous elèctrics i híbrids endollables per als anys 2019 a 2021 tindrà una dotació de 750.000 euros anuals, segons va anunciar el Govern el 3 de gener de 2019. El segon cicle d'aquest programa suposarà una revisió dels paràmetres econòmics però mantindrà la voluntat de fomentar la mobilitat elèctrica i la millora de l'eficiència energètica i la seguretat del parc automobilístic andorrà, després de l'èxit que va tenir el primer programa Engega, del 2016 al 2018.

Els imports de subvenció per a la compra de vehicles elèctrics per a 2019-2021 s'han definit lleugerament per sota del programa Engega 2018. En el cas de les furgonetes i camionetes elèctriques pures l'ajut passa de 10.000 a 9.000 euros, en el cas dels turismes elèctrics purs l'ajut serà d'un import màxim de 6.000 euros (abans era de 8.000 euros) i en el cas de les motocicletes baixa de 2.000 a 1.000 euros. Pel que fa a l'ajut per a turismes híbrids endollables, es mantindran a la meitat dels elèctrics purs, és a dir, tindran un import màxim de 3.000 euros (abans era de 4.000 euros). Pel que fa al desballestament, es mantindrà l'import en 1.250 euros per a les furgonetes, perquè són vehicles que circulen amb

assiduïtat i perjudiquen més la qualitat de l'aire per les emissions que desprenen, i 750 euros per als turismes.

D'altra banda, s'ha reduït el percentatge de la subvenció del 50% al 35% del preu total del vehicle, en sintonia amb les mesures que s'apliquen als països de l'entorn i també per la reducció del diferencial de preus entre el vehicle elèctric i el convencional, tot plegat amb la voluntat d'ampliar el nombre de vehicles subvencionats.

La compra d'un vehicle de mobilitat elèctrica tindrà també alguns beneficis complementaris, com ara que podrà circular pels carrils bus de tot el país. Pel que fa a l'avantatge de poder circular pel túnel d'Envalira gratuïtament, es deixarà d'aplicar amb el nou programa Engega.

Com s'ha dit, el primer programa Engega 2016-2018 va donar molt bons resultats. La inversió va ascendir a un total de 3,3 milions d'euros i el primer any es van disparar les matriculacions dels vehicles elèctrics i híbrids endollables fins a 164 unitats, amb una tendència continuïsta que el 2017 va registrar 154 matriculacions i el 2018, 158.

i híbrids endollables. Concretament, el 2018 es van matricular 110 vehicles elèctrics 100% i 112 vehicles híbrids (endollables i no endollables), xifres molt superiors a les 3 i 24 matriculacions, respectivament, que s'havien fet l'any 2015, abans que es posés en marxa el programa Engega. Aquestes dues categories de vehicles suposen ja un 4,8% del total, un percentatge que situa Andorra entre els cinc principals països europeus en penetració de vendes de vehicles de motor elèctric. En paral·lel amb l'increment del parc de vehicles elèctrics, Andorra ha ampliat el nombre de punts de càrrega arreu del territori fins a 31 punts, dels quals gairebé tots tenen càrrega per a dos vehicles a l'hora.

La matriculació de vehicles elèctrics i híbrids ha augmentat gràcies al programa Engega.

A l'estiu de 2018 es va posar en funcionament el servei de bicicleta elèctrica compartida Cicland, amb catorze estacions repartides arreu del territori i una cinquantena de bicicletes a

Requadre 12.5

PRINCIPALS ACTUACIONS D'ANDORRA TELECOM DURANT L'ANY 2018

Andorra Telecom ha tancat l'exercici 2018 amb una xifra d'ingressos d'explotació de 87,9 milions d'euros, un 2,6% superior als 85,7 milions d'euros previstos. L'increment s'explica pel comportament dels dos elements clau en la facturació de la companyia: la itinerància o *roaming* i el negoci tradicional.

Els ingressos de l'anomenat *roaming in* —el consum telefònic efectuat per clients d'operadores estrangeres en el nostre territori— han suposat una xifra neta de 31,7 milions d'euros, un import inferior a 2017 en 7,9 milions d'euros però superior al previst al pressupost. L'evolució d'aquesta partida ha estat millor del que s'esperava tenint en compte les noves regulacions de la UE que estableixen l'eliminació del cost de la itinerància per als clients en l'espai comunitari i les implicacions per a Andorra de la nova política europea. En paral·lel, s'ha aconseguit una millora de la connectivitat dels turistes, ja que una trentena d'operadors internacionals, entre ells els principals francesos, han col·locat Andorra en la zona de tarifació de l'espai comunitari.

Pel que fa al negoci tradicional, els ingressos també s'han comportat millor del que s'havia previst. L'exercici s'ha tancat amb una facturació de 53,6 milions d'euros, un 0,4% superior als 53,4 milions d'euros previstos al pressupost. L'exercici 2018 ha estat marcat per la millora del catàleg de telefonia mòbil, que es va llançar a finals de novembre del 2017

i que va representar un salt endavant amb la inclusió del *roaming* en els forfets, i per la renovació de l'oferta de fibra òptica, el desembre del 2018. Aquesta oferta va introduir el concepte de tarifa modular adaptable a les necessitats dels clients i es va focalitzar en la fidelització dels usuaris de fibra amb l'evolució de l'oferta global 4Play (televisió, Internet, telefònica fixa i telefonia mòbil).

Al llarg de l'any 2018, s'han destinat 14,1 milions d'euros a inversió, un capítol en què destaquen les partides destinades a instal·lacions tècniques i que inclouen millores de la plataforma de televisió, de la xarxa de telefonia mòbil i de la cobertura de 3G i 4G, així com la renovació de la xarxa d'emergències TETRA, que dona servei als cossos de seguretat i salvament d'Andorra.

La companyia ha dedicat molts esforços a la responsabilitat pública. La velocitat de la xarxa de fibra òptica de les escoles s'ha multiplicat per deu. La Xarxa Educativa Nacional d'Andorra (XENA) uneix un total de 35 edificis escolars del país i dona servei a 11.000 alumnes i 1.820 docents dels tres sistemes educatius. La política de responsabilitat pública també té entre els seus eixos el foment del sector de les TIC mitjançant l'acceleradora d'empreses emergents NiU, que celebra la segona edició del Demo Day, una jornada en què es van presentar sis projectes innovadors a una trentena d'inversors.

Font: Andorra Telecom.

disposició dels usuaris. El servei va ser gratuït durant dos mesos de prova i al tancament de l'any 2018 ja hi havia prop d'un centenar d'usuaris registrats.

El 2018 continuen augmentant les línies de fibra òptica i de telefonia mòbil.

Pel que fa a la branca de les comunicacions, es confirma la mateixa dinàmica dels últims quatre anys, amb un increment del nombre d'abonaments a la telefonia mòbil del 2,8%,

que deixa la xifra total en 82.614 línies, juntament amb un estancament del nombre d'abonats a la telefonia fixa, que se situa entorn de les 47.217 línies. Per altra banda, hi ha 35.663 línies de fibra òptica, xifra que suposa un increment del 4% respecte a 2017. La ràtio de línies d'Internet de banda ampla per 100 habitants ja arriba a 47 i la ràtio de línies de telefonia mòbil pel mateix nombre d'habitants supera les 108 línies, de manera que a Andorra hi ha més línies mòbils que habitants.

Aquesta dinàmica es consolida quan s'observa l'evolució del tràfic telefònic. El 2018 s'ha reduït el tràfic nacional de la xarxa fixa un 17,4% al mateix temps que s'ha incrementat un 4,6% el tràfic de la xarxa mòbil. El tràfic internacional entrant també disminueix per onzè any consecutiu, mentre que augmenta un 1,8% el tràfic internacional sortint, després de dotze anys consecutius de caigudes. Per la seva banda, el 2018 tant el tràfic telefònic nacional com l'internacional per Internet via fibra òptica creixen a taxes molt elevades (41% i 44%, respectivament), i també ho fa el tràfic nacional d'Internet per mòbil (88%).

Cronologia dels esdeveniments econòmics més rellevants de l'any 2018

Gener

- » L'1 de gener entra en aplicació el Conveni de doble imposició (CDI) amb Portugal.
- » L'1 de gener entra en aplicació el Conveni de doble imposició (CDI) amb els Emirats Àrabs Units.
- » L'1 de gener entra en aplicació el Conveni de doble imposició (CDI) amb Malta.
- » El 16 de gener les agències de promoció econòmica Actua i Business France signen un acord de col·laboració que permetrà que França i Andorra cooperin en accions conjuntes i potenciïn la internacionalització de les empreses dels dos països.
- » El 19 de gener es publica el ràting S&P: l'agència de qualificació Standard & Poor's confirma la qualificació d'Andorra a llarg i a curt termini a BBB/A-2 i manté la perspectiva estable.
- » El 23 de gener Actua i Barcelona Tech City signen un acord de col·laboració per potenciar l'intercanvi d'iniciatives que fomentin i promocionin la digitalització i els sectors tecnològics.
- » Té lloc la Copa del món d'esquí de muntanya.

Febrer

- » El 17 de febrer es publica el ràting Fitch: l'agència d'avaluació internacional Fitch Ratings manté la qualificació d'Andorra en BBB amb perspectiva positiva.
- » El 22 de febrer es constitueix el Consell Andorrà d'Estadística com a òrgan consultiu i de participació sobre els programes i plans d'estadística oficials i altres aspectes relacionats amb aquest àmbit.
- » El 28 de febrer s'aprova el Programa estadístic anual de 2018.

Març

- » S'aprova el Pressupost de l'Estat per a l'exercici 2018 (Llei 1/2018, de l'1 de març).
- » La sentència del Tribunal Constitucional del 14 de març estima parcialment el recurs d'inconstitucionalitat presentat contra la Llei 18/2017, del 20 d'octubre, qualificada de transferències als comuns.
- » El 21 de març s'aprova una emissió de deute públic (bons) a llarg termini de 125 milions d'euros a l'empara del programa d'emissió de deute públic del 20 de setembre del 2017.
- » S'aprova la Llei 2/2018, del 22 de març, de control de les mercaderies sensibles.
- » S'aprova la Llei 3/2018, del 22 de març, de mediació.

Abril

- » S'aprova la Llei 6/2018, del 19 d'abril, de modificació de la Llei 95/2010, del 29 de desembre, de l'impost sobre societats.

Maig

- » El 16 de maig s'aprova el Pla sectorial d'infraestructures energètiques d'Andorra.
- » S'aprova la Llei 8/2018, del 17 de maig, dels serveis de pagament i el diner electrònic.
- » El 18 de maig se signa el Conveni de doble imposició (CDI) amb Xipre.
- » S'aprova la Llei 12/2018, del 31 de maig, de modificació de la Llei 10/2013 de l'Institut Nacional Andorrà de Finances. Amb aquesta modificació de la Llei, l'INAF es transforma en l'Autoritat Financera Andorrana (AFA) i adquireix les competències, les potestats i els instruments necessaris per a exercir com a supervisor efectiu en matèria d'assegurances i reassegurances.
- » S'aprova la Llei 13/2018, del 31 de maig, del Tribunal d'Arbitratge del Principat d'Andorra.

Juny

- » S'aprova la Llei 14/2018, del 21 de juny, de l'ensenyament superior.
- » S'aprova la Llei 15/2018, del 21 de juny, de la Universitat d'Andorra.
- » La Cambra de Comerç, Indústria i Serveis inicia el primer estudi de viabilitat d'un aeroport internacional dins el territori nacional.

Juliol

- » L'1 de juliol entra en vigor l'Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de la República Francesa relatiu a la millora de la viabilitat de les carreteres nacionals 20, 320 i 22 entre Tarascon-sur-Ariège i la frontera francoandorrana, signat a París el 22 de març de 2017.
- » El 7 de juliol Andorra i França signen una declaració d'intencions per enfortir la cooperació entre ambdós països en matèria d'energia i canvi climàtic.
- » Té lloc la Copa del món de BTT de Vallnord Pal-Arinsal.
- » El 20 de juliol es publica el ràting S&P: l'agència de qualificació Standard & Poor's confirma la qualificació a BBB/A-2 i manté la perspectiva estable.
- » S'aprova la Llei 16/2018, del 26 de juliol, de suport a l'activitat empresarial i al foment de l'emprenedoria.
- » S'aprova la Llei 17/2018, del 26 de juliol, d'ordenament del sistema educatiu andorrà.
- » S'aprova la Llei 18/2018, del 26 de juliol, de la producció ecològica i dels règims de qualitat dels productes agraris i alimentaris.
- » S'aprova la Llei 19/2018, del 26 de juliol, de modificació de la Llei 19/2016, del 30 de novembre, d'intercanvi automàtic d'informació en matèria fiscal. Aquesta Llei amplia el nombre de jurisdiccions amb les quals Andorra intercanviarà automàticament informació a partir de 2020.

Agost

- » L'11 d'agost es publica el ràting Fitch: l'agència d'avaluació internacional Fitch Ratings millora el ràting d'Andorra a BBB+ amb perspectiva estable a llarg termini.
- » El 24 d'agost Andorra, Catalunya i França signen el protocol per a la creació del Parc Pirinenc de les Tres Nacions, format pel Parc Natural comunal de les Valls del Comapedrosa, el Parc Natural de la Vall de Sorteny, el Parc Natural de l'Alt Pirineu (Catalunya) i el Parc Natural Regional de Pyrénées Ariégeoises (França).

Setembre

- » S'aprova la Llei 20/2018, del 13 de setembre, reguladora del Fons Andorrà de Garantia de Dipòsits i del Sistema andorrà de garantia d'inversions.
- » S'aprova la Llei 21/2018, del 13 de setembre, d'impuls de la transició energètica i del canvi climàtic (Litecc).
- » El 14 de setembre *La Vuelta* a Espanya arriba a Andorra.
- » El 19 de setembre s'aprova una emissió de deute públic (bons) a curt termini de 100 milions d'euros a l'empara del programa d'emissió de deute públic del 20 de setembre del 2017.
- » El 25 de setembre Actua signa a Tolosa un conveni de col·laboració amb la Mêlée, el hub tecnològic més important del sud de França.
- » En el marc de l'Acord UE, Andorra procedeix a intercanviar per primera vegada informació fiscal de manera automàtica amb 41 països, entre ells, els estats membres de la Unió Europea.

Octubre

- » S'aprova la Llei 22/2018, del 18 d'octubre, qualificada de modificació de la Llei 18/2017, del 20 d'octubre, qualificada de transferències als comuns. Aquesta Llei inclou modificacions, arran de la sentència del Tribunal Constitucional del 14 de març del 2018, que va estimar parcialment el recurs d'inconstitucionalitat presentat contra la Llei 18/2017.
- » S'aprova la Llei 23/2018, del 18 d'octubre, de modificació de la Llei de creació de la Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.
- » El 19 d'octubre Andorra signa l'acord multilateral de l'OCDE que permet intercanviar informació país per país amb totes les autoritats competents signatàries i fa que no sigui inclosa a la llista de jurisdiccions no recíproques.
- » Les estacions del Pas de la Casa-Grau Roig i Soldeu-El Tarter rubriquen l'acord de continuïtat de Grandvalira per als deu anys vinents. A més, l'estació d'Ordino-Arcalís s'incorpora a l'oferta de Grandvalira, que suma així més extensió esquiable i amplia serveis.
- » S'aprova la Llei 26/2018, del 25 d'octubre, de modificació de la Llei 17/2008, del 3 d'octubre, de la seguretat social.
- » S'aprova la Llei 27/2018, del 25 d'octubre, de modificació de la Llei 8/2018, del 17 de maig, dels serveis de pagament i el diner electrònic.

Novembre

- » El 15 de novembre l'OCDE avala els canvis respecte als règims fiscals d'Andorra i determina que han deixat de ser potencialment perjudicials.

Desembre

- » Andorra referma el seu compromís amb el canvi climàtic amb la seva participació a la COP24.
- » El 4 de desembre l'Ecofin reconeix els avenços fets pel país en favor de la transparència i la cooperació en matèria fiscal i acorda excloure Andorra de la llista grisa de paradisos fiscals de la UE.
- » El 6 de desembre el plenari Moneyval aprova el primer informe de seguiment de la 5a avaluació d'Andorra.
- » S'aprova la Llei 31/2018, del 6 de desembre, de relacions laborals.
- » S'aprova la Llei 32/2018, del 6 de desembre, qualificada d'acció sindical i patronal.
- » S'aprova la Llei 33/2018, del 6 de desembre, qualificada de mesures de conflicte col·lectiu.
- » El 12 de desembre s'aproven determinades normes internacionals d'informació financera adoptades a la Unió Europea (NIIF-UE) i es modifica el Decret de 22 de desembre de 2016, pel qual s'aprova el marc comptable aplicable a les entitats operatives del sistema financer andorrà i als organismes d'inversió col·lectiva de dret andorrà, de conformitat amb les normes internacionals d'informació financera adoptades a la Unió Europea (NIIF-UE) que han estat alhora adoptades per Andorra (NIIF-Andorra).
- » El 18 de desembre es presenta el primer Data Hub nacional d'Andorra impulsat per Actua.
- » El 19 de desembre s'aprova el Programa estadístic anual de 2019.
- » S'aprova la Llei 35/2018, del 20 de desembre, de solvència, liquiditat i supervisió prudencial d'entitats bancàries i empreses d'inversió.
- » S'aprova la Llei 36/2018, del 20 de desembre, de conglomerats financers.

2018 | informe econòmic

CATALÀ

CAMBRA
DE COMERÇ
INDÚSTRIA I SERVEIS
D'ANDORRA